
ΙΛΙΣΟΣ
ΕΡΕΥΝΑ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΤΕΧΝΗ
ΕΤΟΣ 3ον ΤΕΥΧ. 12ον
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1958

Ἔτος 3ον ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1958 Τεῦχος 12ον

Ι Λ Ι Σ Ο Σ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

Διευθυντής: ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Χ. Τρικούπη—Ἀκαδημίας 63, ὄροφος β' Γραφεῖον 12

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Χαρις είς την θερμήν ὑποστηριξιν τῶν φίλων του, ὁ «ΙΛΙΣΟΣ» συμπληρώνει δια τοῦ παροντος τεύχους ΤΡΙΑ ΕΤΗ ἐκδοσεως, συνεχῶς βελτιούμενος. Ἐξεδοθη τον Μάρτιον τοῦ 1956 είς 64 μονον σελίδας καὶ μὲ περιωρισμενην τυπογραφικην ἐμφάνισιν, ἐνῶ σήμερον ἐκδίδεται σταθερῶς είς 96 σελίδας, μὲ πολύχρωμον ἐξώφυλλον καὶ πλουσίαν ἐσωτερικήν διακοσμησιν, προ παντων δε με συνεχῶς ἀνερχομενην την ποιοτικην σταθμην τῆς ὑλης του.

Κατα την διαρρευσασαν τριετιαν, μολονότι ηὐξανοντο αἱ ἐκδοτικαὶ δαπάναι καὶ γ ε ν ι κ ῶ ς λόγῳ τοῦ τιμαρίθμου, ἀλλὰ καὶ ε ἰ δ ι κ ῶ ς λόγῳ τῆς βελτιωσεως τοῦ περιοδικοῦ, ἔμεινεν ἀμεταβλητος ἡ ἐτησία συνδρομὴ εἰς το ποσον τῶν 30 ΔΡΑΧ. Ἤδη, ὅμως, παρίσταται ἀνάγκη μ ι κ ρ ᾶ ς προσαρμογῆς, ἡ ὁποία δεν καλύπτει είς το ἀκεραιον τὰ ἐκδοτικα ἔξοδα, ἀλλὰ ὑπάρχει ἡ προσδοκία ὅτι το ἀπομένον ελλειμμα θὰ καλυφθῆ διὰ τῆς α ὐ ξ ή σ ε ω ς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνδρομητῶν. Οὕτω :

Ἡ βασικὴ συνδρομὴ ὡρίσθη διὰ τὸ 1959 εἰς ΔΡΑΧ. 40.

Ἐπειδὴ δε ἐπιθυμοῦμεν νὰ διευκολύνωμεν τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνδρομητῶν, ἀπεφασίσαμεν νὰ παράσχωμεν

διὰ τὴν ἀνανέωσιν καὶ ἐγγραφὴν νέων συνδρομητῶν μέχρι 31ης Ἰανουαρίου Ἔκπτωσιν 25 ο)ο

ητοι, ὁλως ἐξαιρετικῶς, ἡ παλαιὰ συνδρομή τῶν ΔΡΑΧ. 30, θὰ ἐξακολουθήσῃ ισχύουσα μεχρι τελους Ἰανουαρίου 1959.

Ἡ συνδρομη φιλίας παραμένει ἡ αὐτή : ΔΡΑΧ. 50.

Ἐπίσης ἀμετάβλητος ἡ συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ : ΔΟΛΛ. 2.

Προηγούμενοι τόμοι τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ»

Εἰναι τὸ καλύτερο δῶρο γιὰ κάθε μορφωμένον ἄνθρωπο
Τόμος 1956 Δραχ. 30, Τόμοι 1957—1958 ἕκαστος Δραχ. 40

Ἔτος 3ον = ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1958 = Τεῦχος 12ον

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΕΙΜΑΡΑΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΥ

Συγχώρησις

COMM. DOTT. G. FILIPPONIO

Η ΛΕΞΙΣ «συγχώρησις» δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ σὲ ποικίλα αἰσθήματα. Ἡ πλέον κοινὴ σημασία εἶναι, κυρίως, «λύτρωσις».

Ποιὸς ὀφείλει νὰ συγχωρῇ ; Ὀφείλουμε νὰ συγχωροῦμε π ά ν τ ε ς. Ἡ συγχώρησις εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις διδασκαλίες τοῦ Χριστοῦ· δικά Του εἶναι αὐτὰ τὰ λόγια : «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς». (Ματθ. Ε΄ 43—44), Καὶ ἀλλοῦ : «Λέγει Κύριος· ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν, ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν. Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κα-

Ἀπὸ τὴν Alba Spirituale, Ρώμη

κοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν». (Ρωμ. ΙΒ´ 20—21).

Ἡ διδασκαλία αὐτὴ εἶναι πανάρχαια· φθάνει νὰ σταχυολογήσουμε τὰ Ἱερὰ Κείμενα ὅλων τῶν λαῶν, γιὰ νὰ τὴν συναντήσουμε ἐκφρασμένη μὲ πολὺ παρεμφερῆ λόγια.

Βουδδισμός: Οὐδέποτε τὸ μῖσος σταματάει μὲ τὸ μῖσος. Τὸ μῖσος σταματάει μὲ τὴν ἀγάπη, αὐτὸς εἶναι ἀρχαῖος κανόνας.

Ἂς ζοῦμε εὐτυχισμένα, χωρὶς νὰ μισοῦμε ἐκείνους ποὺ μᾶς μισοῦν. Ἐν τῷ μέσῳ ἀνθρώπων ποὺ μισοῦν, ἂς μένουμε ἐλεύθεροι ἀπὸ τὸ μῖσος. Ὁ ἄνθρωπος ἂς νικᾶ τὸ μῖσος μὲ τὴν ἀγάπη, τὸ κακὸ μὲ τὸ καλό, ἂς νικᾶ τὴν φιλαργυρία μὲ τὴν γενναιοδωρία, τὴν ψευδολογία μὲ τὴν ἀλήθεια.

Καλῶ ἀληθινὸν βραχμάνα, ἐκεῖνον ποὺ μὴν ἔχοντας διαπράξει ἀδίκημα ὑποφέρει τὴν μομφὴ καὶ τὴν τιμωρία, ποὺ ἀνθίσταται μὴν προβάλλοντας ἀντίστασι.

Λάο—Τσέ: Ἡ εὐγένεια νὰ εἶναι ἡ ἀπάντησί σου στὴν ὕβρι.

Κομφούκιος: Ἡ μεγίστη ἀρετή: Μὴν πράττεις στοὺς ἄλλους ὅ,τι δὲν θὰ σοῦ ἄρεσε νὰ πράξουν ἄλλοι σὲ σένα.

Ν' ἀνταμείβεις τὴν προσβολὴ μὲ δικαιοσύνη, ν' ἀπαντᾶς στὸ κακὸ μὲ καλό.

Αἴγυπτος: Οὔτε νὰ ἐπιθυμῇς, οὔτε νὰ ἐπιζητῇς τὴν ἐκδίκησι, νὰ εἶσαι πάντοτε ἕτοιμος πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ἀκόμη καὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς σου.

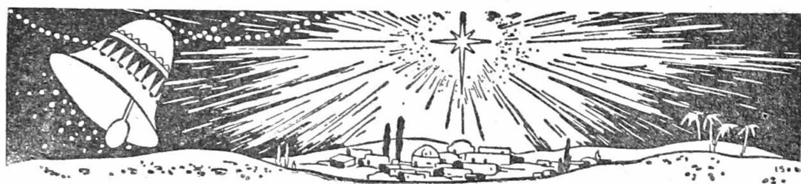
Τὸ αἴσθημα τῆς συγχωρήσεως, τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ εἰλικρινεῖς πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζουν τὴν βαθειὰ ἀλήθεια, μᾶς καθιστᾶ σκεπτικούς, καθὼς κυττάζουμε γύρω μας καὶ διαπιστώνουμε πόσο λίγο εἶναι κατανοητὸ καὶ απο-

δεκτὸ ἀπὸ τοὺς πολλούς, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ αὐτοχαρακτηρίζονται ἔξυπνοι καὶ συνετοί, πόσα μειδιάματα σκεπτικισμοῦ, ἀκόμη καὶ συμπαθητικῆς εἰρωνίας προκαλεῖ.

'Αλλ' ἂς ἀπομακρυνθοῦμε γιὰ λίγα λεπτὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι — ἢ πιστεύουν πὼς εἶναι — πλήρεις τῆς λεγομένης πρακτικῆς σοφίας· ἂς ἀνυψωθοῦμε πάνω ἀπὸ τοὺς ὁρίζοντες τῆς κάθε ἡμέρας καὶ ἂς θυμηθοῦμε πὼς οἱ διδασκαλίες τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι τοῦ κόσμου τούτου τ έ τ ο ι ο ς ποὺ εἶναι. Ἂς θυμηθοῦμε πὼς τὸ ἰδανικό μας εἶναι ἡ ἔλευσις τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς, ἐπὶ τοῦ ὁρατοῦ πεδίου, καὶ ὅτι δὲν θὰ πραγματοποιηθῆ ποτὲ αὐτὴ ἡ ἔλευσις, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐγκατασταθῆ σταθερὰ ἐ ν τ ό ς μ α ς ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἑρμηνευθῆ σωστὰ στὸ φῶς τῆς Ψυχῆς μας, ἐὰν δὲν ἀποβῆ ἕνα πραγματικὸ γεγονὸς τῆς ζωῆς μας, κάθε ἡμέρα, κάθε λεπτό.

Ἡ ἐπίτευξις τῆς αὐτόματης συγγνώμης φαίνεται σὲ πολλοὺς ἔργο πολὺ τραχὺ καί, σὲ μερικὲς περιπτώσεις, τελείως ἀπραγματοποίητο. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἡ ὑψίστη ἐπίτευξις. Τὸ μεγαλύτερο ἐπίτευγμα εἶναι ν' ἀναγνωρίση κανεὶς τὸ ἀνυπόστατον τῆς ἀνάγκης νὰ συγχωρήση, διότι δὲν ὑφίσταται πλέον τὸ αἴσθημα τῆς προσωπικῆς προσβολῆς, δὲν ὑπάρχει τίποτε γιὰ νὰ συγχωρηθῆ, διότι κατὰ κάποιο βαθμὸ ἔχει πραγματοποιηθῆ ἡ συνταύτισις μὲ τὴν ἴδια τὴν Ψυχή του. Δὲν ὑπάρχουν πιὰ προσβολές, καὶ ἐκεῖνες οἱ πράξεις ποὺ πρὶν ἐθεωροῦντο τέτοιες, ἀναγνωρίζονται σὰν παραβάσεις τοῦ Νόμου τῆς 'Αγάπης, δηλαδὴ τοῦ νόμου τῆς Ζωῆς. Τότε, ἀπέναντι σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἔκαμε αὐτὲς τὶς παραβάσεις, δὲν νοιώθει μνησικακία, ἀλλὰ ζωηρὴ καὶ βαθειὰ συμπάθεια, διότι γνωρίζει ὅτι ἔθεσε σὲ κίνησι ἕναν ἀλάθευτο νόμο : τὸν Νόμο τῆς ἀνταποδόσεως, ἢ Νόμο Αἰτίας καὶ 'Αποτελέσματος, τὸν Νόμο τοῦ Κάρμα.

Ἂς εἶναι σύνθημα γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους : Συγχωρεῖτε ! Συγχωρεῖν σημαίνει 'Αγαπᾶν.

ΑΓΓ. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Στὸν ξενῶνα τῆς Βηθλεὲμ

Στὴν παραστιὰ τοῦ φτωχικοῦ ξενώνα ἀκουμπημένη,
σὰν ἡ μεγάλη Δήμητρα π' ἀκούμπαε σκεφτικὴ
στὴν Πέτρα τὴν 'Αγέλαστη, ἀσάλευτη ἀπομένει
ἡ Μαριάμ, κι ὁ 'Ιωσὴφ σκυμμένος, παρακεῖ,

ἀπ' τοῦ σπιτιοῦ τὸν ἄνθρωπο τὸ λόγο περιμένει,
τὶ ἀκόμα ἁπλώνει γύρα του γαλήνη μυστική...
Μ' ἀπὸ τὴ θύρα στέκοντας, αὐτὸς κρατάει στημένη
σὰν τὸ γεράκι ἀπάνω τους ματιὰ προσεχτική,

κι ὅπως, τ' ἀχείλι σκώνοντας, μυρίζεται στ' ἀγέρι
τὴ μυρουδιὰ τοῦ θηλυκοῦ τὸ ζῶον ἀπὸ μακρά,
λοξὰ κοιτώντας στοῦ 'Ιωσὴφ τὴ ζώνη τὸ κεμέρι,
φτενὸ ὅπως εἶναι, μισοκλεῖ τὰ μάτια του μικρά...

Διστακτικός, ἀργοπορεῖ, νὰ φέρει νὰ μὴ φέρει
κανένα ξύλο στὴ φωτιά, τὶ ἡ νύχτα εἶναι πολλή,
κι ἀποβραδὶς τὴν πλερωμὴ τηνε ζητάει στὸ χέρι.
Μά, παίρνοντάς τη, πρόθυμα καὶ τὴ μιλιά του λεῖ...

«Ποιοί 'ναι ρωτάει, ποῦθ' ἔρχονται; νὰ τοῦ τὸ ποῦν νὰ ξέρει...»
Τώρα κρατοῦν τοῦ καθενὸς τ' ἀχνάρι, ὅπου πατεῖ.
Τὶ λίγο φάνηκε καιρὸ στὸν οὐρανὸ ἕν' ἀστέρι
π' οὐδ' οἱ προφῆτες ξέρουνε μηδὲ κανεὶς γιατὶ

τρόμο σκορπάει στοὺς ἄρχοντες, κι ὡς στὸ φεγγάρι οἱ σκύλες,
ἐπ' ἀλυχτᾶνε ἀφρίζοντας σὲ ἀφύσικο σπασμό,
ἀπ' τῶν Ρωμαίων τὰ 'Ιερὰ κοιτώντας το οἱ Σιβύλες
σπαράζουνε στὸν Τρίποδα, νὰ ποῦνε ἕνα χρησμό...

«Τ' 'Ανθρώπου ὁ Γιὸς θὰ γεννηθεῖ, τρανὸς ἀπὸ τὴ Μοίρα,
(ἔτσι τὸ λέω, πὼς τό 'πανε πολλοὶ περαστικοί),
τὶ ὁ Μέγας Ἥλιος ἔσκυψε καὶ φίλησε τὴν Ἥρα»,
ἀπολογιέται ἀτάραχη μονάχα ἡ Δελφική...

(«Πάσχα τῶν 'Ελλήνων»)

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΜΥΣΤΙΚΙΣΜΟΣ

ΚΑΘΩΣ ΤΟΝ ΕΡΜΗΝΕΥΣΕ Ο ΙΝΔΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ ROHIT ΜΕΗΤΑ

ΕΙΣ ἐκεῖνον ποὺ μελετᾷ τὰς θρησκείας κάμνει ἐντύπωσιν τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς ὅλας ὑπάρχουν δύο ἀπόψεις. Ἡ μία ἄποψις εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ καί ἡ ἄλλη ἡ ἐσωτερική.

Ἡ ἐσωτερικὴ ἄποψις εἶναι ἐκείνη ποὺ περιέχει τὸν μυστικισμόν. Εἰς τὸν Ἰνδουϊσμόν, ἐκεῖνο ποὺ εἶνε γνωστὸν ὡς Βεντάντα (Vedanta) εἶνε τὸ μυστικιστικὸν μέρος τῆς θρησκείας αὐτῆς. Ὁ Σουφισμὸς εἶνε ἡ μυστικιστικὴ ἄποψις τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ὁμοίως εἰς τὸν Βουδδισμόν, ἐκεῖνο ποὺ εἶναι γνωστὸν ὡς Ζὲν Βουδδισμός — ἡ ἄποψις ἐκείνη τοῦ Βουδδισμοῦ ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν — ἀποτελεῖ τὸν μυστικισμόν του.

Ἐπιθυμῶ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ὑπάρχει ἐπίσης βαθειὰ μυστικιστικὴ ἄποψις εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἄποψις ἡ ὁποία πολλάκις δὲν ἐννοεῖται ἀρκετά, οὔτε καὶ προβάλλεται ἀρκετά.

Εἰς ὅλας τὰς θρησκείας ὑπάρχουν ἀνομοιότητες, ἀλλ' αὐταὶ ἀφοροῦν τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα. Ὅταν ἐμβαθύνετε καὶ ἔλθετε εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν κέντρον, θὰ βρῆτε τὴν βασικὴν ἐκείνην ἑνότητα, ἡ ὁποία ὑπάρχει πίσω ἀπὸ ὅλας τὰς θρησκείας τοῦ κόσμου.

Ὅταν οἱ ἄνθρωποι χάνουν τὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν μυστικιστικὴν αὐτὴν ἄποψιν τῆς θρησκείας, τότε ἡ θρησκευτική των ζωὴ χάνει τὴν ζωτικότητά της, καὶ τὰ σχήματα, ἡ διαγωγή, οἱ θρησκευτικοὶ κανόνες, γίνονται ὅλα μηχανικά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δημιουργοῦνται αἱ θρησκευτικαὶ προλήψεις καὶ εἶναι, ἑπομένως, ὑψίστης σπουδαιότητος διὰ τὸν ἄνθρωπον νὰ στραφῇ πρὸς τὸ μυστικιστικὸν κέντρον, τὴν καρδιὰ τῆς θρησκείας του, καὶ νὰ πάρῃ ἀπ' ἐκεῖ τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν ζωτικότητα.

Τί εἶνε Μυστικισμός;

Τί εἶνε λοιπὸν αὐτὸς ὁ μυστικισμός; Ποῖα εἶνε τὰ βασικά του χαρακτηριστικά; Θὰ ἔλεγα ὅτι μυστικισμὸς εἶναι ἡ ἀπ' εὐθείας ἀντίληψις τῆς πραγματικότητος, ἡ ἀκάλυπτος ἀντίληψις τῆς ἀληθείας. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς πέπλος μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, μεταξὺ νοοῦντος καὶ νοουμέ-

Ἀπὸ τὸ Theosophy in Australia, Σίδνεϋ

νου. Μὲ ἄλλας λέξεις, εἰς τὸν μυστικισμὸν ὑπάρχει γνῶσις διὰ τῆς ζώσης ὑπάρξεως καὶ ὄχι διὰ τῶν ἰδεῶν. Αἱ συνήθεις γνώσεις μας, διά τάς ὁποίας εἴμεθα τόσον ὑπερήφανοι, εἶναι γνώσεις διά τῶν ἰδεῶν. Εἶναι αἱ γνώσεις περὶ τῶν εἰκόνων, περὶ τῶν εἰδώλων, περὶ τῶν ἐννοιῶν καί, ἑπομένως, εἶνε μόνον ἔμμεσοι γνώσεις

Ὁ C. Jinarajadasa περιέγραψε πολὺ ὡραῖα τὸν ρόλον τῶν μυστικιστῶν καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας. Λέγει : «Εὐτυχεῖς οἱ ἄνθρωποι, ἐφ' ὅσον ὁ κόσμος ἔχει πάντοτε μυστικιστάς, διότι οἱ μυστικισταὶ εἶναι τά παιδιά ἐκεῖνα τοῦ Θεοῦ ποὺ δὲν γνωρίζουν ἡλικίαν, ποὺ τραγουδοῦν τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας καὶ βλέπουν τὸ ὅραμα τῆς ἀναλήψεως τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴν τραγωδία τῆς σταυρώσεως».

Τὸ ὑπέροχον ὅραμα τῆς ἀναλήψεως τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴν τραγωδία τῆς σταυρώσεως εἶνε ἡ ὑπερτάτη συνεισφορά τοῦ Χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ. Εἰς τὸν Χριστιανισμόν, μᾶς ἐμφανίζεται ὡς συνύπαρξις τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς σταυρώσεως.

Ὁ Μυστικισμός, ὅπως ἤδη ἀνέφερα, δὲν ἀσχολεῖται τόσον μὲ τά ἐξωτερικά σχήματα, ὅσον μὲ τά ἐσωτερικά, τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ Χριστιανικαὶ Γραφαὶ (Ματθ. ΚΓ' 25) λέγουν : «Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἁρπαγῆς καὶ ἀδικίας. Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρόν».

Τὸ «καθάρισμα ἐντὸς» σημαίνει τὴν κάθαρσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ κινήτρου τῆς διαγωγῆς καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ὑποδεικνύεται εἰς τὸν μυστικισμὸν τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴ ἡ κάθαρσις τοῦ κινήτρου εἶναι ἐκείνη ποὺ δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν νοητικὴν κατάστασιν ποὺ δὲν περισπᾶται, δὲν διαιρεῖται, ποὺ μένει ἀκεραία. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὑπάρξεως, διαρκῶς ἀναφέρεται ὁ μυστικισμὸς τῆς Χριστιανοσύνης.

Ἡ ὀρθὴ ἐκλογὴ

Ἡ πρωτίστη ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ εἶνε : «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή». (Ματθ. ΚΒ' 37).

Ἡ πρώτη λοιπὸν ἐντολὴ εἶναι ἡ ἀντίληψις μὲ ὅλην τὴν διάνοιαν. Ὄχι μὲ νοῦν ἀφηρημένον ἢ διηρημένον, οὔτε μὲ νοῦν ταραγμένον. Ἡ ὑπόδειξις ποὺ μᾶς δίδεται ἐδῶ εἶναι ὅτι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος πρέπει νά ἀντιληφθῇ τὴν ζωὴν μὲ ὁλόκληρον τὴν ὕπαρξίν του.

Νά ἀγαπᾶς τὸν Θεὸν μὲ ὁλόκληρον τὸ εἶναι σου, αὐτὸ εἶνε ἡ βάσις τοῦ Χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ. Ἀναφέρεται εἰς τάς Γραφάς : «Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γάρ τὸν ἕνα μισήσει ἢ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε δουλεύειν Θεῷ καὶ μαμμωνᾷ». (Ματθ. ΣΤ' 24).

Αὐτὴ εἶναι μιά πολὺ σαφὴς ὑπόδειξις περὶ τῆς ἀπερισπάστου καταστάσεως τοῦ νοῦ — δὲν μπορεῖς νά ὑπηρετῇς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Μαμμωνᾶ. Ἄν ὑπηρετεῖς δύο κυρίους, ὑπόκεισαι εἰς περισπασμὸν καὶ εἰς τὸν Χριστιανικὸν μυστικισμὸν μᾶς ζητεῖται νά κάμωμε τὴν ὀρθὴν ἐκλογήν.

Ἡ ὀρθὴ ἐκλογὴ εἶναι ἡ ἔναρξις τῆς πραγματικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Εἶναι ἡ ἴδια ἰδέα, ποὺ εἶπε ὁ Βούδδας εἰς Μπενάρες πρὸ 2500 ἐτῶν, ὅταν ἔκαμε τὸ πρῶτον του κήρυγμα καὶ ὡμίλησε διά τὴν εὐγενῆ ὀκταπλῆν ἀτραπὸν τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ἐδῶ πρέπει νά ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ὁμιλοῦντες περὶ Θεοῦ καὶ Μαμμωνᾶ καὶ ὀρθῆς ἐκλογῆς, ὁμιλοῦμεν μὲ τοὺς ὅρους τῶν φυσικῶν φαινομένων. Ὁμιλοῦμεν μὲ τοὺς ὅρους τῆς ψυχολογικῆς μας

πείρας. Τὸ νὰ κάμης ἐκλογὴν μεταξὺ Θεοῦ καὶ Μαμμωνᾶ δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλείψης τὸν κόσμον, νὰ παύσης νὰ κερδίζης, νὰ ἐγκαταλείψης πᾶν ὅ,τι ἔχεις. Εἶνε εὔκολον νὰ ἐγκαταλείψης τὰ πράγματα, ἀλλὰ εἶνε πολὺ δύσκολο νὰ ἐγκαταλείψης τὴν προσκόλλησιν τοῦ νοῦ.

Τὸ ζήτημα εἶναι τοῦτο: Μποροῦμε σεῖς καὶ ἐγὼ νὰ κάμωμε ὀρθὴν ἐκλογήν; Καὶ ἂν τὸ κατορθώσωμε ποία θὰ εἶνε αὐτὴ ἡ ἐκλογή; καὶ κατὰ τίνα τρόπον τὸ κατορθώνει κανεὶς αὐτό; Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθῆς ἐκλογῆς πρέπει πρῶτα νὰ γίνῃ ἐρευνητής. Πρέπει νὰ βρίσκεται εἰς κατάστασιν εἰλικρινοῦς καὶ σοβαρᾶς ἐρεύνης.

Τί ἐννοοῦμε πράγματι μὲ τὴν στάσιν τοῦ ἐρευνητοῦ; Ὁ Χριστιανικὸς μυστικισμὸς εἶνε ἀπολύτως σαφὴς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν· μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται» (Ματθ. Ε΄ 5—6).

Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἡ πεῖνα, ἡ δίψα, ἡ πραότης τῆς καρδίας, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ πνεύματος — τότε μόνον μᾶς εἶνε δυνατὸν νὰ κάμωμε τὴν ἔρευναν.

Εἰς τὸν αἰῶνα αὐτὸν ποὺ ζοῦμε ἔχομεν δυστυχῶς ξεχάσει τὴν ἄποψιν αὐτὴν τῆς ταπεινότητος, ἔχομεν ὑπερβολικὴν πεποίθησιν. Ἡ ἐπιστήμη μᾶς ἔδωσεν ὡρισμένην ποσότητα πεποιθήσεως διὰ νὰ χειριζώμεθα τὰ ὑλικὰ πράγματα τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ δίδομεν τὴν ἐντύπωσιν νὰ αἰσθανώμεθα ὅτι ἡ Ἐπιστήμη αὐτὴ μπορεῖ νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἐπίσης εἰς ψυχολογικὰ βασίλεια. Ἡ ὑπερβολικὴ πεποίθησις εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους κινδύνους εἰς τὴν ἀτραπὸν τῆς πνευματικῆς πραγματοποιήσεως.

Ἡ ἀτραπὸς τῆς ἀπαρνήσεως

Ἡ ὀρθὴ ἐκλογὴ ἀπαιτεῖ ἄγρυπνον νοῦν καὶ ὄχι νοῦν ὀκνηρὸν ἢ παθητικόν· διότι τοιοῦτος νοῦς εἶνε φανερὸν ὅτι εἶναι ἀνίκανος νὰ ἐκλέξῃ.

Χρειάζεται ἄγρυπνος καὶ ζωηρὸς νοῦς, ἀλλὰ καὶ νοῦς ἐλεύθερος. Αὐτὸ ἀπαιτεῖται διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ πνευματικοῦ ταξιδίου καὶ ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν θέσιν τοῦ ἐρευνητοῦ.

Ἕνας ἄγρυπνος νοῦς καὶ πρὸ παντὸς ἐλεύθερος ἀπὸ πᾶσαν δέσμευσιν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῇ τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τοῦ μυστικισμοῦ. Δείχνει ἀσφαλῶς τὴν ἀτραπὸν τῆς ἀπαρνήσεως, τὴν ἀτραπὸν ποὺ τόσον ὡραῖα ὑπέδειξεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ἡ ἀτραπὸς αὐτὴ δὲν σημαίνει τὴν ἀπάρνησιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τὴν ἀπάρνησιν τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν δεσμεύσεων, τῶν συμφερόντων, τῶν δεσμῶν, τοῦ νοῦ τοῦ ἰδίου.

Προσέξετε τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου νέου ποὺ ἐπῆγε εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἐρώτησε πῶς θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν αἰωνίαν ζωήν. Ὁ Ἰησοῦς τοῦ εἶπε νὰ τηρῇ τας ἐντολάς. Ἀλλ' ὅταν τοῦ παρετήρησεν ὅτι ἐτήρησε τὰς ἐντολὰς καὶ ζητοῦσε νὰ μάθῃ τὶ ἄλλο θὰ ἔπρεπε νὰ κάμῃ, ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπεν: «Ὕπαγε πώλησον τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι» (Ματθ. ΙΘ΄ 21)

Νὰ πωλήσῃς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σου, νὰ μὴν ἔχεις καμμίαν ὑποχρέωσιν, κανένα δεσμόν, κανένα συμφέρον. Αὐτὴν τὴν κατάστασιν τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ νοῦ ἀπὸ κάθε δέσμευσιν ἐζήτησεν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν νέον.

Ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα χωρία τῆς φιλολογίας τοῦ μυστικισμοῦ τοῦ κόσμου εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία ὅπου ἐλέχθη:

«Ὅστις σὲ ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». (Ματθ. Ε΄ 39)

Δυνατὸν νὰ νομίζωμε ὅτι αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ κανένας κοινὸς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ, ὅτι εἶναι κάτι ἀκατόρθωτον. Ἂν καὶ διαβάζομε τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία νομίζομε ὅτι δὲν προορίζεται γιὰ μᾶς, ὅτι προορίζεται γιὰ κάποιον ποὺ ἔχει ἀπαρνηθῆ τὸν κό-

σμον. Ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω ὅτι κάθε γραμμὴ τῆς Ὁμιλίας, κάθε ὁδηγία ποὺ δίδει, εἶνε γιὰ τὸν καθένα μας. Ἐφ' ὅσον ζοῦμε στὸν κόσμο καὶ ἀσχολούμεθα μὲ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἐργασίας μας, ὁπουδήποτε βρισκόμεθα, μποροῦμε νὰ ἀκολουθήσωμε τὰς ὁδηγίας ποὺ μᾶς δίδει ἡ ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία.

Ἂς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδέα νὰ στρέψωμε τὴν ἄλλη σιαγόνα εἰς ἕνα ποὺ μᾶς ἐράπισε τὴν δεξιάν, πρέπει νὰ ἐννοηθῆ ὄχι μὲ τὴν ἐπιφανειακὴν ἔννοιάν της, διότι μὲ τὴν φυσικήν της ἔννοιαν εἶνε ἀδύνατον νὰ γίνῃ νοητή. Πρέπει νὰ νοηθῆ μὲ τὴν μυστικιστικήν της ἔννοιαν, ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως, ὄχι τόσον ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς, ὅσον ὡς πρὸς τὸ κίνητρον τῆς ἰδίας μας διαγωγῆς. Μὲ ἄλλας λέξεις ὁ Χριστὸς ἐδῶ μᾶς ἐζήτησε νὰ καλλιεργήσωμεν ἕνα νοῦν κατὰ τῆς ἀντιστάσεως.

Ἡ λειτουργία τῶν ἀντιθέσεων

Ἀκόμη καὶ μιὰ ἐπιπολαία παρατήρησις τῶν λειτουργιῶν τοῦ νοῦ θὰ μᾶς πείσῃ πῶς ἀντιμετωπίζομε τὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς ἀντιστάσεως. Δὲν βλέπομεν ποτὲ τὴν ζωὴν ὅπως εἶνε, τὴν βλέπομεν μὲ τὰ γυαλιὰ τῆς μνήμης — τὴν βλέπομεν ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς ἀντιστάσεως. Ὁ νοῦς ποὺ δὲν ἔχει κέντρον ἀντιστάσεως εἶνε ὁ νοῦς ποὺ ἐρευνᾶ, ποὺ βρίσκεται εἰς κατάστασιν ἀναζητήσεως. Πῶς θὰ μπορέσετε νὰ ξεκινήσετε γιὰ ὁποιαδήποτε ἔρευνα, ὅταν ἔχετε εἰς τὸν νοῦν σας ἕνα κέντρον ἀντιστάσεως; Μᾶς λέγουν ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα πραγματικοὶ ἐπιστήμονες. Ἡ πραγματικὴ ἐπιστημονικὴ ἄποψις εἶνε ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραδεχώμεθα τίποτε στὰ τυφλά. Αὐτὸ ὅμως εἶνε ἡ μισὴ ἀλήθεια. Ἡ ἄλλη μισὴ εἶνε νὰ μὴν ἀπορρίπτῃς τίποτε στὰ τυφλά. Νοῦς ὁ ὁποῖος δὲν δέχεται, οὔτε ἀπορρίπτει τίποτε στὰ τυφλὰ βρίσκεται εἰς κατάστασιν ἐρεύνης — διότι δὲν ὑπάρχουν κέντρα οἱασδήποτε ἀντιστάσεως.

Εἶνε μιὰ περίεργος ψυχολογικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ συναίσθημα τοῦ δεσμοῦ, τῆς κατοχῆς, γεννᾷ πάντοτε τὸν φόβον τῆς στερήσεως κατοχῆς καὶ ἐκ τοῦ φόβου αὐτοῦ δημιουργεῖται ἡ ἀντίστασις.

Ἂν παρατηρήσετε τὰς λειτουργίας τοῦ νοῦ θὰ ἴδῆτε ὅτι ἀσχολεῖται μὲ μίαν ὑπόθεσιν, ὑπάρχει μία κίνησις ποὺ δὲν σταματᾶ. Εἶνε μία κίνησις μεταξὺ δύο ἀντιθέσεων. Ὁ νοῦς ἀντιλαμβάνεται τὸ κάθε τι διὰ τῆς ἀποδοχῆς ἢ τῆς ἀρνήσεως, διὰ τῆς ἀνοχῆς ἢ τῆς ἀποκρούσεως, διὰ τῆς παραδοχῆς ἢ τῆς ἀπορρίψεως.

Ὑπάρχουν οἱ δύο πόλοι τοῦ νοῦ καὶ ἡ νοητικὴ ἐνέργεια κινεῖται μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν πόλων. Εἶνε ἡ λειτουργία τῶν ἀντιθέσεων μὲ τὴν ὁποίαν ἀπασχολεῖται διαρκῶς ὁ νοῦς μας.

Ἡ γνῶσις τοῦ νοῦ εἶνε λοιπὸν γνῶσις βάσει τῶν ὅρων τῶν ἀντιθέσεων. Ἂν θέλωμε νὰ ἐννοήσωμε τί εἶνε τὸ φῶς μὲ τοὺς ὅρους τοῦ νοῦ, τότε ἐκεῖνο ποὺ μποροῦμε νὰ ποῦμε εἶνε ὅτι φῶς εἶνε ἡ ἔλλειψις τοῦ σκότους. Ἢ τὸ σκότος, κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ νοῦ, εἶνε ἡ ἔλλειψις τοῦ φωτός. Ἑπομένως ἡ ἀντίστασις προέρχεται ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν τοῦ νοῦ εἰς τὰς ἀντιθέσεις.

Ἡ ἀντίστασις δημιουργεῖται εἴτε ἐκ τοῦ κέντρου ἀποδοχῆς εἴτε ἐκ τοῦ κέντρου ἀπορρίψεως, ἐξ ἀνοχῆς ἢ ἐξ ἀρνήσεως, ἀπὸ δικαίωσιν ἢ ἀπὸ καταδίκην. Ὁ νοῦς βλέπει τὸ κάθε τι μὲ τοὺς ὅρους τῆς θέσεως καὶ ἀντιθέσεως καὶ μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν κινεῖται συνεχῶς. Αὐτὸ εἶνε ποὺ μποροῦμε νὰ ὀνομάσωμεν ἀέναον κίνησιν τοῦ νοῦ.

Ὑπάρχει μέγα μυστήριον εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἔχει δύο λῃστὰς ἐξ ἀριστερῶν καὶ ἐκ δεξιῶν. Οἱαδήποτε καὶ νὰ εἶναι ἡ ἱστορικὴ σημασία τοῦ εἰδικοῦ αὐτοῦ ἐπεισοδίου, ὑπάρχει εἰς τοῦτο μιὰ μυστικιστικὴ ἔννοια. Οἱ δυὸ λῃσταὶ ἀντιπροσωπεύουν τὰς δύο ἀντιθέ-

σεις τοῦ νοῦ καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὸ μέσον εἶναι ἡ κατάστασις ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ νοῦς ἔχει ὑπερβῆ τὴν κίνησιν τῶν ἀντιθέσεων. Ὁ Χριστὸς συμβολίζει τὴν μεσαίαν ἀτραπόν, τὴν αἰχμηρὰν ἀτραπὸν περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλοῦν οἱ Ἰνδουϊσταί. Εἶναι ἡ μέση ὁδὸς τῶν βουδδιστῶν. Ἡ μέση αὐτὴ ὁδὸς ὑπερβαίνει τὴν λειτουργίαν τῶν ἀντιθέσεων τῶν ὁποίων εἶναι συνεχῶς δέσμιος ὁ νοῦς. Συνεπῶς ὁ Χριστός καὶ ἡ σταύρωσις Αὐτοῦ συμβολίζουν κάτι ποὺ εἶναι πολὺ σημαντικὸν καὶ τοῦτο εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ νοῦ ὅταν αἱ δυὸ ἀντιθέσεις ἐξηφανίσθησαν. Ὁ Χριστὸς δείχνει τὴν μέσην ἀτραπὸν διότι μόνον διὰ τῆς μέσης αὐτῆς ἀτραποῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ κινηθῆ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐπίτευξιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν βρίσκετε εἰς τὰ Εὐαγγέλια (Μάρκ. Ι΄21): «Δεῦρο ἀκολούθει μοι ἄρας τὸν σταυρόν σου».

Σταύρωσις τοῦ Νοῦ

Πῶς θὰ σηκώσωμεν τὸν σταυρὸν καὶ τί σημαίνει αὐτό; Ἐὰν ὁ Χριστός ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ συμβολίζει τὴν κίνησιν τοῦ νοῦ ποὺ βρίσκεται εἰς τὸ τέλος καὶ τὸν νοῦν ὑπερβαίνοντα τὰς ἀντιθέσεις, τότε τὸ σήκωμα τοῦ σταυροῦ σημαίνει ἀσφαλῶς ὅτι σεῖς καὶ ἐγὼ πρέπει νὰ ὑποστωμεν τὴν πεῖραν καθ᾽ ἣν αἱ δύο ἀντιθέσεις ἐξαφανίζονται. Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς θὰ τὸ κατορθώση κανεὶς αὐτό; θὰ ἔλεγα ὅτι μόνον διὰ τῆς ἀναζητήσεως τῶν συμπερασμάτων τῶν δύο ἀντιθέσεων μποροῦμε νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν μεταφυσικὴν πεῖραν.

Πάρετε ὁποιοδήποτε πρόβλημα θέλετε. Ἂν συμβουλευθῆτε τὸν νοῦν σας θὰ σᾶς ὑποδείξῃ τὴν ἀτραπὸν τῆς ἐπιβεβαιώσεως ἢ τὴν ἀτραπὸν τῆς ἀρνήσεως. Ἐρευνήσατε πλήρως εἰς τὰς δυὸ αὐτὰς ἀντιθέσεις, συμπληρώσατε τὸ σύστημα τῆς σκέψεώς σας ὅσον ἀφορᾶ τόσον τὴν ἐπιβεβαίωσιν, ὅσον καὶ τὴν ἄρνησιν· ἐνῷ ἐρευνᾶτε καλὰ τὰς δύο ἀντιθέσεις τοῦ νοῦ σχετικὰς μὲ τὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζετε θὰ ἀντιληφθῆτε ὅτι ὁ νοῦς εἶνε ἀνίκανος νὰ δώσῃ ὁποιανδήποτε λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα. Ἡ ἀτραπὸς τῆς ἐπιβεβαιώσεως ὁδηγεῖ εἰς περιπλοκὰς καὶ τὸ ἴδιο κάμνει καὶ ἀτραπὸς τῆς ἀρνήσεως. Αὐτὸ θὰ τὸ βρῆ ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτό του μὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὰ προβλήματά του, τὴν κατάστασίν του καὶ τὰς δυσκολίας εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκεται.

Ἐὰν ἐρευνήσετε τελείως τὰ συμπεράσματα τῶν ἀντιθέσεων θὰ ἀντιληφθῆτε ὅτι αἱ ἀντιθέσεις αὐταὶ δεν σᾶς ὁδηγοῦν πουθενά. Ἀπ᾽ ἐναντίας περιπλέκουν περισσότερον τὴν κατάστασιν. Ὥστε διὰ νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν ματαιότητα τῶν ἀντιθέσεων, τὴν ματαιότητα τῆς ἀνοχῆς ὅσον καὶ τῆς ἀρνήσεως, τὴν ματαιότητα τῆς ἀποδοχῆς ὅσον καὶ τῆς ἀπορρίψεως, πρέπει πράγματι νὰ σταυρώσωμεν τὸν νοῦν. Τὴν στιγμὴν ποὺ θὰ δῆτε τὴν ματαιότητα αἱ ἀντιθέσεις διαλύονται καὶ ὅταν συμβῆ αὐτὸ ποῦ θὰ σταθῆ ὁ νοῦς; Ποῦ εἶνε τὸ σκαμνὶ τοῦ νοῦ; Μὲ τὴν διάλυσιν τῶν ἀνθέσεων, κάθε κίνησις τοῦ νοῦ καθίσταται ἀδύνατος καὶ αὐτὸ εἶνε ἡ σταύρωσις τοῦ νοῦ.

Εἰς ἕνα Βουδδικὸν βιβλίον ὑπάρχει ἕνα παράδειγμα τὸ ὁποῖον δείχνει τὸν δρόμον εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ νοῦ. Φαίνεται ὅτι ἕνας ὀπαδὸς τοῦ Βούδδα προσήγγιζεν Αὐτὸν κρατῶν δύο δῶρα στὰ χέρια του καὶ ὅταν ὁ Βούδδας τὸν εἶδε νὰ πλησιάζῃ τοῦ εἶπε νὰ τὸ πετάξῃ. Ὁ ὀπαδὸς πέταξε τὸ δῶρο ποὺ κρατοῦσε στὸ ἀριστερό του χέρι. Ἐπροχώρησε καὶ ὁ Βούδδας τοῦ λέγει πάλι «πέταξέ το» καὶ ἐπέταξε τὸ δῶρον ἀπὸ τὸ δεξί του χέρι. Ἐπροχώρησε ἀκόμη καὶ πάλι ὁ Βούδδας τοῦ εἶπε «πέταξέ το». Τὰ βουδδιστικὰ βιβλία λέγουν ὅτι μόνον ὅταν διὰ τρίτην φορὰν ἐπέταξεν ὁ ὀπαδός, τοῦ ἦλθεν ἡ ἀληθινὴ διαφώτισις. Τί ἦτο αὐτὸ ποὺ πέταξε γιὰ τρίτη φορά; Εἶχε μόνον δύο δῶρα, καὶ ὅταν τὰ πέταξεν ἀμφότερα τί τοῦ εἶχεν ἀπομείνει; Ἐπέταξεν αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδέαν τοῦ πετάγματος. Παραιτούμεθα ἀπὸ κάτι ἢ θυσιάζομε κάτι

ἀλλά, πολὺ συχνὰ ἔχομε τὸ συναίσθημα ὅτι προβαίνομεν εἰς θυσίαν ἢ παραίτησιν ἀπὸ κάτι. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει αὐτὴ ἡ συνείδησις, δὲν ὑπάρχει παραίτησις. Ὁ νοῦς δὲν ἔχει ἀνέλθει ἀκόμη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, διότι μπορεῖ ἀκόμη νὰ κινῆται μεταξὺ τῶν ἀντιθέσεων μὲ τὸ ἐνδόμυχον αἴσθημα τῆς παραιτήσεως.

Γι' αὐτὸ αἱ Χριστιανικαὶ Γραφαὶ λέγουν: «Ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν... μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τὶ ποιεῖ ἡ δεξιά σου (Ματθ. ΣΤ' 3—4). Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὅταν κάνεις ἐλεημοσύνην, ὅταν παραιτεῖσαι ἀπὸ κάτι καὶ θυσιάζῃς κάτι, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς συνείδησιν τῆς πράξεώς σου. Τοῦτο πράγματι εἶνε τὸ ἀνώτατον εἶδος τῆς σταυρώσεως.

Νὰ παραιτηθῇς ἀπὸ τὸν φαρισαϊσμόν, αὐτὸ εἶνε ὁ τελειότερος τρόπος τῆς σταυρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ.

Φαυλότης καὶ Φαρισαϊσμὸς

Εἶνε ἐνδιαφέρουσα ἡ διαπίστωσις ὅτι ἐνῷ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τῆς φαυλότητος, ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τοῦ φαρισαϊσμοῦ. Φαυλότης καὶ φαρισαϊσμὸς εἶναι οἱ δύο πόλοι τῶν ἀντιθέσεων τοῦ νοῦ, καὶ ἐφ' ὅσον ὁ νοῦς βρίσκεται εἰς τὰς ἀντιθέσεις αὐτὰς συνεχίζει τὴν πορείαν του καὶ δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἡ κατάστασις τῆς σταυρώσεως δὲν ἔχει φθάσει.

Ποία εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ νοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει σταματήσει ἡ κίνησις τῶν ἀντιθέσεων; Ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφῇ ἀπὸ τὸν νοῦν, παρὰ μὲ τὴν λέξιν «ἐκμηδένισις» (ἀνυπαρξία). Διὰ τὸν νοῦν εἶναι ἐκμηδένισις διότι ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ.

Πολλὲς φορὲς μελετηταὶ τῶν θρησκειῶν τῆς Δύσεως περιέγραψαν τὰς ἀνατολικὰς θρησκείας ὡς ἀρνητικάς. Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως εἶνε ἀρνητικαί, διότι οἱ Ἰνδουϊσταὶ καὶ οἱ Βουδδισταὶ πιστεύουν ὅτι ἡ ὑψίστη ἀλήθεια ἐκφράζεται διὰ τοῦ νοῦ μόνον μὲ τοὺς ὅρους τῆς ἐκμηδενίσεως. Γι' αὐτὸ ὅταν ὁ Ἰνδὸς φιλόσοφος ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ λέγει: «Ὄχι αὐτό, ὄχι αὐτό» (Νετί—Νετί). Μόνον μὲ τοὺς ὅρους τῆς ἀρνήσεως μποροῦσε νὰ περιγράψῃ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν κατάστασιν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ δυὸ ἀντιθέσεις ἔχουν ἐξαφανισθῆ. Εἶνε πράγματι μιὰ κατάστασις ἐκμηδενίσεως— ἢ πρέπει ἴσως νὰ πῶ ὅτι εἶναι ἡ κατάστασις τῆς πλήρους ἀπομονώσεως.

Αὐτὴ ἡ πλήρης ἀπομόνωσις ἢ ἐκμηδένισις εἶναι ἡ κρίσιμος στιγμὴ τῆς σταυρώσεως. Ὁ νοῦς ἀπεκδύεται τῶν πάντων, καταντᾷ πτωχὸς καὶ δὲν ἔχει ἀντιθέσεις πρὸς τὰς ὁποίας νὰ στραφῇ.

Ἀνάστασις τῆς ψυχῆς

Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ φέρεται ὅτι εἶπεν «Θεέ μου, Θεέ μου, ἱνατί μὲ ἐγκατέλιπες» (Ματθ. ΚΖ 46). Εἶνε δύσκολο γιὰ μᾶς νὰ ἐννοήσωμε πῶς τέτοιες λέξεις μποροῦν νὰ προέρχωνται ἀπὸ τὸν Χριστὸν ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ὑψίστην πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Πῶς μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ κατάστασις ἐγκαταλείψεως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ; Ἐν τούτοις ἡ φράσις αὐτὴ γίνεται νοητὴ μόνον μὲ τοὺς ὅρους τῆς πλήρους ἀπομονώσεως. Ὁ Χριστὸς συμβολίζει τὴν σταύρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος γιατὶ μόνον εἰς μίαν τέτοιαν σταύρωσιν μπορεῖ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ δοκιμάσῃ τὴν κάθοδον τῆς θεότητος εἰς αὐτόν. Ἡ σταύρωσις τοῦ νοῦ φθάνει εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ποὺ ἐκστομίζονται αἱ λέξεις «Θεέ μου, Θεέ μου διατὶ μὲ ἐγκατέλιπες;». Ἡ κατάστασις αὐτὴ τῆς πλήρους ἀπομονώσεως εἶνε ἡ πραγματικὴ σταύρωσις.

Δυστυχῶς, ζοῦμε εἰς ἕνα αἰῶνα ὅπου δὲν γνωρίζομε τί εἶνε ἀπομόνωσις καὶ ποίαν δύναμιν μπορεῖ νὰ δώσῃ. Δὲν γνωρίζομεν τὸ μεγαλεῖον τῆς σιωπῆς τοῦ νοῦ. Φοβούμεθα τόσον πολύ — ὄχι τόσον ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἰδίους — ποὺ δὲν

θέλομε νὰ μείνωμε μόνοι μὲ τοὺς ἑαυτούς μας.

Θέλομε νὰ γεμίζωμε τὴν ἀπομόνωσίν μας μὲ πολλοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ αἰσθήσεις καὶ γι' αὐτὸ ποτὲ δὲν γνωρίζομε τὸν ἑαυτό μας. Εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτὴν σταύρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξαφανίζονται αἱ δύο ἀντιθέσεις, ἐξαφανίζεται καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ φαρισαϊσμοῦ. Αὐτὸ εἶνε τὸ μυστικὸν τῆς φυσικῆς ζωῆς. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ εἶνε μία φυσικὴ ζωὴ καὶ ὄχι μία καλλιεργημένη, τεχνητὴ ζωή. Ἐὰν εἶνε τεχνητή, εἶνε ἡ ἄρνησις τῆς πνευματικότητος. Ἀλλὰ πῶς μποροῦμε νὰ ζήσωμε φυσικά, ἂν δὲν γνωρίζωμε τὴν ἰδικήν μας φύσιν, τὴν ὁποίαν θὰ γνωρίσωμε μόνο κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν τῆς σταυρώσεως;

Μόνον ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐννοεῖ τὴν ἰδικήν του ἀρχικὴν φύσιν, ποὺ πέρασε τὴν κατάστασιν τῆς ἀπομονώσεως, ποὺ ἐπεκοινώνησε μὲ τὴν σιωπὴν τῆς ζωῆς, μπορεῖ νὰ ἐννοήση τὴν ἀληθινὴν σημασίαν τῶν ὡραίων ἐκείνων λόγων τῆς ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλίας: «Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει, οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει· λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων» (Ματθ. ΣΤ' 28—29).

Τὸ νὰ περάσῃς τὴν ζωὴν μὲ τέτοιο φυσικὸ τρόπο σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀντιστάσεις. Μποροῦμε νὰ κινηθοῦμε μὲ τὴν ζωὴν δεχόμενοι ὅσα προσφέρει διὰ νὰ τὴν κάνωμε ἀπερίγραπτη χαρά, ὅπως κάνουν τὰ κρίνα στὸν ἀγρό.

Τὰ κρίνα στὸν ἀγρὸ δέχονται τὴν ζωὴν ὅπως τοὺς δίδεται αὐτή. Παρομοίως σεῖς καὶ ἐγὼ μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε τὴ ζωὴ ὅπως ἔρχεται, φθάνει νὰ ξέρωμε τὴν φύσιν μας. Ἡ φύσις αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ καταληπτὴ στὴ βαθειὰ σιωπή, στὴ σταύρωσι τῆς ἀπομονώσεως καὶ τότε θὰ ἔλθη ἡ πραγματικὴ ἀνάστασις.

Ἀνάστασις εἶνε ἡ ἀντίληψις τῆς πραγματικῆς μας φύσεως. Εἶνε ἡ σωστὴ ἀντίληψις, ἡ σωστὴ ἐκλογή. Ὅταν θὰ εὕρω τὴν πραγματικήν μου φύσιν, θὰ ἐκλέγω σωστά, διότι ἡ ἐκλογή μου θὰ εἶνε σύμφωνος μὲ τὴν ἰδικήν μου βασικὴν φύσιν. Ἡ πραγματικὴ ἀνάστασις τῆς ψυχῆς εἶνε ὅταν γνωρίσωμε τὴν ἰδικήν μας φύσιν κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν τῆς σταυρώσεως καὶ αὐτὸ εἶνε ἡ ἀντίληψις τῆς θεότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Μπορῶ λοιπὸν νὰ πῶ ὅτι ἡ ὅλη βάσις τοῦ Χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ περιλαμβάνεται εἰς αὐτὴν τὴν ὡραίαν, τὴν θαυμασίαν φράσιν:

«Ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. (Ματθ ΚΓ' 12). Ἡ ἔξαρσις στὴν ὥρα τῆς ταπεινώσεως εἶνε πραγματικὴ ἀνάστασις στὴν ὑπέρτατη ὥρα τῆς σταυρώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ εἶνε πράγματι ἡ ἔνοια τῆς Ἀχράντου Συλλήψεως. Εἰς τὸν νοῦν ποὺ γίνεται ἁγνός, γεννιέται ἡ Ἀρχὴ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Παρθένον νοῦν εἶνε ἡ πραγματικὴ ἔξαρσις — ἡ ἀνάστασις τοῦ ἀνθρώπου.

μετάφρ. Γ. Βλιάμου

N. SRI RAM

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΚΡΙΣΙΣ

Ὁ κόσμος εἶναι πάρα πολὺ ἐπιφανειακός. Χρειάζεται κατανόησις τῆς ἑνότητος ποὺ βρίσκεται Πάνω καὶ Πίσω ἀπὸ τὶς διαφορές.

ΥΠΑΡΧΕΙ στὸν ἀποκρυφισμό, καθὼς καὶ σὲ μερικὲς ἀρχαῖες φιλοσοφίες ποὺ ἐρεύνησαν τὴν φύσι τῆς ζωῆς, τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ὕλης, ἡ ἀντίληψις, ὅτι πᾶν τὸ ὑπάρχον προῆλθε ἀπὸ μιὰ κοινὴ πηγή, ἀπὸ ἕνα κεντρικὸ σημεῖο ἢ Ἀρχή, καὶ ὅτι τὸ πᾶν ἐπιστρέφει σ' αὐτὴ τὴν ἴδια πηγὴ ἢ κέντρο. Πᾶν ὅ,τι μποροῦμε νὰ δοῦμε παντοῦ κατεσκευάσθη ἀπὸ ὕλη, ἡ ὁποία διαφοροποιήθηκε ἀπὸ τὴν κατάστασι ποὺ βρισκόταν στὴν πηγή, καὶ τὸ πᾶν τελικὰ θὰ διαλυθῆ σὲ στοιχεῖα συστατικὰ ποὺ θὰ ξαναγίνουν ἡ Ἑνότης. Τὸ σύνολο τοῦ σύμπαντος, καθὼς καὶ ἡ ζωὴ καὶ ὅλα της τὰ φαινόμενα ἀποτελοῦν μιὰ ἐξάπλωσι, ἀπὸ ἕνα σημεῖο καθαρῶς ὑποκειμενικό, διὰ μέσου βαθμῶν αὐξούσης ἀντικειμενικότητος, πρὸς μιὰ εὐρεῖα περιφέρεια ὅπου βρίσκονται οἱ ὑλικὲς μορφὲς σ' ὅλες τὶς ποικιλίες των, ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ ἀντίστροφη κίνησις ἀπὸ τὴν περιφέρεια πρὸς τὴν Ἑνότητα.

Αὐτὴ ἡ ἄποψις, ποὺ εἶναι πάρα πολὺ μεταφυσικὴ καὶ ὅμως βοηθάει τόσο σὲ κατανόησι καὶ διαφώτισι, μπορεῖ νὰ εἶναι γιὰ μᾶς ἁπλῆ ὑπόθεσις. Ἀλλὰ ἂν εἶναι ἀλήθεια, εἶναι μιὰ ἀλήθεια ποὺ δένει ὅλη τὴ Φύσι σ' ἕνα σύνολο καὶ ὁδηγεῖ τὸ νοῦ, ἀπὸ τὶς διαφορὲς ποὺ μᾶς παρουσιάζονται καὶ μᾶς συγχέουν, μέσῳ τῶν λεωφόρων ποὺ διέσχισαν, πρὸς ἐκείνη τὴν Ἑνότητα, ποὺ μποροῦμε νὰ τὴν ἀποκτήσουμε σὰν ἐμπειρία προσωπική μας, διότι εἶναι Ἑνότης συνειδήσεως ἐξ ἴσου ὅπως καὶ ὕλης καὶ ζωῆς.

Ὁ κύκλος τοῦ νοῦ εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν κύκλο τῆς Ζωῆς. Ὁ αν-

Ἀπὸ τὸ The Theosophist, Ἄντυαρ

θρώπινος νοῦς ἢ συνείδησις, πέφτοντας ἀπὸ τὴν πρωταρχικὴ ἀκεραιότητα σὲ διάφορες καταστάσεις ὑλικῆς ὑπάρξεως, περιπλέκεται ὁλοένα καὶ περισσότερο στὴν ὕλη, ἀλλὰ καθὼς ἀφυπνίζεται βαθμιαῖα στὴν ἴδια του τὴν πορεία καὶ ἀντιλαμβάνεται τὶς περιπλοκὲς ὅπου ἔχει περιαχθῆ, ἐλευθερώνεται καὶ ξανακερδίζει τὴν ἀκεραιότητα.

Μποροῦμε νὰ δοῦμε μιὰ ἀπεικόνισι τῆς καταστάσεως αὐτῆς στὶς ἐξελίξεις ποὺ ὡδήγησαν στὶς σημερινὲς παγκόσμιες συνθῆκες καὶ στὴν κατεύθυνσι ποὺ πρέπει ν᾽ ἀκολουθήσουμε ἂν θέλουμε νὰ τὶς ἐπαναφέρουμε σὲ τάξι, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ τὶς ἀνέσεις καὶ νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὶς περιπλοκές. Ἡ πτῶσις τοῦ νοῦ σὲ περιπλοκές, ποὺ προῆλθαν ἀπὸ τὴν δρᾶσι του σὲ κατάστασι μὴ ἐνημερότητος, εἶναι μιὰ ἐξέλιξις μέσῳ τῆς ὁποίας θὰ κερδίση τὴν ἀληθινή του ἐλευθερία.

Βλέπουμε ὅτι ἀπὸ πολὺν καιρό, καὶ εἰδικὰ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, σημειώνεται μιὰ αὔξουσα τάσις τοῦ νοῦ πρὸς τὸν κόσμο τῆς ὕλης· καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι γνωρίζουμε πολὺ περισσότερα παρὰ ποτὲ γιὰ τὴν φύσι του, ἀλλὰ ἐπίσης αἰχμαλωτισθήκαμε σὲ μιὰ κατάστασι ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύσι τῶν δραστηριοτήτων μας. Ἐτείναμε ὁλοένα καὶ περισσότερο σ᾽ ἕνα ρεῦμα ἀντικειμενικότητος, ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὰ δεδομένα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, μὲ τὴν Ἐπιστήμη, ἀλλὰ ἐτείναμε ἐπίσης περισσότερο πρὸς τὶς γύρω μας συνθῆκες, ποὺ οἱ ἴδιοι τὶς ἐδημιουργήσαμε καὶ σήμερα ἀποτελοῦν τὸν κόσμο μας καθὼς εἶναι.

Ἡ καταγωγὴ τῆς νεώτερης Ἐπιστήμης ἀνάγεται, φυσικά, σὲ μακρινὴ ἐποχὴ καὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξί της χρειάσθηκαν ἀγῶνες. Ἀλλὰ ἡ προοδευτική της πορεία συντελεῖται τώρα μὲ τέτοια ταχύτητα, ὥστε καθημερινῶς κερδίζει νέα στοιχεῖα ἢ νέες ἰδέες γιὰ τὴ φύσι τῶν πραγμάτων. Ἡ αὔξησις τῆς γνώσεως, ποὺ δὲν παράγεται μὲ ἁπλῆ ἀριθμητικὴ πρόσθεσι, ἀλλὰ μὲ γεωμετρικὴ πρόοδο, βασίζεται ἐντελῶς στὴν παρατήρησι τῶν πραγμάτων καθὼς εἶναι καὶ στὴν ἀντίληψι τῆς σχέσεώς των. Ταυτόχρονα μὲ τὴν πρόοδο τῆς Ἐπιστήμης σὰν καθαρᾶς γνώσεως, συντελέσθησαν ἐπαναστατικὲς πρόοδοι στὴν τεχνολογία. Δίχως ἀμφιβολία εἶναι χαρακτηριστικὸ πὼς δὲν ὑπάρχει στὴ Φύσι τίποτε ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ τὶς ἰδιαίτερές του ἰδιότητες καὶ δὲν ὑπάρχει στὴν ἐπιστημονικὴ γνῶσι τίποτε ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἔχῃ κάποια ἐφαρμογή. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ξεκίνησαν νὰ ἐρωτοῦν τὴ Φύσι, δὲν τὸ ἔπραξαν λογαριάζοντας κάποιο κέρδος. Δὲν ἀναζητοῦσαν μέσα γιὰ τὴν ἱκανοποίησι τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλως τε πολλὲς ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου γεννήθηκαν πολὺ ἀργότερα, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἀνακαλύψεων. Οἱ ἐφευρέσεις ἀκολούθησαν ὅταν ἡ Ἐπιστήμη ἄνοιξε τὸ αὐλάκι. Συνεπῶς, κύριος παράγων τῆς προόδου ὑπῆρξε ὁ ἐλεύθερος νοῦς.

Μπορεῖ νὰ καταπλησσώμεθα ἀπὸ τὸ ποσὸ τῆς γνώσεως ποὺ συσσώρευσε ἡ Ἐπιστήμη καὶ νὰ θαυμάζουμε μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις της. Ὅταν ὅμως ἐγκύψουμε στὴ φύσι τῆς πορείας γιὰ τὴν σύνθεσι τῆς σημερινῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, θὰ ἐκπλαγοῦμε ἀπὸ τὴν ἁπλότητά της. Δὲν εἶναι παρὰ ἡ λειτουργία ἑνὸς ἐλεύθερου νοῦ, καὶ αὐτὴ ἡ διαδικασία ἐξελίσσεται μέσα στὸν καθένα μας. Ὅλοι μας παρατηροῦμε, σημειώνουμε διάφορα πράγματα, βλέπουμε τὴ σχέσι μεταξύ των, τὴ σχέσι τοῦ χρόνου, τοῦ χώρου, τῆς ἀλληλεπιδράσεως. Ὅπως εἶναι ὁ νοῦς ἱκανὸς νὰ συγκρατῆ εἰκόνες, εἶν᾽ ἐπίσης ἱκανὸς νὰ τὶς χειρίζεται καὶ νὰ συλλογίζεται. Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ ἱκανότης τῆς φαντασίας, τῆς οἰκοδομῆς μὲ τὰ ὑπάρχοντα ὑλικά. Καὶ εἶναι πολὺ ἁπλό. Ὁ ἐπιστήμων, χρησιμοποιῶντας αὐτὲς τὶς μεθόδους, συνεργαζόμενος μὲ ἄλλους στὸ ἴδιο πεδίον καὶ μεταβιβάζοντας τὸ ἔργο του στοὺς ἐπερχόμενους, ἐθεμελίωσε τὴν βάσι τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ὁ κόσμος ὁλόκληρος, τὸ πλαίσιο τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τόσο μεταμορφώθηκε, ὥστε ἐὰν μεταφερόταν στὸ σήμερα ἕνας ἄνθρωπος ποὺ εἶχε ζήσει στὶς παλιὲς συνθῆκες δύσκολα θ᾽ ἀνεγνώριζε τὸν κόσμο, γιατὶ δὲν ὑπῆρχαν τότε οἱ τόσες συσκευές, ἀνέσεις καὶ ἐξαρτήματα, ποὺ γίνονται ὁλοένα καὶ περισσότερο ἡ χαρακτηριστικὴ εἰκόνα τῆς ζωῆς μας. Αὐτὸ ποὺ ἔφερε πραγματικὰ τὴν μεταβολὴ εἶναι ἡ ἐλευθερία παρατηρήσεως, σκέψεως, καὶ συνεργασίας σ᾽ ὅλους τοὺς νόμιμους τομεῖς. Ὑποτεθείσθω ὅτι πᾶν ὅ,τι κατεσκευάσθη χάθηκε. Μὲ τὴν ἐλευθερία, μπορεῖ νὰ ξαναγίνη τὸ πᾶν καὶ περισσότερο ἀκόμη. Τὸ χαρακτηριστικὸ κάθε προόδου σ᾽ ὅλους τοὺς τομεῖς, τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἐλευθερία. Ἡ Ἐπιστήμη ἀναπτύχθηκε λόγῳ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννήθηκαν ὅλες οἱ ἄλλες ἐλευθερίες. Εἴτε στὸ πεδίο τῆς πολιτικῆς, τῆς οἰκονομικῆς ἢ κοινωνικῆς ὀργανώσεως, στὰ ζητήματα τῶν θρησκευτικῶν πίστεων ἢ τῆς ἀτομικῆς συμπεριφορᾶς, ἀκόμη καὶ στὴν τέχνη, ὁ ἄνθρωπος ἔτεινε πάντοτε πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερία καὶ ἡ ἀνάγκη της ἀναγνωρίζεται σήμερα διαρκῶς καὶ περισσότερο.

Θὰ μποροῦσε νὰ τεθῆ τὸ ἐρώτημα: Καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ τὰ συστήματα τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ, ποὺ ἐπίσης ἀποτελοῦνε χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς μας; Ἡ ἐξήγησις, ἂν ἐξετάσουμε τὰ πράγματα ἀπὸ κοντά, εἶναι, νομίζω, ὅτι ἡ πρόοδος πάντοτε προκαλεῖ προστριβὴ καὶ ἐπιτελεῖται μὲ ἀντίστασι. Ἕνα ταχὺ ρεῦμα στὸ ποτάμι προκαλεῖ ἀντι—ρεῦμα στὶς ὄχθες. Ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὴν ἐλευθερία, τὰ συστήματα ποὺ ἐξαίρουν τὸ Κράτος ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἀτόμου καὶ ζητοῦν νὰ τὸ χύσουν σὲ ὁμοιόμορφα καλούπια, νὰ τὸ καταργήσουν καὶ νὰ τοῦ ὑπαγορεύουν, εἶναι ἡ ἀντίδρασις πρὸς τὸ κεντρικὸ ρεῦμα προόδου καὶ προώρισται νὰ σαρωθῆ.

Ἡ παροῦσα παγκόσμιος κρίσις δέον ν᾽ ἀποδοθῆ στὸ γεγονὸς ὅτι,

μὲ τὴν ἐλεύθερη λειτουργία τοῦ νοῦ του, ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε τὴ διάθεσι δυνάμεων ποὺ μένουν κλεισμένες στὴ μήτρα τῆς ὕλης. Μπορεῖ νὰ τὶς χρησιμοποιήση στὴν συγκοινωνία, στὴν παραγωγή, στὴν δημιουργία συνθηκῶν τελείως διαφορετικῶν ἀπὸ τὶς παλιές, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν καταστροφή. Ἐκάλυψε τὴ γῆ μ᾽ ἕνα δίκτυο ἐπικοινωνιῶν διαφόρων εἰδῶν, ὥστε ὁ κόσμος δὲν εἶναι πιὰ διηρημένος σὲ διάφορα μέρη. Εἶναι «ἕνας κόσμος» διαφόρων ἐθνοτήτων,πολιτισμῶν, θρησκειῶν καὶ συνθηκῶν, ἀλλὰ πολὺ ἀπέχει γιὰ νὰ εἶναι «ἕνας» πραγματικός. Εἶναι ἕνας μὲ τὴν ἔννοια ὅτι κανένας λαὸς στὸν κόσμο δὲν μπορεῖ νὰ ζήση ξεμοναχιασμένος, ὅτι αὐτὸ ποὺ συμβαίνει σ᾽ ἕνα μέρος τοῦ κόσμου ἐπηρεάζει τὸ σύνολον. Διαθέτομε περισσότερες εὐκολίες, περισσότερες ἀνέσεις,ἀλλὰ καὶ ἔχομε περισσότερες πιέσεις παντὸς εἴδους.

Ἔχομε κόσμο ἐπικοινωνιῶν, ἀλλὰ ἔχομε ἐπίσης κόσμο ὀργανώσεως, ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ δοθοῦν κατευθύνσεις σὲ πολλοὺς λαοὺς ταυτοχρόνως γιὰ κινητοποίησι καὶ συνεργασία σὲ δρᾶσι. Κάθε διαφέρον, πολιτικό, οἰκονομικό, ἰδεολογικὸ ἢ ἄλλο, μπορεῖ νὰ παγιωθῆ γιὰ δρᾶσι στὴν εὐρύτερη πιθανὴ κλίμακα. Τὸ ἄτομο εἶναι ἐλεύθερο ἀφ᾽ ἑνός, ἀφ᾽ ἑτέρου ὅμως ἐπηρεάζεται, κινεῖται καὶ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ αὐτὲς τὶς ὀργανώσεις ὁλοένα καὶ περισσότερο.

Ὁ κόσμος μας εἶναι ἐπίσης κόσμος αὐξανομένης ταχύτητος καὶ συναγωνισμοῦ. Δὲν διεγειρόμεθα μόνον ἀπὸ τὰ γεγονότα ποὺ μᾶς μεταδίδονται τακτικὰ μὲ τὶς ἐφημερίδες καὶ τὸ ραδιόφωνο, ἀλλὰ εἴμεθα ἐπίσης σὲ σταθερὴ κίνησι διότι πάντοτε ὑπάρχει ἐμπρός μας κάτι ποὺ μᾶς ἑλκύει. Ὑπάρχουν μέρη νὰ πάη κανείς, ἀπολαύσεις νὰ δοκιμάση, πράγματα ν᾽ ἀποκτήση, τόσες εὐκαιρίες νὰ κερδίση. Συνεχῶς ἡ κίνησις ἐπιταχύνεται καὶ μένει λίγος καιρὸς γιὰ σκέψι, νὰ συλλογισθῆ κανεὶς ποῦ πάει καὶ γιατί. Δὲν ὑπάρχει καιρὸς νὰ γνωρισθοῦμε στενὰ μὲ κάτι ποὺ συναντοῦμε. Γλυστρᾶμε πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων. Ὅταν πετοῦμε μ᾽ ἕνα ἀεριοωθούμενο, πολὺ λίγα πράγματα βλέπουμε ἀπ᾽ ὅσα συμβαίνουνε κάτω στὴ γῆ. Ταξιδεύοντας μὲ αὐτοκίνητο ἀντικρύζουμε εὐρύτερη περιοχὴ καὶ πάλι ὅμως βλέπουμε λιγώτερα, παρὰ ἂν περπατούσαμε χωρὶς νὰ μᾶς βιάζη τίποτε. Ἡ ταχύτης μᾶς κάνει ἐπιφανειακούς. Ἡ ἐξάπλωσις γίνεται εἰς βάρος τοῦ βάθους. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἰσερχόμενος στὸ πεδίο τῆς ὕλης διεσκορπίσθη παντοῦ σ᾽ αὐτὸ τὸ πεδίο, προέβαλε παντοῦ τὶς ἀκτῖνες του, ἀλλὰ δὲν εἰσεχώρησε σὲ τίποτε βαθειά. Δὲν γνωρίζει τὴν ἀληθινὴ ἀξία τῶν πραγμάτων, τὴν σημασία τῶν ὅσων βλέπει. Καὶ ἐπειδὴ ἀντιδρᾶ στὰ πράγματα ἐπιφανειακά, εἶναι δυσαρεστημένος, νοιώθει ἀδειανὸς καὶ ζητάει τέρψεις κάθε εἴδους.

Μὲ πνεύματα λοιπὸν προσδιωρισμένα κατὰ διάφορους τρόπους, ἐπιφανειακὰ καὶ ὑποκείμενα σὲ παντοειδεῖς πιέσεις, ἀντιμετωπίζουμε τὴν παγκόσμια κα-

τάστασι, ἡ ὁποία εἶναι περίπλοκη καὶ δύσκολη καὶ ἐπικίνδυνη ἐξ αἰτίας τῶν δυνάμεων ποὺ ἔχομε στὰ χέρια μας σήμερα. Βασικὰ ἀντιμετωπίζουμε πρόβλημα ἀνθρωπίνης κατανοήσεως καὶ σχέσεων. Διότι δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ἐμποδισθῆ ὁ ἄνθρωπος νὰ κερδίση γνῶσι ἀπὸ τὶς δυνάμεις ποὺ ἀνεκάλυψε καὶ ἔμαθε νὰ χρησιμοποιῆ. Ἂν ἀφεθῆ ἐλεύθερος, θὰ τὴν κερδίση αὐτὴ τὴ γνῶσι. Πρέπει ὅμως νὰ μάθη πῶς, μὲ ἀλλοιώτικη προσέγγιση πρὸς τὴ ζωή, νὰ ζήση περισσότερο ἔξυπνα. Καί, κατανοῶντας ὅτι ὁ νοῦς μας ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ τὶς προπαγάνδες διαφόρων σκοπῶν, νὰ μπορέση νὰ ὑψωθῆ πάνω ἀπὸ αὐτὲς καὶ ν' ἀνακαλύψη ἢ νὰ αἰσθανθῆ τὴν βασικὴ ἑνότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ συναίσθησις τῆς ἑνότητος αὐτῆς, ποὺ ὑπάρχει πάνω καὶ πίσω ἀπὸ τὶς διαφορές, θὰ ὁδηγήση στὸν «ἕνα κόσμο» στὴν ἀληθινή του ἔννοια. Ἡ ἑνότης αὐτὴ δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην κατάργησι τῶν διαφορῶν καὶ πέρασμα τῶν λαῶν κάτω ἀπὸ ὁδοστρωτῆρα γιὰ νὰ πάρουν τὴ μορφὴ νεκρῆς ὁμοιότητος καὶ ἀνωνυμότητος. Στὸ πολιτικὸ ἐπίπεδο, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξη μιὰ Ὁμοσπονδία Ἐθνῶν ποὺ νὰ σέβεται τὶς ἀτομικότητες, νὰ διατηρῆ τὴν εἰρήνη καὶ νὰ προάγη τὴ συνεργασία γιὰ εὐτυχεῖς σκοπούς. Τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη σχεδιάσθηκαν γιὰ τέτοιο σκοπό. Ἀλλὰ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ εἶναι ἡνωμένα μέχρις ὅτου οἱ λαοὶ νὰ ἑνωθοῦν μὲ ἀμοιβαία κατανόησι καὶ μὲ τὴν ἔξαρσι τοῦ κοινοῦ καλοῦ πάνω ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα.

Καταλήγουμε λοιπὸν σ' αὐτό: Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σήμερα ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος πρῶτ' ἀπ' ὅλα εἶναι νέα κατανόησις τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ὕστερα ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς εἰρήνης καὶ ἀδελφότητος. Ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία ὑπάρχει γιὰ νὰ προωθήση αὐτὴ τὴν κατανόησι, νὰ δείξη πῶς συνεστήθη ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἕνα, ὅτι ἡ ζωὴ μπορεῖ νὰ γίνη ὄμορφη ἂν τὴν ζήσουμε μὲ γνῶσι τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς σημασίας της, ποὺ ἐκδηλώνονται σὲ ὅλα τὰ ζῶντα ὄντα. Ὁ δρόμος τῆς ἀνθρωπότητος στὸ μέλλον πρέπει νὰ εἶναι δρόμος πρὸς τὴν μεγαλύτερη διαρκῶς ἀνακάλυψι αὐτῆς τῆς σημασίας. Ἂν καὶ μποροῦμε νὰ κάμουμε πολὺ λίγα πράγματα γιὰ νὰ λύσουμε τὴν κρίσι μὲ τὸν ἐπηρεασμὸ τῶν σημερινῶν ἢ αὐριανῶν γεγονότων, ὡστόσο μποροῦμε νὰ ρίξουμε τὰ θεμέλια τοῦ μέλλοντος γιὰ μιὰ κατανόησι ποὺ θὰ βοηθοῦσε τὸν ἄνθρωπο νὰ ζῆ τὴ ζωή του καλύτερα καὶ κατὰ τρόπο εὐεργετικὸ γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀναδεικνύοντας ἐκεῖνο ποὺ εἶναι καλὸ γιὰ καθέναν καὶ γιὰ ὅλους.

Βρῆτε καιρό...

Βρῆτε καιρὸ νὰ ἐργάζεσθε, εἶναι τὸ τίμημα τῆς ἐπιτυχίας.

Βρῆτε καιρὸ νὰ σκέπτεσθε, εἶναι ἡ πηγὴ τῆς δυνάμεως.

Βρῆτε καιρὸ νὰ διαβάζετε, εἶναι ἡ πηγὴ τῆς σοφίας.

Βρῆτε καιρὸ νὰ παίζετε, εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς νεότητος.

Βρῆτε καιρὸ νὰ γελᾶτε, εἶναι ἡ μουσικὴ τῆς ψυχῆς.

Βρῆτε καιρὸ νὰ εἶσθε φιλικός, εἶναι ὁ δρόμος πρὸς τὴν εὐτυχία.

Βρῆτε καιρὸ ν' ἀγαπᾶτε καὶ νὰ σᾶς ἀγαποῦν, εἶναι τὸ προνόμιο τῶν θεῶν.

Βρῆτε καιρὸ νὰ βλέπετε τριγύρω σας, ἡ ἡμέρα εἶναι πολὺ σύντομη γιὰ τὸν ἐγωιστή.

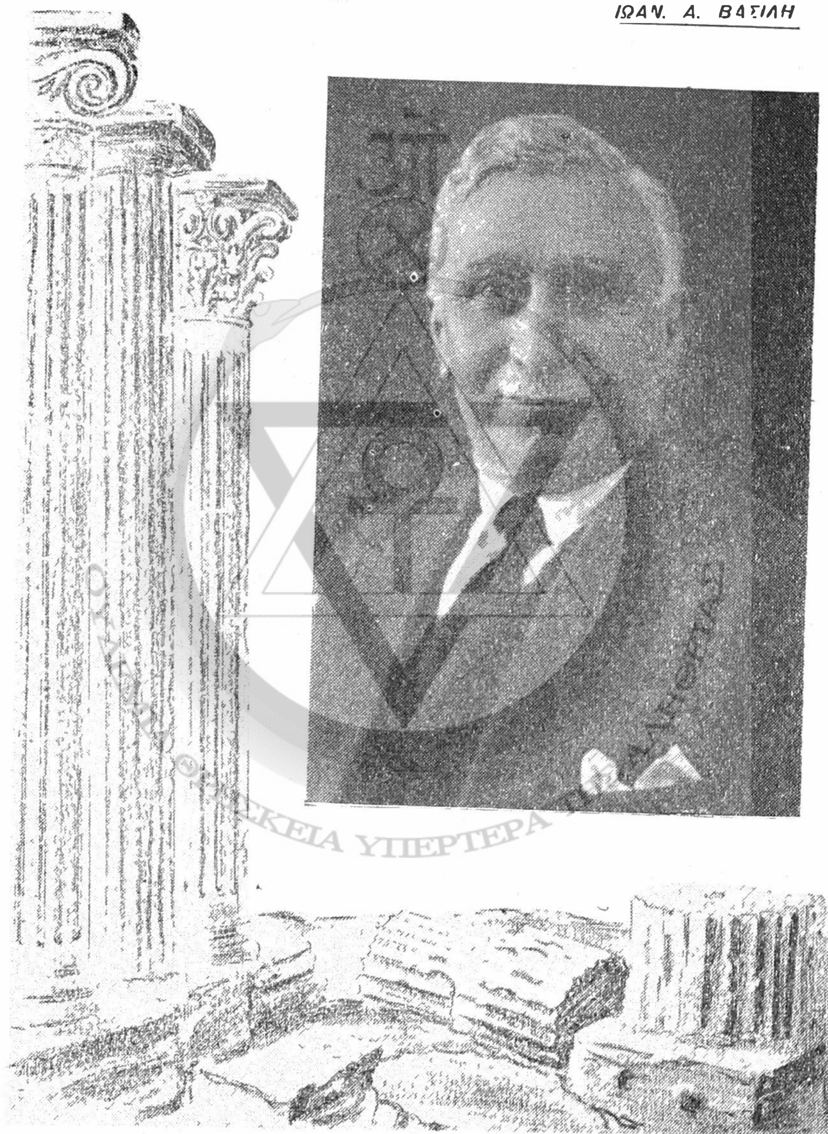
Βρῆτε καιρὸ νὰ ὀνειρεύεσθε, εἶναι σὰ νὰ σπρώχνετε τὸ ἅρμα τῆς ζωῆς σας πρὸς τ' ἄστρα...

ΞΕΧΩΡΙΣΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Σπυρίδων Νάγος

Ἕνα ὥριμο παιδὶ τῆς Γῆς

ΙΩΑΝ. Α. ΒΑΣΙΛΗ

ΥΠΟΣΧΕΘΗΚΑ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ἄρθρα μου νὰ σᾶς παρουσιάσω ἕνα σπάνιο πνευματικὸ πορτραῖτο, ποὺ δὲν θὰ εἶχε φωτοσκιάσεις, ἀλλὰ θὰ ἦταν πλασμένο μόνο μὲ φῶς. Μὲ φῶς καλωσύνης, μὲ φῶς διανοητικό, μὲ φῶς πνευματικό... Τηρῶ τὸν λόγο μου, καὶ σήμερα θὰ ἐπιχειρήσω νὰ συνθέσω αὐτὸ τὸ δύσκολο ἔργο.

Ἴσως δὲν γίνουν πιστευτὰ ὅσα θὰ γράψω γιὰ τὴν μορφὴ τοῦ πορτραίτου αὐτοῦ, γιατὶ δὲν μᾶς χωρίζουν παρὰ 25 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατό του. Τὸ χρονικὸ τοῦτο διάστημα, δὲν νομίζω ὅτι εἶναι ἀρκετό, ὥστε ἡ προσωπικότης αὐτὴ νὰ ἔχη ξεχασθῆ ἀπὸ ὅσους τὴν ἐγνώρισαν μόνον ἐπιφανειακὰ καὶ ἀσπούδαστα. Τὸ μικρὸ διάστημα δὲν μᾶς βοηθάει νὰ ἐκτιμήσουμε τὸ ἀκριβὲς μέγεθος τῆς εἰκόνας, γιατὶ δὲν θὰ ἔχουν λησμονηθῆ οὔτε οἱ ἀτέλειες τῆς ἐμφανίσεώς του, οὔτε ἡ φαινομενικὴ ἀσημότης του, οὔτε καὶ ἡ ἔλλειψις κοινωνικῶν ἢ ἄλλων περγαμηνῶν. Πολλοὶ ἀπὸ ὅσους διαβάσουν ὅσα γράφω, θὰ διερωτηθοῦν: Τόσο μεγάλος καὶ σοφὸς ἦταν αὐτὸς ὁ ἁπλὸς καὶ μικρόσωμος ἄνθρωπος;

Βέβαια, σὲ ὡρισμένους κλειστοὺς κύκλους, στοὺς ὁποίους κυρίως ἔδρασε, ἐκτιμήθηκε. Ὄχι ὅμως καὶ ὅσο ἔπρεπε. Καὶ ἐκεῖ οἱ περισσότεροι ξεγελάσθηκαν. Δὲν ἔβλεπαν σοβαροφάνεια καὶ στόμφο, τίτλους σπουδῶν καὶ ἐπιστημονικὴ τήβεννο. Ξέχασαν οἱ ἀφελεῖς ὅτι καὶ τὸ μαργαριτάρι σ' ἕνα πενιχρὸ ὄστρακο κρύβεται καὶ πῶς τὸ διαμάντι μέσα στὰ κάρβουνα τὸ ἀνακαλύπτουν.

Σᾶς τὸ δηλώνω ὅμως καθαρά: Πρόθεσίς μου μὲ ὅσα θὰ γράψω δὲν εἶναι νὰ ἐξάρω τὴν προσωπικότητα ἐκείνη, οὔτε νὰ τὴν ἐξιδανικεύσω. Ἄλλωστε δὲν ἔχει τέτοιαν ἀνάγκη. Γιατὶ τέτοιας ὁλκῆς ἀτομικότητες φέρνουν μόνες μέσα τους τὴν ἀξία καὶ τὴν τιμή. Ὁ στέφανος τῆς πνευματικῆς των δόξας, ποὺ τὶς περιβάλλει, ἔχει κερδηθῆ μονάχα μὲ τοὺς ἄθλους καὶ τοὺς ἡρωϊσμούς των.

Καὶ τὸ παλληκάρι αὐτὸ τοῦ πνεύματος, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισι ἢ ἀπὸ τὴν ἔξαρσι ἀπὸ μέρους τῶν ἄλλων θνητῶν.

Ἐὰν ἐπιχειρῶ τὴν προβολὴ αὐτῆς τῆς εἰκόνας, τὸ κάνω γιὰ μᾶς καὶ γιὰ κείνους ποὺ θὰ μᾶς διαδεχθοῦν, γιὰ νὰ τὴν σπουδάσουμε καὶ νὰ παραδειγματισθοῦμε, νὰ φρονηματισθοῦμε.

Πιστεύω ὅτι ἅμα γίνουν γνωστὲς οἱ προσπάθειες καὶ ἡ ἀλύγιστη θέλησις ποὺ κατέβαλε καὶ τὸ θάρρος ποὺ ἐπέδειξε γιὰ νὰ ἀνέβη τὶς πνευματικὲς κορυφὲς τῆς ζωῆς, ὁ ἄσημος ἐκεῖνος θνητός, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ μᾶς συγκινήσουν καὶ νὰ μᾶς κάνουν νὰ θελήσουμε νὰ τὸν μιμηθοῦμε καὶ νὰ βαδίσουμε στὰ ἴχνη του.

Ἡ προβολὴ τοῦ πνευματικοῦ πορτραίτου τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου, γιατί περὶ αὐτοῦ πρόκειται, γίνεται μόνο γιὰ τὸ καλό μας. Πιστεύω πῶς τὸ παράδειγμά του καὶ οἱ ἄφθαστοι ἡρωϊσμοί του θὰ μᾶς ἐμπνεύσουν καὶ θὰ μᾶς ὠθήσουν σὲ μιὰ ἀνώτερη πνευματικὴ ζωή, ὅπως τὴν ἔζησε ἐκεῖνος. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς καλωσύνης του, τὸ φῶς τῆς σοφίας του καὶ ἡ ἀκούραστη δραστηριότης του θὰ μᾶς δείξουν τὸν δρόμο, ποὺ πρέπει καὶ μεῖς νὰ πάρουμε.

Ἄς ρίξουμε, ὅμως, πρῶτα μιὰ ματιὰ στὸ βιογραφικό του σημείωμα. Ἐκεῖ θὰ ξεπροβάλουν ἀνάγλυφες ἡ ἄκαμπτη θεληματικότης του καὶ ἡ ροπή, ἡ δίψα ἡ ἀκόρεστη γιὰ τὴν μάθησι.

Ὁ Σπυρίδων Νάγος γεννήθηκε τὸν Αὔγουστο τοῦ 1858 στὸ Κακοῦρι τῆς Ἀρκαδίας, ἀπὸ γονεῖς ποιμένες, μὲ ἐπαρκῆ ὅμως περιουσιακὰ στοιχεῖα.

Ἐφοίτησε στὸ Δημοτικὸ σχολειὸ τῆς γενέτειράς του, καὶ ἔφθασε ἕως τὴν Δ' τάξι. Δεκαπέντε χρονῶν παιδί, ὁ πατέρας του τὸν ἔβαλε νὰ φυλάη τὰ πρόβατά τους, στὶς πλαγιὲς τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἐκεῖ κοντὰ στὴν παρθένα Φύσι, βύζαξε τὸ γάλα τῆς Μεγάλης μας Μάνας, ποὺ τοῦ ἔγινε ἡ καλύτερη καὶ ἡ σοφώτερη παιδαγωγός. Στὴν

ἀπεραντωσύνη τοῦ ἁγνοῦ ὑπαίθρου, τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ γοητεία τοῦ Ἀπείρου νανούριζαν τὴν σκέψι του καὶ γιγάντωναν τὸ φρόνημά του. Ἐκεῖ στὸ βουνὸ ποὺ φέρει τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς τῆς Ἁγνότητος, τὸ εἱμαρμένον τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου ἔπλεκε τοὺς ἱστοὺς τῆς πνευματικῆς του σταδιοδρομίας. Οἱ Νύμφες καὶ οἱ Δρυάδες τῆς περιοχῆς γαλουχοῦσαν καὶ κραταίωναν αὐτὸ τὸ ἐξαιρετκὸ πνεῦμα, ποὺ εἶχε φωλιάσει στὸ κορμὶ ἑνὸς τσοπανόπουλου.

Οἱ φεγγαρόλουστες βραδιὲς ποὺ ἀσκοῦν τόση γοητεία στὶς εὐαίσθητες ψυχές, ξυπνοῦσαν στην φαντασία τοῦ μικροῦ Σπύρου κόσμους ἄγνωστους, ἰδέες καὶ πόθους ποὺ τὸν καλοῦσαν κοντά τους. Ἔτσι, ἔπειτα ἀπὸ δύο χρόνια ποιμενικῆς ἀπασχόλησης, ἀνεπήδησε ἀπὸ τὸ ἔνδον του ἡ σταθερὴ ἐπιθυμία νὰ ἐγκαταλείψη τὸ περιβάλλον αὐτὸ καὶ νὰ ἔλθη στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ μάθη «πολλὰ» γράμματα. Ἀλλά, ἔλα πάλι ποὺ μὲ αὐτὴ τὴν βουκολικὴ ζωὴ εἶχε ἀρχίσει νὰ συνάπτη τρυφεροὺς δεσμοὺς καὶ νὰ ἀνακαλύπτη ἀρκετὰ θέλγητρα! Ὁ μονήρης βίος μέσα σ᾽ ἕνα τέτοιο μαγευτικὸ περιβάλλον ἀσκοῦσε πολλὴ γοητεία στὴν μυστικοπαθῆ καὶ ρεμβώδη ἰδιοσυγκρασία τοῦ Νάγου.

Ὅταν βρισκόταν ξαπλωμένος στὰ πουρνάρια ἢ στὰ σκοῖνα, κοντὰ σὲ καμμία λαλέουσα πηγή, ὅπως μοῦ ἀφηγεῖτο, συχνὰ περιερχόταν σὲ ψυχικὴ κατάστασι ἀνείπωτης μακαριότητας.

Ἄκουε συνεχῶς οὐράνιες μελωδίες καὶ ἔβλεπε ὀπτασίες καὶ μορφὲς ἀπερίγραπτου κάλλους, ποὺ ἀπὸ τότε τοῦ καλλιεργοῦσαν τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ, τῆς ἀνωτερότητας, τῆς πραγματικῆς καὶ φυσικῆς εὐγένειας. Ἐκεῖ διδάχθηκε τὸ Α—Β τῆς ἁρμονίας, ποὺ σὰν νόμο τῆς ψυχῆς του πάντα φρόντιζε σὲ ὅλο τὸν γήϊνο βίο νὰ τὸν κλείση μέσα του καὶ νὰ τὸν ἐκδηλώνη πλέρια παντοῦ καὶ πάντοτε. Στοχασμοὶ καὶ ἰδέες στροβιλίζονταν στὸ μυαλό του ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ποὺ τὶς θυμόταν ἔντονα σὲ ὅλη τὴν κατοπινή του ζωή. Κι᾽ αὐτὲς ἔγιναν οἱ ὁδηγήτριες στὸν μετέπειτα βίο του, γιατὶ ἦταν ὁ καλὸς ὁ σπόρος ποὺ φύτρωσε, βλάστησε καὶ στόλισε πλούσια τὸ νοητικό του περιεχόμενο.

Παρ᾽ ὅλα ὅμως αὐτά, ἡ ἐπιθυμία τῆς φυγῆς ἀπὸ τὴν ποιμενικὴ ζωὴ κυριαρχοῦσε στὴ σκέψι του σὰν προσταγὴ τῆς Μοίρας, ἡ ὁποία τὸν προώριζε γιὰ κάτι τὸ ἀνώτερο, γιὰ κάτι τὸ πνευματικό.

Καὶ ἐνῶ ὁ πατέρας τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου ἔβλεπε στὸ πρόσωπο τοῦ παιδιοῦ του τὸν μέλλοντα ἀρχιτσέλιγκα τῆς περιφερείας τους, λόγω τῆς εὐφυΐας του καὶ τῆς δραστηριότητάς του, ὁ δεκαεπταετὴς Σπῦρος τοῦ ἐδήλωνε μὲ ἀποφασιστικότητα ὅτι θέλει νὰ μάθη γράμματα καὶ γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ πάη στὴν Ἀθήνα.

Ὅπως ἦταν φυσικό, ὁ πατέρας ἀντέδρασε μὲ πεῖσμα, ἀλλὰ καὶ ὁ γιός του δὲν ὑποχωροῦσε. Μιὰ μέρα, χωρὶς καμμιὰ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσι, ἔφυγε ἀπὸ τὸ πατρικό του καὶ πῆγε στὴν Τρίπολι γιὰ νὰ δουλέψη, νὰ ζήση καὶ νὰ σπουδάση. Ἀρχικὰ ἐργάσθηκε σὲ μιὰ ταβέρνα. Οἱ ὅροι ὅμως τῆς ἐργασίας δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ πάη στὸ Ἑλληνικὸ σχολειό, ποὺ ἦταν ὁ σκοπός του. Γιὰ τοῦτο ἔμεινε στὴ δουλειὰ ἐκείνη μέχρις ὅτου ἐξοικονόμησε τὰ ναῦλα γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ὅταν τὸ πέτυχε ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴν Τρίπολι. Φθάνοντας στὴν Ἀθήνα προσελήφθη σ᾽ ἕνα παντοπωλεῖο. Μετὰ λίγες μέρες παρουσιάσθηκε σὰν ἀγαθός του ἄγγελος ὁ τότε Νομομηχανικὸς Ἀττικῆς, πελάτης τοῦ καταστήματος· ἐκτίμησε τὴν καλωσύνη καὶ τὴν εὐφυΐα ποὺ καθρεφτίζονταν στὰ μεγάλα καὶ ἐκφραστικὰ μάτια τοῦ νέου ὑπαλλήλου, καὶ τὴν ἀπροσποίητη πηγαία εὐγένειά του, συγκινήθηκε καὶ ζήτησε, σὲ μιὰ κουβέντα ποὺ ἄνοιξε ἐπίτηδες μὲ τὸ Σπῦρο, περισσότερες πληροφορίες ἀπὸ τὸν ἴδιο. Ὅταν ἄκουσε τὴν προέλευσί του καὶ τὸν ἀσίγαστο πόθο του νὰ μάθη γράμματα, ἔμεινε κατά-

πληκτος καὶ τοῦ ἀπάντησε: «Καλά, θὰ τὰ ξαναποῦμε».

Τὴν ἑπομένη τὸν κάλεσε στὸ ἀρχοντικό του καὶ τοῦ εἶπε: «Μὲ τὴν δουλειὰ στὸ μπακάλικο δὲν θὰ μπορέσης νὰ μάθης γράμματα. Σοῦ προτείνω νὰ ἔλθης στὸ σπίτι μου, σὰν φροντιστής, νὰ ψωνίζης καὶ νὰ κάνης μικροδουλειές. Θὰ τρῶς, θὰ ντύνεσαι, θὰ ἔχης ἕνα μηνιάτικο καὶ ὁ δάσκαλος ποὺ προγυμνάζει τὰ παιδιά μου θὰ σὲ προχωρήση κι ἐσένα στὰ γράμματα. Βλέπεις αὐτὴ την βιβλιοθήκη; Θὰ πέρνης καὶ θὰ διαβάζης ὅ,τι θέλεις».

Ὁ Σπυρίδων Νάγος ὅταν ἄκουσε ὅλα αὐτά, τοῦ φάνηκαν ἀπίστευτα. Κάρφωσε μόνον τὸ βλέμμα του στὴν πλούσια βιβλιοθήκη καὶ ἔμεινε ἄφωνος. Παρατηρῶντας ὅτι οἱ περισσότεροι τόμοι ἦσαν χρυσόδετοι, παρετήρησε: «Ἅμ τοῦ λόγου σου ὅλο Εὐαγγέλια ἔχεις». Καὶ τοῦτο γιατὶ χρυσόδετο βιβλίο εἶχε δῆ μόνο τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ του!

«Ὄχι! δὲν εἶναι Εὐαγγέλια, ἀπάντησε χαμογελῶντας ὁ οἰκοδεσπότης. Εἶναι συγγράμματα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἄλλων σοφῶν».

Τέλος, ἡ συμφωνία ἔκλεισε καὶ ὁ Νάγος ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς μέρες ἄρχισε νέα ζωὴ πατῶντας ἔτσι τὸ πρῶτο σκαλοπάτι τῆς πνευματικῆς του καταρτίσεως καὶ ἀνόδου.

Ἔμεινε ἐκεῖ τρία χρόνια. Ὁ φιλότιμος καὶ εὐσυνείδητος δάσκαλος τὸν προχώρησε μέχρι τοῦ σημείου νὰ εἶναι σὲ θέσι νὰ διαβάζη καὶ νὰ ἑρμηνεύη Ἰσοκράτη καὶ Ξενοφῶντα. Ἡ βιβλιοθήκη ἦταν τὸ ἐντρύφημά του. Ἐκεῖ περνοῦσε τὶς περισσότερες ὧρες τῆς ἡμέρας. Συχνὰ ξενυχτοῦσε διαβάζοντας μέχρι καὶ τὶς πρωϊνὲς ὧρες. Μὲ τὰ ἐφόδια ποὺ ἀπέκτησε βγῆκε πιὰ στὴν κοινωνία γιὰ νὰ κερδίζη μόνος του τὰ μέσα τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀνεξαρτησία του. Ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ διάφορα ἐπαγγέλματα, κατέληξε νὰ γίνη ζαχαροπλάστης.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη φάνηκαν στὸν ἐργατικὸ ὁρίζοντα οἱ Συντεχνίες. Ἀνεμίχθηκε στὴν ὑποτυπώδη ἐκείνης τῆς ἐποχῆς συνδικαλιστικὴ κίνησι καὶ ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς συντεχνίας τῶν Ζαχαροπλαστῶν. Τὴν ἴδια ἐποχὴ συγκροτήθηκε καὶ ὁ πρῶτος Δημοκρατικὸς πυρήνας μὲ τοὺς Φλογαΐτη, Χοϊδᾶ καὶ Γ. Φιλάρετο, ὁ ὁποῖος ἐξέδιδε τότε τὸν «Ριζοσπάστη», φορέα τῶν Δημοκρατικῶν καὶ Σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν στὶς ὁποῖες εἶχε προσχωρήσει καὶ ὁ φλογερὸς καὶ ἐνθουσιώδης Νάγος.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α΄ ἀνησυχήσας ἀπὸ τὶς κινήσεις ἐκεῖνες θέλησε νὰ γνωρίση τοὺς πρωτεργάτες τους καὶ τοὺς ἐκάλεσε στὰ Ἀνάκτορα γιὰ νὰ τοῦ ἐκθέσουν τὶς ἀπόψεις τους. Ὁ Σπυρίδων Νάγος, μὲ τὸ Προεδρεῖον τῶν Συντεχνιῶν, περιβληθεὶς ρεδινγκόταν καὶ κυλινδρικὸν πῖλον, — ὅπως ἀπαιτοῦσε ἡ αὐλικὴ ἐθιμοτυπία,— παρουσιάσθηκε στὸν Ἄνακτα καὶ τοῦ ἀνέπτυξε τὰ αἰτήματα τοῦ κλάδου του. Ἐπίσης καὶ ἡ ὁμάδα τῶν Δημοκρατικῶν παρουσιάσθηκε καὶ ἐξέθεσε τὸ πρόγραμμα τοῦ κόμματος.

Ὁ φιλοπαίγμων ἐκεῖνος Βασιλιᾶς, στοὺς μὲν ἐργάτες ἐδήλωσε ὅτι εἶναι παρὰ τὸ πλευρόν τους καὶ νὰ τὸν θεωροῦν σὰν προστάτη τους, στοὺς δὲ Δημοκρατικοὺς εἶπε, ὅτι ὅταν θὰ γίνη Δημοκρατία, νὰ τὸν ἔχουν ὑπ᾿ ὄψει τους γιὰ τὸν πρῶτο Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας!

Ὁ Σπυρίδων Νάγος θαύμαζε τὶς ἀρχὲς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ τριλογία Ἐλευθερία—Ἰσότης—Ἀδελφότης, ἔγινε τὸ βίωμά του. Οἰστρηλατημένος ἀπὸ τὴν ἐκκολαπτομένη τότε κίνησι τοῦ Ἐξελικτικοῦ σοσιαλισμοῦ, συνδέθηκε μὲ τὸν δρῶντα στὸ Λονδῖνο Πλάτωνα Δρακούλη. Τέλος, ἀπεφάσισε νὰ κατέβη σὲ ἀγῶνα ἀφυπνίσεως καὶ ἐξεγέρσεως τοῦ ἀδικημένου ἐργάτη. Τοῦ ἐργάτη τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν κακομοιριὰ εἶχε καὶ ὁ ἴδιος δοκιμάσει καὶ ἤθελε νὰ τὸν σπρώξη γιὰ νὰ ζητήση τὰ δικαιώματα ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ποὺ τοῦ ἀρνοῦνται οἱ ἐργοδό-

τες καὶ ἀκόμη αὐτὴ ἡ Πολιτεία. Ἐγκαταλείπει τότε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ζαχαροπλάστη καὶ γίνεται τυπογράφος. Συντάσσει, ἐκδίδει καὶ κυκλοφορεῖ μόνος του τὴν πρώτη στὴν Ἑλλάδα σοσιαλιστικὴ Ἐφημερίδα, το «Ἄρδην».

Πρωτεργάτης καὶ ρήτωρ τῆς πρώτης συγκεντρώσεως στὶς στῆλες τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς Ἐργατικῆς Πρωτομαγιᾶς, καταδιώκεται ἀπὸ τὴν Ἀστυνομία καὶ κατάσχεται τὸ φύλλο του. Καταφεύγει στὴν Κεφαλλονιά. Συλλαμβάνεται στὴ Ζάκυνθο. Ἐπεμβαίνουν τὰ φιλελεύθερα στοιχεῖα τοῦ νησιοῦ καὶ ἀφήνεται ἐλεύθερος. Ἐκεῖ συνδέεται μὲ τοὺς ριζοσπάστες καὶ μὲ τοὺς προοδευτικοὺς κύκλους, στοὺς ὁποίους ἀνῆκαν καὶ οἱ Τέκτονες τῆς Ἀγγλικῆς Στοᾶς «Ἀστήρ», στὴν ὁποίαν εἶχαν μυηθῆ οἱ περισσότεροι Φιλικοὶ τοῦ 1821.

Ὁ Σπυρίδων Νάγος δὲν ἦταν τότε τέκτων, ἀλλὰ εἶχε ἀρκετὰ μελετήσει γιὰ τὴν προοδευτικὴ καὶ μυστηριακὴ ἐκείνη ἑταιρία. Διέγραψε καὶ ὑπέδειξε ποιὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ ἡ δρᾶσις τῶν Τεκτονικῶν μυστηρίων. Ἔτσι προκάλεσε τὸν θαυμασμὸ καὶ τὴν ἐκτίμησι τῶν καλῶν ἐκείνων ἐργατῶν τοῦ πνεύματος. Ὅταν τέλος γύρισε στὴν Ἀθήνα, ἀπεφάσισε νὰ βρῆ ἕνα βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα, ὥστε πιὸ ἀπερίσπαστος γιὰ τὸ ψωμί νὰ ἐπιδοθῆ ἐντονώτερα στὶς πνευματικές του ἔρευνες καὶ ἐπιδιώξεις.

Διωρίσθηκε τότε ὑπάλληλος τῶν Ταχυδρομείων Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ πέρασε τὰ περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς του. Τότε πανδρεύθηκε καὶ ἀπέκτησε τρία παιδιά. Στὸ νέο του ἐπάγγελμα ἐργάσθηκε γιὰ τὴν ἀνύψωσι τοῦ κλάδου του καὶ ἐξελέγετο μέλος τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου Δημοσίων Ὑπαλλήλων ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια. Τὸ 1918 προσελήφθη σὲ Τραπεζιτικὸ Ἵδρυμα στὴν Ἀθήνα μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ Τμηματάρχου. Ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τριάντα ἑπτὰ ἐπαγγέλματα, ὅπως μὲ δόσι θυμοσοφίας ἔλεγε, τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του διωρίσθηκε Διευθυντὴς τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Πειραιῶς, τὴν ὁποία διωργάνωσε καὶ διεύθυνε κατὰ τρόπο ποὺ ἐξυπηρετοῦσε πληρέστατα τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς γείτονος.

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ κοινωνικὴ σταδιοδρομία καὶ ἡ ἰδεολογικὴ πορεία τοῦ Σπυρίδωνος Ναγου μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ἡ φιλοσοφικὴ καὶ πνευματικὴ δρᾶσις του ὅμως σημειώνεται ἔντονα ἀπὸ τὸ 1897. Ἡ χρονολογία αὐτὴ εἶναι ἀφετηρία μιᾶς νέας στροφῆς πρὸς ὡρισμένους προσανατολισμοὺς πνευματικῶν κατακτήσεων. Σ' αὐτὲς ἀναδεικνύεται ἥρως καὶ ἐπιτυγχάνει μὲ τὴν ἀδάμαστη θεληματικότητά του τὴν μεταμόρφωσι τοῦ ἰδεολογικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ του περιεχομένου,ποὺ πλαισιώνονται τώρα μὲ ψυχικὲς ἱκανότητες καὶ δυνάμεις ποὺ χαρακτηρίζουν τοὺς πραγματικοὺς Μύστες τῆς φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος, προωρισμένους νὰ γίνουν ψυχουργοὶ καὶ ταγοὶ ἀνθρώπων.

Ἔτσι ὁ Σπυρίδων Νάγος ἀκτινοβολεῖ τώρα καλωσύνη καὶ σοφία, δύο μαγνῆτες ποὺ τραβοῦν κοντά του ὅσους ποθοῦν ἀνωτερότητα καὶ γνῶσι. Συσπειρώθηκαν ἔκτοτε μερικοὶ μαθητές του γιὰ νὰ γίνουν οἱ πολλοὶ ἀργότερα, ποὺ ἔμειναν πάντοτε ἀφωσιωμένοι.

Μ' αὐτοὺς ὁ Σπυρίδων Νάγος ἦταν παρὼν σὲ κάθε κοινωνικὴ ἐκδήλωσι σχετικὴ μὲ τὴν πρόοδο, τὸν ἀνθρωπισμό, τὴν φυσιολατρεία, τὴν ἔρευνα τῆς ἀλήθειας, τὴν εὐδαιμονία καὶ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι μὲ τὴν ὁμάδα τῶν πιστῶν του ἐμφανίζεται στὸν «Σύλλογο Ἀθηνᾶ — Ὑγεία», ποὺ εἶχε σκοπὸ τὴν ἐφαρμογὴ καὶ διάδοσι τῆς ἀκρεωφαγικῆς δίαιτας γιὰ ἀνθρωπιστικοὺς λόγους. Σχετικὰ ἐξεδόθη τότε μία πραγματεία καὶ τὸ βιβλίο «Πνευματικαὶ Ἰδέαι».

Ἀπὸ τὸ 1900 περίπου ὁ Σπυρίδων Νάγος καθιέρωνε τὶς Κυριακάτικες ἐκδρομὲς μὲ ὀρειβασίες, μὲ τὰ θαλασσόλουτρα, μὲ τὰ ἀερόλουτρα καὶ μὲ τὰ ἡλιόλουτρα, σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς τοῦ ἔτους, ποὺ

τότε θεωροῦντο σὰν ἐπικίνδυνες ἐκκεντρικότητες. Γιὰ τὴν ἐκλαΐκευσι αὐτὴ τῆς φυσικῆς ζωῆς ὁ μαθητής του Ἀδριανόπουλος ἐξέδωκε τότε σχετικὸ σύγγραμμα.

Βλέπουμε ὅτι ὁ Νάγος στὸν τομέα τὸν φυσιολατρικό, ποὺ σήμερα εἶναι τὸ ἁγνότερο ἐντρύφημα τῆς ζωντανῆς νεολαίας μας, στάθηκε πρωτοπόρος καὶ ἐγκαινιαστής.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ μυεῖται στὸν Τεκτονισμὸ μὲ τοὺς πιστοὺς μαθητές του. Ἐκεῖ ὁ Σπυρίδων Νάγος ἀναδεικνύεται καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους σὰν γνήσιος ἐμπνευσμένος μύστης Δάσκαλος μὲ σπάνια ἡγετικὰ προσόντια. Ἡ ἱκανότης του γιὰ τὴν ἑρμηνεία τῶν συμβόλων, ἡ γλυκύτης τοῦ χαρακτῆρος του, καὶ οἱ ἐμπνευσμένες διδασκαλίες του ἔδωκαν νέα ζωογόνο πνοὴ στοὺς τεκτονικοὺς κύκλους, μερικοὶ τῶν ὁποίων καὶ σήμερα ἀκόμη πορεύονται σύμφωνα μὲ τὶς ἀνεκτίμητες καὶ σοφὲς ὑποθῆκες του.

Ὅταν συνεστήθηκε ἡ Κοινωνιολογικὴ Ἑταιρία ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Παπαναστασίου, τέκτονα, τὸν Κ. Βαρβαρέσον καὶ ἄλλους σοσιαλιστὲς ποὺ εἶχαν περατώσει τὶς σπουδές τους στὴ Γερμανία, ἡ ὁμὰς τοῦ Νάγου ἔδωσε καὶ τότε τὸ «παρὼν» καὶ ἀπετέλεσε τὸν κορμὸ τῆς προοδευτικῆς ἐκείνης Ὀργανώσεως, ποὺ τὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ τὴν δέχθηκε μὲ ἐνθουσιασμό. Ἀτυχῶς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἡ ἰδεολογικὴ ἐκείνη Ὀργάνωσις ἔπαθε πολιτικὴ καὶ κομματικὴ διάβρωσι καὶ φυλλορρόησε ἄκαιρα, ἀφοῦ συνεκλόνισε ἀρκετὰ τοὺς πολιτικοὺς κύκλους τῆς χώρας μας.

Κατὰ τὸ 1915 ὁ Νάγος ἐγγράφεται στὴ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία καὶ γίνεται πρόεδρος τῆς Στοᾶς «Ἀπόλλων». Τὸ πέρασμά του ἀπὸ ἐκεῖ ἦταν σύντομο. Καίτοι ἔτρεφε θαυμασμὸ γιὰ τὴν ἱδρύτριά της Ἕλενα Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ, ἡ διάρθρωσις καὶ ἡ ἔλλειψις μεθοδολογίας κατάλληλης γιὰ τὸ σύστημα ἐκεῖνο, ποὺ ἐν τούτοις ἐφιλοδόξησε νὰ ἀναδειχθῆ ὁ φορεὺς τῆς Ἀρχαίας Σοφίας στὴ Δύσι, δὲν τὸν ἱκανοποιοῦσε.

Αὐτὴ ἦταν σὲ σύντομες καὶ γενικὲς γραμμὲς ἡ ἰδεολογικὴ ἐκδήλωσις καὶ δραστηριότης τοῦ Νάγου, στὴ διαδρομή του μέσα ἀπὸ τὶς διάφορες ὀργανώσεις ποὺ ἔδρασαν τότε σὲ ποικίλους κοινωνικοὺς τομεῖς. Τὸ πέρασμά του ἀπὸ αὐτὲς σκόρπιζε τὴν ἀκτινοβολία τῆς δυνατῆς του προσωπικότητας. Ὅσοι συνεργάσθηκαν καὶ τὸν γνώρισαν ἀπὸ κοντά, πάντοτε θυμοῦνται μὲ θαυμασμὸ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἤθους του, τὴν ἀστείρευτη καλωσυνη του, τὶς ἀπέραντες γνωσεις του καὶ τὴ δύναμι τῆς πάντοτε ὀρθῆς κρίσεώς του.

Ἂς δοῦμε ὅμως τώρα, ποιὸ ἦταν τὸ ἰδεολογικὸ «πιστεύω» τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου.

Ὁ ἀκάματος αὐτὸς καὶ τολμηρὸς ἐρευνητὴς ἀπὸ νωρὶς στράφηκε στὴ μελέτη τῶν καταλοίπων τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων Φιλοσόφων. Μὲ τὴν μυστηριακή του κατάρτισι κατώρθωσε, ὅσον κανένας ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του ἢ καὶ τοὺς προγενεστέρους του, νὰ σπουδάσῃ τὴν γλῶσσα τοῦ συμβόλου καὶ νὰ τὸ ἑρμηνεύῃ τόσον ἐπιτυχῶς. Ἔτσι ἀποκαλύπτει μὲ πειστικότητα τὸ βαθὺ περιεχόμενο κάθε ἀλληγορίας. Ἡ ἱκανότητά του αὐτὴ τὸν βοήθησε νὰ ἑρμηνεύῃ μὲ πολλὴν ἐμβρίθεια καὶ εὐχέρεια τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ ξένη Μυθολογία, ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ὁποίας οἱ σοφοὶ συνθέτες της ἑρμητικὰ ἔκλεισαν ἐκεῖ τὰ βαθειὰ νοήματα τῶν δυνάμεων καὶ τῶν νόμων τῆς Κοσμογονίας γιὰ νὰ τὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὴν βεβήλωσι ἢ καὶ τὴν παρανόησι ἀπὸ τὶς ἀδύνατες καὶ τὶς ἄωρες διάνοιες. Μία συγκριτικὴ μελέτη τῶν σωζομένων Κοσμοθεωριῶν, τὸν ἔπεισε ὅτι ὅλες προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἴδια πηγή. Διαφοροποιοῦντο καὶ ἔπαιρναν ξεχωριστὴ διατύπωσι καὶ μορφή, ἀνάλογα μὲ τὸν χρόνο καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ κάθε φιλοσόφου. Πηγὴ τῶν διαφόρων κοσμοθεωριῶν ποὺ διατυπώθηκαν μὲ τὸν μῦθο καὶ τὸ σύμβολο, πίστευε ὅτι ἦσαν τὰ προελληνικὰ Μυστήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα

οἱ Θεολόγοι ποιητὲς καὶ φιλόσοφοι διδάχθηκαν καὶ ἄντλησαν τὰ στοιχεῖα τῆς Κοσμοθεωρίας των, ποὺ ἐδόθηκαν μετέπειτα στοὺς ἱστορικοὺς χρόνους καὶ διατυπώθηκαν στὰ φιλοσοφικὰ τους συγγράμματα.

Σὰν θεμελιωτὲς καὶ πρωτοπόρους κάθε μυστηριακῆς γνώσεως καὶ κάθε φιλοσοφίας ἀνεγνώριζε τὸν Θεῖο Ὀρφέα καὶ τὸν Μέγα Πυθαγόρα, τῶν ὁποίων τὰ σωζόμενα μελετοῦσε ἐμπεριστατωμένα καὶ συνεχῶς ἐπὶ πολλὰ χρόνια. Τὰ μεταγενέστερά τους φιλοσοφικὰ συστήματα τὰ θεωροῦσε προερχόμενα ἀπὸ ὅσα οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι τῆς Ἑλληνικῆς Συλλήψεως διατύπωσαν εἴτε συμβολικὰ εἴτε φανερά. Ἡ ἐπίδρασις τῶν Ὀρφικῶν καὶ τῶν Πυθαγορείων θεωριῶν ὑπῆρξε στὸ πνεῦμα τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου θετικὰ διαβρωτική. Μὲ τὴν βαθειὰ δὲ στοχαστική του κρίσι καὶ μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ ἱκανότητα νὰ εἰσδύη στὸ νόημα τοῦ συμβόλου, ὄχι μόνον πέτυχε νὰ συλλάβη τὶς κοσμογονικὲς καὶ ἰδεολογικὲς δοξασίες τῶν δύο τούτων ὑπερόχων Σοφῶν καὶ Μυσταγωγῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὶς ἑρμηνεύη καὶ νὰ τὶς ἀναλύη μὲ σαφήνεια καὶ μὲ πειστικότητα, ὥστε νὰ προκαλοῦν τὴν κατάπληξι καὶ τὸν θαυμασμὸ τῶν συγχρόνων ἐπιστημόνων καὶ τῶν σοφῶν ἐρευνητῶν.

Ὁ Σπυρίδων Νάγος μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ ἀδίσταχτα, ὅτι ζωντάνεψε τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ σκέψι καὶ φιλοσοφία. Ἀνέσυρε ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τὰ ἄδυτα τῶν ἀρχαίων Μυστηρίων ἀλήθειες, τὶς ἀνασυνέθεσε καὶ παρουσίασε πλῆρες φιλοσοφικὸ καὶ βιονομικὸ σύστημα μὲ τὸ ὁποῖο ἐξηγοῦσε ὅλα τὰ αἰνίγματα τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἱκανοποιοῦσε τὴν πιὸ ἀνήσυχη καὶ ἀπαιτητικὴ σύγχρονη σκέψι. Τὶς ἀρχὲς τοῦ συστήματος ἐκείνου πρῶτος αὐτὸς ἐφάρμοζε μὲ αὐστηρότητα σὰν κανόνες τοῦ καθημερινοῦ του βίου καὶ καλοῦσε τοὺς μαθητές του καὶ τοὺς ἀκροατὲς του νὰ τὶς ἀκολουθήσουν. Ὅ,τι πίστευε σὰν ὀρθὸ καὶ σὰν πρέπον, τὸ μετουσίωνε σὲ πρᾶξι μὲ συνέπεια αὐτόχρημα μονολιθική. Αὐτὴ ἦταν ἡ μεγαλύτερή του ἀρετή. Ἡ μεταμορφωτικὴ ἐπίδρασίς του στὸ ἦθος καὶ στὸ πνεῦμα, ὅσων τὸν ἀκολουθοῦσαν, ὑπῆρξε καταφανῶς ἀποτελεσματική. Ἐκεῖνοι ποὺ μαθήτευσαν σταθερὰ κοντά του δέχονταν τὶς ἀκτῖνες τῆς ἰδεολογικῆς διαφωτίσεως, τὶς ἀκτῖνες τῆς ψυχουργικῆς κατεργασίας τους, τὶς ἀκτῖνες τὶς λυτρωτικὲς γιὰ τὸ πνεῦμα τους.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνεκτίμητα, χάριζαν, ἐφαρμοζόμενα, ἦθος ἀνώτερο, σκέψι ἐλεύθερη, ἰσορροπία καὶ γαλήνη ψυχική. Ὁ Σπυρίδων Νάγος ἂν καὶ ἀναγνωρίζονταν σὰν Διδάσκαλος — Μύστης, οὐδέποτε ἰσχυρίσθηκε, ὅτι παρουσίασε δικό του φιλοσοφικὸ σύστημα οὔτε καὶ ὅτι ἵδρυσε Σχολή. Φιλοδόξησε μόνο νὰ φέρη στὴν ἐπιφάνεια τὶς δοξασίες τῶν ἀρχαίων προγόνων μας καὶ προσεπάθησε νὰ τὶς καταστήση καταληπτές, προσιτὲς καὶ ἐφαρμόσιμες ἀπὸ τοὺς σύγχρονους Ἕλληνες. Τὸν συνέπαιρνε πάντοτε τὸ πάθος τῆς ἀρχαιοφιλίας καὶ πολικός του ἀστὴρ ἦταν ἡ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὴ σκέψις.

Ὁ Σπυρίδων Νάγος ὑπῆρξε μιὰ καθαρὴ Ἑλληνικὴ ψυχοπνευματικὴ ἰδιοσυγκρασία μὲ γνήσιες καὶ ἁγνὲς φυσιολατρικὲς ἐκδηλώσεις. Ἡ πίστις του σ' αὐτὸ ποὺ δίδασκε στοὺς κλειστοὺς καὶ στοὺς ἀνοικτοὺς κύκλους, δηλ. στὸν Τεκτονισμὸ καὶ κυρίως στὶς ἐκδρομικὲς συγκεντρώσεις στοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους, προκαλοῦσε τὴν προσοχὴ καὶ τὸν θαυμασμὸ τῶν ἀκροατῶν του. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, ὅσοι ζήτησαν νὰ τὸν πλησιάσουν κοντύτερα, αἰσθανόντουσαν τὴν ἀκτινοβολία του καὶ τὴν ἀγαθοποιό του ἐπίδρασι. Ἔτσι τοῦ ἔγιναν ἀχώριστοι φίλοι ποὺ δὲν τὸν λησμονοῦν ποτέ. Αὐτοὶ καὶ τώρα ἀκόμη προσπαθοῦν νὰ πορεύωνται σύμφωνα μὲ τὶς σοφὲς ὑποθῆκες του.

Τὶς δοξασίες του καὶ τὶς πεποιθήσεις του τὶς εἶχε θεμελιώσει στὰ στέρεα βάθρα τῆς Ἑλληνικῆς φιλο-

σοφίας, καὶ πάνω σ' αὐτὰ ὕψωσε τὸ ἰδεολογικό, τὸ Ἠθικὸ καὶ τὸ πνευματικό του οἰκοδόμημα. Πίστευε ἀπόλυτα στὸ Ἑνιαῖο τῆς Φύσεως καὶ τὸ αἰτιολογοῦσε μὲ τὶς ἀτράνταχτες αὐτὲς ἀλήθειες:

«Οὐσία, μορφὴ καὶ συνείδησις, ἔλεγε, συνθέτουν τὴν ἁρμονικὴ ἔκφρασι τῆς ὅλης φύσεως ποὺ ἀποτελεῖ τὸ Πᾶν. Ἀπὸ τὸ Πᾶν προέρχεται ὁ ἄνθρωπος. Ἀπὸ τὶς οὐσίες τοῦ παντὸς σύγκειται καὶ ὅλο τὸ εἶναι του καὶ κλείνει μέσα του σὲ λανθάνουσα κατάστασι ὅλο τὸ Πᾶν. Γι αὐτὸ λέγεται καὶ μικρόκοσμος. Μὲ αὐτὲς συντηρεῖται ἡ μορφή του καὶ τὸ ψυχικό του ἐγὼ καὶ μὲ αὐτὲς ἐξελίσσεται, μεταμορφώνεται καὶ μεγενθύνεται τὸ πνευματικό του ἄτομο ἀπείρως στὸ ἄπειρο χωρὶς τέλος. Ὅπως οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἔχουν τέρμα, ἔτσι καὶ ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ δὲν ἔχει τέρμα, εἶναι ἀθάνατη καὶ ἀενάως πολλαπλασιάζει τὶς δυνάμεις ποὺ κρύβει μέσα της σὲ λανθάνουσα κατάστασι. Τὶ ὀφείλει λοιπὸν ὁ ἔμφρων ἄνθρωπος; Λατρεία στὸ Πᾶν. Ἡ λατρεία ὅμως αὐτὴ ἔχει νόημα καὶ σκοπὸ τότε μόνον ὅταν ὁ ἄνθρωπος γνωρίση τοὺς νόμους καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς Φύσεως καὶ προσαρμόση ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις του στοὺς σκοποὺς καὶ τοὺς νόμους Της. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρέπουσα καὶ ἀληθινὴ λατρεία, δηλαδὴ ἡ ἀρετὴ ποὺ πρέπει νὰ προσφέρη στὴ Φύσι καὶ ν' ἀκολουθῆ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ μόνον ἡ ἀρετὴ θὰ τὸν ὁδηγήση νὰ γνωρίση ἀσφαλῶς τὴν πλήρη καὶ ὡλοκληρωμένη ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια θὰ τὸν ὁδηγήση τότε νὰ γνωρίση καὶ ν' ἀπολαύση ὅλες τὶς χαρὲς τῆς ζωῆς, γιὰ τὶς ὁποῖες πλάστηκε κάθε ὕπαρξις. Ἔτσι δὲ μόνον διώχνονται ὁ πόνος καὶ οἱ δοκιμασίες ποὺ εἶναι καρπὸς τῆς ψευτιᾶς, τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀγνωσίας».

Ἀπὸ ποῦ ὅμως ἡ προέλευσις τοῦ Παντὸς καὶ ποιὲς ἦσαν οἱ Κοσμογονικὲς ἀρχές; Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Νάγος πίστευε στὶς Ὀρφικὲς θεωρίες περὶ χάους, ποὺ ἐθεωρεῖτο σὰν κατάστασις, ἡ ὁποία περιέκλειε κάποτε σπερματικὰ ὅ,τι σήμερα βλέπουμε σὰν μορφὴ καὶ σὰν συνείδησι. Ἀπὸ τὸ χάος προῆλθαν στὸ εἶναι τους ἀφ' ἑαυτῶν διὰ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ Κοσμογονικοῦ Ἔρωτος οἱ δύο οὐσίες, ποὺ οἱ Πυθαγόρειοι τὶς καθώριζαν σὰν μεριστὴ καὶ σὰν συνεχόμενη. Οἱ δύο αὐτὲς οὐσίες διὰ τῆς μίξεως ἔφεραν στὸ εἶναι τὸ μορφικὸ ἄτομο, τὸ ὁποῖον μετουσιώθηκε σὲ μιὰ δεδομένη στιγμὴ σὲ συνειδητὸ ἄτομο. Αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ τὸ βαθύτερο μυστήριο γιὰ τὸν ἀμύητο ἄνθρωπο. Τοῦτο τὸ πνευματικὸ ἄτομο διὰ μέσου τῶν διαφόρων ὀργανισμῶν τῆς ὀντολογικῆς κλίμακος ἐκτυλίσσει τὶς λανθάνουσες δυνάμεις του, φθάνει στὴν ἀνθρώπινη μορφὴ γιὰ νὰ συνεχίση τὴν ἐξέλιξί του καὶ τὴν δράσι του σὲ ἀνώτερη τοῦ ἀνθρώπου κατάστασι, τὴν πνευματική. Στὴν κατάστασι αὐτὴ ἐπιτυγχάνεται ἡ τελείωσίς του καὶ ἀποκτᾶται ἡ καθαρὴ Γνῶσις.

Στὸ ἔργον του «Πνευματικαὶ Ἰδέαι» περιγράφει πῶς ἡ Γνῶσις ἐκείνη μεταβιβάζεται στοὺς ἁγνοὺς καὶ στοὺς καθαρούς, στοὺς ἄξιους καὶ τοὺς ἱκανοὺς γιὰ νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία τῆς ψυχῆς των πέρα ἀπὸ τῆς γῆς τὸ περιβάλλον:

«Τὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἔλεγε, πρέπει νὰ τὶς διέπη ὁ ἠθικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος εἶναι συνώνυμος μὲ τὸν φυσικό. Ὕψιστος δὲ φυσικὸς νόμος εἶναι ὁ νόμος τῆς Ἁρμονίας, χωρὶς τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ὑπῆρχε τάξις, πρόοδος, ἐξέλιξις. Τί εἶναι ὅμως ἁρμονία; Ἁρμονία εἶναι ὁ Νόμος ὁ ὁποῖος διακανονίζει τὶς μεταξὺ οὐσιῶν, μορφῶν καὶ συνειδήσεων σχέσεις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξελίξεως τῶν πάντων διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως, δηλαδὴ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτος.

Ὁ νόμος τῆς ἁρμονίας εἶναι συμπύκνωσις τῶν ἐννοιῶν ποὺ περικλείουν οἱ μαγικὲς λέξεις : Ἀγάπη, Ἐλευθερία, Δικαιοσύνη».

«Φίλει τὸν ἄνθρωπον, ἔλεγε, ὄχι ἀπὸ δεοντολογία ἢ κατ' ἐπι-

ταγή. Φίλει τὸν ἄνθρωπον ἀδιαφορῶντας ἐὰν αὐτὸς σὲ ἀγαπᾷ, σὲ μισῆ ἢ σὲ περιφρονῆ. Στὸ πρόσωπο κάθε ἀνθρώπου νὰ βλέπης ἐπαναλαμβανόμενη τὴν ἴδια σου ὑπόστασι. Σεβάσου πάντα οἱονδήποτε ἄνθρωπο ἀγαθὸ ἢ κακό, πεπαιδευμένο ἢ ἄξεστο, γιατὶ εἶναι μία ἀξία τῆς Φύσεως, ποὺ ἐργάσθηκε ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς γιὰ νὰ συνθέση τὴν ἀνθρώπινη ὀντότητα. Αὐτὴ ἔχει λανθάνοντας τοὺς Νόμους τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Σοφίας. Βοήθησέ τον ἐσὺ μὲ τὴν ἀγάπη σου καὶ τὸ ἐνδιαφέρον σου γιὰ νὰ τὶς ἐκδηλώση ἔντονα. Χτύπα καὶ καυτηρίαζε πάντοτε τὴν κακία καὶ τὴν ἀγνωσία. Ἀλλὰ σεβάσου τὸν ἄνθρωπο, κάθε ἄνθρωπο, γιατὶ καὶ τοῦτος μιὰ μέρα προορίζεται νὰ γίνη Θεία ὕπαρξις. Δεῖχνε πάντα ἀνεξάντλητη ἐπιείκεια καὶ ἀνοχή. Μὴν οἰκτείρεις ποτὲ τὸν σφάλλοντα. Μὴν περιφρονήσεις ποτὲ τὸν ἁμαρτήσαντα, γιατὶ καὶ σὺ ἔσφαλες καὶ ἁμάρτησες πολλὲς φορὲς στὸ βίο σου. Οἱ ἄλλοι ὅμως σὲ ἀνέχθηκαν. Ἐὰν ὑπῆρξες αὐστηρὸς πολύ, κάποτε θὰ τὸ μετανοήσης. Ἐὰν ἔκρινες μὲ ἐπιείκεια, δὲν θὰ μεταμεληθῆς ποτέ. Νὰ βρίσκης πάντα τὴν δύναμι νὰ συγχωρῆς ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἀδίκησε. Ἀγάπα κάθε πνοή, κάθε συνείδησι ὑπανθρώπινη, ἀνθρώπινη καὶ ὑπερανθρώπινη, γιὰ νὰ αἰσθανθῆς καὶ σὺ τὶς περιπτύξεις καὶ τὴν θέρμη τῆς παγκόσμιας Ἀγάπης. Γιὰ νὰ γίνης ἐλεύθερος, νὰ ἀναγνωρίζης καὶ στὸν ἄλλον τὸ δικαίωμα νὰ γίνη καὶ αὐτὸς ἐλεύθερος. Βοήθησε πάντοτε νὰ ἀπολαύσουν καὶ οἱ ἄλλοι τὴν οἰκονομική, τὴν κοινωνική, τὴν πνευματικὴ Ἐλευθερία καὶ νὰ μποῦν στὴν τροχιὰ τοῦ Φυσικοῦ Νόμου, στὸν Κύκλο τῆς Παγκόσμιας Ἁρμονίας.

Νὰ εἶσαι δίκαιος, δηλαδὴ ἀναγνώριζε καὶ σεβάσου τὰ δικαιώματα ποὺ ἔχει κάθε ὕπαρξις, ἡ ὁποία εἶδε τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου γιὰ νὰ ἀπολαμβάνη τὴν ζωή, νὰ προοδεύη καὶ νὰ ἐξελίσσεται πνευματικά. Ἡ λέξις δικαιοσύνη εἶναι συνώνυμος μὲ τὴν λέξι ἀναγνώρισις. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ δώση τίποτα στὸν ὅμοιό του. Ἡ φύσις εἶναι ἐκείνη ποὺ δίνει στὸν ἄνθρωπο τὸν ὀργανισμὸ καὶ τὶς ἱκανότητες τὶς αἰσθησιακὲς καὶ τὶς πνευματικὲς μὲ τὶς ὁποῖες δικαιοῦται νὰ πέρνη ἀπὸ τοὺς κόλπους Της ὅ,τι τοῦ ἀναγκαιοῖ γιὰ τὴν ὕπαρξί του, γιὰ τὴν πρόοδό του καὶ τὴν εὐδαιμονία του. Ἡ φύσις διαθέτει ἀφειδῶς ὅλους τοὺς παράγοντες τῆς ζωῆς γιὰ ὅλους. Ὁ ἄνθρωπος στηριζόμενος στὴ δύναμι τοῦ ἰσχυροτέρου ἀφαιρεῖ τὰ μέσα καὶ στερεῖ τὸν ὅμοιό του ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ θὰ τοῦ ἐξησφάλιζαν ἄνετο βίο, εὔκολη παιδεία καὶ χωρὶς ἐμπόδια πρόοδο.

Νὰ εἶσαι δίκαιος. Νὰ πιστεύης ὅτι ὅλοι ἔχουμε σὰν τέκνα τῆς ἰδίας μάνας τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ τὶς ἴδιες ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τοῦ συνόλου.

Νὰ εἶσαι δίκαιος, καὶ ἀναγνώριζε σὲ κάθε ἄνθρωπο ὅ,τι ἀνήκει σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴ μητέρα Φύσι.

Κάθε ὕπαρξις δικαιοῦται νὰ ἔχη στὴ διάθεσί της ὅλα τὰ μέσα τῆς προόδου, τῆς παιδείας γιὰ νὰ μάθη καὶ αὐτὴ τὴν ἀλήθεια καὶ ν' ἀποκτήση τὴν Ἐλευθερία τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν πνευματική. Κάμε ὅ,τι μπορεῖς γιὰ ν' ἀνανήψη ὁ ἀδελφός σου ἄνθρωπος. Δῶσε χεῖρα βοηθείας νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ βοῦρκο τῆς κατωτερότητας. Μὴν προκαλεῖς, μὴν ὑποτιμᾶς κανένα, πάντα νὰ εἶσαι ἀνεκτικός. Χτύπα τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Στιγμάτιζε τὸ πάθος. Καυτηρίαζε τὴν ἁμαρτία. Ἀλλὰ ποτὲ μὴ θίγεις τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἁμαρτήσαντος. Μὴ πληγώνεις, μὴ φονεύεις ποτὲ τὸν ἀδελφό σου ἄνθρωπο. Ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἁμαρτωλός. Δὲν ξεύρεις καὶ σὺ καὶ ἐγὼ πόσες φορὲς στὴν πορεία τῆς ψυχῆς μας κατὰ τὶς ἀλλεπάλληλες ἐνσαρκώσεις μας δὲν ὑπήρξαμε ἐγκληματίες, κακοῦργοι, ἁμαρτωλοί. Ὅμως ἡ στοργὴ τῶν Δυνάμεων τῆς Φύσεως, τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου καὶ οἱ φροντίδες τῶν ἀνωτέρων συνειδη-

σεων μᾶς βοήθησαν μὲ τὶς δοκιμασίες καὶ τὸν πόνον νὰ μάθουμε καὶ ν' ἀκολουθοῦμε τὸ καλὸ καὶ τὸ πρέπον».

Ὁ Νάγος ποτὲ σὲ κανένα, ἔστω καὶ ἄν τοῦ τὸ ζητοῦσε, δὲν τοῦ ὑπεδείκνυε τὴν πλάνη του, δὲν τοῦ ἔλεγε τὸ ἐλάττωμά του, τὸ σφάλμα του. Εἶναι ἕνα σημεῖο ποὺ φανερώνεται μεγαλόπρεπη ἡ εὐγένεια καὶ ἡ πραγματικὴ λεπτότης μιᾶς ἀνώτεοης ὑπάρξεως. Τοῦτο τὸ δικαιολογοῦσε ὡς ἑξῆς: «Ἐὰν σοῦ πῶ τὰ σφάλματά σου, θὰ φανῶ ἀνώτερός σου καὶ σὺ θὰ αἰσθανθῇς ἕνα αἴσθημα κατωτερότητος ἀπέναντί μου, πρᾶγμα ποὺ δὲν τὸ θέλω. Θέλω νὰ εἶμαι ἴσος πρὸς ἴσον. Ἡ ἀξία ἔγκειται εἰς τοῦτο: μόνος του ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀναγνωρίση τὸ σφάλμα του καὶ νὰ τὸ ἐπανορθώση διὰ τοῦ αὐτοελέγχου καὶ τοῦ θεληματικοῦ του. Βέβαια, σὲ βοηθῶ καὶ σὲ ποδηγετῶ μὲ προσοχὴ διαφοροτρόπως, χωρὶς ποτὲ να σὲ κατεβάσω ἀπο τὴν βαθμίδα τῆς ἀδελφικῆς ἰσοτιμίας».

Αὐτὸς ἦταν ὁ καλὸς, ὁ εὐγενικός, ὁ ἀνώτερος Σπυρίδων Νάγος. Τώρα ἄς θίξουμε καὶ τὸ πνευματικὸ πιστεύω αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ Μύστη. Ὁ Νάγος πίστευε ὅτι τὸ σύνολο τῶν ἐκδηλουμένων οὐσιῶν, τῶν μορφῶν καὶ τῶν συνειδήσεων διέπεται ἀπὸ νόμους ποὺ βοηθοῦν στὴν ἐξέλιξι καὶ τὴν τελειοποίησι. Οἱ νόμοι τοῦτοι βοηθοῦν τὴν ἐκπνευμάτωσι πάσης μορφῆς καὶ τὴν εἰς τὸ ἄπειρον ἀτέρμονα ἐξέλιξί τους. Τοὺς νόμους τούτους πρέπει νὰ γνωρίση ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ γίνη σοφὸς καὶ νὰ προσαρμόση ὅλες του τὶς ἐκδηλώσεις σύμφωνα μὲ αὐτοὺς γιὰ νὰ γίνη ἐνάρετος. Ὁ ἐνάρετος καὶ ὁ σοφὸς βοηθεῖται καὶ γίνεται συνεργάτης τῶν ἀνωτέρων αὐτοῦ συνειδήσεων οἱ ὁποῖες συνέστησαν τὴν θεία πνευματικὴ ἱεραρχία στὴν κορυφὴ τῆς ὁποίας βρίσκεται Ὑπέρθεος Ἄρχων, χειριστὴς τῶν φυσικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν Νόμων. Τοῦτον, σ' ἕνα δημοσίευμά του στοὺς «Καιροὺς» τοῦ Κανελλίδη, τὸν ἀποκαλεῖ «Κάτοικον τοῦ Σύμπαντος», διευθετοῦντα καὶ ἐποπτεύοντα τὴν τάξι τοῦ Παντός. «Ὁ λατρεύων τὸ Πᾶν, ἔλεγε, λατρεύει καὶ τὸ μέρος. Ἐὰν ὁ λατρεύων μόνον μίαν προσωπικότητα ὅσον ἰσχυρα καὶ ἀγαθὴ καὶ ἄν εἶναι αὐτη, ὑποτιμᾶ τὸ σύνολον».

Λάτρευε τὴν φύσι καὶ τὸ φῶς της. Θαύμαζε, ἀγαποῦσε καὶ σεβόταν κάθε συνειδητὸ ἐγὼ ποὺ εἶναι καρπὸς τῆς φύσεως. Ἦταν ἐραστὴς τῆς ἀλήθειας καὶ αὐτὴν ἀναζητοῦσε σ' ὅλον τὸν ἐπίγειο βίο του, αὐτὴν ἀκολουθοῦσε καὶ αὐτὴν δίδασκε.

«Τὸν ἐνάρετο καὶ τὸν σοφό, ἔλεγε, ἐνισχύουν οἱ δυνάμεις τῆς φύσεως για νὰ μπορῆ νὰ ἐναρμονίζεται πρὸς τοὺς Νόμους της. Ὅσους ποθοῦν καὶ θηρεύουν τὴν ἀλήθεια, ἡ ἀλήθεια τοὺς ποδηγετεῖ καὶ τοὺς φωτίζει. Ὁ Οὐρανὸς τοὺς ἐμπνέει καὶ τοὺς ὁδηγεῖ για νὰ βροῦν τὸ δρόμο ποὺ ἄγει στὴν ἀληθινὴ πραγματικότητα.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πνευματικὸ πιστεύω τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου. Ἁπλό, σαφές, καὶ σοφο, βγαλμένο ἀπὸ τὴν πεῖρα τῶν αἰώνων, ποὺ ἀποκτᾶ ἡ ψυχὴ σὰν γνῶσι πολύτιμη ἀπὸ τὶς μακρυνὲς πορεῖες ποὺ ἔκαμε περνῶντας ἀναρίθμητες φορὲς ἀπὸ τὸ λίκνο ἕως τὸν τάφο. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ μόνος τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀποκτᾶται ἡ ὡριμότης. Τὰ ὥριμα παιδιὰ τῆς γῆς ἔτσι ξεπληρώνουν τὸ χρέος τους καὶ τὴν μόρφωσί τους ἐδῶ κάτω καὶ εἶναι ἕτοιμα πιὰ ν' ἀτενίσουν τὸν Οὐρανό. Ὁ πρὸς τὰ ἄνω δρόμος εἶναι γι' αὐτὰ τώρα ἀνοικτὸς καὶ ἐλεύθερος.

Ἡ ἀρετή, ἡ ἀπέραντη καλωσύνη, ἡ θεληματικότης καὶ ἡ σοφία τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου πιστεύω ὅτι τοῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ ὀνομασθῇ ὥριμο παιδὶ τῆς Γῆς. Ἡ Γῆ καὶ ὁ Ἥλιος τὸν ἐφωδίασαν στοργικὰ μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα γιὰ νὰ συνεχίση τὴν πορεία καὶ τὴν δρᾶσι τῆς ψυχῆς του σὲ τέλειους καὶ φωτισμένους κόσμους.

Τώρα ἀξίζει νὰ γίνη γνωστὸ καὶ τὸ γήϊνο τέλος του. Ὅταν τὸ 1933

τὸ νῆμα τῆς ἐπίγειας ζωῆς του ἔπρεπε νὰ κοπῆ καὶ τοῦτο τοῦ εἶχε πρὸ ἕξη μηνῶν προαναγγελθεῖ, ὁ ὁ Σπυρίδων Νάγος τέλεσε τὴν ἡμέρα ἐκείνη τὸ τελετουργικό του καθῆκον πρὸς τὶς Δυνάμεις τῆς Φύσεως. Ἔκαμε τὸ τελευταῖο του θαλασσόλουτρο καὶ οἱ ἀκτῖνες τοῦ πατέρα Ἥλιου περιέβαλαν μὲ τὴν δύναμί τους ὅλο τὸ εἶναι ἑνὸς γνήσιου λάτρη τους. Αὐτὲς οἱ ἀκτῖνες καῖνε κάθε τὸ τιτανικὸ καὶ τὸ γήϊνο ποὺ φέρει ὁ θνητός.

Καὶ ὅταν μετὰ μία ὥρα τὸ μαῦρο πουλὶ τοῦ θανάτου ἔπρεπε νὰ τὸν πλησιάση, τὸν ζύγωσε κι' αὐτὸ μὲ σεβασμό, μὲ θαυμασμὸ καὶ τοῦκοψε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς σὲ μιὰ σύντομη στιγμή, μὲ εὐθανασία!

Τότε ἡ ἀθανασία, ποὺ ποθοῦσε ἡ ψυχή του ἀπὸ αἰῶνες πολλούς, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν περιέβαλε μὲ τὸν κότινον τοῦ πνευματικοῦ ἥρωα.

Οἱ ὑλακὲς τοῦ Κέρβερου δὲν τὸν τρόμαξαν. Οὔτε ὁ Ἅδης μπόρεσε νὰ τὸν κρατήση. Γιατὶ σὲ ὅλο του τὸ βίο εἶχε βγάλει ἕνα—ἕνα τὰ δόντια τοῦ τρικέφαλου καὶ εἶχε κτυπήσει τὰ σκοτάδια τοῦ Ἅδη.

Ὁ Σπυρίδων Νάγος δὲν χαροπάλαιψε, κοιμήθηκε ἤρεμα! Εἶχε ἤδη νικήσει τὸν χάρο. Ἐκεῖνος ποὺ ξεριζώνει τὶς ἀδυναμίες καὶ τὸ πάθος· ἐκεῖνος ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ἀρετὴ καὶ κτυπᾶ τὴν κακία, τὴν ψευτιὰ καὶ κάθε δουλεία· ἐκεῖνος ποὺ θηρεύει, ὑπηρετεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ λατρεύει τὴν ἐλευθερία, τὴν δικαιοσύνη, τὸ φῶς καὶ τρέφει στὴν καρδιά του ἀγάπη γιὰ ὅλους: αὐτός, νικᾶ τὴν ἀτέλεια, νικᾶ τὴν ἁμαρτία, νικᾶ τὸν Ἅδη καὶ τὰ σκοτάδια του.

Ὁ δρόμος του γιὰ τὴ φωτεινὴ λεωφόρο εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀνοικτός.

Σκεφτόμουνα ὅτι στὰ πλαίσια ἑνὸς ἄρθρου θὰ μποροῦσα νὰ στριμώξω τὰ τόσα πολλὰ γνωρίσματα καὶ νὰ περιγράψω λεπτομερειακὰ ὅλη τὴν δραστηριότητα μιᾶς τόσο πληθωρικῆς προσωπικότητας μὲ πολύπλευρη μόρφωσι καὶ μὲ τόση ἐκτεταμένη ἀκτινοβολία, σἂν τοῦ ἀκάματου αὐτοῦ ἐργάτη τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ πολὺ φοβοῦμαι, φίλε ἀναγνώστη, ὅτι δὲν πέτυχα νά ζωγραφίσω ὅπως ἤθελα καὶ ὅπως ἔπρεπε τὸ πνευματικὸ πορτραῖτο τοῦ Σπυρίδωνος Νάγου.

Εὐτύχησα, βέβαια, στὸ τωρινὸ μου πέρασμα ἀπὸ τὴν γῆ, νὰ τὸν συναντήσω, νὰ γίνω μαθητής του καὶ στενὸς συνεργάτης του στὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια τῆς ζωῆς του. Ἀλλὰ τὶ νὰ σᾶς πῶ! Δὲν εἶναι τόσο εὔκολο πρᾶγμα νὰ συλλαμβάνη κανεὶς καὶ νὰ περιγράφη τὰ ἀστραπιαῖα φτερουγίσματα τοῦ ἀετοῦ!

Καὶ ὁ Σπυρίδων Νάγος ἦταν ἕνας πνευματικὸς ἀετός, ποὺ τώρα πιὰ σπαθίζει τοὺς αἰθέρες σὰν φωτεινὸ μετέωρο.

Πιστεύω πὼς ἀπὸ κεῖ ὅπου βρίσκεται θὰ ἐκδηλώνη ἐντονώτερα ὅ,τι ἐδῶ κάτω καλλιεργοῦσε καὶ δίδασκε συνεχῶς: τὴν καλωσύνη καὶ τὴν ἀλήθεια.

Εἶμαι δὲ βέβαιος, ὅτι ὅσους θὰ στρέφουν πρὸς αὐτὸν στοργικὴ τὴν σκέψι τους, θὰ εἶναι πάντα ἕτοιμος νὰ τοὺς περιβάλη μὲ τὸ χάδι τῆς καλωσύνης του καὶ νὰ τοὺς μεταδώση τὸ φῶς τῆς σοφίας του.

Αὐτὸ ἦταν, φίλοι μου, τὸ πνευματικὸ πορτραῖτο ἑνὸς ὥριμου παιδιοῦ τῆς γῆς, ὅπως μπόρεσα νὰ παρουσιάσω γιὰ νὰ τὸ σπουδάσουμε ὅλοι μας.

Ἐὰν θελήσουμε νὰ τὸ μελετήσουμε προσεκτικά, νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἡ μελέτη αὐτὴ θὰ μᾶς προσκομίση ἀφάνταστα βοηθήματα γιὰ τὴν πνευματική μας τελειοποίησι καὶ θὰ μᾶς δείξη, σἂν φωτεινὸ βέλος, τὸν ἀσφαλῆ δρόμο τοῦ ψυχικοῦ μας λυτρωμοῦ.

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΝΑΓΟΥ

Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ έννοια τῶν θεῶν τῶν ἀρχαίων ἡμῶν Προγόνων, ἡ πνευματικὴ ἔννοια πάσης θρησκείας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν τελετῶν καὶ τῶν πανηγύρεων, εἰς τὰς ὁποίας πρωτίστως ζητεῖται νὰ θεραπεύηται ἡ λαικὴ φαντασία καὶ νὰ δημιουργῆται ἡ λαικὴ πίστις.

Αἱ μεγάλαι πνευματικαὶ ἔννοιαι πάντοτε ὑπάρχουσι κατὰ πολὺ θαυμαστὸν τρόπον διατετυπωμέναι εἰς τὰς ἀλληγορικὰς εἰκόνας τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἐν γένει θρησκειῶν. Ἡ πνευματική, κατ' ἀκολουθίαν, ἔννοια τοῦ θεοῦ Διονύσου δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι τοποθετημένη εἰς τὴν ἀλληγορίαν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἔργον του ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ ἀλληγορικὴ ἔννοια τῆς γεννήσεως τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ ἔργου του ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, φρονῶ, ὅτι περιέχει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ καταστήσῃ ἕνα ἄνθρωπον γνώστην τῶν λειτουργιῶν τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τῆς ἀποκτωμένης ταύτης γνώσεως, εὐτυχῆ ἐν τῷ ἐπιγείῳ αὐτοῦ βίῳ.

Ὁ Διόνυσος κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν ἦτο τέκνον τοῦ θεοῦ Διὸς καὶ τῆς Νύμφης Σεμέλης. Ἡ Σεμέλη ἦτο θυγάτηρ τοῦ κτίσαντος τὰς Ἑπταπύλους Θήβας Κάδμου. Ὁ Κάδμος, κατὰ τοὺς σοφωτέρους ἑρμηνευτὰς τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, τοῦ ἐρχομένου καὶ ἀπ' εὐθείας καὶ διὰ τῶν πλανητῶν πρὸς δημιουργίαν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ πυλῶν τῶν Θηβῶν, καθιστᾶ κατάδηλον τὴν ἐξήγησιν ταύτην περὶ Κάδμου.

Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ δὲν εἶναι παρὰ ἀποτέλεσμα συνεργασίας τῆς οὐσίας τῆς Γῆς καὶ τοῦ φωτὸς τοῦ Ἡλίου.

Ἡ Σεμέλη εἶναι τὸ ψυχικὸν ἀνθρώπινον πλάσμα, τὸ ὁποῖον ἔρχεται εἰς ἐρωτικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ Οὐρανοῦ Δία, πρὸς τὸ θεῖον δηλαδὴ οὐράνιον πρωταρχικὸν πῦρ, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἰσχὺν ὀφείλονται πᾶσαι αἱ συγκροτήσεις, μεταβολαὶ καὶ μεταμορφώσεις τῶν κόσμων. Ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν Δία ἐπαφῆς τῆς Σεμέλης προκύπτει ἡ πρὸς αὐτὴν μετάδοσις θείου πυρός, ἐξ ἧς ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἐξελικτικοῦ σταδίου

Ἀπὸ τον «Πυθαγορα» τοῦ 1923

τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τοῦτο τὸ γεγονὸς ὀφείλεται ἡ προαγωγὴ καὶ βελτίωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐκπόρευσις τῶν λειτουργιῶν τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως, τῆς ἐλευθέρας διανοήσεως καὶ τῶν μᾶλλον ἁρμονικῶν συναισθημάτων.

Ἄς τονίσωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο περισσότερον. Εἰς τὴν ἀλληγορικὴν ταύτην εἰκόνα εὑρίσκεται ἡ ἔννοια, ὅτι ὁ Θεὸς Ζεύς, ὅστις ἦλθεν εἰς μῖξιν πρὸς τὴν νύμφην Σεμέλην, πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην δηλαδὴ ψυχικὴν ὑπόστασιν, δὲν εἶναι παρὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ θεῖον πῦρ, τὸ πληροῦν τοὺς μεταξὺ τῶν οὐρανίων σωμάτων χώρους, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει τιτανικὴ οὐσία, δηλαδὴ ὑλική. Ἑκάστη ἀκτὶς τοῦ πυρὸς τούτου ἐρχομένη εἰς τὴν γῆν, ἔρχεται μεταμορφωμένη. Τὸ περιβάλλον τῆς γῆς ἀναγκαίως τὴν μεταμορφώνει. Ἡ νύμφη Σεμέλη δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰς δαψιλεῖς τοῦ ἐρωμένου θεοῦ περιπτύξεις, δὲν ἀρκεῖται νὰ ἔρχεται οὗτος πρὸς αὐτὴν μεταμορφωμένος. Παροτρύνεται καὶ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τῆς δωρήσῃ ὅ,τι ἂν ἤθελε τοῦ ζητήσῃ. Ὁ Θεὸς Ζεὺς ὑπόσχεται, καὶ ἐκείνη ζητεῖ νὰ ἐμφανισθῇ οὗτος ἐνώπιόν της, ὡς ἐμφανίζεται πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ θεὰν Ἥραν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παρουσιάζεται ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνησύχου καὶ φιλοδόξου ἀνθρωπίνου πνεύματος, τοῦ ζητοῦντος τὸ πνευματικὸν φῶς καὶ τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ προηγουμένως ἐὰν ἡ διανόησις αὐτοῦ εἶναι ἀνάλογος καὶ ἱκανὴ ὅπως δεχθῇ ἀποκαλύψεις καὶ μάθῃ τὰς λειτουργίας τοῦ πνευματικοῦ φωτὸς καὶ τοὺς νόμους τῆς οὐσίας τῆς φύσεως, ὧν τὸ σύνολον ἐν τῇ ἐκδηλώσει των ἀποτελεῖ τὴν Ἀλήθειαν.

Ἀείποτε ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διανόησιν, πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἄτομον προσδίδει μείζονα τῆς πραγματικῆς ἀξίαν. Ὁ θεὸς Ζεύς, συνεπὴς πρὸς ὅ,τι ὑπεσχέθη, ἐμφανίζεται πρὸ τῆς Σεμέλης μὲ πλήρη τὴν οὐρανίαν περιβολήν του. Μὴ δυναμένη ὅμως αὕτη νὰ ἀνθέξῃ πρὸ τῆς ἀπείρου λάμψεως τοῦ Οὐρανίου πυρὸς κατακαίεται ὑπὸ τούτου. Καὶ ἐδῶ βλέπομεν τὴν ἀλληγορικὴν εἰκόνα, ὅτι οἱ θεοὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος μιᾶς πράξεως αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ὑπεσχέθησαν ταύτην, τὴν πληροῦσι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες πάντοτε εὑρίσκομεν λόγους σκοπιμότητος ἵνα μὴ πληροῦμεν ὅ,τι ὑποσχόμεθα. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι διὰ τὸν ἐρευνῶντα τὴν ἀλήθειαν ἀξιοσημείωτος.

Ἡ κατακαεῖσα Σεμέλη ἔφερεν ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρωτικῶν της σχέσεων πρὸς τὸν θεὸν Δία. Ἔδει τοῦτο νὰ σωθῇ. Ἡ ἐλθοῦσα πρὸς τὸν ψυχικὸν ἄνθρωπον ἀκτὶς τοῦ οὐρανίου πυρὸς καὶ γονιμοποιηθεῖσα εἰς ἓν ἔμβρυον δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπολεσθῇ, διότι ἡ ἀκτὶς αὕτη θὰ ἀπετέλει ἐφ' ἑξῆς τὴν βάσιν μιᾶς νέας πνευματικῆς δημιουργίας. Σπεύδει, ὡς ἐκ τούτου, ὁ θεὸς Ζεύς, ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν καιομένην Σεμέλην τὸ ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς ἔμβρυον, διανοίγει τὸν μη-

Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ εἰς τοιχογραφίαν τῆς Πομπηΐας ὡς «ἐνθρονισμένος Ἥλιος—Θεός, μὲ τὰς Δώδεκα Δυνάμεις του».

ρὸν αὐτοῦ καὶ τοποθετεῖ αὐτὸ ἐκεῖ, πρὸς περαιτέρω κυοφορίαν.

Τὸ ἔμβρυον τοῦτο εἶναι πλέον διττῆς φύσεως. Φέρει τὸ σπέρμα τοῦ οὐρανίου θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς κληρονομικότητα τὴν φύσιν τῆς μητρός του. Τὸ θεῖον ἔμβρυον ἀποτελειώνει τὴν κυοφορίαν του ἐν τῷ μηρῷ τοῦ θεοῦ Διὸς καὶ ἐκεῖθεν γεννᾶται, ὡς ἐγεννήθη καὶ ἡ θεὰ τῆς Σοφίας ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ αὐτοῦ πατρός. Ὁ ἐκ τοῦ μηροῦ τοῦ θεοῦ Διὸς γεννηθεὶς εἶναι ὁ Διόνυσος.

Ἡ γέννησις τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ διατυπωθείσῃ ἑλληνικῇ παραδόσει τὰ πλέον ἀξιοσπούδαστα μέρη αὐτῆς, διότι ταῦτα ἀποκαλύπτουσι τὰ αἴτια τῆς δημιουργίας τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως καὶ τοὺς νόμους τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἀπείρου διαιωνίσεως αὐτῶν. Ἀποτελοῦσι τὴν ἐμφάνισιν τῶν πνευματικῶν νόμων, οἵτινες καθιστῶσι τὸ ἀτομικὸν πνεῦμα αἰώνιον καὶ ἄφθαρτον καὶ προσδίδουσιν εἰς αὐτὸ τὰς ἐλευθερίας, ὧν ἔχει ἀνάγκην, ἵνα ἀπροσκόπτως βαίνῃ προαγόμενον τὴν διανόησιν καὶ τὸ συναίσθημα. Ἀλλ᾽ ἐπὶ πλέον ἡ γέννησις τοῦ Διονύσου φέρει εἰς ἡμᾶς τὴν ἔννοιαν τῶν μέσων, δι᾽ ὧν θὰ δυνηθῇ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ νὰ ἔλθῃ εἰς ἀδιάσπαστον σύνδεσιν πρὸς τὴν πρωτίστην οὐσίαν, ἣν ἀλληγορεῖ ὁ θεὸς Ζεύς, ἐξ ἧς καὶ μόνης συνδέσεως θὰ ἐπιτύχῃ τὴν μεταβολὴν τῆς γηΐνης αὐτῆς φύσεως, θὰ ἀποβάλῃ τῆς φύσεως ταύτης τὰ ἐλαττώματα καὶ οὕτω θὰ ἐκδηλώσῃ τὴν πλήρη ἐλευθερίαν, ἥτις θὰ τῇ ἐπιτρέψῃ τὴν πτῆσιν πρὸς τὰς χώρας τοῦ φωτός, ἐν αἷς βασιλεύει ἡ πραγματικὴ χαρά, ἡ πραγματικὴ εὐδαιμονία καὶ ἡ πλήρης εὐθυμία.

Ὁ Διόνυσος γενόμενος ἔφηβος, ἐξεδήλωσεν ὅλην τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐθυμίαν, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ κάποιαν ἀμεριμνησίαν, τὴν ἀμεριμνησίαν ἐκείνην, ἣν ἐκδηλοῦμεν πάντες ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, προκειμένου περὶ τῆς περαιτέρω πνευματικῆς ἡμῶν τύχης. Τὰ γεγονότα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς μᾶς ἔχουν φθείρει καὶ προσέτι μᾶς κρατοῦν προσηλωμένους πρὸς αὐτὰ κατὰ τρόπον ὥστε νὰ λησμονῶμεν νὰ ἐρευνῶμεν διατὶ εἴμεθα ἄνθρωποι καὶ τίνα ὡς τοιοῦτοι σκοπὸν ἔχομεν. Δὲν μᾶς ἀφήνουν σοβαρῶς ν᾽ ἀπασχοληθῶμεν καὶ μελετήσωμεν τὰς ἐκδηλώσεις τῶν ἰδεῶν, ἐξ ἧς μελέτης θὰ ἐβελτιώναμεν τὴν φύσιν ἡμῶν καὶ θὰ μετεμορφώναμεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ τελειότερον. Ἡ ἀμεριμνησία τοῦ Διονύσου προέρχεται ἐκ τῆς κληρονομικῆς φύσεως τῆς μητρός του. Εὑρισκόμενος ὅμως ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ἐδέχθη ἐξ ἀπίνης τὴν ἐπίθεσιν ἑπτὰ Τιτάνων, οἵτινες καὶ τὸν ἐθανάτωσαν, διεμέλισαν τὸ σῶμα αὐτοῦ, διεμοιράσθησαν τοῦτο μεταξύ των καὶ ἔλαβον ἕκαστος ἓν μέρος. Ὁ θάνατος καὶ διαμελισμὸς τοῦ Διονύσου ὑπὸ τῶν Τιτάνων ἀπέβλεπεν ἐκ μέρους αὐτῶν εἰς πλήρωσιν σκοποῦ. Οἱ Τιτᾶνες, ἀφ᾽ ἑνός, θὰ ἠμπόδιζαν τὴν μετάδοσιν ὑπὸ τοῦ Διονύσου ἰδεῶν καὶ μέσων, ἱκανῶν ἵνα ὠθήσωσι τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἀφ᾽

ἑτέρου, ἐν τῇ ὑποστάσει αὐτοῦ ὑπῆρχε σπέρμα τοῦ οὐρανίου πυρός. Κατατρώγοντες ἐπομένως τὰς σάρκας τοῦ Διονύσου, θὰ ἠδύναντο διὰ τοῦ ἐνυπάρχοντος εἰς τὰς σάρκας του οὐρανίου πυρὸς νὰ ἐμβολιάσωσι τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως καταστῇ ἰσχυροτέρα εἰς μέλλοντας πνευματικοὺς ἀγῶνας. Βλέπομεν καὶ ἐδῶ τὴν εἰκόνα τῆς προσπαθείας τοῦ ἀνοήτου πνεύματος, τοῦ δι' ἐκτρόπων μέσων ζητοῦντος νὰ καταστῇ ἰσχυρὸν καὶ λησμονοῦντος ἀξιοθρηνήτως, ὅτι δὲν δύναται παρὰ διὰ τῆς ὁδοῦ, ἣν ἔχουν χαράξει οἱ μεγάλοι νόμοι τῆς φύσεως νὰ συντελῆται πᾶσα πρόοδος. Τὸν φόνον καὶ διαμελισμὸν τοῦ Διονύσου παρὰ τῶν Τιτάνων ἀντιλαμβάνεται ἡ θεὰ τῆς Σοφίας καὶ σπεύδει καὶ σώζει τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Σώζει, δηλαδή, τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἑδρεύει κατὰ τοὺς ἀρχαίους σοφοὺς ἡ ψυχή, τὸ ὄργανον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρῶτον δίδει τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως τῆς κινήσεως εἰς τοὺς ζῶντας ὀργανισμούς. Τὴν διασωθεῖσαν καρδίαν προσκομίζει ἡ θεὰ τῆς Σοφίας εἰς τὸν πατέρα τῶν Ἀθανάτων, ὅστις, κατ' ἐμὴν γνώμην, δὲν ἐθλίβη διὰ τὸν θάνατον τοῦ Διονύσου. Ἀντιθέτως τοῦ παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναγεννήσῃ ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ ἐκ τῆς διασωθείσης καρδίας ἕνα νέον ἀθάνατον Διόνυσον. Ἡ εἰκὼν τῆς ἀλληγορίας τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Διονύσου ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῶν Ἀθανάτων ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ μεγαλουργήματα τῆς διανοήσεως τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων καὶ παρέχει πλήρη τὴν ἔννοιαν τοῦ τρόπου τῆς μεταμορφώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῆς εἰσόδου αὐτῆς εἰς τὴν ἀθανασίαν. Εὐτυχεῖς οἱ σπουδάσαντες τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν. Εὐτυχεῖς ἔσονται καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ μυηθῶσιν εἰς τὰ μεγάλα αὐτῆς νοήματα.

Τὸν φόνον τοῦ Διονύσου παρεμφερῶς πως εὑρίσκομεν καὶ εἰς ἄλλας ἀνατολικὰς παραδόσεις. Τὴν στιγμὴν ταύτην μοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν νὰ ἐξωτερικεύσω τὸ μέρος ἐκεῖνον τῆς ἑβραικῆς παραδόσεως, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸν φόνον τοῦ ἀρχιτέκτονος Χιράμ, τοῦ ἀναλαβόντος τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σολομῶντος. Καὶ ὁ Χιρὰμ ἐφονεύθη, ὡς ὁ Διόνυσος. Ἀλλ' ἐφονεύθη οὐχὶ ὑπὸ ἑπτὰ Τιτάνων, ἀλλ' ὑπὸ τριῶν ἀμαθῶν ἀνθρώπων. Πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς ἀλληγορικῆς ἐννοίας. Ἡ μετέπειτα τοῦ θανάτου τοῦ Χιρὰμ ἀφήγησις ἀποδεικνύει τοῦτο. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς παραδόσεως τοῦ φόνου τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ φόνου τοῦ Χιρὰμ ὑπάρχει εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν παραδόσεων. Ἡ ἑλληνικὴ ὅμως εἶναι ἐπικρατεστέρα, διότι εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ἑπτὰ Τιτάνων ἀποκαλύπτει καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου ἐπιδράσεις τῶν ἑπτὰ πλανητῶν.

Ὁ ἐκ νέου ἀναγεννηθεὶς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πατρὸς τῶν Ἀθανάτων Διόνυσος εἶναι ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος· ὡς τοιοῦτος δέ, λαμβάνει μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Τιτάνων πάλην τῶν Ἀθανάτων θεῶν καὶ ἀναδεικνύεται

μετ' ἐκείνων νικητής. Ὁ νέος Διόνυσος δὲν φέρει ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ τίποτε πλέον τὸ φθαρτὸν καὶ δια τοῦτο παραμένει ἐν Ὀλύμπῳ καὶ ἐκεῖθεν ἐξασκεῖ τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ κάμω μίαν παρέκβασιν. Αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς Τιτανομαχίας, περὶ ἧς τόσα ἀναφέρει ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ, κατ' ἐμέ, ἐγκλείονται ὑψισται ἀλήθειαι.

Προ τῆς Τιτανομαχίας ὁ κόσμος διεκυβερνᾶτο ὑπὸ τῆς βασιλείας τῶν Τιτάνων. Τὸ ἀθάνατον ἑλληνικὸν πνεῦμα μᾶς ἐκληροδότησεν, ὅτι ἡ βασιλεία αὕτη ὡς ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου εἶχε τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν βίαν, ὡς δικαιοσύνην δὲ τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου. Ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς γῆς εὑρίσκετο ὑπὸ μίαν ἀφόρητον δουλείαν. Ἡ πρόοδος αὐτοῦ ἦτο προβληματική. Ὁ δὲ διακανονισμὸς τῶν σχέσεων τῶν μελῶν αὐτοῦ τελείως ἄνισος. Ἀκόμη κατέχουσα ἡ βασιλεία αὕτη τὰς ὥρας τοῦ οὐρανοῦ, ἠμπόδιζε πᾶσαν ἐπαφὴν τοῦ πνεύματος τῆς γῆς πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ οὐρανοῦ. Κατὰ τῆς βασιλείας τῶν Τιτάνων ταύτης, ἥτις τόσον στερεῶς ἐκρατοῦσε εἰς παθητικότητα τὸ πνεῦμα τῆς γῆς, ἐπολέμησαν οἱ Ὀλύμπιοι θεοὶ καὶ τὴν ἀνέτρεψαν. Τὴν βασιλείαν τῶν Τιτάνων διεδέχθη ἡ βασιλεία τῶν Ἀθανάτων, ἥτις καὶ διετύπωσε νέον σύστημα διακυβερνήσεως τοῦ κόσμου. Τὸ νέον σύστημα ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς φυσικῆς του τροχιᾶς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀπομακρυνθῆ, διότι τὸν ἐξώθησε πρὸς τοῦτο ἡ βασιλεία τῶν Τιτάνων.

Κατὰ τὴν νέαν διακυβέρνησιν ἔδει ὁ ἄνθρωπος νὰ προάγηται πνευματικῶς καὶ νὰ ἀποκαταστῇ κοινωνικῶς συμφώνως πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν νόμων τῆς φύσεως, οἵτινες καὶ ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς δημιουργίας τῆς εἱμαρμένης, πάσης εἱμαρμένης καὶ θεῶν καὶ ἀνθρώπων. Ἡ πέραν τῶν ὁρίων τῆς λειτουργίας τῶν φυσικῶν νόμων ἐνέργεια καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὰς κολασίμους πράξεις, αἵτινες γεννῶσι τὰς δοκιμασίας.

Ἀπὸ τότε ἐνεφανίσθη ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐξεδηλώθη ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον δίκαιον. Ἀπὸ τότε ἐξεδηλώθη ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀπόλυτον λειτουργίαν τῆς συνειδήσεως τοῦ πνεύματος. Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ διακανονισμὸς τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ αἱ ἀνθρώπιναι κοινωνίαι ἔσχον τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν. Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἄνθρωποι, φέροντες τὰ ἐλαττώματα τῆς τιτανικῆς αὐτῶν οὐσίας, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσανατολισθῶσι πρὸς τὴν νέαν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν καὶ τὰ τιτανικὰ πάθη καὶ αὖθις ἐκράτησαν εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν. Ταῦτα ἐξώθησαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔξω τῆς φυσικῆς του τροχιᾶς καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰς σημερινὰς κοινωνίας αὐτοῦ βλέπο-

μεν νὰ κρατοῦν αἱ μέθοδοι τῶν Τιτάνων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν εἶναι ὅμως πραγματικόν. Εἶναι φαινόμενον κατ' ἐπίφασιν καὶ τοῦτο καταδηλοῦται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ ὤθησις τοῦ ἀνθρώπου τείνει εἰς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἐκ τῶν τιτανικῶν παθῶν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου οἱ δημιουργήσαντες τὴν νέαν διακυβέρνησιν θεοί, ἐδημιούργησαν καὶ τὸ ἐποπτικὸν σῶμα τῶν μοιρῶν, ἃς ἔθεσαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ θεοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις συγκεντρώνει ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ἁπάσας τὰς βουλὰς τῶν ἀθανάτων. Αἱ Μοῖραι κλώθουσι καὶ ὑφαίνουσι τὴν εἱμαρμένην ἑκάστου, βάσει τῶν παραβάσεων ἢ μὴ τῶν φυσικῶν νόμων. Ἡ εἱμαρμένη ἑκάστου ἐθίζει ἡμᾶς διὰ τῶν δημιουργουμένων παρ' αὐτῆς δοκιμασιῶν, ν' ἀποστρεφώμεθα ὅ,τι ἀποτελεῖ πρᾶξιν κολάσιμον πρὸς τοὺς ὁμοίους μας. Τὸ ἀντιπεπονθός, περὶ οὗ τόση ἐξεδηλώθη ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων ἐκτίμησις, ὁ θεῖος οὗτος τῆς εἱμαρμένης ἑκάστου νόμος, ἀναγκαίως θὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὸ συναίσθημα νὰ μὴ πράττωμέν τι, ὅπερ ἀδικεῖ τὸν πλησίον μας καὶ ἀναιρεῖ ἐν τῷ προσώπῳ ἡμῶν τὴν λειτουργίαν τῶν φυσικῶν νόμων. Εὐτυχεῖς οἱ μυηθέντες εἰς ταύτην τὴν γνῶσιν. Εὐτυχεῖς οἱ κατανοοῦντες, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρέπει νὰ βασιλεύῃ ἡ εὐτυχία καὶ ἡ χαρά. Οἱ καταχρώμενοι ἐν ταῖς κοινωνίαις τῶν ἀνθρώπων τῶν πλεονεκτημάτων, δι' ὧν ἡ θεία φύσις ἐπροίκισεν αὐτοὺς πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ προάγωσι τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἶναι ἀσθενεῖς, εἶναι δυστυχεῖς. Ὁ νόμος τοῦ ἀντιπεπονθότος θὰ ἔχῃ ἐπ' αὐτῶν νὰ δημιουργήσῃ σκληρὰς δοκιμασίας.

Τὸ ὅτι ἡ διακυβέρνησις τῶν κόσμων ὑπὸ τῶν ἀθανάτων Θεῶν βάσιν ἔχει τὸν σεβασμὸν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὰς πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ σχέσεις καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν κοινωνικῶν νόμων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λειτουργούντων νόμων τῆς φύσεως, τοῦτο καθίσταται αὐτονόητον ἐκ τῆς μελέτης τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων, ἥτις ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον διαπνέεται ἀπὸ πλήρη σεβασμὸν πρὸς τοὺς φυσικοὺς καὶ πνευματικοὺς νόμους.

Ἀλλ' ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα ἡμῶν περὶ Διονύσου.

Ὁ Διόνυσος, ἐν τῇ διακυβερνήσει τῶν πνευματικῶν κόσμων καὶ ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν Ὀλυμπίων Θεῶν, ἔχει παμμέγιστον νὰ πληρώσῃ ἔργον, τὸ ἔργον νὰ δώσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς. Πᾶσαι, κατ' ἀκολουθίαν, αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔχουν τοῦτον τὸν σκοπόν.

Τὴν δοξασίαν ταύτην περὶ Διονύσου πρῶτος ἐξεδήλωσεν ὁ θεῖος Ὀρφεύς. Τὰ ὑπὸ τούτου δημιουργηθέντα καὶ λειτουργήσαντα ἄλλοτε μυστήρια ὡς ἀντικείμενον μυήσεως εἶχον τὴν γέννησιν, τὸν φόνον, τὴν ἀναγέννησιν, τὴν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δρᾶσιν τοῦ Διονύσου.

Πᾶσαι αἱ εἰς τὰ μυστήρια ταῦτα μυηθεῖσαι ἀνθρώπιναι ψυχαὶ

ἔπρεπεν ἐν τῇ ἀνεξελίξει αὐτῶν, ἐν τῇ θείᾳ γνώσει τῶν μυστικῶν τῆς πνευματικῆς φύσεως, νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ὁδὸν τοῦ Διονύσου μέχρις ἀποθεώσεως αὐτῶν. Ἔπρεπε νὰ μάθουν τὴν μυστικὴν ἔννοιαν τοῦ χυμοῦ τῆς σταφυλῆς διὰ νὰ παρασκευάσουν τὰ μέσα τοῦ ἐξαγνισμοῦ καὶ τῆς ἀποθεώσεως. Διόνυσος ὁ Ζαγρεὺς ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας τῶν Ὀρφικῶν φυσιολατρῶν.

Ἀλλὰ τὸν Διόνυσον εὑρίσκομεν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ λειτουργίᾳ τῶν μυστηρίων τῆς Ἐλευσῖνος. Καὶ ἐκεῖ κατὰ πρῶτον ὁ Ἴακχος, ὅστις ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ φονευθέντος Διονύσου ὑπὸ τῶν ἑπτὰ Τιτάνων, ἀπετέλει τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης τῆς πνευματικῆς φύσεως ὑπὸ τῶν μυστῶν τῆς Ἐλευσῖνος. Αἱ σχέσεις τῶν ψυχῶν τῆς Γῆς πρὸς τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ εἶχον ἀναλογίαν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τέκνου τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης. Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ ἀπετέλει ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, τὸ ἀπόρρητον, ἦσαν αἱ σχέσεις τῆς Περσεφόνης πρὸς τὸν ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον Διόνυσον. Ὁ Διόνυσος καὶ ἡ Περσεφόνη ἔρχονται εἰς ἕνωσιν γάμου καὶ τοῦτο δίδει τῇ Περσεφόνῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν θεὸν τοῦ Ἅδου Ἀϊδωνέα. Ἐκ τοῦ γάμου της μετὰ τοῦ Διονύσου ἡ κόρη τῆς θεᾶς Δήμητρος ἐλευθεροῦται καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο δίδει τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Ἐλευθερέως εἰς τὸν Διόνυσον. Διόνυσος ὁ Ἐλευθερεὺς εἶναι τὸ ἔμβλημα τῆς λατρείας παντὸς ἀνθρώπου δυνηθέντος νὰ κατανοήσῃ τὰς δοξασίας τῶν Ἱεροφαντῶν τῆς Ἐλευσῖνος.

Ὁ Διόνυσος ἐν τῇ ἑλληνικῇ παραδόσει φέρεται, ὅτι ἔλαβε καὶ ἄλλην σύζυγον ἐκτὸς τῆς Περσεφόνης. Γνωρίζετε τὴν εἰς Κρήτην μετάβασιν τοῦ Θησέως καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Ὁ Θησεὺς προωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Κρήτης Μίνωος διὰ μέγαν ἆθλον. Ἡ νίκη ἐν τῷ ἄθλῳ τούτῳ τοῦ Θησέως θὰ ἀπήλλασσε βαρυτάτου εἰς ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις φόρου τοὺς Ἀθηναίους. Ὑπεχρεώθη ὁ Θησεὺς ὑπὸ τοῦ Μίνωος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Λαβύρινθον καὶ φονεύσῃ τὸν ἐκεῖ εὑρισκόμενον Μινώταυρον. Τὸ ἔργον τοῦ Θησέως ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τῆς Ἀριάδνης ἦτο πολὺ δυσχερές. Ἡ παρέμβασις ὅμως αὐτῆς διὰ τῆς πρὸς τὸν Θησέα χορηγήσεως τοῦ μίτου ἐπέφερε τὴν νίκην, διότι ὁ Μινώταυρος ἐφονεύθη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπηλλάγησαν τοῦ βαρυτάτου φόρου καὶ ὁ Θησεὺς ἐπιστρέφων εἰς Ἀθήνας ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν Ἀριάδνην. Τὴν Ἀριάδνην, ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις, ἀφῆκεν ὁ Θησεὺς εἰς τὴν νῆσον Ἄνδρον. Τοῦτο ἀντιλαμβάνεται ἐκ τῶν οὐρανίων δωμάτων του ὁ Διόνυσος, κατέρχεται καὶ λαμβάνει αὐτὴν ὡς σύζυγον. Πόσα δὲν μᾶς ἀποκαλύπτει ἡ ὑπόθεσις αὕτη.

Ἡ φωτεινὴ ψυχὴ τῆς Ἀριάδνης, γνωρίζουσα τὰ μέσα, κατέστησε τὸν Θησέα νικητήν. Τὸ ἔργον τῆς Ἀριάδνης ἐκπληροῖ πᾶσα ψυχὴ φωτεινή· πᾶσα ψυχή, ἥτις κατενίκησε τὰ πάθη τῆς Τιτανικῆς φύσεως. Τὸ ἔργον τῆς

Ἀριάδνης εἶναι ἔργον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ πληρώσῃ πᾶσα ψυχὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἵνα δικαιωθῇ τῆς ἐκ τοῦ Ἅδου ἀπελευθερώσεώς της. Ὁ Διόνυσος εἶναι ὁ ἀντιλήπτωρ τοῦ ἔργου τῶν ψυχῶν, τῶν ἐξαγνισθεισῶν ἐκ τῶν μολυσμάτων τῆς κακίας, καὶ ὁ φυσικὸς ἐλευθερωτὴς αὐτῶν. Τὰς τοιαύτας ψυχὰς τὰς ἐγκαθιστᾷ εἰς τὰς Οὐρανίας χώρας καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ. Νύμφαι ἀποτελοῦν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Διονύσου. Ἀλλά, διὰ νὰ γίνουν αἱ ψυχαὶ τῆς γῆς νύμφαι καὶ ἀποτελέσουν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Διονύσου, ἔδει αὗται νὰ ἀποβάλουν ὅλον τὸν ρύπον τῶν παθῶν, ἅτινα κατακλύζουσι τὰς ψυχὰς τοῦ κόσμου τούτου.

Σᾶς ἐξέθηκα ἐν πλήρει εἰλικρινείᾳ τὰς περὶ Διονύσου ἀντιλήψεις μου, αἵτινες ἐσχηματίσθησαν ἐκ μακρᾶς μελέτης τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως. Καὶ ἤδη σᾶς παρακαλῶ νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ ἀπευθύνω μίαν εἰλικρινῆ εὐχὴν πρὸς τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὅπως μετ᾽ ἐνθέου ζήλου μελετήσωσι τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἀφήνοντες κατὰ μέρος τὰς κρατούσας ὑλιστικὰς τοῦ σημερινοῦ περιβάλλοντος σκέψεις, αἵτινες τόσον πολὺ φθείρουν τὴν ψυχὴν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἀποξενοῦσιν ἀπὸ τὸν φυσικὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ἡ μελέτη τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν σύλληψιν ἑνὸς νέου ἰδανικοῦ κόσμου, ἱκανοῦ νὰ διαμορφώσῃ ἕνα νεώτερον πολιτισμόν, ἁγνότερον, φυσικώτερον καὶ θειότερον. Ὁ πολιτισμὸς οὗτος, ἐὰν ἐκδηλωθῇ, οὐ μόνον θὰ δικαιώσῃ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ θὰ φέρῃ εἰς σύμπαντα τὸν κόσμον τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν χαρὰν καί, εἰς δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Διονύσου, τὴν εὐθυμίαν εἰς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Σπ. Νέγρος

ΒΟΗΘΗΣΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΝΑ ΓΕΛΑΣΟΥΝ ΑΒΙΑΣΤΑ

«Χωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς συνανθρώπους μας, καὶ εἰδικὰ αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν, ἡ ζωὴ εἶναι δίχως καμμιὰ χαρά!» - ἀποφαίνεται ὁ μεγάλος καλλιτέχνης τοῦ κινηματογράφου

ΝΤΑΝΥ ΚΑΙΗ

ΟΛΟΙ νομίζουμε ὅτι εἴμαστε καλοι, μεγαλόψυχοι, γενναιόδωροι. Ἀρκεῖ ὅμως να βρεθῆ κάποιος αλλος, που θὰ ἔχῃ πραγματικὰ αὐτα τα προσόντα γιὰ να μᾶς αποδειξη, ότι δεν εἴμαστε τίποτε ἄλλο ἀπὸ μια φουσκα μεσ' τὸ νερό... Αὐτὸ συνεβη καὶ σε μενα.

Γυριζα ἀπο το Λονδῖνο στην Ἀμερικη τὸ 1953. Ξάπλωσα ἀναπαυτικα στην πολυθρονα μου καὶ σκεφθηκα ὅτι θα ἀπολάμβανα ἕνα ἄνετο ταξίδι. Ξαφνικα κάτι περιεργοι θόρυβοι ἔφθασαν στ' αὐτια μου καὶ μοῦ χάλασαν τὴν ἡσυχια μου. Μέσα σὲ λιγα λεπτα, ἔμαθα ὅτι το ἄνετο ταξίδι μου... ἀνεβλήθη διὰ τεχνικους λόγους. Το ἀεροπλάνο εἶχε πάθει βλάβη καὶ ἔτσι ἔπρεπε ἀναγκαστικὰ να προσγειωθοῦμε στην Σάνον τῆς Ἰρλανδίας. Τότε μόνο, στο δρομο τοῦ γυρισμοῦ, πρόσεξα ὅτι διπλα μου καθότανε ἕνας πολυ συμπαθητικος κύριος, μὲ τὸ ὄνομα Μωρις Πατέ. Ἀπο κουβέντα σε κουβεντα, φθασαμε και στα παιδιά. Ὅταν τοῦ εἶπα, ὅτι λατρεύω ὅλους τους μικρους διαβόλους, τότε μοῦ πρότεινε νὰ με γράψη στην Οὐνισεφ, στην ἑταιρια προστασίας ἀπορων καὶ ὀρφανῶν παιδιῶν. Χωρὶς να διστασω, δεχθηκα. Ὁ κ. Πατὲ ἦταν ἕνα ἀπο τα πλέον ἐνεργα στελέχη τῆς ἑταιρίας. Τώρα, ὕστερα ἀπο τόσα χρόνια, εὐχαριστῶ τον Θεό, για τὴν βλάβη που ἔπαθε τὸ ἀεροπλανο μου, καὶ εἶχα τὴν τύχη να γίνω μελος τῆς ὀργανώσεως.

Κατ' ἀρχας, ἡ ἑταιρία ἀσχολεῖται για ὅλα τα ἄπορα καὶ ὀρφανὰ παιδάκια τοῦ κόσμου. Τους στέλνει ροῦχα, τροφές, παιχνίδια, φαρμακα, τα ἐπισκεπτεται συχνά, ἔστω κι' ἂν βρίσκωνται στην ἄλλη ἀκρη τοῦ κόσμου. Ἐνθουσιάστηκα τόσο πολυ ἀπο την ἀφιλοκερδῆ ἐνέργεια τῶν συνανθρώπων μου, που ἔδωσα ὅλον τὸν ἑαυτό μου για νὰ τους βοηθησω.

Τότε για πρώτη φορὰ κατάλαβα πόσο ἀνόητα εἶχα φερθῆ τόσα χρόνια. Να μπορῆς να δίνῃς τὴ χαρὰ στὰ μικρὰ δυστυχισμένα ἀγγελουδια καὶ να τους την στερῆς τόσον καιρό; Στην ἀρχή, μ' ἔπιασε ἀπογοήτευσι, βλέποντας την καλωσύνη αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, που στὴν προσπάθειά τους δεν εἶχαν κανένα

συμφέρον, καμμιὰ ὑστεροβουλία καὶ δούλευαν, ἔχαναν κοπιαστικὰ ταξίδια, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ δοῦν κάποιο χαμόγελο ν' ἀνθίζη στὰ πικραμένα χείλη ἑνὸς παιδιοῦ, τὸ χρῶμα τῆς ὑγείας στὰ χλωμὰ μάγουλα, τὸν ἦχο ἑνὸς ἀγγελικοῦ γέλιου.

Ρίχτηκα μὲ τὰ μοῦτρα στὴ δουλειά. Ἤθελα νὰ προσφέρω κι' ἐγὼ κάτι στὰ ἀδύνατα παιδάκια. Τώρα, πῶς μπορεῖς νὰ κάνης τὰ παιδιὰ νὰ γελᾶνε, χωρὶς νὰ ξέρης τὴ μητρική τους γλῶσσα; Τὸ γέλιο, τὸ χιοῦμορ, τὸ ἀστεῖο, δὲν ἔχει ἰδιαίτερη γλῶσσα, οὔτε ἰδιαίτερη πατρίδα.

Γιὰ νὰ κάνης τὸ παιδὶ νὰ γελάση, πρέπει νὰ γίνης κι' ἐσὺ παιδί, πρεπει νὰ κάνης τὸν καραγκιόζη, νὰ παίζης κυνηγητό. Βέβαια γιὰ τὴν ἡλικία μου, αὐτὰ ὅλα τὰ κόλπα... δὲν εἶναι καὶ πολὺ ξεκούραστα. Ἀρκεῖ ὅμως ἕνα γέλιο, ἕνα ἀνοιχτόκαρδο παιδικὸ γέλιο καὶ εἶμαι ἕτοιμος νὰ ξαναρχίσω τὰ παιγνίδια. Τὸ παιγνίδι μπορεῖ νὰ γίνη μὲ μία τρύπια ἀρβύλα, μ' ἕνα ἀστεῖο καπέλλο, μὲ μιὰ περίεργη κραυγή. Ἐὰν ἕνα παιδάκι βάλη τὰ γέλια, τότε ὅλα τὰ παιδιὰ θὰ γελάσουν.

Δὲν μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε, τὶ ὑπέροχα ποὺ αἰσθάνομαι ὅπου παίζω μὲ τὰ παιδάκια αὐτά, ποὺ δὲν ἔχουν τὰ μέσα ἄλλης διασκεδάσεως. Βγάζω μαζί τους ἀναμνηστικὲς φωτογραφίες καὶ τραβάω μικρὲς ταινίες. Ποιὸς ξέρει; Ἴσως μιὰ μέρα ἕνα ἀπὸ τὰ ἄπορα καὶ ὀρφανὰ αὐτὰ παιδάκια γίνει ἔνδοξο ἀστέρι τοῦ κινηματογράφου ἢ τῆς τηλεοράσεως. Ἐγὼ πάντως θὰ προσφέρω κάθε μέσο ἐὰν καταλάβω ὅτι ὑπάρχει σὲ κάποιο ἀπ' αὐτα, τὸ ἀπαιτούμενο ταλέντο.

Πολλὲς φορὲς ὅταν φεύγω ἀπὸ ἕνα μέρος, ὅλα τὰ παιδιὰ κάθονται προσεκτικὰ καὶ μοῦ γράφουν ἕναν ἀποχαιρετιστήριο λόγο. Ἡ καρδιά μου τότε πλημμυρίζει ἀπὸ εὐτυχία. Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη ἀμοιβὴ γιὰ μένα ἀπὸ τὰ τρυφερά, εὐχαριστήρια λογάκια, ποὺ εἶναι βγαλμένα κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὶς παιδικὲς καρδοῦλες τους. Τὸ καλύτερο δῶρο γιὰ μένα εἶναι τὸ γέλιο τους καὶ ὁ ἀποχαιρετιστήριος λόγος τους. «Ἀντίο, καλέ μας φίλε. Θὰ σὲ θυμόμαστε πάντα. Μᾶς ἔμαθες νὰ γελᾶμε».

Μὴ νομίζετε, ὅμως, ὅτι ἡ μόνη μας δουλειὰ εἶναι ἡ διασκέδασι τῶν παιδιῶν. Φροντίζουμε νὰ εἶναι γερά, νὰ μὴ τοὺς λείπη ἡ καλή τους τροφή, τὸ ζεστό τους ρουχαλάκι, ἡ θαλπωρή. Γιὰ τὰ μεγαλύτερα, φροντίζουμε νὰ μορφωθοῦνε, νὰ πᾶνε σὲ σχολεῖα, σύμφωνα μὲ τὶς προσωπικὲς κλίσεις τοῦ καθενός, νὰ γίνουν ὑγιᾶ καὶ χρήσιμα στελέχη στὴν κοινωνία. Στὴν ἀρχή, ὅταν οἱ διάφορες φτωχὲς οἰκογένειες πέρνανε τὰ δέματά μας, ἀποροῦσαν γι' αὐτοὺς ποὺ ἐνδιεφέροντο γιὰ τὴ δυστυχία τους. «Ποιὸς νὰ ἐνδιαφέρεται;», ρωτοῦσαν μ' ἀπορία. Καὶ ὅμως, ὅλο τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχίας στὴ ζωή, μιᾶς ζωῆς μὲ ὑγιᾶ, σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, στελέχη, κρύβεται στὸ ἐνδιαφέρον. Στὸ ἐνδιαφέρον τῶν δυνατῶν γιὰ τοὺς ἀδύνατους, τῶν γερῶν γιὰ τοὺς ἀρρώστους, τῶν μεγάλων γιὰ τὰ παιδιά, ποὺ χρειάζονται τὸ γέλιο, περισσότερο ἀπὸ τὸ γάλα καὶ τὸ κρέας. Χωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς συνανθρώπους ποὺ ὑποφέρουν, ἡ ζωὴ θὰ εἶναι χωρὶς καμμιὰ ἱκανοποίησι καὶ χαρά. Ἀκοῦστε τὴν συμβουλὴ τοῦ γερο—Ντάνυ καὶ θὰ γεμίσετε εὐτυχία. Εἶναι τόσο ἁπλό!

DANIE KAY

Παντοῦ καὶ πάντοτε...

Παντοῦ καὶ πάντοτε, ἄς ἱστάμεθα στὸ πλευρὸ τῆς ἀδελφότητος καὶ καλῆς θελήσεως καὶ ἐναντίον κάθε μορφῆς μίσους.

Παντοῦ καὶ πάντοτε, ἄς ἱστάμεθα στὸ πλευρὸ τῆς συμπόνοιας καὶ ἐναντίον κάθε μορφῆς σκληρότητος.

Παντοῦ καὶ πάντοτε, ἄς ἱστάμεθα στὸ πλευρὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐναντίον κάθε μορφῆς καταπιέσεως.

Παντοῦ καὶ πάντοτε, ἄς ἱστάμεθα στὸ πλευρὸ τῆς κατανοήσεως καὶ ἐναντίον κάθε μορφῆς ἀγνοίας.

Παντοῦ καὶ πάντοτε, ἄς ἱστάμεθα στὸ πλευρὸ τῆς ὀμορφιᾶς καὶ ἐναντίον κάθε μορφῆς ἀσκήμιας.

Παντοῦ καὶ πάντοτε, ἄς ἱστάμεθα στὸ πλευρὸ τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ ἐναντίον κάθε μορφῆς ἀπελπισίας.

G. S. Arundale

ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ

ΚΩΣΤΗ Ν. ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΟΛΥ συχνὰ γίνεται λόγος περὶ Θεοῦ. Τὸν ἀναφέρουν οἱ ἄνθρωποι μὲ ἀφελῆ ἐπιπολαιότητα, σὰν νὰ τοὺς εἶναι ἀντικειμενικὰ γνώριμος καὶ μάλιστα τοῦ ἀποδίδουν διάφορες ἰδιότητες: «Πανάγαθος, παντογνώστης, παντοδύναμος, δίκαιος, ελεήμων».

Ἀλλ' ἔχουν, ἄραγε, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μέσα στὴ συνείδησή τους τὴν ἴδια ἔννοια τοῦ περιεχομένου τῆς λέξεως «Θεός»; Ἀσφαλῶς ὄχι. Καθένας ἔχει τὴ δική του. Κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως θρησκείας, μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἀντιλαμβάνεται τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, τὴν ὑπόσταση καὶ οὐσία τῆς Θεότητος.

Καὶ ἔχω τὴ γνώμη, ὅτι δὲν εἶναι τόσο διαφορετικὴ ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ ἀπὸ θρησκεία σὲ θρησκεία, ὅσο εἶναι στὴν ἀντίληψη ἐκείνων ποὺ ἀνήκουν στὴν ἴδια θρησκεία, ὅταν πρόκειται γιὰ ἄτομα ποὺ βρίσκονται σὲ διαφορετικὲς βαθμίδες πνευματικῆς ἐξελίξεως.

Στὴν ἀντίληψη ἐκείνων ποὺ εἶναι πνευματικὰ ἀνώριμοι, ὅσο καὶ ἂν ἀνήκουν σὲ τελείως διαφορετικὲς θρησκεῖες, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ συμπίπτει περισσότερο, παρὰ στὴν ἀντίληψη ὁμοθρήσκων, ποὺ εἶναι ὅμως διαφορετικῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, διαφορετικῆς βαθμίδος ἐξελίξεως. Ἐπίσης συμπίπτει ἐνίοτε ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στοὺς μυστικοὺς τῶν διαφόρων θρησκειῶν ἢ φιλοσοφικῶν σχολῶν. Ἐν τούτοις, ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτούς, θὰ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ βρεθοῦν δύο ἄνθρωποι ποὺ ν' ἀποδίδουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἔννοια στὴ λέξη «Θεός». Εἶναι ἴσως εὐκολώτερο νὰ συμφωνήσουν οἱ ἀφιλοσόφητοι σὲ μιὰ ἀνεξέταστη, ἀσαφῆ, ὁμι-

χλώδη καὶ ἀνθρωπομορφικὴ ἀντίληψη περὶ Θεοῦ, ἂν καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση—ποὺ εἶναι καὶ ἡ πιὸ συνηθισμένη—μέγα γεννᾶται ζήτημα ἂν μπορῆ νὰ γίνη λόγος περὶ «ἐννοίας τοῦ Θεοῦ».

Ἡ ἔρευνα γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ ἔχει ν' ἀντιπαλαίση μὲ ἰδέες βαθειὰ ριζωμένες, ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἀκόμη ἡλικία, ποὺ ὁ ἄνθρωπος τὶς προσλαμβάνει ἀνεξέταστα, ὅπως τὶς δίνει τὸ περιβάλλον του, καὶ τὶς θεωρεῖ θεόπεμπτες καὶ ἀκλόνητες.

Δὲν ἔχομε καμμιὰ πρόθεση νὰ τὶς κλονίσωμε σὲ ὅποιον ἀγαπᾶ περισσότερο τὸν Πλάτωνα ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια. Πῶς μποροῦμε ὅμως νὰ κάνωμε μιὰ ἔρευνα, ἂν δὲν θέσωμε ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴ γνώση μας γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐρεύνης μας; Ἂν δὲν τὸ ἐξετάσωμε θαρρετὰ καὶ ἐλεύθερα ἀπὸ κάθε δέσμευση τοῦ παρελθόντος, ἀπὸ κάθε προγενέστερη ἰδέα ποὺ ἔχομε σχηματίσει γι' αὐτό, εἴτε ἀπὸ τὶς προηγούμενες μελέτες μας, εἴτε—πρὸ πάντων καὶ συνηθέστατα—ἀπὸ τὶς ἀνεξέταστα σχηματισμένες ἀντιλήψεις μας, ποὺ διεμορφώθησαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς γνώμης τῶν ἄλλων καὶ ἰδίως τῆς κοινῆς γνώμης, ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ πολλοί;

Ἐλπίζω ὅτι οἱ ἀναγνῶσται τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ» ἔχουν τὸ πνεῦμα ἐλεύθερο ἀπὸ τὶς δεσμεύσεις τοῦ παρελθόντος καὶ ἀπὸ τὶς γνῶμες τῶν ἄλλων, ἐλεύθερο ἀπὸ τυφλὲς πίστεις, καὶ πρόθυμο νὰ ἐξετάση καὶ νὰ κρίνη ἀμερόληπτα τὴν κάθε ἰδέα κατὰ τὴν ἀξία της, νὰ κρατήση ὅ,τι ἀξίζει νὰ κρατηθῆ καὶ ν' ἀπορρίψη ὅ,τι ἀξίζει ν' ἀπορριφθῆ. Τὸ κριτήριο πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐλεύθερη σκέψη ἢ ἀκόμη καὶ ἡ διαίσθηση, ἀλλὰ μὲ γνώση ὅτι τὸ κριτήριο αὐτὸ ὑφίσταται ἐπίσης τὴ μεταβολὴ τῆς ἐξελίξεως, τὴν ἐπίδραση τῆς ψυχοπνευματικῆς ὡριμάνσεως.

Ἂς μὴ παρερμηνευθοῦν, λοιπόν, ἀπὸ κανέναν ὅσα γράφομε, ἀλλ' ἂς ὑποστοῦν τὸν ἀπροκατάληπτο καὶ ἀμερόληπτο ἔλεγχο τῆς ἐλευθέρας κρίσεως τῶν ἀναγνωστῶν.

Κατὰ τὴ μακρυνὴ πορεία τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἀνεπτύχθησαν καὶ διεδόθησαν πολλὲς καὶ διαφορετικὲς ἀντιλήψεις περὶ Θεοῦ. Ἐν τούτοις, οἱ μυστικίζοντες ἐρευνηταὶ κάθε ἐποχῆς εἶχαν πάντοτε μία διαφορετικὴ ἀντίληψη ἀπὸ τὸν πνευματικὸ ὄχλο. Ἀντίληψη πνευματικὴ καὶ πλατύτερη, τὴν ὁποία οἱ πολλοὶ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ παρακολουθήσουν. Μέσα στὶς μυστικὲς σχολὲς καὶ κάτω ἀπὸ τὸν προστατευτικὸ πέπλο τῆς σιγῆς τῶν Μυστηρίων ἀναζητοῦσαν τὴν ἀληθινὴ ἔννοια τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνέπτυσαν πλατύτερες ἀντιλήψεις, ποὺ ἐκαλύπτοντο κάτω ἀπὸ τὴν εὔγλωττη σιγὴ τῶν συμβόλων καὶ τὸν ποιητικὸ μῦθο τῆς ἀλληγορίας.

Ἀλλ' ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρό, ἕνας Μεγάλος Μύστης, ἕνας ἀληθινὸς Διδάσκαλος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρεσβύτερους Υἱοὺς τοῦ Θεοῦ, ἐξήρχετο ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ἱερῶν καὶ ἀπεκάλυπτε «ἀπὸ τῶν δωμάτων» ὅσα ἦσαν ἀποκεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Πόσοι ἀπὸ τὸ λαό, πόσοι ἀπὸ τοὺς πολλούς, πόσοι ἀπὸ τοὺς

στενῆς ἀντιλήψεως μορφωμένους, ἦσαν σὲ θέση νὰ ἐννοήσουν ὅσα Αὐτὸς ἔλεγε;

Τὰ περισσότερα παρερμηνεύοντο, παρεμορφώνοντο, διεστρεβλώνοντο, ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς μαθητάς των, ὅπως πολὺ παραστατικὰ γράφει ὁ Κίπλιγκ στὸ θαυμάσιο ποίημά του «Ὁ Μαθητής», ποὺ δημοσιεύεται στὴν ἑπόμενη σελίδα τοῦ παρόντος τεύχους τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ».

Ἀπ' ὅσα, λοιπόν, ἐδίδασκε ὁ Μύστης, κατεσκευάζετο μὲ τὸν καιρό, ἀπὸ τοὺς μαθητάς του ἢ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τῶν μαθητῶν του, μιὰ θρησκεία, μιὰ αἵρεση, μιὰ σχολή. Καὶ ὁ ὄχλος, ὁ ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ Διδασκάλου, παρεμόρφωνε πιὸ πέρα, ἀπὸ ἄγνοια καὶ τυφλὸ φανατισμό, τὴ διδασκαλία τοῦ Μύστου, πολλὲς φορὲς ἀσχημονῶντας εἰς βάρος τῆς ἁγνῆς ἰδεολογίας του. Πῶς μπορεῖ νὰ γίνη σοβαρὸς λόγος περὶ ἐξετάσεως τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ στὴν ἀντίληψη τοῦ πνευματικοῦ ὄχλου;

Ἀλλὰ σὲ κάθε ἐποχή, σὲ κάθε θρησκεία καὶ σὲ κάθε αἵρεση ἐμφανίζονται μυστικίζοντες ἐρευνηταὶ καὶ αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἐρευνοῦν ἀποτελεσματικὰ γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ.

Πλὴν ὅμως, ἡ μυστικιστικὴ Γνῶσις εἶναι ὅπως ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ καλλιτέχνου. Δὲν μεταδίδεται. Μόνον νὰ μιλᾶμε μποροῦμε γι' αὐτήν.

Ὁ σοφιστὴς Γοργίας ἔλεγε ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπάρχῃ εἶναι ἀκατανόητο στὸν ἄνθρωπο. Ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι κατανοητό, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ σὲ ἄλλον. «Οὐδὲν ἔστιν. Εἰ καὶ ἔστιν, ἀκατάληπτον ἀνθρώπῳ. Εἰ καὶ καταληπτόν, ἀλλὰ τότε ἀνερμήνευτον τῷ πέλας».

Μποροῦμε, λοιπόν, ὄχι νὰ κατανοήσωμε τὴν ἀληθῆ ἔννοια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον νὰ συζητήσωμε γύρω ἀπ' αὐτήν. Αὐτὴ ἡ συζήτηση πιθανὸν νὰ βοηθήσῃ μερικοὺς νὰ διαμορφώσουν ἀπόψεις καὶ γνῶμες, ἴσως νὰ συντελέσῃ στὸ νὰ διαλυθοῦν μερικὲς πλάνες, δηλαδὴ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸν πνευματικὸ ἀγρὸ μερικὰ ζιζάνια, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ξεπεταχθῇ τὸ στάρι. Δὲν μποροῦμε νὰ κάνωμε τὸ στάρι νὰ φυτρώσῃ. Μποροῦμε μόνον νὰ βγάλωμε μερικὰ ζιζάνια, ὥστε νὰ διευκολύνωμε τὸ στάρι νὰ φυτρώσῃ.

Γιὰ νὰ μελετήσωμε τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, θὰ ἀνατρέξωμε ἐπιτροχάδην στὶς διάφορες θρησκεῖες, συλλέγοντας ἀγκάθια καὶ ρόδα.

Ποιὰ εἶναι, ἄραγε, ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ στὴν ἀντίληψη τῶν ἀγρίων πρωτογόνων φυλῶν;

Πολλὰ ἔχουν λεχθῆ περὶ φετιχισμοῦ, περὶ ἀνιμισμοῦ, περὶ ἐξιλαστηρίων ἀνθρωποθυσιῶν, περὶ λατρείας τῶν πνευμάτων τῶν προγόνων καὶ περὶ διαφόρων ἀκατανοήτων συμβόλων καὶ φετίχ, στὰ ὁποῖα οἱ ἄγριοι πιστεύουν. Ἐν τούτοις σὲ μερικὲς φυλὲς ἀγρίων, παραλλήλως πρὸς τὶς ταπεινὲς ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, ὑπάρχει ἡ ἰδέα τῆς πίστεως σὲ ἕνα μεγάλο Ὄν, τοῦ ὁποίου σύμβολον εἶναι ὁ Οὐρανός, διότι οὐδὲν ἄλλο μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ὁμοίωμά του. Στὸ ὑπέρ-

Ρούντγιαρ Κίπλιγκ

Ὁ Μαθητὴς

Ὅποιος ἔχει ἑνα Εὐαγγέλιο
Στοὺς ἀνθρώπους νὰ κηρύξη,
Ὅσο κι' ἄν τὸ ὑπηρετῆ πιστὰ
Μὲ τὸ νοῦ, μὲ τὸ κορμί, μὲ τὴν καρδιά,
Κάθε μέρα ἀν ἀνεβαίνη
Στὸν πικρὸ τὸ Γολγοθᾶ—
Θὰ τοῦ κάμη ὁ Μαθητής Του
Μάταια κι' ἄπιαστα ὅλ' αὐτά.

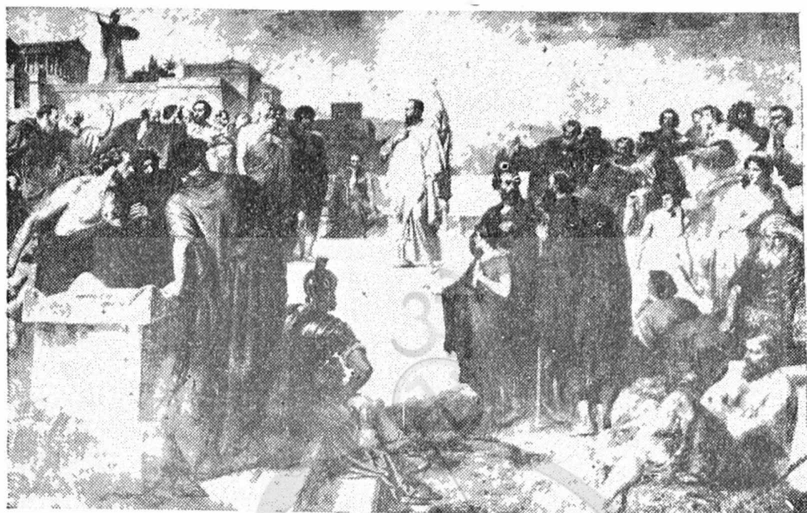
Ὅποιος ἔχει ἕνα Εὐαγγέλιο
Γιὰ τὴ διψασμένη γῆ—
Ἤ σὲ ἀτσάλι τὸ χαράξη
Ἤ στὴν πέτρα τὸ σκαλίση—
Γιὰ νὰ μείνη στοὺς αἰῶνες
Ὅ,τι κι' ὅπως τὸ ἔχει πῆ,
Θὰ διαβάζη ὁ Μαθητής Του
Ὅπως κι' ἀν τοῦ κατεβῆ.

Κι' ἔτσι θᾶναι ὁ Μαθητής Του
(Πρὶν τὰ κόκκαλά του λυώσουν)
Ποὺ τὴ διδαχὴ θ' ἀλλάξη,
Τὴν Κληρονομιὰ σκορπῶντας
Μὲ σοφίσματα βαθιά—
Κι' ἄλλ' ἀντ' ἄλλων θὰ κηρύττη,
Λέγοντας πὼς κι' ὁ Διδάσκαλος
Ὅμοια θἄκανε ὅλ' αὐτά.

Καὶ θὲ νᾶναι ὁ Μαθητής Του
Στοὺς ἀνθρώπους ποὺ θὰ πῆ
Σὰν τὶ θἄγραφε ὁ Διδάσκαλος--
Ἄν βρισκόταν στὴ ζωή—
Τὶ ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἄλλοτε ειπε
Θ' ἄλλαζε προσεχτικά.
Ὅλα τοῦτα ὁ Μαθητής Του
Κι' ἄλλα τόσα θὰ τὰ εἰπῆ σοφά.

Ὅποιος ἔχει ἕνα Εὐαγγέλιο
Ποὺ στὸν Οὐρανὸ ὁδηγεῖ,
(Μαραγκὸς ἢ Καμηλιέρης
Ἤ τῆς Μάγιας ὀνειρόπαρτο παιδί)
Χίλια, μύρια τὸ κορμί του
Θὰ τρυπήσουνε σπαθιά,
Μὰ τοῦ Μαθητή του θᾶναι
Ἡ πιὸ βαθειὰ κι' ἡ πιὸ πικρὴ λαβωματιά.

μεταφρ. Ν. Καρβούνη

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ
«... οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ...»
(Πράξ. ΙΖ΄ 24)

(Πίναξ τοῦ Ρίχτερ στὸ γραφεῖο τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων)

τατο αὐτὸ θεῖον Ὄν, τὸ «Μεγάλο Πνεῦμα», οὐδεμία προσευχὴ φθάνει, οὐδεμία θυσία προσφέρεται. Πρόκειται, ἄραγε, περὶ πρωτογόνου λατρείας ἢ μήπως μᾶλλον περὶ ὠχροῦ λειψάνου μεγάλης διδασκαλίας τοῦ παρελθόντος, στὴν ὁποία ἡ ἔννοια τῆς Θεότητος ἦταν ἐξόχως ὑψηλή;

Δύο τύποι λατρείας προῆλθαν ἀπὸ τὴν πολὺ παλιὰ ἀρχαιότητα. Ἡ λατρεία τοῦ Ἡλίου καὶ ἡ λατρεία γενικῶς τῆς Φύσεως.

Ὁ Ἥλιος, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τῆς θερμότητος, τοῦ φωτός. Τί φυσικώτερο ἀπὸ τὸ νὰ λατρευθῆ σὰν Θεός; Τὸν βρίσκουμε στὶς ἀρχαῖες λατρεῖες, ὄχι μόνον τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου οἱ Ἴνκας, στὸ Περοῦ, ἦσαν οἱ «Υἱοὶ τοῦ Ἡλίου». Ὁ Ἥλιος, μὲ μορφὴ χρυσοῦ δίσκου, βρίσκεται στοὺς ναούς τους, ποὺ τοὺς κατέστρεψαν γιὰ νὰ κλέψουν τὸ χρυσάφι τους οἱ Ἱσπανοὶ κατακτηταί. Ποιὰ ἦταν ὅμως ἡ ἔννοια τῆς θεότητος τοῦ Ἡλίου; Ἦταν ὁ Ἥλιος Θεὸς ἢ ἦταν τὸ ὁρατὸ σύμβολο τῆς ἀοράτου Θεότητος; Ἀσφαλῶς κάθε ἡλιολάτρης δίνει τὴ δική του ἔννοια στὴ θεότητα τοῦ Ἡλίου. Οἱ Ἰνδοὶ βυθίζονται στὰ νερὰ τοῦ Γκάγκα (Γάγγη) πρὸ τῆς ἀνατολῆς, καὶ ὅταν ὁ Ἥλιος ἀνατέλλει, στρέφονται πρὸς αὐτὸν καὶ ἀναπέμπουν τὴν ἑξῆς προσευχή: «Ἐσένα, Ἥλιε, λατρεύω, τὴ δόξα τοῦ ἀκτινοβόλου Θεοῦ. Εἴθε τὸ φῶς σου νὰ φω-

τίζη τὴ διάνοιά μου!». Καὶ ἐπειδὴ βεβαίως τὸ φῶς τοῦ ὑλικοῦ Ἡλίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φωτίση τὴ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Ἥλιος χρησιμοποιεῖται ἐδῶ σὰν σύμβολο τῆς ἀοράτου Θεότητος.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ Ἡλίου, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀνεπτύχθη γενικῶς ἡ λατρεία τῆς Φύσεως. Ὁ Παγανισμός, ἡ λατρεία τῶν Δρυιδῶν, ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἶναι κατ᾽ οὐσίαν λατρεία τῆς Φύσεως, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ διάφορες μορφές. Εἶναι τόση ἡ ὀμορφιὰ τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας, ὥστε ἂν ἀρχίσωμε νὰ μιλᾶμε γι᾽ αὐτήν, δὲ θὰ τελειώσωμε εὔκολα. Ποιὰ ἔννοια εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι περὶ Θεοῦ; Ἀσφαλῶς καθένας τὴ δική του. Ἄλλη ἔννοια εἶχε ὁ Σωκράτης ἢ ὁ Πλάτων ἢ ὁ Αἰσχύλος καὶ ἄλλη οἱ Βοιωτοὶ ἀγρόται ἢ ὁ Δῆμος τῶν Ἀθηναίων. Ἄλλοι θεωροῦσαν τὴν Ἀθηνᾶ σὰν ἀνθρωπόμορφη Θεὰ καὶ ἄλλοι σὰν σύμβολο τῆς Σοφίας ἢ τῆς Ὑγείας ἢ τῆς Ἐργασίας. Ἡ Ἑλληνικὴ Μυθολογία προσωποποιεῖ κατὰ τὸν πιὸ θελκτικὸ καὶ ποιητικὸ τρόπο τὶς δυνάμεις τῆς Φύσεως, ὑλικὲς καὶ πνευματικές. Οἱ μεμυημένοι καθόλου δὲν ἐδυσκολεύοντο νὰ ἀνευρίσκουν πίσω ἀπὸ τὰ σύμβολα, τὶς ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς ἀλήθειες, ποὺ περικλείνουν.

Ἐγκαταλείποντας τὶς φυσικὲς θρησκεῖες, ἐρχόμεθα σὲ τρεῖς μεγάλες θρησκεῖες τῆς ἀρχαιότητος, ποὺ περιέχουν πολλὴ σοφία. Τὴν Ἰνδουικὴ ἢ Βραχμανική, τὴν Ἑβραικὴ καὶ τὴν Ζωροαστρική. Οἱ θρησκεῖες αὐτὲς λέγονται καὶ «Ἐθνικαί», διότι κάθε μιὰ τὴν ἀκολουθεῖ ἕνα ἔθνος. Οἱ Ἰνδοί, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Πέρσαι. Κάθε μιὰ ἀπ᾽ αὐτές, παράλληλα πρὸς τὴ λαϊκή της πλευρά, περιέχει βαθύτατη φιλοσοφία καὶ παρουσιάζει τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπον ὑψηλῶς πνευματικόν.

Ὁ Βραχμανισμὸς εἶναι ἡ κατ᾽ ἐξοχὴν πανενθεϊστικὴ θρησκεία. Ὁ Βράχμαν λέγει: «Ἐδημιούργησα τὸν κόσμον ἀπὸ ἕνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου, καὶ παραμένω». Ὅλες οἱ μορφὲς εἶναι ἐκδηλώσεις ἑνὸς μέρους τῆς ὑπάρξεώς του καὶ φέρνουν τὴν εὐλογία τῆς παρουσίας του. Ἀλλά, μέσα καὶ πέραν ἀπὸ ὅλες τὶς μορφές, ὁ Βράχμαν, ἢ τὸ «Παραβραχμάν», παραμένει αἰώνιος καὶ ἀμετάβλητος. «Εἶμαι ἡ ἀρχή, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος ὅλων τῶν ὄντων». Ἐξ ἄλλου, ὁλόκληρος ὁ ὑπαρκτὸς κόσμος δὲν εἶναι παρὰ μιὰ πλάνη, μιὰ ΜΑΓΙΑ, ἕνα ὄνειρον. Εἶναι «τὸ ὄνειρον τοῦ Βράχμαν», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ Πραγματικότητα. Εἰς Αὐτὸν τὰ πάντα θὰ συγχωνευθοῦν ὅταν τελειώση ἡ «Ἡμέρα τοῦ Βράχμαν» καὶ ἔλθη ἡ «Μεγάλη Νύκτα».

Ἡ Ἑβραικὴ θρησκεία μᾶς εἶναι γνωστότερη, γιατὶ συνδέεται μὲ τὸν Χριστιανισμό. Μᾶς εἶναι, δηλαδή, γνωστότερη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, γιατὶ πολὺ λίγα πράγματα γνωρίζουμε γιὰ τὴν Καββάλα, τὸ Ταλμούδ, τὸ Ζοχάρ, ποὺ μὲ τόση ἐπιμέλεια τὰ μελετοῦν οἱ μορφωμένοι Ραββῖνοι.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ βιβλία, ποὺ μᾶς παρουσιάζουν διαφορετικὴ μετα-

ξύ τους τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Στὴ Γένεση, ὁ Θεὸς περιπατεῖ μὲ τὴν ἑσπερινὴ δρόσο στὸν Παράδεισο καὶ εἶναι Θεὸς ἐθνικὸς τῶν Ἑβραίων, ἐκδικητικὸς καὶ ζηλότυπος, ἀπαιτῶν «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος», «ἀγαπῶν τοὺς ἀγαπῶντας καὶ μισῶν τοὺς μισοῦντας, μέχρι τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς». Στοὺς ψαλμοὺς ὅμως συναντοῦμε ὑψηλὴ ἔννοια τῆς Θεότητος, τὴν ἰδέα Θεοῦ παγκοσμίου καὶ πανταχοῦ παρόντος.

«Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύ-
[ματός Σου
καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου Σου ποῦ
[φύγω;
Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν,
[Σὺ ἐκεῖ εἶ.
Ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν Ἄδην,
πάρει...».

(Ψαλμὸς Δαυίδ, ΡΛΘ)

Ἐξ ἄλλου ὅμως, εἰς τοὺς ψαλμοὺς συναντοῦμε τὴν τρομερὴ ἰδέα: «Καὶ ἀνελῇς πάντας τοὺς θλίβοντας τὴν ψυχήν μου, ὅτι σὸς δοῦλος εἰμί».

Γιὰ τὴ θρησκεία τοῦ Ζωροάστρου, δὲν γνωρίζομε πολλὰ πράγματα. Ὑπάρχει σ' αὐτὴν ἡ ἰδέα τοῦ ἀντιμαχομένου Καλοῦ καὶ Κακοῦ, ποὺ βρίσκονται σὲ αἰώνια πάλη, καθὼς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Πυρός, σὰν συμβόλου τῆς Θεότητος, ἰδέα ποὺ ἀπαντᾶται καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία, μὲ τὸν Προμηθέα, τὸν Ἥφαιστο καὶ τοὺς Μυστηριακοὺς Καβείρους, καθὼς καὶ στὸν Βραχμανισμὸ μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ AGNI.

Μετὰ τὶς Ἐθνικὲς θρησκεῖες τῆς ἀρχαιότητος, στὶς ὁποῖες πρέπει νὰ προσθέσωμε τὶς σχετικῶς νεώτερες τοῦ Κομφουκίου καὶ τοῦ Λάο—Τσέ, ποὺ εἶναι μᾶλλον κοινωνικοφιλοσοφικαὶ διδασκαλίαι παρὰ θρησκεῖαι, ἐρχόμεθα στὶς λεγόμενες παγκόσμιες θρησκεῖες, δηλαδὴ στὸ Βουδδισμό, στὸ Χριστιανισμὸ καὶ στὸν Ἰσλαμισμό.

Ὁ Βουδδισμὸς διαιρεῖται σὲ Βόρειο καὶ σὲ Νότιο. Στὸ Βόρειο Βουδδισμὸ ὑπάρχει ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Οὐρανίου Βούδδα. Στὸ Νότιο Βουδδισμὸ κάθε ἰδέα περὶ Θεοῦ εἶναι ἀπορριπτέα καὶ ἡ λατρεία ἀποδίδεται στὸν τελειοποιηθέντα ἄνθρωπο.

Στὸ Χριστιανισμὸ ἡ κεντρικὴ ἰδέα περὶ Θεοῦ εἶναι ἡ τοῦ Οὐρανίου Πατρός, τοῦ ὁποίου πάντες εἴμεθα τέκνα. Ὁ Θεὸς αὐστηρότητος καὶ δικαιοσύνης τῶν Ἑβραίων, καθίσταται Θεὸς μακροθυμίας καὶ συγγνώμης παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς. Εἰς δὲ τὴν Σαμαρείτιδα ὁ Ἰησοῦς ἔδωσε τὴν ὑψηλότερη ἔννοια, ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ συλληφθῇ περὶ Θεοῦ: «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

Ἄλλες, ἐνδιαφέρουσες τὴ μελέτη μας, περικοπὲς ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη εἶναι:

«Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ἰω. Α—18).

«Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου ἓν ἐσμὲν» (Ἰω. 1—30).

«Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν ὑμῖν» (Ἰω. ΙΔ—20).

«Τὸ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾶ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ» (Παύλου πρὸς Κορινθ. Α΄. Β—10).

«Οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστὲ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ

οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;» (πρὸς Κορινθ. Α΄. Γ—16).

«Πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν Θεόν. Ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶν» (Α΄ ἐπιστ. Ἰωάννου, Δ. 7—8).

Καὶ τέλος, τὰ ἀθάνατα λόγια τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν ἀπὸ τὸ βράχο τοῦ Ἀρείου Πάγου: «Ὁ Θεός, ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν κατὰ πάντα... Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν».

Ἐπιμείναμε περισσότερο στὸ Χριστιανισμό, ὄχι μόνον γιατὶ μᾶς εἶναι γνώριμος, ἀλλὰ καὶ γιατὶ οἱ ἰδέες αὐτές, περὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄφθαστες σὲ ὡραιότητα καὶ μεγαλεῖον.

Στὸν Ἰσλαμισμό, ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Δίκαιος καὶ Ἐλεήμων. Ἁπλώνει τὴν εὐλογία του σ᾽ ὅλα τὰ ὄντα. Ὑπῆρχε ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο. Εἶναι τὸ φῶς χωρὶς σκοτάδι, ἡ ζωὴ χωρὶς θάνατον, ἡ γνώση χωρὶς ἄγνοια. Ὅπως εἶναι σήμερα θὰ παραμείνῃ γιὰ πάντα.

Βλέπουμε ὅτι οἱ μυστικίζουσες ἰδέες δὲν λείπουν ἀπὸ καμμιὰ θρησκεία. Ὁ μυστικιστὴς ἀνευρίσκει τὸν Θεὸν «ἐν ἑαυτῷ». Κατὰ τοὺς μυστικιστάς, Θεὸς εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Σύμπαντος. Ἡ μία καὶ μοναδική. Ἡ ἴδια ποὺ ζωογονεῖ κάθε ὄν, ὁσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἀδύνατο, παιδικό, ἀνεξέλικτο. Ἂν θέλωμε νὰ φθάσωμε τὸ Θεό, θὰ τὸν πλησιάσωμε μέσα ἀπὸ τὸν Ἑαυτό μας. Στὰ μυχιαίτατα τῆς ὑπάρξεώς μας, θὰ ἀναζητήσωμεν καὶ θ᾽ ἀνεύρωμεν τὸν Θεόν. Ἂν δὲν τὸν ἀνεύρωμεν ἐκεῖ, δὲν θὰ τὸν ἀνεύρωμεν πουθενά. Ἐὰν ὅμως ἀντιληφθῶμεν ἐντὸς ἡμῶν τὸ Αἰώνιον, δὲν θὰ παύσωμεν νὰ τὸ βλέπωμεν παντοῦ τριγύρω μας.

Ὁ Θεός—Παγκόσμιον Πνεῦμα.

Εξόχως παραστατικη εἰκὼν τοῦ Ἰ ν τ ρ α, βεδικῆς θεότητος τῆς πνευματικῆς βροχῆς τῆς ζωογονούσης τον κόσμον. Κάθε μία ἀπο τὰς τρίχας τῆς μορφῆς του ἀντιστοιχεῖ προς ἓν σκεπτόμενον ἄτομον.

Ἡ ἄμεση γνώση τοῦ ἐντὸς ἡμῶν Θεοῦ, θὰ μᾶς δώση τὴ δύναμη καὶ τὴ χαρὰ τῆς ἁγνῆς—καθαρῆς ζωῆς. Τότε ὁ Θεὸς παύει νὰ εἶναι μιὰ ἀφηρημένη θεολογικὴ ἔννοια καὶ καθίσταται βίωμα. Ἄνθρωπος—Φύση—Θεὸς καθίστανται μιὰ ἀδιάσπαστη ἑνότης. Εἶναι τὸ τέρμα τῆς προσωπικῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς καθολικῆς, τῆς παγκοσμίου, τῆς Θείας. Εἶναι ἡ ἐπάνοδος τοῦ Υἱοῦ στοὺς κόλπους τοῦ Πατρός. «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου ἕν ἐσμέν».

Ἀνετρέξαμε στὶς θρησκεῖες καὶ στὴ μυστικίζουσα φιλοσοφία. Καλὸ εἶναι νὰ δοῦμε τί λέει καὶ ἡ ἀκαδημαϊκὴ φιλοσοφία, ἡ «θύραθεν» φιλοσοφία.

Ἐξετάζουσα ἡ φιλοσοφία τὸ θεολογικὸ πρόβλημα διεμόρφωσε πέντε μεγάλα συστήματα: Θεϊσμός, Δεϊσμός, Πανθεϊσμός, Πανενθεϊσμός, Ἀθεΐα.

Ὁ Θεϊσμὸς δέχεται, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι προσωπικὸς καὶ ὑπερκοσμικός, ὑπάρχων ἐκτὸς τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε κατὰ τὴν ἐλευθέρα του θέληση καὶ πάνω στὸν ὁποῖον συνεχῶς ἐπενεργεῖ, κυβερνώντας τὸν κατὰ τὴν ἐλεύθερη βούλησή του.

Ὁ Δεϊσμὸς δέχεται ἐπίσης, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι προσωπικὸς καὶ ὑπερκοσμικός, δημιουργὸς τοῦ κόσμου καὶ τῶν φυσικῶν νόμων, στοὺς ὁποίους ὅμως ἔχει ἀναθέσει τὴ λειτουργία τοῦ σύμπαντος, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἐπεμβαίνῃ.

Ὁ Πανθεϊσμὸς δέχεται Θεὸν ἀπρόσωπον καὶ ἐνδοκοσμικόν. Θεὸς καὶ κόσμος συμπίπτουν καὶ ταὐτίζονται. Τὸ πᾶν μετέχει τῆς Θείας Οὐσίας. Ὁ Θεὸς ἐν πᾶσι καὶ τὰ πάντα Θεός. Ἡ ὑλικὴ Φύση εἶναι ἀνάπτυξη τῆς Οὐσίας τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Πανενθεϊσμὸς δέχεται Θεὸν ὑπερκοσμικὸν καὶ συγχρόνως ἐνδοκοσμικόν, Θεὸν περιλαμβάνοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν κόσμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκδηλώνει ἕνα μέρος τοῦ Ἑαυτοῦ του, χωρὶς νὰ ἐξαντλῆται ἐν τῷ κόσμῳ, ὑπάρχων πέραν καὶ ὑπεράνω τοῦ σύμπαντος. Τὰ πάντα ζοῦν ἐν τῷ Θεῷ, μετὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Θεοῦ. Θεὸς εἶναι ἡ τὰ πάντα περιλαμβάνουσα Θεία Συνείδηση.

Ἡ Ἀθεΐα, ἐξ ἄλλου, ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξη Θεοῦ καὶ ὑπερφυσικῶν ὄντων. Ὁ κόσμος δὲν ἐδημιουργήθη ὑπὸ οὐδενός, διότι ὑπάρχει αἰωνίως, ἀφθάρτως καὶ ἄνευ προνοίας. Λειτουργεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἀφ᾽ ἑαυτῶν μηχανικῶς διεμορφώθησαν.

Ἐξετάσαμεν ἐπιτροχάδην τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ στὶς διάφορες θρησκεῖες, στὴ μυστικίζουσα φιλοσοφία καὶ στὴν ἀκαδημαϊκὴ φιλοσοφία.

Καιρὸς νὰ ἐξετάσωμε τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται καὶ ἡ Θεοσοφικὴ σκέψη. Θὰ τὴν ἐκθέσω, φυσικά, ὅπως διοχετεύεται ἀπὸ τὴ δική μου κατανόηση, χωρὶς καμμιὰ ἀξίωση, ὅτι ἡ δική μου κατανόηση εἶναι ἡ πληρέστερη. Καθένας ποὺ ἐκθέτει μιὰ ἀντίληψη, μοιραίως τὴ χρωματίζει μὲ τὴ δική του προσωπικότητα. Καὶ ὅταν προσπαθεῖ νὰ μεταδώση μιὰ μεγάλη

διδασκαλία, μοιραίως τῆς ἀφαιρεῖ ἕνα μέρος τοῦ μεγαλείου της καὶ τῆς ὀμορφιᾶς της.

Ἡ Θεοσοφία, λοιπόν, ὅπως διοχετεύεται ἀπὸ τὴ δική μου μικρὴ κατανόηση, δὲν παραδέχεται τὴν ὕπαρξη προσωπικοῦ, ἐξωκοσμικοῦ καὶ ἀνθρωπόμορφου Θεοῦ, ποὺ δὲν εἶναι —ὅπως γράφει ἡ Μπλαβάτσκυ στὸ «Κλειδὶ τῆς Θεοσοφίας»— παρὰ ἡ γιγάντια σκιὰ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὄχι πάντα στὴν ἀνώτερη ἔκφρασή της. Παραδέχεται μιὰ παγκόσμια Θεία ΑΡΧΗ, ρίζα τῶν ὅλων, ἀπὸ τὴν ὁποία τα πάντα ἀπορρέουν καὶ στὴν ὁποία τὰ πάντα θὰ βυθισθοῦν κατὰ τὸ τέλος τοῦ «Μεγάλου Κύκλου» της Ὑπάρξεως.

Αὐτὴ ἡ «Θεία Ἀρχή» — καὶ το «Θεῖον Τέρμα»— νομίζω ὅτι εἶναι ὁ Βράχμαν ἢ τὸ Παραβραχμὰν τῆς Βεντάντα, ταυτόσημος μὲ τὸν ΑΜΜΩΝ—ΡΑ τῶν Αἰγυπτίων, μὲ τὸ ΕΝ—ΣΟΦ τῆς Καββάλα, μὲ τὸ ΤΑΟ τοῦ Λάο Τσέ. Εἶναι τοῦ Θαλῆ τὸ ΥΔΩΡ, τοῦ Ἀναξιμάνδρου τὸ ΑΠΕΙΡΟΝ, τοῦ Ἀναξιμένους ὁ ΑΗΡ, τοῦ Πυθαγόρου ἡ ΜΟΝΑΣ, τοῦ Ἡρακλείτου τὸ ΑΕΙΖΩΟΝ ΠΥΡ, τοῦ Ξενοφάνους ὁ ΕΙΣ ΘΕΟΣ, τοῦ Παρμενίδου τὸ ΕΝ ΟΝ, τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἡ ΙΕΡΗ ΦΡΗΝ, τοῦ Δημοκρίτου τὸ ΠΛΗΡΕΣ, τοῦ Ἀναξαγόρου ὁ ΝΟΥΣ. Εἶναι τὸ ΑΓΑΘΟΝ τοῦ Πλάτωνος, τὸ ΚΙΝΟΥΝ ΑΚΙΝΗΤΟΝ τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸ ΠΥΡ τῶν Στωϊκῶν, τὸ ΠΡΩΤΟΝ τοῦ Πλωτίνου, ὁ ΒΥΘΟΣ τῶν Γνωστικῶν, ὁ ΘΕΙΟΣ ΓΝΟΦΟΣ τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, ὁ ΠΑΤΗΡ τῶν Χριστιανῶν. Εἶναι τοῦ Ἐρίγενα καὶ τοῦ Ἐκκαρτ τὸ ΥΠΕΡΟΥΣΙΟΝ ΜΗΔΕΝ, τοῦ Σπινόζα ἡ ΟΥΣΙΑ, τοῦ Λάιμπνιτς ἡ ΜΟΝΑΣ, τοῦ Ἐγέλου ἡ ΙΔΕΑ, τοῦ Μπερξὸν ἡ ΖΩΤΙΚΗ ΟΡΜΗ, τοῦ Κρισναμοῦρτι ἡ ΑΛΗΘΕΙΑ ἢ ἡ ΖΩΗ.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ὀνομασίες νομίζω ὅτι εἶναι διαφορετικὲς ἐκφράσεις τῆς μιᾶς Θείας ΑΡΧΗΣ, διάφορες προσπάθειες ἐκφράσεως ἢ μᾶλλον συνοψίσεως σὲ μιὰ λέξη τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ.

Θεός, λοιπόν, κατὰ τὴ Θεοσοφία, εἶναι ἡ μοναδική, ἄπειρη, ἄναρχη καὶ αἰωνία Ο ὐ σ ί α. Ὑπάρχει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς καὶ πέραν τοῦ Σύμπαντος. Εἶναι ὁ μοναδικὸς ΝΟΜΟΣ ὁ δίδων τὴν ὤθηση γιὰ τὴν ἐκδήλωση τῶν αἰωνίων καὶ ἀμεταβλήτων νόμων, ἐνῶ ὁ ἴδιος παραμένει στὸ πεδίον τοῦ Ἀπολύτου, ἀποτελῶν τὴν πηγὴ τοῦ Α ἰ ω ν ί ο υ Γ ί γ ν ε σ θ α ι. Εἶναι ὁ Αἰώνιος οἰκοδόμος ἑνὸς ἀδιακόπως ἐξελισσομένου Σύμπαντος. Οἰκοδόμος καὶ ὄχι Δημιουργός, διότι τὸ Σύμπαν δὲν δημιουργεῖται, ἀλλὰ ἀ ν α δ ύ ε τ α ι ἀπὸ τὴν ἰδίαν του οὐσίαν, ὅπως γράφει ἡ Μπλαβάτσκυ. Ἡ δημιουργία εἶναι τὸ ἔργον τοῦ αἰωνίου ΝΟΜΟΥ τῆς περιοδικότητος, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχὴ ἑνὸς νέου Κύκλου Ζωῆς ἐκπέμπει μιὰ ἐνεργὸ δημιουργικὴ δύναμη —τὸ Λόγο—, ἐνῶ ἡ μοναδικὴ ΑΡΧΗ παραμένει πάντοτε ἄγνωστη καὶ ἀκατανόητη. «Ἐδημιούργησα τὸν κόσμο μὲ ἕνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου, καὶ παραμένω». Ὅταν φθάση ἡ ὥρα τῆς μεγάλης Νύκτας, ὁ Λόγος θὰ παύση νὰ σκέπτεται καὶ νὰ θέλη τὴν ὕπαρξη τοῦ Σύμπαντος, καὶ τότε τὸ πᾶν θὰ ἐπα-

νέλθη στὴν ἀνεκδήλωτη ὑπόσταση τῆς Ὑπάρξεως, τὴν ὁποίαν ὁ περιωρισμένος ἀνθρώπινος νοῦς ἀντιλαμβάνεται σὰν μηδὲν καὶ ἀνυπαρξία. Συνεπῶς, ὁ Θεὸς τῆς Θεοσοφίας δὲν εὑρίσκεται στὸν Οὐρανό, στὸν Παράδεισο ἢ σὲ ὁποιονδήποτε χειροποίητο Ναό. «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν Πνεύματι καὶ Ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». Εὑρίσκεται πανταχοῦ, σὲ κάθε μόριο τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου, καὶ περιλαμβάνει τὰ πάντα. «Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Εἶναι ἡ ὠθοῦσα πρὸς ἀέναον ἐξέλιξιν Ζωή, ἡ παντοδύναμη, πάνσοφη καὶ πανταχοῦ παροῦσα δημιουργικὴ Πνοή. Εἶναι ἡ τὰ πάντα συνέχουσα καὶ ζωογονοῦσα Δύναμις. Συνεπῶς, ὁ Θεὸς ἐνοικεῖ καὶ στὸν ἄνθρωπο. «Οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;». Ὁ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος λέγει: «Ὁ Ὄσιρις εἶναι στοὺς Οὐρανούς, ἀλλὰ ὁ Ὄσιρις εἶναι ἐπίσης στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ὁ Ὄσιρις ποὺ βρίσκεται στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἑνωθῆ μὲ τὸν Ὄσιρι ποὺ βρίσκεται στοὺς Οὐρανούς, τότε ὁ ἄνθρωπος γίνεται Θεός, καὶ ὁ Ὄσιρις, ποὺ ἦταν κομματιασμένος, ξαναγίνεται Ἕνας».

Εἴθε ὁ κάθε ἄνθρωπος νὰ κατορθώση μιὰ μέρα νὰ ἀνακαλύψη ὁ ἴδιος τὴν ἀληθῆ ἔννοια τοῦ Θεοῦ. Θὰ καταστῆ τότε κάτι περισσότερο ἀπὸ ἄνθρωπος. Ἴσως νὰ καταστῆ τότε, κατὰ κάποιον τρόπο, ὁ ἴδιος ἕνας Θεός.

Ποτὲ μὴ λέτε «αὐτὸ εἶναι ἔτσι», παρὰ μονάχα «αὐτὸ μοῦ φαίνεται ἔτσι».

Τίμων

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι καλός, μὰ οἱ Χριστιανοὶ εἶναι κακοί.

Γκάντι

Οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι δὲν προσεύχονται· μόνο ζητοῦν.

Μπερναρ Σῶ

Ἡ θρησκεία μου εἶναι ἡ ἀγάπη μου γιὰ ὅλα τὰ ἔμψυχα.

Μπαλζακ

ΕΓΚΟΣΜΙΑ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ

I

Ἀγάπη

Πέρα ἀπ᾽ τὸ φῶς ἂν εἶναι φῶς ἄλλο ποιὸς ξέρει
πέρα ἀπ᾽ τὸ σκότος ἄλλο σκότος ποιὸς θυμᾶται
τρέμει ἡ δροσοσταλιὰ τῶν ἄστρων μέσ᾽ στὴ φτέρη
τῶν οὐρανίων χώρων ποὺ ὁ Θεὸς κοιμᾶται.
Ἄναψε λύχνε μυστικέ, τὸ μεσημέρι
δὲ θὰ σοῦ πιεῖ τὸ φῶς, ἐλᾶτε, περπατᾶτε
σιμά μου, πονεμένοι ἀνθρῶποι, νέοι καὶ γέροι,
ὅσοι παρηγοριᾶς ψωμὶ ἢ κρασὶ πεινᾶτε.
Μαζὺ θὰ τριγυρίσουμε τὴν οἰκουμένη
ξυπόλυτοι, ἀλαφροί, κηρύττοντας ἀγάπη
καὶ μὲ ὅση ἀγάπη μέσ᾽ στὸ αἷμα μας θὰ μένει
Θὰ σμίγουμε σὲ μιὰ ἀγκαλιὰ λευκὸ κι᾽ ἀράπη·
τότε μπορεῖ σ᾽ Ἀνατολὴ μπορεῖ σὲ Δύση
Πύλη Παράδεισος νὰ μᾶς καλοσωρίσει...

II

Τὸ πέρασμα τοῦ Χριστοῦ

Βογκοῦσε ὁ βραδυκίνητος ὁδοστρωτήρας
τραντάζοντας τὰ μισοκοιμισμένα σπίτια,
σὰ μεσονύχτιος φάνταζεν ὀλετήρας
ποὺ εἶχε πατήσει πρὶν ἀγρούς ἀραποσίτια·
ἀλλὰ μέσα σ᾽ αὐτὸν δεόταν ὁ Σωτήρας
Κύριος Ἡμῶν Χριστὸς κι᾽ ἀμέτρητα σπουργίτια
στὰ μαλλιά του χυτά, τιτίβιζαν τῆς μοίρας
τὰ μυστικά. Κι᾽ ἄξαφνα ἀνοίξανε στὰ σπίτια
τὰ παραθύρια τῶν ἀνήσυχων ἀνθρώπων,
πρόσωπα ρόδισαν μέσ᾽ στὰ χαμόγελά τους,
τίναξαν τὰ τριαντάφυλλα τὰ πέταλά τους
πρὸς τὸν Σωτήρα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν τόπων
μὰ ὁ Κύριος διάβηκε χλωμὸς καὶ δὲν ἐστάθη·
ἔκλαιεν ἀνήμπορος γιὰ τὰ θνητά μας πάθη...

III

Παληὰ Ἐκκλησιά

Πηγάδι ἐξιλασμοῦ, λοῦσμα ψυχῆς, ἁγίων
λείψανα στὶς γωνιές, χαροποιὲς εἰκόνες
μοναδικὴ στιγμὴ δροσιᾶς, τῶν ἐπιγείων
δικαίωση, Κυρίου Ναός, φλόγες οἱ αἰῶνες !
Στὶς χαραμάδες σου φυτρώνουν ἀνεμῶνες
βαθειὰ μέσ' ἀπ' τὰ ἔγκατα τῶν ὑπογείων
ψυχῶν ποὺ εὐώδιασαν λυτρωτικοὶ οἱ ἀγῶνες
νὰ μὴ χυθεῖ πιὰ ἀνθρώπων αἷμα ἢ καὶ σφαγίων !
Ὁ γαμπρὸς ὁ νεκρὸς ὁ γέρο—Πατριάρχης
ὁ μελαγχολικὸς κυρτὸς καντηλανάφτης,
ὁ Παντοκράτορας περίβλεπτος Μονάρχης,
ὁ ἐπίτροπος γραμματοδάσκαλος ἢ ράφτης,
κι' ἕνα πουλὶ νὰ βλέπει ἐνῷ σπόρους ραμφίζει,
τὸν Κόντογλου Βυζάντιο νὰ ζωγραφίζει...

XIII

Ἡ πείνα τῶν ὄντων

Φαλακροκόρακες κι' ἄλλα πτερόεντα ὄντα
ράμφη πίκρας καὶ σκότος λύσσας μέσ' στὰ μάτια
ψάχναν νὰ βροῦν μέσ' στοὺς ἀφροὺς κρέατος
[νημάτια
γιατὶ κι' αὐτὰ πεινοῦν μαζὺ μὲ τὸν πεινῶντα.
Στὸ μεταξὺ σὲ κάμπους ἀσταχιῶν καιγόντα'
ἡ σοδειὰ τοῦ Θεοῦ καὶ πορφυρόχρυσα ἄτια
μὲ ἱππεῖς καὶ μὲ ἀμαζόνες ποὺ ἔζησαν σὲ ἀπόντα
καιρόν, πετοῦσαν μέσ' ἀπ' τὰ τρελλὰ δεμάτια
ρυθμοὺς ἀφρόντιστης χαρᾶς σὰ νὰ γυρεύαν·
μὰ νὰ οἱ φαλακροκόρακες καημοὶ θαλάσσης
στὶς στέγες σας χοροὺς ἀπελπισιᾶς χορεύαν
ξενοδοχεῖα λαμπρὰ τῶν λουτροπόλεών μας·
ἄ, μὲ πολὺ ψωμὶ πρέπει νὰ κατευνάσεις
Θεέ, τὴ σαρκοβόρα πείνα τῶν λαῶν μας !

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΣΙΝΤΑΡΤΑ

ΝΟΥΒΕΛΛΑ ΤΟΥ HERMAN HESSE
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΝΟΜΠΕΛ

Μεταφραση Κατινας Φραγκου

Το ὄνομα Σινταρτα δινει ὁ συγγραφεας στον ὡμορφο γιο ἑνὸς βραχμανος που μεγαλωσε στη συντροφια τοῦ Γκοβιντα, ἐπισης γιοῦ ἑνὸς ἄλλου βραχμάνος. Την παιδικη ἡλικια διαδέχεται η νεανικη, ὥς που συναντοῦμε τους δυο φιλους στη διασταυρωση τῶν δυο δρόμων τῆς ζωῆς. Ὁ Γκοβιντα ἐγινε μαθητης τοῦ Γκαουταμα Βούδδα. Ὁ Σινταρτα προτιμησε την εὔκολη ζωη μὲ τις ἡδονες της, χρυσάφι, ἔρωτες, ἐξουσία. Ἀπογοητευμενος, τα ἐγκαταλειπει ὁλα και καταφευγει στην καλύβα τοῦ ταπεινοῦ βαρκαρη Βασουντεβα τον ὁποῖον καὶ βοηθεῖ στο περασμα τῶν προσκυνητῶν και ταξιδευτῶν ἀπ' την ἀλλη μεριὰ τοῦ ποταμοῦ. Ὁ φιλος του Βασουντεβα φτανει το φωτισμο καὶ φεύγει για το δασος, ἀφίνοντας το Σινταρτα στη θεση του, στην ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Τα χρονια περνουν καὶ τα μαλλια ἀσπριζουν ὁλοενα, το σῶμα του σκληραγωγεῖται και τα ματια τόυ μερα με την ἡμέρα ἀποκτοῦν το φεγγοβολο ἐσωτερικο φῶς ἐκεινου ποὔφτασε στην ἀπελευθέρωση.

Το τελευταῖο κεφαλαιο τῆς νουβελλας ἀφηγεῖται την τελικη συνάντηση τῶν δυο παληῶν φιλων. Τὸ αναδημοσιευουμε παρακάτω.

Κάποια μέρα, ὁ Γκοβίντα ποὺ τὸν συνώδευαν μερικοὶ μοναχοί, ἔφτασε μπρὸς στοὺς κήπους ποὺ ἡ αὐλικὴ Καμάλα χάριζε στοὺς μαθητὲς τοῦ Γκαουτάμα καὶ διέκοψε τὴν ὁδοιπορία του γιά νὰ ξεκουραστῆ. Ἐκεῖ ἄκουσε νὰ μιλοῦν γιά κάποιο γέρο βαρκάρη ποὺ ζοῦσε μιά μέρα δρόμο ἀπὸ κεῖ, καὶ ποὺ πολλοὶ τὸν θεωροῦσαν ἅγιο. Φεύγοντας, ὁ Γκοβίντα ἀποφάσισε νὰ πάρη τὸ δρόμο ποὺ διέσχιζε τὸ μέρος ἐκεῖνο, γιατὶ ἔνιωθε τὴν περιέργεια νὰ δῆ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο. Ἂν καὶ διαρκῶς εἶχε ζήσει μὲ τὴν τήρηση τῶν κανόνων, καὶ χάρη στὴν προχωρημένη ἡλικία του καὶ τὴν ταπεινοφροσυνη του, τὸν εἶχαν σὲ μεγάλη ὑπόληψη οἱ νεώτεροι μοναχοί, ἡ ἀνησυχία κι' ἡ ἀνάγκη για ἔρευνα, συχνὰ κέντριζαν τὴν ψυχή του.

Ἔφτασε στὸ ποτάμι καὶ παρακάλεσε τὸ γέρο — βαρκάρη νὰ τὸν περάση ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά. Βγαίνοντας ἀπ' τὴ βάρκα τοῦ λέει. Ξέρω πὼς ἤσουνα πάντα καλὸς μὲ τοὺς καλόγερους καὶ τοὺς προσκυνητὰς καὶ πὼς πέρασες πολλοὺς ἀπ' τὴ μιάν ὄχθη στὴν ἄλλη. Μὰ

πές μου, βαρκάρη, εἶσαι καὶ σὺ ἀπὸ κείνους ποὺ γυρεύουν τὴν καλὴ ἀτραπό;

Ὁ Σιντάρτα ποὺ τὸ γεροντικό του πρόσωπο χαμογελοῦσε κάτω ἀπ' τὴ φλόγα τῆς ματιᾶς του, ἀπαντᾶ: Ἐσὺ ἰσχυρίζεσαι πὼς εἶσαι ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὦ Σεβάσμιε, ποὺ ἔχεις τὸ φορτίο τῶν χρόνων καὶ ποὺ φορεῖς τὸ ράσο τῶν μοναχῶν τοῦ Γκαουτάμα;

—Εἶμαι ἀλήθεια γέρος—ἀποκρίνεται ὁ Γκοβίντα—μὰ γιαὐτό, δὲν ἔπαψα τὴν ἔρευνά μου. Πολλὲς φορὲς νομίζω πὼς εἶν' τῆς μοίρας μου νὰ ψάχνω χωρὶς ξεκούραση. Καὶ σὺ ἐπίσης ἔχεις ἐρευνήσει· θέλεις νὰ μοῦ πῆς λίγα λόγια, ἄνθρωπε Σεβάσμιε;

Ὁ Σιντάρτα ἀπάντησε: Τί μπορῶ ἐγὼ νὰ σοῦ πῶ, ὦ ἀξιοσέβαστε:... Πὼς ἐρευνᾶς μὲ τὸ παραπάνω; Πὼς ἐπειδὴ γυρεύεις, γι' αὐτὸ δὲ βρίσκεις;

—Πῶς;

—Ψάχνοντας— ἐξακολούθησε ὁ Σιντάρτα—συμβαίνει ὥστε τὰ μάτια μας νὰ βλέπουν μόνο τὸ ἀντικείμενο που ἐπιδιώκομε. Γιαυτό, ἐπειδὴ ὅλα τ' ἄλλα εἶναι ἀπρόσιτα στὰ μάτια μας, ἐπειδὴ σκεπτόμαστε μόνο ἐκείνη τὴν ἐπίτευξη κι' ἔχομε προσηλωθῆ σ' αὐτήν, αὐτὴ μᾶς κατέχει ὁλοκληρωτικὰ καὶ μᾶς κάνει ἀδύνατη τὴν ἀναζήτηση. Τὸ νὰ ἐρευνοῦμε, σημαίνει ἕνα σκοπό. Τὸ νὰ βρῆ κανεὶς εἶναι νἆναι ἐλεύθερος, νἆναι ἀνοιχτὸς σὲ ὅλα, νὰ μὴν ἔχη κανένα προσδιορισμένο σκοπό. Ἐσύ, ἀξιοσέβαστε, ἐρευνᾶς, εἶν' ἀλήθεια, μὰ τὸ ἀντικείμενο ποὺ ἔχεις μποστὰ στὰ μάτια σου καὶ ποὺ λογαριάζεις νὰ φτάσης, σ' ἐμποδίζει ἀκριβῶς νὰ δῆς ἐκεῖνο ποὺ βρίσκεται τόσο κοντά σου.

—Δὲ σὲ καταλαβαίνω—εἶπε ὁ Γκοβίντα —τί θέλεις νὰ πῆς;

Καὶ ὁ Σιντάρτα ἐξακολούθησε:

—Κἄποτε, ὦ Ἀξιοσέβαστε, πἆνε τώρα πολλὰ χρόνια, ἔφτασες κἄποια μέρα μέχρι τὶς ὄχθες τοῦτες. Ἕνας ἄνθρωπος κοιμῶταν, καὶ σὺ κάθησες πλάϊ του ἀγρυπνῶντας. Ὦ Γκοβίντα! Δὲν τὸν γνωρίζεις ἐκεῖνο τὸν ἄνθρωπο;

Ξαφνιασμένος καὶ σὰν γοητευμένος ὁ καλόγερος ἐξέταζε τὰ μάτια τοῦ βαρκάρη

—Σιντάρτα! εἶσ' ἐσύ; εἶπε μὲ τρεμάμενη φωνή, —οὔτε καὶ τώρα δὲ θὰ σὲ γνώριζα! Ὦ Σιντάρτα, ἡ καρδιά μου μὲ λαχτάρα σὲ χαιρετᾶ, ὅλο μου τὸ εἶναι ἀναγαλλιάζει βλέποντάς σε! Μὰ πόσο ἄλλαξες, ἀγαπημένε φίλε! Καὶ εἶσαι βαρκάρης; Πῶς;

Ὁ Σιντάρτα ἄρχισε νὰ γελᾶ φιλικά. Ναί, εἶμαι βαρκάρης Ὑπάρχουν ἄνθρωποι, Γκοβίντα. ποὺ συχνὰ θέλουν ν' ἀλλάζουν καταστάσεις, νὰ ντύνωνται μὲ κάθε εἴδους φορεσιά. Εἶμαι κι' ἐγὼ ἀπ' αὐτούς, ἀγαπητέ μου. Καλῶς ὥρισες, Γκοβίντα. Κάθησε σήμερα στὸ φτωχικό μου.

Ὁ Γκοβίντα πέρασε τὴ βραδυὰ στὴν καλύβα καὶ ἀναπαύτηκε στὸ κρεββάτι τοῦ Βασουντέβα. Ἀμέτρητες ἐρωτήσεις ἔκανε στὸν παιδικό του σύντροφο, κι' ἐκεῖνος τοῦ διηγήθηκε πολλὰ πράμματα ἀπ' τὴ ζωή του.

Τὸ πρωΐ, ἕτοιμος γιὰ τὸ δρόμο του ὁ Γκοβίντα τοῦ μίλησε μὲ φωνὴ ποὺ ἔτρεμε ἐλαφρά:

—Πρὶν ἐξακολουθήσω τὴν ὁδοιπορία μου, ἐπίτρεψέ μου, Σιντάρτα, νὰ σ' ἐρωτήσω κάτι ἀκόμα: Ἔχεις καμμιὰ διδασκαλία ἢ ἐπιστήμη ποὺ καθοδηγεῖ τὶς πράξεις σου βοηθῶντας σε νὰ ζῆς ὀρθά;

Ὁ Σιντάρτα ἀπάντησε: — Ξέρεις πολὺ καλά, φίλε μου, πὼς ὅταν ἤμουν νέος καὶ ποὺ ζούσαμε μὲ τοὺς ἀσκητές, ἀπέφευγα τὶς διδασκαλίες καὶ τοὺς δασκάλους, ὡς ποὺ κατέληξα νὰ τοὺς γυρίσω τὴν πλάτη. Ἡ γνώμη μου δὲν ἄλλαξε. Ἀπὸ τότε εἶχα δασκάλους. Ἐπὶ πολὺν καιρὸ μ' ἐδίδαξε μιὰ χαριτωμένη ἑταίρα· ἕνας ἔμπορος καθὼς καὶ μερικοὶ παῖκτες τῶν ζαριῶν ὑπῆρξαν ἐπίσης δάσκαλοί μου. Κἄποια μέρα, ἕνας ἀπ' τοὺς περιπλανώμενους μαθητὲς τοῦ Βούδδα, πηγαίνοντας σ' ἕνα ἀπ' τὰ προσκυνήματά του, μ' ἐφύλαξε ἐνῶ κοιμώμουν στὸ δάσος· κι' αὐτὸς ἐπίσης μ' ἐδίδαξε κἄτι καὶ τὸν εὐ-

γνωμονῶ γι᾿ αὐτό. Ἀλλὰ πάνω ἀπ᾿ ὅλα, σ᾿ αὐτὸ τὸ ποτάμι χρεωστῶ ὅλη σχεδὸν τὴ γνώση μου καὶ στὸν προκάτοχό μου Βασουντέβα ἕναν ἄνθρωπο ἐξόχως ἁπλό. Ὄχι, δὲν ἦταν ἕνας βαθὺς μελετητὴς ὁ Βασουντέβα, ἤξερε μᾶλλον τ᾿ ἀναγκαῖα πράγματα ἔτσι σὰν τὸν Γκαουτάμα. Ἦταν ἕνα τέλειο Ὄν, ἕνας Ἅγιος!

Εἶπε τότε ὁ Γκοβίντα:— Ὦ Σιντάρτα!, μοῦ φαίνεται πὼς ἐξακολουθεῖς νὰ σ᾿ ἀρέσουν τ᾿ ἀστεῖα. Πὼς δὲν ἀκολούθησες δάσκαλο κανένα, τὸ πιστεύω καὶ τὸ ξέρω. Μά, δὲν ἔχεις βρεῖ, δὲ λέω μιὰ διδασκαλία, ἀλλὰ κἄποιες ἰδέες, κἄποιες γνώσεις ποὺ νὰ σ᾿ ἀνήκουν ἐντελῶς, πάνω στὶς ὁποῖες ἔχεις προσανατολίσει τὴ ζωή σου; Ἂν σοῦ ἦταν δυνατὸν νὰ μοῦ μιλήσης γι᾿ αὐτὰ τὰ πράγματα, θἄκανες τὴν εὐτυχία μου.

—Ναί, πολλὲς φορὲς μοὖρθαν σκέψεις, γνώσεις. Γιὰ μιὰ ὥρα ἢ καὶ μιὰ μέρα, τὰ ἀποτελέσματα τῆς γνώσεως ἐτάραζαν μέσ᾿ στὴν ψυχή μου ὅπως δονεῖται ἡ ζωὴ μέσ᾿ στὴν καρδιά. Βέβαια ἐπρόκειτο γιὰ ἰδέες· πολὺ πιὸ δύσκολο θὰ μοῦ ἦταν νὰ σοῦ τὶς μεταδώσω. Ἄκουσε, καλέ μου Γκοβίντα, μιὰ ἀπ᾿ τὶς σκέψεις μου: Ἡ σοφία δὲ μεταδίδεται. Ἡ ἐπιστήμη, ποὺ ὁ σοφὸς προσπαθεῖ νὰ μεταδώση, πλησιάζει πάντα στὴν ἀνοησία.

—Θέλεις νὰ μὲ γελάσης; ρώτησε ὁ Γκοβίντα.

—Μὲ κανένα τρόπο. Σοῦ λέω ἐκεῖνο ποὺ βρῆκα. Μπορεῖ νὰ μεταδοθῆ ἡ γνώση, μὰ ὄχι κι᾿ ἡ σοφία. Μπορεῖ νὰ τὴ βρῆ κανείς, νὰ τὴ ζήση, νὰ τὴν κάνη ἀτραπό· εἶναι δυνατὸν νὰ τὴ δεχθῆ ὡς χάρι, νὰ κάνη θαύματα, μὰ ἔτσι νὰ τὴν πῆ καὶ νὰ τὴ διδάξη, ὄχι, αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνη! Αὐτὸ ποὺ σοῦ λέω τώρα, τὸ ὑποπτευόμουν ἀπὸ νέος, κι᾿ αὐτὸ μ᾿ ἔκανε νὰ ἀποφεύγω τοὺς δασκάλους. Ἄκουσε, Γκοβίντα, ἄλλη μιὰ σκέψη ποὺ ἴσως τὴν πάρης γιὰ κοροϊδία, γιὰ τρέλλα, μὰ ποὺ στ᾿ ἀλήθεια εἶναι πάνω ἀπ᾿ ὅλες τὶς σκέψεις ποὺ εἶχα ποτέ. Νά τη: τὸ ἀντίθετο κάθε ἀλήθειας εἶναι τόσο ἀληθινὸ σὰν τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια. Θὰ στὸ ἐξηγήσω: Ὅταν μιὰ ἀλήθεια εἶναι ἑτερόπλευρη, μπορεῖ μόνο νὰ ἐκφραστῆ μὲ λόγια ποὺ τὴν περιέχουν. Ἑτερόπλευρο δὲ εἶναι κάθε τι ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ σκεφθῆ κανεὶς καὶ νὰ τὸ μεταφράση σὲ λόγια· εἶναι μόνο μισό ἢ μέρος, τοῦ λείπει τὸ Ὅλο, ἡ Ἑνότητα.

Ὅταν ὁ θεῖος Γκαουτάμα στὴ διδασκαλία του μιλοῦσε γιὰ τὸν κόσμο, ἀναγκαζόταν νὰ τὸν χωρίση σὲ Σανσάρα καὶ σὲ Νιρβάνα, σὲ πλάνες καὶ σὲ ἀλήθειες, σὲ θλίψη καὶ σὲ ἀπελευθέρωση. Δὲν μποροῦσε νὰ κάνη ἀλλιῶς, εἶν᾿ ὁ μόνος τρόπος ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ διδάσκαλος ποὺ διδάσκει. Μὰ ὁ κόσμος καθ᾿ ἑαυτόν, αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει μέσα μας κι᾿ ἀπ᾿ ἔξω, δὲν εἶναι ποτὲ ἑτερόπλευρο. Ποτὲ ἕνα ἀνθρώπινο ὄν ἢ μιὰ πράξη δὲν εἶναι ἐντελῶς Σανσάρα ἢ Νιρβάνα, ὅπως κι᾿ ἕνας ἄνθρωπος δὲν εἶναι ποτὲ ὁλότελα ἕνας ἅγιος ἢ ἕνας ἁμαρτωλός. Πολὺ εὔκολα ἀμφιβάλλουμε· μὰ φυσικὰ κλίνουμε στὸ νὰ πιστέψουμε πὼς ὁ χρόνος εἶναι κἄτι τὸ πραγματικό. Ὦ, Γκοβίντα, ὁ χρόνος δὲν εἶναι μιὰ πραγματικότητα, πάρα πολλὲς φορὲς τὸ ἔνιωσα! Κι᾿ ἂν ὁ χρόνος δὲν ὑπάρχει, ἡ στιγμὴ ποὺ φαίνεται νὰ μεσολαβῆ ἀνάμεσα στὸν κόσμο καὶ στὴν πραγματικότητα, ἀνάμεσα στὴ θλίψη καὶ στὴν εὐτυχία, στὸ καλὸ καὶ στὸ κακό, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ψευδαίσθηση.

—Πῶς; ρώτησε ὁ Γκοβίντα, μὲ φωνὴ γεμάτη ἀπὸ ἀνησυχία.

—Πρόσεξε, καλέ μου φίλε, ἄκουσέ με! Ἐγὼ εἶμ᾿ ἕνας ἁμαρτωλός, καὶ σὺ ἐπίσης, καὶ θὰ ἐξακολουθοῦμε νἄμαστε τέτοιοι. Θἄρθη ὅμως μιὰ μέρα, ποὺ θὰ γίνωμε Βράχμα, ποὺ θὰ φτάσουμε τὴ Νιρβάνα, ποὺ θὰ γίνουμε Βούδδας. Πρόσεξε ἀκόμα! Αὐτὴ ἡ «μιὰ μέρα» εἶναι μιὰ ἀπατηλότητα, ἕνας τρόπος τοῦ λέγειν. Ὁ ἁμαρτωλὸς δὲν προχωρεῖ πρὸς τὴν κατάσταση τοῦ Βούδδα, δὲν ἐξελίσσεται, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα μας εἶναι ἀνίκανο νὰ παρουσιάση τὰ πράγματα

διαφορετικά. Ναί, ὁ Βούδδας τοῦ μέλλοντος ὑπάρχει στὸ παρόν, εἶναι μέσα στὸν ἁμαρτωλὸ καὶ γιαὐτὸ πρέπει νὰ σέβεσαι ἤδη μέσα σου τὸ Βούδδα ἐν τῷ γίγνεσθαι, τὸν ἀπόκρυφο ἀκόμα Βούδδα. Ὁ κόσμος, Γκοβίντα, δὲν εἶναι κἄτι τὸ ἀτελές, ἤ κἄτι ποὺ βαίνει ἀργὰ πρὸς τὴν τελειοποίηση· ὄχι, εἶναι τέλειος σὲ ὁποιαδήποτε στιγμή! Ἡ ἁμαρτία φέρνει μέσα της τὴ συγγνώμη, μέσα στὸ μικρὸ βρίσκεται ὁ γέρος, κάθε νεογέννητο φέρνει μέσα του τὸ θάνατο, κάθε θνητὸς τὴν αἰώνια ζωή. Σὲ κανένα ἀνθρώπινο ὄν δὲ δόθηκε νὰ ἐμβαθύνη μέχρι ποιὸ σημεῖο ὁ γείτονάς του (ὁ πλησίον του) ἔχει θριαμβεύσει στὸ δρόμο ποὺ ἀκολουθεῖ: Ὁ Βούδδας προσδοκᾶ μέσα στὸν κλέφτη καὶ στὸν παίχτη τῶν ζαριῶν, καὶ στὸν Βράχμα προσδοκᾶ ὁ ληστής. Μὲ τὸ βαθὺ διαλογισμὸ μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ξεφύγη ἀπ' τὸ χρόνο, νὰ θεωρήση σὰν ταυτόχρονο πᾶν ὅ,τι ὑπῆρξε, ὅ,τι ὑπάρχει καὶ θὰ εἶναι στὸ μέλλον· κι' ἐπειδὴ ὅλα εἶναι τέλεια, ὅλα εἶναι Βράχμα. Γιαυτὸ λέω πὼς ὅ,τι εἶναι, εἶναι καλό· καὶ ὅλα μοῦ εἶναι ὅμοια: ὁ θάνατος ἤ ἡ ζωή, τὸ ἁμάρτημα ἤ ἡ ἁγιωσύνη, ἡ φρονημιὰ ἤ ἡ τρέλλα. Ἔτσι πρέπει νἆναι ὅλα: μοῦ ταιριάζει μόνο νὰ τὰ δέχωμαι, νὰ τ' ἀγαπῶ, νὰ τὰ καταλαβαίνω μὲ ἀγάπη. Ἔχω ἁμαρτήσει ἀπὸ ἀσέλγεια, φιληδονία, ματαιοδοξία. καὶ μόνο ἀφοῦ ἔζησα στὴν πιὸ αἰσχρὴ ἀπελπισία, μπόρεσα νὰ περιορίσω τὶς ἀγωνίες καὶ τὰ πάθη μου· τρομερὸ πόνο μοῦ στοίχισε ν' ἀγαπήσω τὸν ἀληθινὸ κόσμο, νὰ μὴν τὸν μπερδέψω μ' ἐκεῖνον τὸ φανταστικὸ ποὺ ἐπιθυμοῦσα, οὔτε μὲ τὸ εἶδος τῆς τελειότητος, ποὺ παρουσίαζε τὸ πνεῦμα μου. Ἔμαθα νὰ τὸν πέρνω τέτοιος ποὺ εἶναι, νὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ νὰ εἶμαι ἕνα μέρος του.

Αὐτές, ὦ Γκοβίντα, εἶναι μερικὲς ἀπ' τὶς σκέψεις μου!

Ὁ Σιντάρτα ἔσκυψε, πῆρε μιὰ πέτρα καὶ ζυγίζοντάς τη μὲ τὸ χέρι εἶπε:

—Μὲ τὸν καιρό, αὐτὴ ἡ πέτρα θὰ γίνη χῶμα, κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ χῶμα θὰ γεννηθῆ ἕνα φυτό, ἕνα ζῶο ἤ ἕνα ἀνθρώπινο ὄν. Ἔ λοιπόν! Ἄλλοτε ἁπλούστατα θὰ μιλοῦσα ἔτσι: αὐτὴ ἡ πέτρα εἶναι μόνο μιὰ πέτρα, ἕνα πρᾶγμα χωρὶς ἀξία, ἀνήκει στὸν κόσμο τῆς Μάγια· μὰ ἐπειδὴ στὸν τροχὸ τῶν μεταποιήσεων μπορεῖ νὰ μετατραπῆ σ' ἕνα ἀνθρώπινο ὄν, σ' ἕνα πνεῦμα, πρέπει ν' ἀναγνωρίσω τὴν ἀξία της. Πιθανὸν σ' ἄλλες ἐποχὲς νἄχα σκεφθῆ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Σήμερα ὅμως θὰ πῶ: αὐτὴ ἡ πέτρα εἶναι μιὰ πέτρα, εἶναι ἐπίσης Θεός, κι' εἶναι ἐπίσης Βούδδας. Ὄχι, ἐπειδὴ μιὰ πέτρα μπορεῖ νὰ μεταβληθῆ σὲ τοῦτο ἤ σὲ κεῖνο τὴν σέβομαι καὶ τὴν ἀγαπῶ, μὰ ἐπειδὴ εἶναι ἤδη ὅλα, ἀπὸ δῶ καὶ πολὺν καιρό, ἀπὸ πάντα, τὴν ἀγαπῶ δὲ ἀκριβῶς γιατὶ εἶναι πέτρα, καὶ γιατὶ σὰν πέτρα παρουσιάζεται σήμερα μπροστά μου. Οἱ σχισμάδες της καὶ οἱ τρυποῦλες της, τὸ χρῶμα της τὸ κίτρινο καὶ τὸ γκρίζο, ἡ σκληρότητά της, ὁ ἦχος ποὺ ξεφεύγει ἀπ' αὐτὴν ὅταν τὴν κτυπῶ, τὸ ξερὸ ἤ τὸ ὑγρὸ τῆς ἐπιφάνειάς της, ὅλ' αὐτὰ τὰ πράγματα ἔχουν ἀξία καὶ ἔννοια στὰ μάτια μου. Ὑπάρχουν πέτρες ποὺ εἶναι στὴν ἀφὴ σὰν λάδι ἤ σαποῦνι, ἄλλες σὰν φύλλα, ἄλλες σὰν ἄμμος· καὶ κάθε μιὰ ἔχει τὴν εἰδικότητά της καὶ λέγει τὸ Om μὲ τὸν τρόπο της, κάθε μιὰ εἶναι Βράχμα, ὄντας σὰν (μιὰ) πέτρα· καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ μ' ἀρέσουν καὶ μοῦ φαίνονται θαυμάσιες καὶ ἀξιολάτρευτες.

Μὰ ἀρκετὰ μίλησα. Κακὰ χρησιμεύουν τὰ λόγια στὴ μυστηριώδη ἔννοια τῶν πραγμάτων, πάντα παραμορφώνουν ἀπὸ λίγο ὡς πολὺ αὐτὸ ποὺ λέγεται, συχνὰ δὲ γλυστράει μέσ' στὴν ὁμιλία μιὰ δόση διπροσωπίας ἤ ἀνοησίας. Μὰ κι' αὐτὸ ἐπίσης τὸ δέχουμαι πολὺ καλὰ καὶ δὲ μὲ δυσαρεστεῖ καθόλου. Εὐχαρίστως συμφωνῶ πὼς ἡ σοφία ἑνὸς ἀνθρώπου ἔχει κἄποιο ὕφος τρέλλας στὰ μάτια μερικῶν ποὺ τὸν πλησιάζουν.

Ὁ Γκοβίντα ἄκουε σωπαίνοντας.

—Γιατὶ—ρώτησε μὲ φωνὴ τρεμάμενη λίγες στιγμὲς κατόπιν—γιατὶ μοῦ μίλησες ἔτσι γιὰ τὴν πέτρα;

—Ἀσφαλῶς ἦταν δίχως πρόθεση, μὰ ἴσως καὶ γιατὶ νιώθω τὸν ἑαυτό μου ἑνωμένο μ' αὐτές, μ' αὐτὸ τὸ ποτάμι, μ' αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ βλέπουμε καὶ ποὺ ὅλα ἔχουν κἄτι νὰ μᾶς διδάξουν. Ναί, Γκοβίντα, εἶμαι ἱκανὸς ν' ἀγαπήσω μιὰ πέτρα, ἕνα δέντρο, ἀκόμα κι' αὐτὸ τὸ κομμάτι τὴ φλούδα. Εἶναι πράγματα καὶ νιώθω τόσο νὰ τ' ἀγαπῶ! Μὰ εἶναι κἄτι ποὺ αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτὸ μου ἀνίκανο ν' ἀγαπήσω: τὰ λόγια. Νά, γιατὶ δὲ δίνω σημασία στὶς διδασκαλίες. Τοὺς λείπει τὸ μαλάκωμα, ἡ λευκότητα, τὸ χρῶμα, ἡ μυρωδιά, ἡ γεύση. Ἕνα πράμμα μόνο ἔχουν: λόγια. Ἴσως γι' αὐτὸ ἐσὺ δὲ φτάνεις ποτὲ τὴν εἰρήνη. Ὦ, Γκοβίντα, χάνεσαι μέσα στὸ λαβύρινθο τῶν φράσεων· ἔ! λοιπόν, ξέρε, φίλε μου, πὼς εἶναι λόγια μόνο ὅλ' αὐτὰ ποὺ ὀνομάζουμε Ἀπελευθέρωση καὶ Ἀρετή, Σανσάρα καὶ Νιρβάνα. Δὲν ὑπάρχει ἡ Νιρβάνα, ὑπάρχει μόνο ἡ λέξη «Νιρβάνα».

Ὁ Γκοβίντα ἀπάντησε: — Μά, φίλε μου, ἡ Νιρβάνα δὲν εἶναι μόνο μιὰ λέξη, εἶναι ἐπίσης καὶ μιὰ σκέψη.

Καὶ ὁ Σιντάρτα εἶπε:—Μιὰ σκέψη, ναί, τὸ παραδέχομαι. Ἀλλὰ σοῦ ἐξομολογοῦμαι, ἀγαπητέ μου, πὼς ἀνάμεσα στὴ σκέψη καὶ στὴ λέξη δὲ βρίσκω μεγάλη διαφορά. Γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, δὲ δίνω περισσότερη σημασία στὸ ἕνα ἀπὸ τ' ἄλλο. Μεγαλείτερη σημασία ἔχουν γιὰ μένα τὰ πράγματα.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἐδῶ, στὶς ὄχθες αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ, ζοῦσε ἕνας ἄνθρωπος, ὁ προκάτοχός μου κι' ὁ δάσκαλός μου. Ἦταν ἕνας ἅγιος ἄνθρωπος, ποὺ ἐπὶ πολλὰ χρόνια πίστεψε μόνο σ' αὐτὸ τὸ ποτάμι, καὶ σὲ τίποτ' ἄλλο. Τὸ ποτάμι τοῦ μιλοῦσε καὶ ἦταν ὁ δάσκαλός του, τὸν ἐδίδαξε καὶ τὸν μόρφωσε: τὸ ποτάμι ἦταν ὁ Θεός του. Ἐπὶ πολὺν καιρὸ ἀγνόησε πὼς ἐπίσης εἶναι θεῖοι οἱ ἄνεμοι, τὰ σύννεφα, τὸ πουλί, τὸ ἔντομο, καὶ πὼς ἡ γνώση τους ἐξισοῦτο μ' ἐκείνην τοῦ ἀξιοσέβαστου ποταμοῦ, πὼς μποροῦν νὰ μᾶς διδάξουν σὰν κι' ἐκεῖνο Κι' ὅταν ὁ ἅγιος αὐτός, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχε ἕνα δάσκαλο ἢ ἕνα βιβλίο, ἔφυγε γιὰ τὸ δάσος, τὰ ἤξερε ὅλα, ἤξερε πιὸ πολὺ ἀπὸ σένα κι' ἀπὸ μένα, μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν πίστη στὸ ποτάμι του.

Ὁ Γκοβίντα τοῦ λέει: — Μὰ ὑπάρχει πραγματικότης, ὑπάρχει εἶναι σ' ὅλ' αὐτὰ ποὺ ἐσὺ ὀνομάζεις «πράγματα»; Δὲ θὰ ἦταν καθαρὰ μιὰ ἀπατηλὴ εἰκόνα τῆς Μάγια, ἁπλὲς φαινομενικότητες καὶ σκιές; Ἡ πέτρα σου, τὸ δέντρο σου, τὸ ποτάμι σου, εἶναι ἀληθινὰ πραγματικότητες;

—Οὔτε κι' αὐτὸ μὲ ἀπασχολεῖ—ἀπάντησε ὁ Σιντάρτα—, λίγο ἐνδιαφέρει ἂν αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι μιὰ φαινομενικότητα, ἀφοῦ τότε κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶμαι μιὰ φαινομενικότητα, κι' ἔτσι κι' ἐγὼ εἶμαι σὰν αὐτά, κι' αὐτὰ εἶναι σὰν κι' ἐμένα. Εἴμαστε ἴσοι, καὶ γιαὐτὸ τ' ἀγαπῶ καὶ τὰ σέβομαι. Ἐδῶ βρίσκεται ἕνα δίδαγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ἴσως θὰ γελάσῃς, ὦ Γκοβίντα, κι' αὐτὸ εἶναι πὼς ἡ ἀγάπη πρέπει νὰ δεσπόζῃ τὰ πάντα. Τὸ ν' ἀναλύσουμε τὸν κόσμο, νὰ τὸν ἐξηγήσουμε, νὰ τὸν περιφρονήσουμε, εἶναι πάντως δουλειὰ τῶν μελετητῶν.

Γιὰ μένα ἀξίζει περισσότερο τὸ νἆναι κανεὶς ἱκανὸς νὰ τὸν ἀγαπήσῃ χωρὶς νὰ τὸν περιφρονήσῃ, νὰ μὴ μισήσω αὐτὸν καὶ τὸν ἑαυτό μου συγχρόνως, νὰ ἑνώσω στὴν ἀγάπη μου, στὸ θαυμασμό μου καὶ στὸ σεβασμό μου, ὅλα τὰ ὄντα τῆς γῆς, χωρὶς ν' ἀποκλείσω καὶ τὸν ἑαυτό μου.

—Καταλαβαίνω, — εἶπε ὁ Γκοβίντα.—Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ ὁ θεῖος ὠνόμαζε δέσμευση. Ἐκεῖνος διεκήρυττε τὴν ἀνοχή, τὴ φιλοστοργία, τὴν ὑπομονή, τὴν εὐμένεια, μὰ ὄχι τόσο τὴν ἀγάπη· μᾶς ἀπαγόρευε δὲ νὰ

δεσμεύουμε τὴν καρδιά μας σὲ κάθε τι τὸ γήϊνο.

—Τὸ ξέρω— ἀπάντησε ὁ Σιντάρτα μ' ἕνα χαμόγελο ποὔλαμψε σὰν χρυσάφι,—τὸ ξέρω, Γκοβίντα. Καὶ νὰ ποὺ βρισκόμαστε τώρα σὲ πλήρη σύγχυση ἰδεῶν, σὲ φιλονεικία πάνω στὰ λόγια. Δὲ θὰ μποροῦσα νὰ τ' ἀρνηθῶ· ὅταν μιλῶ γιὰ τὴν ἀγάπη εἶναι σὲ ἀντίθεση, ἀντίθεση ὅμωςφαινομενική, μὲ τὰ λόγια τοῦ Γκαουτάμα. Γιαὐτὸ δυσπιστῶ τόσο στὰ λόγια, ἀφοῦ ξέρω πὼς ἕνας τέτοιος ἀνταγωνισμὸς εἶναι καθαρὴ αὐταπάτη. Μέσα στὴν ψυχή μου ξέρω πὼς τίποτα δὲ μὲ χωρίζει ἀπ' τὸν Γκαουτάμα. Πῶς θὰ πῶ, ὅτι Ἐκεῖνος δὲν εἶχε γνωρίσει τὴν Ἀγάπη, Ἐκεῖνος ποὺ ἤξερε τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ ὅμως ἔδωσε τὴν ἀγάπη του στὴν ἀνθρωπότητα, σὲ σημεῖο ποὺ θυσιάστηκε γι' αὐτὴν σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς μακρυνῆς καὶ κοπιαστικῆς ὑπάρξεώς του γιὰ νὰ τὴν βοηθήση καὶ τὴ μορφώση; Ἀκόμα καὶ σ' αὐτόν, τὸ Διδάσκαλό σου καὶ τὸ μεγαλείτερο ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς δασκάλους, τὸ «πρᾶγμα» ἀξίζει περισσότερο ἀπ' τὰ λόγια· ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του καὶ τῶν ἔργων του ἔχει μεγαλείτερη βαρύτητα ἀπ' τοὺς λόγους του, μιὰ μόνη του χειρονομία ἔχει μεγαλείτερη ὑπεροχὴ ἀπ' τὶς ἰδέες του. Οὔτε στὶς ὁμιλίες του, οὔτε στὴ σκέψη του ἔγκειται τὸ μεγαλεῖο του, ἀλλὰ στὶς πράξεις του, στὴ ζωή του!

Ἐπὶ πολλὴν ὥρα οἱ δυὸ ἄντρες σώπαιναν. Ἔπειτα, σκύβοντας μπροστὰ στὸ φίλο του γιὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετήση, ὁ Γκοβίντα μίλησε:

—Σ' εὐχαριστῶ, Σιντάρτα, ποὺ μ' ἐμύησες σὲ μερικὲς ἀπ' τὶς σκέψεις σου. Τὸ πλεῖστο ἀπ' αὐτὲς εἶναι κάπως παράδοξες καὶ μοῦ φαίνεται δύσκολο νὰ τὶς καταλάβω στὸ σύνολό τους. Ὅπως καὶ νἄχη τὸ πρᾶγμα, σοῦ εἶμαι εὐγνώμων κι' εὔχομαι οἱ μέρες σου νἆναι εὐτυχισμένες. (Μὰ ἀπὸ μέσα του ἔλεγε: Ἄνθρωπος περίεργος αὐτὸς ὁ Σιντάρτα! Παράξενες ἰδέες οἱ δικές του! Ἡ διδασκαλία του μοῦ φαίνεται μιὰ τρέλλα. Πολὺ διαφορετικὴ ἡ διδασκαλία τοῦ θείου!, πειὸ καθαρή, πειὸ ἁγνή, πειὸ καταληπτή, δὲν ἔχει τίποτα τὸ παράξενο, τὸ ὑπερβολικὸ ἢ τὸ γελοῖο. Μὰ πόσο διαφορετικὸ ἀπ' τὶς σκέψεις του μοῦ φαίνεται τὸ ἄτομο τοῦ Σιντάρτα! Χέρια, πόδια, μάτια, μέτωπο, χαμόγελο, χαιρετισμός, ἀναπνοὴ καὶ βάδισμα, τέτοια ποτὲ δὲ μοὔλαχε νὰ δῶ σὲ ἄνθρωπο κανένα ἀφ' ὅτου ὁ θεῖος μπῆκε στὴ Νιρβάνα. Ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ πῶ γιὰ ἕναν ἄνθρωπο ὅπως γι' αὐτόν; Νὰ ἕνας Ἅγιος! Καὶ ὁ Σιντάρτα εἶναι μοναδικός, οὐδέποτε εἶδα ἕνα ὄν ὅμοιο μ' αὐτόν. Πάντως ἡ διδασκαλία του μοιάζει ἐκκεντρικὴ καὶ τὰ λόγια του κάπως ἀπερίσκεπτα, μὰ τὸ βλέμμα του καὶ τὰ χέρια του, τὸ δέρμα του καὶ τὰ μαλλιά του, ὅλα πάνω του διαπνέονται ἀπὸ κείνην τὴν ἁγνότητα, ἐκείνη τὴ γλυκειὰ καὶ θεία γαλήνη, ποὺ δὲ μοῦ δόθηκε ποτὲ νὰ ἰδῶ ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ ὑπέρτατου Διδασκάλου μας).

Ἔτσι μέσ' στὴν ψυχή του μιλοῦσε ὁ Γκοβίντα, ἐνῶ στὴν καρδιά του πάλευαν οἱ πιὸ ἀντιφατικὲς σκέψεις. Ἄλλη μιὰ φορὰ γύρισε κι' ἐχαιρέτησε βαθειά, ἐμψυχωμένος ἀπὸ ἀγάπη μπρὸς στὸν ἀκίνητο Σιντάρτα ποὺ παρέμενε καθισμένος.

— Σιντάρτα — τοῦ λέει, κι' οἱ δυὸ εἴμαστε πιὰ γερόντοι. Πολὺ λίγο πιθανὸ νὰ ξαναϊδωθοῦμε κάτω ἀπὸ ἀνθρώπινη μορφή. Ἐξακριβώνω, φίλε μου ἀγαπημένε, πὼς ἐσὺ συνάντησες τὴν εἰρήνη, καὶ ὁμολογῶ πὼς ἐγὼ δὲν τὴν ἔφτασα. Πές μου, ὦ Ἀξιοσέβαστε, ἀκόμα ἕνα λόγο, κάτι ποὺ νὰ μπορῶ νὰ πάρω μαζί μου, κάτι ποὺ νὰ μπορῶ νὰ καταλάβω! Δόσε μου δύναμι γιὰ τὸ δρόμο ποὺ ἔχω ἀκόμη νὰ κάνω. Ὦ Σιντάρτα! πολὺ τραχὺς καὶ σκοτεινός εἶναι συχνὰ ὁ δρόμος μου.

Ὁ Σιντάρτα σώπαινε κυττάζοντάς τον μὲ τὸ γαλήνιο χαμόγελό του. Ὁ Γκοβίντα, μὲ τὴν καρδιὰ μαραμένη ἀπὸ ἀνησυχία καὶ θλίψη, κάρφωνε ἀπάνω σ' αὐτὸν τὰ μάτια

του ὅπου γυάλιζε ἡ ἀγωνία τοῦ πόνου, τῆς ἀτέλειωτης καὶ μάταιης ἔρευνας.

Κατάλαβε ὁ Σιντάρτα, καὶ τονίζοντας τὸ χαμόγελο στὸ πρόσωπό του:

—Σκύψε κοντά μου— τοῦ ψιθύρισε στ᾿ αὐτί—Σκύψε ἀκόμα! Ἔτσι, ἀκόμα πειὸ κοντά! Πειὸ κοντά! Φίλησέ με στὸ μέτωπο, Γκοβίντα! Παραξενεμένος ὁ Γκοβίντα, νιώθοντας νὰ ἑλκύεται ἀπ᾿ τὴν ἀγάπη κι᾿ ἕνα εἶδος προαίσθημα, ὑπήκουσε στὴν διαταγή. Ἔσκυψε πρὸς τὸ γέροντα καὶ ἄγγιξε τὸ μέτωπό του μὲ τὰ χείλη. Ἐνῶ οἱ ἰδέες του ἐξακολουθοῦσαν νἆναι μπερδεμμένες στὰ παράξενα λόγια τοῦ Σιντάρτα, τὸ δὲ πνεῦμα του ἀγωνιζόταν γιὰ νὰ ἀφαιρέση τὸ χρόνο, νὰ παραστήση στὸν ἑαυτό του τὴ Νιρβάνα καὶ τὴ Σανσάρα σὰν ἕνα, ἐνῶ ἡ ἀπέραντη ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς ποὺ ἔνιωθε γιὰ τὸ φίλο του πάλευαν ἀκόμα μ᾿ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς περιφρονήσεως ποὺ τοῦ ἐνέπνεαν τὰ λόγια του, ὁ Σιντάρτα ἐξαφανίστηκε ἀπ᾿ τὰ βλέμματά του· στὴ θέση τοῦ προσώπου του εἶδε ἄλλο, ἕνα πλῆθος, ἑκατοστές, χιλιάδες. Κυλοῦσαν σὰν τοὺς κυματισμοὺς τοῦ ποταμοῦ, ἐξαφανίζονταν καὶ ξαναεμφανίζονταν συγχρόνως, ἐτροποποιοῦντο, ἀνανεώνονταν ἀκατάπαυτα, καὶ ὅλα ἀκολουθοῦσαν πρὸς τὸ Σιντάρτα. Εἶδε τὴ μούρη ἑνὸς ψαριοῦ, ἑνὸς κυπρίνου, ποὺ τ᾿ ἀνοιχτὸ στόμα του καὶ τὰ γεμάτα θάνατο μάτια του μιλοῦσαν τὸν ἀτέλειωτο πόνο τῆς ἀγωνίας... Εἶδε τὸ κόκκινο καὶ γεμᾶτο ρυτῖδες πρόσωπο ἑνὸς νεογέννητου ἕτοιμου νὰ κλάψη.. Τὸ πρόσωπο ἑνὸς δολοφόνου ποὺ τὸ μαχαῖρι του μπηγόταν στὶς σάρκες ἑνὸς ἀνθρώπου... Εἶδε τὴν ἴδια στιγμὴ πῶς αὐτὸς ὁ δολοφόνος ἁλυσσοδεμένος χτυπιώταν μπροστὰ στὸ ἰκρίωμα ἐνῶ ὁ δήμιος τοὔκοβε τὸ κεφάλι μὲ μιὰ μόνη τσεκουριά... Εἶδε σώματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν γυμνὰ σὲ καταστάσεις καὶ στοὺς ἀγῶνες τοῦ πειὸ ἀχαλίνωτου ἔρωτα...Εἶδε πτώματα ποὖταν πεσμένα χάμω ξερά, κρύα, κούφια... Εἶδε κεφάλια ζώων, κροκοδείλων, ἐλεφάντων, ταύρων, πουλιῶν...Εἶδε Θεούς: τὸν Κρίσνα, τὸν Ἄγκνι. Εἶδε ὅλα αὐτὸ τὰ πρόσωπα κι᾿ ὅλα αὐτὰ τὰ σώματα ἑνωμένα μεταξὺ τους κατὰ χίλους τρόπους, καὶ πῶς τὸ καθένα ἀπ᾿ αὐτὰ ἔτρεχε στὴν βοήθεια τοῦ ἄλλου, ἀγαπῶντας το, μισῶντας το, καταστρέφοντάς το, καὶ πάλι τεκνοποιῶντας· καὶ στὸ καθένα ἀπ᾿ αὐτὰ ζοῦσε ἡ θέληση τοῦ νὰ πεθάνη, ἡ συγκινητικὰ ὀδυνηρὴ ὁμολογία γιὰ τὸ εὔθραυστό του, καὶ ὅμως κανένα δὲν πέθαινε, παρὰ μετασχηματιζόταν, ξαναγεννιώταν πάντα κάτω ἀπὸ καινούργια φαινομενικότητα· καὶ μ᾿ ὅλα ταῦτα ἀνάμεσα στὴν πρώτη καὶ στὴ δεύτερη μορφὴ δὲν εἰσχωροῦσε οὔτε τὸ πειὸ ἐλάχιστο διάστημα τοῦ χρόνου... Κι᾿ ὅλες αὐτές σὲ μορφές, ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα περνοῦσαν, τεκνοποιοῦσαν, ἔπλεαν, μπερδεύονταν· καὶ πάνω ἀπ᾿ αὐτὰ ἔπλεε κάτι τὸ λεπτότατο καὶ μὴ πραγματικό, ὅμοιο μ᾿ ἕνα φύλλο ἀπὸ κρύσταλλο ἢ ἀπὸ πάγο, ἕνα εἶδος δέρματος διαφανοῦς, ὑγρῆς μάσκας· κι᾿ αὐτὴ ἡ μάσκα χαμογελοῦσε, αὐτὴ ἡ μάσκα ἦταν τὸ γελαστὸ πρόσωπο τοῦ Σιντάρτα, ποὺ αὐτός, ὁ Γκοβίντα, μόλις τὸ εἶχε ἀγγίξει μὲ τὰ χείλη του. Κι᾿ ἔτσι ὁ Γκοβίντα εἶχε εἰσχωρήσει στὸ χαμόγελο τῆς μάσκας, στὸ χαμόγελο τῆς ἑνότητας, στὸ ρεῦμα τῆς διαδοχῆς, τοῦ ταυτόχρονου τῶν χιλιάδων γεννήσεων καὶ θανάτων. Καὶ τὸ χαμόγελο τοῦ Σιντάρτα ἦταν ὅμοιο μὲ τὸ λεπτὸ ἐκεῖνο χαμόγελο, τὸ ἀπαραβίαστο στὴ γαλήνη του, τὸ ἀπονήρευτο καὶ κάπως ἀστειευόμενο: ἦταν τὸ χαμόγελο τῶν χίλιων μικρῶν ρυτίδων ποὺ τόσες φορὲς ὁ ἴδιος εἶχε θαυμάσει μαζὺ μὲ τὴ χάρη τοῦ λόγου στὸν Γκαουτάμα. Ἔτσι χαμογελοῦσαν, τὤξερε καλὰ ὁ Γκοβίντα, τὰ τέλεια Ὄντα!

Ἔξω ἀπ᾿ τὸ χρόνο, μὴ ξέρον-

τας ἄν τὸ ὅραμά του διήρκεσε ἕνα δευτερόλεπτο ἤ ἕναν αἰῶνα, ἄν ὑπῆρχε στὸν κόσμο ἕνας Σιντάρτα καὶ ἕνας Γκοβίντα, ἄν τὸ ἐγὼ καὶ τὸ σὺ ὑπῆρχαν· μὲ τὴν καρδιὰ σὰν διαπερασμένη μ' ἕνα θεῖο βέλος καὶ τὴν ψυχὴ βουτηγμένη σὲ μιὰ ἀνείπωτη γοητεία, ὁ Γκοβίντα ἔμεινε ἀκόμα μιὰ στιγμὴ πάνω στὸ ἀτάραχο πρόσωπο τοῦ Σιντάρτα, θέατρο ὅλων μεταμορφώσεων, ὅλου τοῦ γίγνεσθαι, ὅλου τοῦ εἶναι. Σὲ τίποτα δὲν εἶχε ἀλλάξει τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο ἀφοῦ κρύφτηκαν οἱ ἀμέτρητες μικρὲς ρυτίδες του. Χαμογελοῦσε γαλήνιο κι' ἀναλλοίωτο, μ' ἐκεῖνο τὸ ὕφος τῆς ἁπλῆς καλωσύνης καὶ εἰρωνείας, μ' ἐκείνη τὴν εἰρήνη ποὺ τὸ ἔκανε ὅμοιο μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ τελείου Ὄντος!

*

Κάμε ὅ λ ο τὸ καλὸ ποὺ μπορεῖς,
μ' ὅλους τοὺς τ ρ ό π ο υ ς ποὺ μπορεῖς,
σ' ὅλους τοὺς τ ό π ο υ ς ποὺ μπορεῖς,
κι' ὅλο τὸν κ α ι ρ ὸ ποὺ μπορεῖς
σ' ὅλους τοὺς ἀ ν θ ρ ώ π ο υ ς ποὺ μπορεῖς,
κι ὅσο π ι ὸ π ο λ ὺ πάντα μπορεῖς.

John Wesley

Τὰ λόγια εἶναι βαρύτερα ἀπὸ τὶς πέτρες.

Ἀρμενικὴ παροιμία

Μὴ ἐν πολλοῖς ὀλίγα λέγε, ἀλλ' ἐν ὀλίγοις πολλά.

Πυθαγόρας

Ἡ πίστη μου εἶναι αὐτή:
Εὐτυχία εἶναι τὸ μ ό ν ο ἀγαθό.
Ὁ τόπος γιὰ τὴν εὐτυχία εἶν' ἐ δ ῶ.
Ὁ χρόνος γιὰ τὴν εὐτυχία εἶναι τ ώ ρ α.
Ὁ τρόπος νὰ εὐτυχήσης εἶναι νὰ κάμης
ἄ λ λ ο υ ς εὐτυχεῖς.

Robert Ingersoll

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΤΑΜΙΑΣ

Yau Wan—Shan: Ἡ γυναῖκα τῆς ἀκροποταμιᾶς

Ἀπὸ τὸ «Φῶς τῆς Ἀσίας»
Μετάφρ. Ν. Καρβούνη

ΑΝΑΜΕΣΑ στὰ ἔργα ποὺ παρουσίασε στὴν Ἀθήνα ἡ Κινέζα ζωγράφος δὶς Yau Wan—Shan (κύτταξε προηγούμενο τεῦχος ΙΛΙΣΟΥ) ἦταν κ' ἕνας μεγάλος πίνακας ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ Βούδδα γιὰ τὸ μοιραῖο τοῦ θανάτου. Τοῦ πίνακος αὐτοῦ τμῆμα εἶναι ἡ εἰκόνα ποὺ τυπώνουμε παραπλεύρως καὶ ποὺ παρουσιάζει μιὰ μορφὴ σιωπηλή, θλιμμένη καὶ νικημενη. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ κρατᾶ στὸ χερι της ἕνα κύπελλο ἀδειανό. Ἔκαμε μεγάλες πορεῖες, μήπως βρῆ λίγο σπόρο σιναπιοῦ—ἀλλὰ ἀπὸ σπίτι ποὺ δὲν θὰ τοῦ εἶχε ποτὲ πεθάνει κανένας — γιατὶ μὲ τέτοιο σπόρο ἂν παρασκεύαζε ρόφημα θὰ γινόταν καλὰ τὸ παιδί της, θὰ ξαναγύριζε στὴ ζωή, γιατὶ νεκρὸ ἦταν...

Ὁ Βουδδας, ποὺ οἱ δικοί του, σὰν ἦταν ἀκόμη τὸ πλούσιο πριγκιπόπουλο, τὸν κρατοῦσαν μέσα στὸ παλάτι κλεισμένο, μακριὰ ἀπ' τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς, καὶ σὰν βγῆκε πρώτη φορὰ στὸ βασίλειό του εἶχε δοθῆ διαταγὴ ἀπὸ τοὺς δικούς του νὰ ἐξαφανισθοῦν ἀπὸ τὸ δρόμο του ὅλοι οἱ ἄρρωστοι, οἱ φτωχοί, οἱ σακάτηδες καὶ οἱ γερασμένοι, οὔτε καὶ νὰ γίνη κηδεία καμμιὰ ἢ νὰ καῆ πεθαμένος, ἔφθασε κάποτε νὰ ἰδῆ, παρ' ὅλα αὐτά, τὴν ἀληθινὴ ὄψι τοῦ κόσμου. Καὶ βαθειὰ πικράθηκε...

Εἶναι στὸ δρόμο τοῦ φωτισμοῦ του, ὅταν συναντάει τὴ γυναῖκα, ποὺ πέθανε τὸ παιδί της. Σ' αὐτὸ τὸ περιστατικὸ ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τὸ φημισμένο ἔργο τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Sir Edwin Arnold «Τὸ φῶς τῆς Ἀσίας»:

**Κι' ὅταν ἐφθάσανε στὴν ἀκροποταμιά,
Κάποια γυναῖκα—νέα μὲ μάτια σὰν περιστεριοῦ,
Κλαμμένη, μὲ τὰ χέρια σηκωμένα παρακλητικά,
Τὸν ἐπροσκύνησε μ' εὐλάβεια κ' ἔτσι τοῦ εἶπε :
—Ὦ Κύριε, Κύριε, εἶσαι ἐσὺ ποὺ ἐχτὲς
Μοῦ ἔδειξες τὸ ἔλεός σου ἐδῶ στὴν ἐρημιά,
Μέσ' στὶς συκιές, ποὺ ἐζοῦσα μοναχὴ μὲ τὸ μικρὸ παιδί μου.
Μέσ' στὰ λουλούδια ἐνῶ ἐγυρνοῦσε, κἄποιο φεῖδι
Τυλίχτηκε στὸ χέρι του κι' αὐτὸ ἐγελοῦσε
Κ' ἔπαιζε μὲ τὴ γλῶσσα τὴ διχαλωτὴ καὶ τ' ἀνοιγμένο στόμα
Τέτοιου κρύου σύντροφου. Μὰ σὲ λιγάκι, ἀλλοίμονο !
'Εχλώμιασε καὶ σώπασε, κι' ἐγὼ δὲν ἤξερα γιατὶ
Σταμάτησε νὰ παίζη, καὶ τὰ χέρια του, λευκά,
Τὸ στῆθος μου τὸ ἀφῆκαν. Κάποιος μοῦ εἶπε : «Τὸ παιδὶ
εἶνε φαρμακωμένο». Κάποιος ἄλλος : «Θὰ πεθάνη».
Μὰ ἐγώ, ποὺ δὲν μποροῦσα τὸ παιδάκι μου νὰ χάσω,
Μὲ δάκρυα τοὺς ζητοῦσα γιατρικά, ποὺ νὰ μποροῦν νὰ ξαναφέρουν
Στὰ μάτια του τὸ φῶς. Τόσο μικρὸ ἦταν τὸ σημάδι
'Απ' τὸ φειδίσιο τὸ φιλί... πῶς νὰ πιστέψω
Πῶς θἄθελε κακὸ νὰ κάνη στὸ παιδί μου τὸ γλυκό,
Νὰ τὸ πειράξη ἀπάνω στὸ παιχνίδι ; Κάποιος μοῦ εἶπε :
«Εἶνε ἕνας ἅγιος ἄνθρωπος ἀπάνω στὸ βουνό·
Νά τον, 'Εκεῖνος ποὺ περνᾶ μὲ κίτρινο μανδύα·
Ρώτα τον νὰ σοῦ πῆ ἂν ὑπάρχη γιατρικὸ
Γιὰ τὸ μικρό σου τὸ παιδάκι». Κ' ἦλθα
'Ολότρεμη σ' 'Εσένα, ποὺ τὸ μέτωπό σου μοιάζει θεϊκό,
Κ' ἔκλαψα κ' ἐξεσκέπασα τὸ προσωπάκι τοῦ παιδιοῦ μου,
Παρακαλῶντας νὰ μοῦ πῆς πῶς νὰ τὸ γιάνω.
Κ' ἐσύ, Μεγαλοδύναμε, δὲν μὲ ἀποπῆρες,
Μὰ ἐκύτταξες τὸ μαῦρο τὸ παιδί μου τρυφερὰ
Κι' ἅπλωσες πάνω του τὸ χέρι συμπονετικό.
Τοῦ ξανασκέπασες τὸ προσωπάκι κ' ἔτσι μοῦ εἶπες :
«Εἶνε, ἀδελφοῦλα, κἄτι ποὺ μπορεῖ
Νὰ γιάνη, πρῶτα ἐσέ, καὶ τὸ παιδί σου.
Μόνο ἂν μπορέσης νὰ μοῦ φέρης ὅ,τι θὰ σοῦ πῶ.
Γιατί, ὅσοι τοὺς γιατροὺς καλοῦν, φέρνουν σ' αὐτοὺς
Ὅ,τι διορίσουν. Πήγαινε, λοιπόν, νὰ βρῆς
Ἕνα λαγῆνι σιναπόσπορο—κύττα μονάχα
Μὴν πάρης ἀπὸ χέρι ἢ ἀπὸ σπίτι,
Ὅπου, πατέρας, μάννα, κόρη, γυιός, δοῦλος, ἔχει πεθάνει.
Θἄνε καλὸ ἂν μπορέσης τέτοιο σιναπόσπορο νὰ βρῆς».
Ἔτσι, Κύριε, μοῦ μίλησες ἐχθές.**

'Ο Κύριος τρυφερὰ
Τῆς χαμογέλασε καί—Ναί, καλὴ ἀδελφή μου,
Ἔτσι ἐγὼ σοῦ εἶπα. Μπόρεσες ὅμως νὰ βρῆς
Τὸ σιναπόσπορο;
—Ἄχ ! Πῆγα, Κύριε, σφίγγοντας στὸ στῆθος
Τὸ δύστυχο μωρό, κρύο πιά, γυρεύοντας στὴν κάθε μιὰ καλύβα,
Κι' ἐδῶ στὸ λόγγο, καὶ πιὸ πέρα, πρὸς τὴ χώρα :
«Δόστε μου, ἔτσι καλὸ νὰ ἰδῆτε, λίγο σπόρο σιναπιοῦ,
Ὡς ἕνα λαγηνάκι». Ὅσοι εἴχανε μοῦ ἐδίναν,
Γιατὶ φτωχὸς φτωχόνε συμπονεῖ.
Μὰ ὅταν ρωτοῦσα: «Μέσα στὸ καλό σας σπιτικό,
Μὴν πέθανε καμμιὰ φορὰ κανένας ;
Ἄντρας, γυναῖκα, δοῦλος ἢ παιδί;» Μοῦ ἀποκρινόνταν,
«Ἄχ, ἀδελφή μου ! Τ' εἶνε τοῦτο ποὺ ρωτᾶς; Οἱ πεθαμένοι
Δὲν ἔχουν μετρημό, κ' οἱ ζωντανοὶ εἶναι λίγοι».
Κ' ἔτσι μ' ἕνα θλιμμένο εὐχαριστῶ τοὺς γύριζα τὸ σπόρο,
Κι' ἀπὸ ἄλλους ἐζητοῦσα. Μὰ ὅλοι τους μοῦ λέγαν:
«Νὰ τὸ σινάπι, ἀλλὰ μᾶς πέθανε ἕνας δοῦλος μας καλός»
«Νὰ τὸ σινάπι, μὰ ἔχω ἐγὼ τὸν ἄνδρα πεθαμένο».
«Νὰ λίγο σπόρο σιναπιοῦ, μὰ ἔχει πεθάνει ἐκεῖνος
Ποὺ εἶχε σπαρμένο τὸ χωράφι, πρὶν νὰ φτάσῃ ὁ θερισμός.»
Ἄ, Κύριε, ἕνα καὶ μόνο σπίτι δὲν ἐμπόρεσα νὰ βρῶ,
Ποὺ νἄχε τὸ σινάπι, δίχως νἄχη πεθαμένο.
Γιὰ τοῦτο ἀφῆκα τὸ παιδί μου, ποὺ δὲ θέλει πιὰ βυζί,
Μήτε χαμογελᾶ, κάτω ἀπὸ τ' ἀγριοκλήματα, στὸ ρέμμα,
Γιὰ νὰ Σὲ βρῶ, τὰ πόδια Σου νὰ Σοῦ φιλήσω καὶ νὰ Σ' ἀρωτήσω
Σἄν ποῦ νἄβρισκα σπόρο σιναπιοῦ δίχως τὸ Χάρο ν' ἀπαντήσω
Ἂν τὸ παιδὶ μου δὲν ἔχει πεθάνει ἀληθινά,
Ὅπως τὸ τρέμω, κι' ὅπως ὅλοι, ὅλοι μοῦ τῶπαν».
—Εὑρῆκες, ἀδελφή μου! εἶπεν ὁ Κύριος.
Γυρεύοντας ὅ,τι κανεὶς δὲν βρίσκει—ἐκεῖνο τὸ πικρὸ
Τὸ βάλσαμο ποὺ ἤθελα νὰ σοῦ δώσω: Ὅ,τι ἀγαποῦσες πιὸ πολὺ
Κοιμῶταν ψὲς στὸ στῆθος σου νεκρὸ· μὰ ξέρεις τώρα
Πῶς ὅλος ὁ πλατὺς ὁ κόσμος κλαίει μὲ τὸ δικό σου τὸν καημό.
Κ' ἡ λύπη, μερασμένη σ' ὅλες τὶς καρδιές,
Γιὰ κάθε μιὰ γλυκαίνεται καὶ λιγοστεύει.
Ὤ! τὸ αἷμα μου ὅλο θἄχυνα, νὰ σταματήσῃ ἂν ἦταν βολετό,
Τὰ δάκρυα τὰ δικά σου καὶ νὰ μοῦ κερδίσῃ
Τὸ μυστικό, ποὺ κρύβει αὐτὴ ἡ κατάρα,
Ποὺ κάνει τὴν ἀγάπη τὴ γλυκειὰ μιὰν ἀγωνία γιὰ μᾶς
Καὶ στὴ θυσία τραβᾶ πάνω ἀπὸ τἄνθια—
Σἄν τὰ βουβὰ τὰ ζῶα, ποὺ τὰ τραβοῦν πρὸς τὴ σφαγή—
Τὸν ἄνθρωπο ποὺ ὁρίζει τὰ κοπάδια...
Αὐτὸ τὸ μυστικὸ γυρεύω ἐγώ· θάψε ἐσὺ τὸ παιδὶ σου...

Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τὰ κοσμογονικὰ προβλήματα ΣΤΟΝ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

«Ἡ ἐρημικὴ βαλανιδιὰ» εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ Ἀριστομένη Προβελεγγίου, ποὺ μοιάζει σὰν αὐτοπροσωπογραφία μυστική. Δὲν τὴν συντροφιάζει κανένα δένδρο, δὲν ἔχει γειτόνους νὰ τῆς στεροῦν τὸ φῶς καὶ τὸν ἀέρα, μὰ οὔτε καὶ νὰ τῆς δώσουν βοήθεια. Μόνη βασιλεύει, μόνη χαίρεται τὸν ἥλιο, μόνη δέχεται τὶς θύελλες, «ὁλομόναχη στὴ λαγκαδιά»... Ἔτσι χαίρεται καὶ ὁ Προβελέγγιος μιὰ ἔνδοξη μοναξιὰ στὰ ἑλληνικὰ Γράμματα, ὄχι μονάχα μὲ τὴν ἰδιοτυπία του, σὰν τὸν Κάλβο, τὸν Παπαδια-

μάντη καὶ τὸν Καβάφη, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωή του, ποὺ τὴν πέρασε ἀποτραβηγμένος στὴ Σίφνο του, μακριὰ ἀπὸ ἀξιώματα πνευματικὰ ποὺ τ' ἀρνήθηκε, κι ἀπὸ πολιτικὰ ποὺ τὰ παράτησε, «λάθε βιῶν»...

Ἡ μορφή του «σκιώδης, μακρυνή, ἐξώκοσμη, παιδικὴ μαζὶ καὶ βιβλική». [1] «Ἕνας λευκὸς ἱερατικὸς γέρος, καθαρὸς σὰν τὸ φῶς, ἀρχοντικὸς καὶ γλυκομίλητος, ἐρημίτης ποὺ δὲν τὰ περιφρόνησε τὰ ἐγκόσμια, ἀλλὰ ἀποταμίευσε τὴ γνώση τους». [2] «Ἕνας ἱερεὺς κάποιας θρησκείας ἀπόκοσμης ἢ ἀπὸ τοῦ Βελασκὲζ τὸ θεῖο χρωστῆρα ζωγραφισμένος» [3], ποὺ κυκλοφοροῦσε μέσα στὸν κόσμο ἕνα δράμα πρᾶο, ἄϋλο, ἁπαλό...

Καὶ ἡ ποίησίς του μοιάζει μ' αὐτὴ τὴν ἐρημικὴ βαλανιδιά, ποὺ «μέσα στὶς ἄγριες νύκτες, μέσ' στὴν ἐρημία, μονάχη παλεύει μὲ τὴν τρικυμία, καὶ τὰ παλέματα τὴν ἀντρειώνουν», ἐνῶ γύρω της βόσκουν «χαμόκλαδα, λουλούδια καὶ βοτάνια»... Ποίησις ὑψηλή. «Δὲν εἶναι αἰσθηματολόγος τις δημοσιογραφία, μήτε χαῦνος ἐρωτολογία διὰ τὴν Ἑλένην ἢ τὴν Μαρίαν, τὴν ξανθὴν ἢ τὴν καστανήν» [4], ἀλλὰ κάποιο παράθυρο ἢ ἔστω κάποια χαραμάδα «διὰ μέσου τῶν ὁποίων νὰ συγκοινωνῶμεν πρὸς τὰ ἄστρα». Ὑπάρχουν, βέβαια, καὶ ποιήματα αἰσθηματικά, καθὼς ὑπάρχουν καὶ πατριωτικά, ἀλλὰ «παραλλήλως πρὸς αὐτά, ὁ Προβελέγγιος ἐκφράζει καὶ κάτι ἄλλο: τὴν φιλοσοφικὴν περὶ τοῦ κόσμου ἀντίληψίν του, τόσον συχνότερα δὲ καὶ προσωπικώτερα ἀπὸ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ συναισθήματά του, ὥστε νὰ μὴ διστάζῃ νὰ τὸν ὀνομάσῃ κανεὶς φιλόσοφο ποιητὴ» [5] καὶ μάλιστα νὰ δεχθῇ, ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ διάθεσις εἶναι ὁ λόγος ὑπάρξεως τοῦ ὅλου ἔργου του.

Ὁ Προβελέγγιος δὲν ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ «δειλὸν θνητὸν γένος». Ὁ ἴδιος ἔχει ἐξομολογηθῆ [6] ὅτι ἐσύναξε τὰ τραγούδια του «στὴν πλάση τὴ μεγάλη», σὲ στιγμὲς ποὺ ἔλαμψε στὴν καρδιά του μιὰν ἀκτίνα «ἀπὸ τὰ θεῖα κάλλη της ἐκεῖνα»· τὰ ἐσύναξε «στῆς ζωῆς τὰ ἐρημοπάτια», στὶς κρυμμένες ἀπὸ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων τὰ μάτια ἀτραπούς· τὰ ἐσύναξε ἀκόμη ἀπὸ «τὰ τρίσβαθα στήθεια», ὅπου ὁ ποιητὴς μονάχα, σὰν ψαρᾶς μαργαριταριῶν, ριψοκινδυνεύει ἐρευνῶντας τὸν ἑαυτό του. Εἶναι:

---

1. Ἀνδρέα Καραντώνη. «Ἀριστομένης Προβελέγγιος», Ἑλλ. Δημιουργία», 1951, σ. 840.
2. Μιχ. Περάνθη: «Ὁ Προβελέγγιος» ἔνθ. ἀν. σ. 849.
3. Ρώμου Φιλύρα: «Πορτραῖτο», ἔνθ. ἀν σ. 844.
4. Κ. Παλαμᾶ: «Πρῶτα κριτικά», σ. 124
5. Κλ. Παρασχου. «Ἡ ποιησις τοῦ Προβελεγγίου», Ἑλλ. Δημ. 1951, σ.861·
6. «Ἀντὶ προλόγου», Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, σ. 3

Θεία φωνὴ σὲ γήϊνα τραγούδια,
ποτάμι ποὺ γλυκὰ λαλεῖ καὶ τρέχει,
βαθιά, βαθιὰ κρυμμένο σὲ λουλούδια.

Εἶναι τραγούδια κάποτε ἀπόκρυφα, μὲ λόγια «ἄγραφα», μὲ εἰκόνες «ἀνάμεσα» στὶς γραμμές, μὲ ἤχους ἐσωτερικούς, προωρισμένους γιὰ λίγα μάτια καὶ γιὰ λίγες καρδιές...

Ἀλλὰ εἶν' ἐπίσης τραγούδια—γεννήματα τοῦ πόνου, μετουσίωσις τῆς μεταφυσικῆς ἀγωνίας.

Ἀγωνίσθηκε καὶ ὑπέφερε ὁ ποιητής, γιατὶ ἤθελε νὰ κρούσῃ τὶς πόρτες τοῦ Ἀπείρου. «Ὁ σοφός—ἔγραψε ὁ Παλαμᾶς [7] κρούει ὅλες τὶς π ό ρ τ ε ς τοῦ Ἀπείρου. Στέκεται καὶ ρωτᾶ ὅλες τὶς Σ φ ί γ γ ε ς. Στὸ πλάϊ του ἕνας σ τ ρ α τ ι ώ τ η ς δὲν κάνει τίποτε· μόνο ὑπακούει· δὲν εἶναι πιὸ κοντὰ νὰ λύσῃ τὸ μέγα πρόβλημα τῆς εὐτυχίας;». Ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα τὸ δ ι έ λ υ σ ε ὁ Βολταῖρος, ὅταν ἕνα ξημέρωμα ἔσβησε τὴ λάμπα τῆς ἀγρύπνιας του καὶ καλημέρισε, δυστυχισμένος αὐτὸς ποὺ δὲν εἶχε βρῆ τὴ λύσι τοῦ φιλοσοφικοῦ προβλήματος, τὸν γείτονά του τὸν τσαγκάρη, ποὺ φρέσκος—φρέσκος ἄνοιγε τὸ μαγαζάκι του, εὐτυχισμένος ποὺ δὲν εἶχε τέτοια προβλήματα. Δὲν θ' ἄλλαζα, εἶπε, τὴ δική μου «δυστυχία» μὲ τὴ δική σου τὴν «εὐτυχία»

Ὁ Πρεβελέγγιος ξέρει τὴ μοῖρα του:

Ὦ οὐρανία λαχτάρα,
σὺ ποὺ φλογίζεις τὰ στήθη
τῶν ποιητῶν ἀπ' τὴν πρώτη
στιγμὴ ποὺ ὁ κόσμος γεννήθη! [8]

καὶ τὴν ἀποδέχεται ὄχι μονάχα μὲ καρτερία, ἀλλὰ καὶ μὲ ἱκανοποίησι, γιατὶ ξέρει ὅτι «μέσ' στοῦ καημοῦ τὴν ὥρα» καὶ «στοῦ πόνου τὴν ἀντάρα» ἡ καρδιὰ «τ' ἄνθη πετᾶ τὰ πλέον μυροφόρα». Καὶ ἀντιμετωπίζει τὸν πόνο μὲ τὴν ὑπέροχη φιλοσοφία του:

Ὄργονε, πόνε, ὄργονε, μὲ νύχια σιδερένια
τὸ στῆθος μου καὶ ἄνοιγε βαθιά, βαθιὰ πληγή.
Ὄργονε, πόνε! ἡ καρδιὰ κι' ἂν εἶναι χωματένια,
εἶν' ὅμως ἀκατάστρεφτη καὶ καρπερὴ σὰν γῆ! [9]

Ὁ πόνος εἶναι ἕνα μυστικὸ κλειδὶ γιὰ κόσμους ἄλλους, πιὸ ἀληθινούς. Εἶν' ἕνα καμίνι ποὺ καθαρίζει τὴν ψυχή. Εἶναι ἡ ἀφετηρία γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία. Σὰν τὴ φωτοσύνθεσι ποὺ δίνει ἀπὸ τὶς ἡλιαχτίδες τὴ ζωὴ στὸ πράσινο βασίλειο, δίνει ὁ πόνος τὴν ψυχικὴ βλάστησι. Χειραγωγεῖ τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὴν ἀλήθεια.

---

7. Κ. Παλαμᾶ: «Ἡ ποιητική μου», σ. 57.
8. «Ὁ προφήτης Ἠλίας», Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, σ. 35
9. «Φιλοσοφία τοῦ πόνου», ἔν. ἀνθ. σ. 54

Ἐμπρός μου τότε ἀνοίγονται ἀγνώστου κόσμου πλάτη,
τοῦ πόνου ἡ ἀτέλειωτη καὶ στοιχειωμένη γῆ!
Ἐκεῖ ὁ νοῦς ἐλεύθερος, ὁλόφωτο τὸ μάτι
σὲ νέας λούεται ζωῆς τὴ μυστικὴ πηγή.

Αὐτὴ ἡ ἑρμηνεία ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴ σύγχρονη φιλοσοφικὴ σκέψι, ποὺ δέχεται τὸν πόνο σὰν «πνευματικὴ πηγή», σὰν «ἐπίσκεψι τοῦ Θεοῦ» στὰ ζωντανὰ ὄντα.[10] Ἀλλὰ καὶ ἐναρμονίζεται μὲ τὴν ἀρχαία Ὀρφικὴ διδασκαλία, κατὰ τὴν ὁποία τὸ σῶμα βαρύνεται μὲ τὴν Τιτανική του προέλευσι καὶ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκτίσῃ πάνω στὴ γῆ τὴν «ποινὰν πενθεος», γιὰ νὰ καθαρθῆ ἀπὸ τὸ προπατορικὸ μειονέκτημα τῆς προελεύσεως καὶ ὄχι ἀπὸ κανένα ἀτομικὸ ἁμάρτημα.[11] Συνεπῶς, ἡ γήϊνη ζωὴ δὲν εἶναι ὁ τάφος τῆς ψυχῆς καθὼς ἔλεγαν «τινὲς» στὴν ἀρχαιότατη ἐποχή, λογοπαικτῶντας μᾶλλον μὲ τὸ σῶμα καὶ τὸ σῆμα (ὁ σωρὸς λίθων ποὺ ἔδειχνε τὸ μέρος τοῦ τάφου), οὔτε καὶ ἄσκοπη φυλάκισις τῆς ψυχῆς στὴν εἱρκτὴ τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἕνα σχολεῖο καὶ μάλιστα μὲ πολλὲς τάξεις[12] μὲ σκοπὸ τὴν ἀνάδειξι καὶ τὴν ἀνύψωσι τῆς πνευματικῆς οὐσίας, τοῦ μέσα στὸν καθένα μας «δαίμονος» ποὺ ἔθεσεν ὁ θεός, ὥστε «πρὸς τὴν ἐν οὐρανῷ ξυγγένειαν ἀπὸ γῆς ἡμᾶς αἴρειν ὡς ὄντας φυτὸν οὐκ ἔγγειον, ἀλλὰ οὐράνιον».[13] Ἔτσι αἰσθάνεται καὶ ὁ ποιητής:

Αἰσθάνομαι πὼς εἶμαι
πολίτης τοῦ Παντὸς
καὶ μιὰ φωνὴ καλεῖ με
σὲ κόσμους θείου φωτός.[14]

Τὸ θέμα αὐτὸ — τῆς ἀποδημίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ Παντὸς καὶ τῆς βαθιᾶς νοσταλγίας του — τὸ χειρίζεται ὁ Προβελέγγιος σ᾽ ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα του, ποὺ ἔγραψε σὲ ἡλικία 24 ἐτῶν: τὸ ἐπικὸ ποίημα «Ἀδὰμ καὶ Εὔα».

Ἂν καὶ εἶναι γραμμένο σὲ ἀδιάλλακτη καθαρεύουσα καὶ σὲ τόνο αὐστηρὰ ρομαντικό, δείχνει πνευματικὴ ὡριμότητα καὶ φιλοσοφικὴ ἐγκράτεια. Δίπλα στὴν ποιητικὴ ἄδεια τῆς συνυπάρξεως φυτοφάγων λεόντων μὲ τοὺς ἀμνοὺς καὶ τῆς διακοσμήσεως κάθε ὄχθης ποταμοῦ μὲ χρυσάφι καὶ πολυτίμους λίθους «χύδην», ὑπάρχει ὁ δυισμὸς τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς φθορᾶς, τῆς στοργῆς καὶ τοῦ μίσους, τοῦ φωτὸς καὶ

10. Π. Κανελλοπούλου «Ὁ Χριστιανισμός καὶ ἡ ἐποχή μας», σ. 167.
11. W. Guthrie, prof. Univ. Cambridge. Orphee et la religion Grecque, ed. Payot, p. 186
12. Πλατωνος «Φαιδων», 87 «Ἑκάστην τῶν ψυχῶν πολλὰ σώματα κατατρίβειν»
13. Πλάτωνος «Τιμαιος», 90.
14. «Ὁ ποιητης καὶ το Πνεῦμα», Νέα Ἑστία Θ' 1931.

τῆς σκιᾶς. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ αὐτὸς διφυής. «Πηγὴ τῶν πόθων τ' οὐρανοῦ καὶ τῶν καταχθονίων». Ὁ Θεὸς βλέπει ὅτι μέσα στὴν Εὕα ἀρχίζει νὰ φυτρώνη ἡ τάσις τῆς ἐρεύνης, «αὐτὸς ὁ ἔρως τοῦ Ὑψίστου, ὁ πρὸς τὸ τέλειον παλμός», δυναμωμένος ἀπὸ καρδιὰ εὐπαθῆ κ' εὐγενικιά. Βλέπει ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ χάση τὰ οὐράνια φτερὰ καὶ θὰ παραδοθῆ στὴ μοῖρα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνεται, ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ ἐμποδίση τὴν ἐκδήλωσι τῆς φ ύ σ ε ω ς τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πρὸς τὸ ἄγνωστο διηνεκῆ πτῆσι.

Οὕτως ἐγὼ τὸν ἔπλασα· καὶ κατ' αὐτοῦ αἰτίαν
δὲν ἔχω· οὐδὲ λησμονῶ, ὅτι σαρκὸς μετέχει.

Δέχεται ὁ Θεὸς ὅτι τὸ πταῖσμα τοῦ ἀνθρώπου θὰ πηγάση, καθὼς ἐμφανίζεται νὰ τοῦ λέγη συνήγορος τοῦ ἀνθρώπου ἕνας ἄγγελος, ἀπὸ τὴ γοητεία νὰ ἐρευνήση τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ ἀρθῆ μέχρι τοῦ Ὑψίστου, «ὃν μετ' ἀγάπης ἀκραιφνοῦς καὶ θαυμασμοῦ λατρεύει». Κι' αὐτὴ ἡ ἔρευνα, ποὺ θὰ ὁδηγήση τὸν ἄνθρωπο στὴν παρακοή — σὰν γιὰ νὰ συμβολίση ὅτι κανένα ἐμπόδιο δὲν ἀντέχει στὴ σωστὴ ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἀλήθεια — εἶναι μέσα στὸ θεῖο σχέδιο. Αὐτὴ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ ποιητοῦ, ἄκρως ἀντίθετη πρὸς τὴν ψυχρὴ καὶ σκληρὴ ἀφήγησι τῆς Γενέσεως, ἐνθυμίζει τὸν Λάϊμπνιτζ, ποὺ ἀπέβη ὁ θεωρητικὸς τῆς Θεοδικείας καὶ ἀπέδειξε, πῶς δὲν ἔχουν δίκιο, ὅταν «θεοὺς βροτοὶ αἰτιῶνται», ἀλλὰ οὔτε καὶ οἱ θεοὶ ὅταν αἰτιῶνται τοὺς θνητούς, γιατὶ τὸ κ α κ ό ν, ἀπὸ μεταφυσικὴ ἄποψι, σὰν ἀτέλεια κάθε εἴδους, εἶναι «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» ὅρος τῆς ὑπάρξεως τοῦ πεπερασμένου ὄντος.[15] Ὁ ποιητὴς ἀναπτύσσει καὶ τὶς δύο πλευρές. Ἡ σύνθεσις τοῦ ἀνθρώπου θὰ τὸν ὁδηγήση στὴν ἀναζήτησι τῆς Γνώσεως. Γιὰ νὰ ὑπογραμμίση τὴν ἀξία τῆς ἐλευθέρας ἐρεύνης, ὁ ποιητὴς παρουσιάζει τὸν Θεὸ νὰ παρασκευάζη καὶ τὶς ἀντικειμενικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὸ «πταῖσμα». Διατάσσει τὸν ἀρχάγγελο Γαβριὴλ νὰ κατεβῆ στὰ ἱερὰ ἐδάφη τῆς Ἐδὲμ καὶ νὰ πῆ στὸν φύλακα ἄγγελο «νὰ μὴ κωλύση τὸ πνεῦμα τῆς κολάσεως ἐντὸς νὰ παρεισδύση» καὶ κατόπιν νὰ εἰδοποιήση τὸν κάτοικο τοῦ παραδείσου, ὅτι τὸν ἀπειλεῖ ἐχθρός, γυρίζοντας δὲ νὰ σαλπίση «ἵνα ἀκουσθῆ εἰς ἅπασαν τὴν κτίσιν» ἡ εἴδησις, ὅτι θὰ γίνη ἡ μεγάλη πάλη τῶν αἰώνων :

Θέλω ἡ προαιώνιος καὶ μυστικὴ βουλή μου,
καὶ τὸ ἀνεξερεύνητον καὶ κεκρυμμένον μέλλον
νὰ λάμψουν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἁπάντων τῶν ἀγγέλων!

Ἔτσι, «οὐδὲ εἷς ἄγγελος ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς θείας» βρέθηκε στὴν πύλη τοῦ Παραδείσου, ὅταν φάνηκε ὁ Σατανᾶς,

15. A. Wenzl, prof. Univ. Munich: L' immortalité, ed. Payot, p. 92

καὶ μπόρεσε νὰ εἰσχωρήση στὰ θεῖα ἐδάφη:

Διότι οὕτως ὁ Πατὴρ τοῦ οὐρανοῦ κελεύει,
ὁ διεξάγων μυστικὰς βουλὰς προαιωνίους,
ὅστις ἐγγύθεν μέλλοντα ἀπώτατ' ἀνιχνεύει
κ' εἰς φαινομένων συμφορὰν κρύπτει σκοποὺς ἁγίους.

Εἶναι λοιπὸν ἁπλὸ «φαινόμενον» ἡ συμφορὰ τῆς πτώσεως τοῦ πρωτοπλάστου, ποὺ θὰ βαρύνη τοὺς ἀναρίθμητους ἀπογόνους του, σὰν «κατάρα» γιὰ ἐκείνους ποὺ ξεχνοῦν τὴν Σωκρατικὴ προειδοποίησι, ὅτι εἶναι «ἀπάτης μεστὴ ἡ διὰ τῶν ὀμμάτων σκέψις», σὰν εὐλογία γιὰ ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἐσωτερικὴ ὅρασι. Ἐδῶ ὁ ποιητὴς ἐνθυμίζει τὴν ἀναφώνησι τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου γιὰ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα: Felix culpa! Εὐτυχὲς σφάλμα, γιατί, διωγμένος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἕναν παράδεισο πνευματικῆς ἀεργίας, θὰ γίνη τὸ πλᾶσμα μὲ τὴν ἀθάνατη σπίθα, θὰ ἀθλήση στὸν ἀγῶνα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, θὰ ἀποκτήση σ υ ν ε ί δ η σ ι τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ θὰ ἐξαγνισθῆ μέσ' ἀπὸ τὸ μόχθο καὶ τὶς θύελλες τῆς ζωῆς.

Προχωρεῖ λοιπὸν ὁ Σατανᾶς γιὰ τὴν ἐκτέλεσι τοῦ ρόλου του στὸ θ ε ῖ ο σ χ έ δ ι ο — γιατὶ καὶ ὁ ἴδιος παραδέχεται, σὰν πλησιάζει τοὺς πρωτόπλαστους, ὅτι χωρὶς τὴ θεία ἀνοχὴ «καὶ ἄνθος ἓν ἀδυνατεῖ νὰ σβέση ὁ δάκτυλός του»— ἐνῶ ὁ Γαβριὴλ καθησυχάζει τοὺς ἀγγέλους:

Μὴ δυσφορῆτε βλέποντες τὸν δαίμονα νὰ χαίρῃ·
αἰῶνας ἄλγους ἡ στιγμὴ τῆς ἡδονῆς θὰ φέρῃ.
Μηδὲ λυπεῖσθε τὸν Ἀδάμ, ὃν θέλει ἀπατήσει·
τὴν ἀποθέωσιν αὐτοῦ ἡ πτῶσις θἀγεννήσῃ.

Βέβαια, τίμημα τοῦ ἁμαρτήματος θὰ εἶναι ὁ θάνατος. Θὰ ἐξορισθῆ ὁ Ἀδὰμ ἀπὸ τὴν μαγικὴ χώρα, ὅπου «εἰσέτι νέφος δὲν ἡπλώθη, οὐδ' ἄκανθα συνερριζώθη ἐντὸς ἀνθέων», ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ φθορὰ καὶ «φύλλα ξηρὰ δὲν στροβιλίζουν ρύακος ρεῖθρα ἀργυρᾶ». Θὰ περιβληθῆ τὴν «δερμάτινη», τὴν σαρκικὴ στολή, συνεζευγμένος τῇ φθορᾷ...

Ἀλλά, μηδείς, ὦ ἄγγελοι, νομίσῃ ὡς μεγάλην
ποινὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον τὴν τοῦ θανάτου ζάλην.
Ναί, δι' αὐτὸν ὁ θάνατος θὰ εἶναι ἡ σκοτία
ἡ φέρουσα εἰς τ' οὐρανοῦ τὰ φωτεινὰ χωρία·
εἶναι ἡ Πύλη ἡ στενή, δι' ἧς θὰ ἀναβαίνῃ
ὁ ἄνθρωπος ὡσεὶ θεὸς τοῦ Πλάστου τὰ τεμένη·
εἶναι ἡ κλεὶς τοῦ οὐρανοῦ, ἥτις μυστικωτάτη
ἀπὸ τῆς ὕλης τὰ δεσμὰ τὸ πνεῦμα θ' ἀπαλάττῃ...

Πλήν, ἀδελφοί, φαιδρύνθητε! τὸ πλᾶσμα τὸ ὁποῖον
τοσοῦτον ἠγαπήσαμεν, οὐδεὶς θὰ καταστρέψῃ,
ἀλλ' ἄνω εἰς τὸν οὐρανὸν φαιδρὸν θὰ ἐπιστρέψῃ
μετὰ ἀγγέλων ἄγγελος ἀπὸ τῶν ἐπιγείων!

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ποιητὴς δοξολογεῖ σὲ πολλὲς εὐκαιρίες τὸ ὄχημα τῆς ψυχῆς σ' ἕνα τέτοιο ταξίδι, τὸ σῶμα· καὶ τὸν κόσμο του, τὴν ὑλική ζωή. Στὸν «Προφήτη Ἡλία» ἀποκαλεῖ τὸ σῶμα του ἁγιασμένο, γιατὶ αὐτὸ τὸν ἔκανε μέγαν καὶ θεῖον, καὶ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα ἐμάντευσε τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο. Στὸ «Φῶς στὸ βουνό», ἀπὸ ὅλα τ' ἄστρα προτιμάει «τῆς γῆς τὴ χωματένια σφαῖρα», γιατὶ εἶναι ἡ μητέρα τῶν ὀνείρων μας καὶ ὁ τόπος τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πόνου μας, γιατὶ «μὲ τῆς γῆς αὐτῆς τὸ νοῦ καὶ τὸ μάτι» θωροῦμε τὴ μαγικὴ πλάση. Στὸν «Ποιητὴ καὶ τὸ πνεῦμα», ἀντίθετ' ἀπὸ τὴν καλογηρικὴ μισοκοσμία, ἐκφράζει τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴ γῆ μὲ τα θέλγητρά της, ποὺ τὰ χαίρεται σὰν πρόσκαιρος διαβάτης τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη του συνάμα, γιατὶ ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τῆς γῆς ἀνυψώνεται σὲ κόσμους φωτεινούς.

Εἶναι φυσιολάτρης ὁ Προβελέγγιος. Χαιρετίζει τὸν ἥλιο σ' ὅλη τὴν τροχιά του. Τῆς φύσεως τὰ κάλλη κάνουν τὴν καρδιὰ του νὰ πάλλη χαρούμενη. Ἕνα φρέσκο κλωνάρι, ἕνας θάμνος θυμαριοῦ, ἕνα πολύχρωμο λουλούδι, τοῦ χώματος ἡ φρεσκάδα ἀπ' τὸ πρωτοβρόχι, ἡ πορφύρα ποὺ ἁπλώνει στὸν οὐρανὸ ἕνα ἡλιοβασίλεμμα, ἡ σπίθα ἑνὸς ἄστρου, ἡ σιγαλιὰ ἑνὸς λαγκαδιοῦ, κάθε στιγμὴ στὴν ἀπέραντη φύσι, εἶναι καὶ μιὰ στιγμὴ εὐτυχίας γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅταν δὲν διαβαίνει τυφλός. Τὸ μάτι εἶναι γιὰ τὸν ποιητὴ τὸ ὄργανο τῆς συλλογῆς ἐντυπώσεων γιὰ ψυχικὴ ἐπεξεργασία. «Μάτι», «ὄμμα», «βλέμμα», «ὀφθαλμός», «ὅρασις», «ματιά», καὶ κάθε λέξι ποὺ ἀναφέρεται στὰ δύο φωτεινὰ παράθυρα τῆς ψυχῆς, ἀναφέρονται συχνότατα καὶ ὑποδηλώνουν τὸν ὁραματισμὸ σὰν τὴν προσφιλῆ του μέθοδο ἐμπειρίας.[16] Ἡ ὅρασις, ἄλλως τε, εἶναι καὶ κατὰ τὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἡ αἰτία τῆς πιὸ μεγάλης ὠφελείας τῶν ἀνθρώπων, γιατὶ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐρευνοῦμε περὶ τῆς φύσεως τοῦ σύμπαντος ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου, «ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν οὔτε ἥξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ θεῶν».[17] Αὐτὴ ἡ φιλοσοφικὴ θεώρησις τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου εἶναι κατὰ τὸν Ἀναξαγόρα, αὐτὸ ποὺ ἀξίζει στὴ ζωὴ καὶ δίνει στὴν ὕπαρξι τὴν οὐσιώδη διαφορὰ ἀπὸ τὴν μή—ὕπαρξι. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἔρθει στὴ ζωή, εἶπε, δύναται «θεωρῆσαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν περὶ τὸν ὅλον κόσμον τάξιν».[18] Τέτοια εἶναι τοῦ ματιοῦ ἡ ἀξία καὶ ὁ προορισμὸς στὴν ποίησι τοῦ Προβελεγγίου. Δὲν ὁδηγεῖ σὲ μιὰ

---

16. Γ. Θεμελῆ: «Προβελέγγιος, Δροσινης κ. ἀ.», Βασ. Βιβλ. σ. 11.
17. Πλάτωνος «Τιμαιος», 47.
18. Ἀριστοτέλους «Ἠθ. Νικομ.» Α. 4.

φυσιολατρεία ἐξωτερική, ἀλλα ἀποβλέπει σὲ μιὰ κοινωνία τοῦ ὑπερκόσμιου μυστηρίου. Ὁ ποιητὴς ὠθεῖ τὸ βλέμμα του «ἐκεῖθεν τῆς γλαυκῆς τοῦ πόντου πλάτης, ἔνθα οὐρανὸς καὶ κῦμα κλίνουσι πρὸς ἀσπασμόν», ἀλλὰ «μ' ἔκφρασιν ἀλγηδόνος ὑπερτάτης», ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι τὸ «ἐκεῖθεν» θὰ παραμείνη μυστηριῶδες. Ἡ χαραυγὴ εἶναι «τοῦ κόσμου εὐφροσύνη», μὰ καὶ μυστήριο γιὰ τὸν ποιητή, ποὺ εἶναι διψασμένος γιὰ ἀναζήτησι καὶ ἔχει πλασθῆ νὰ ποθῆ «τὰ γαλάζια, ἀπέραντα πελάγη τ' οὐρανοῦ».

Καὶ σὲ τὶ ἀποτελέσματα φθάνει στὴν ἀναζητησι τῆς ἀλήθειας;'Αλλοίμονο! Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς—τὸ θεμελιακὸ ἐρώτημα τῆς μεταφυσικῆς—εἶναι καὶ θα παραμείνη μυστήριο.

Εἶν' ἡ ζωή! τὸ μέγα μυστικὸ στὴν πλάσι.
'Ανθρώπου νοῦς δὲν ἔφθασεν, οὔτε θὰ φθάση
ν' ἀνακαλύψη τὴν πρωτόγονη πηγή,
ποὺ τρέχει ἀστείρευτη, θαυματουργὴ
ἀπ' τῆς αἰωνιότητος τὰ σκότη,
ἀπ' τῆς δημιουργίας τὴν ὁρμὴ τὴν πρώτη.

Τὸν πρῶτο σπόρο τῆς ζωῆς ποιὰ χέρια
τὸν ἔχουνε σκορπίσει μέσ' στ' ἀστέρια;
Μέσ' στοῦ Παντὸς τὴν ἔκτασι τὴν τόση,
μέσ' στὸν ἀφάνταστο τῶν κόσμων πληθυσμό,
ποιὰ γῆ τὸν ἔχει πρωτονοιώσει
τὸν ἅγιο τῆς ζωῆς παλμό;

(«Ἡ Ζωή», Ἐμπρος στο ἄπειρον, σ. 9)

Στὸν «Αἰώνιο ὁδοιπόρο» (Ποιήματα παλαιὰ καὶ νεα) δοξολογεῖ τὴν 'Επιστήμη, ποὺ «μὲ τοῦ Θωμᾶ τὴν βαθυτάτην ρῆσιν» λυτρώνει τους ἀνθρώπους ἀπὸ πλάνες καὶ χίμαιρες καὶ στρέφοντας ρωμαλέα ἔρευνα πρὸς τὴ Φύσι «τὸν Θεὸν ἐμβλέπει». Στὴν 'Επιστήμη, μάλιστα στὴν ἀστρονομία, στηρίζει κάποιες ἐλπίδες, που τὶς ἐκφράζει μὲ μιὰ νυκτερινὴ προσλαλιὰ στ' ἀστέρια.

Σεῖς εἶσθε ἡ πρώτη, φωτεινὴ πηγὴ
ἐμπνεύσεων ὑψηλῶν ἐπουρανίων.
Μὲ τὴν ἀθάνατη λαμπάδα σας ἡ γῆ
ὥρμησε μυστηρίων αἰωνίων
τὰ σκότη νὰ φωτίση. Πλοηγοὶ
σεῖς εἶσθε θεοπνεύστων τολμηρῶν πνευμάτων
μέσ' στὸν ὠκεανὸ τόσων θαυμάτων.
Κι' ἂν ποτ' ὁ ἄνθρωπος μέσ' στοὺς αἰῶνας φθάση
ἀπ' τῆς Σφιγγὸς τ' ἀλάλητα τὰ χείλη
τὸ μυστικὸ τῆς Πλάσεως ν' ἀποσπάση,
τὸν θρίαμβό του εἰς ἐσᾶς θὰ τὸν ὀφείλη.

(«Τ' ἀστερια», Ἐμπρὸς στὸ ἄπειρον, σ. 30)

«'Εὰν ποτέ...». Εἶναι μιὰ μηδαμινὴ ὑπόθεσις, ποὺ δὲν θερμαίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ποιητοῦ. Γιατὶ

Κι' ἂν ἠμποροῦσεν ὁ θνητὸς ν' ἀνυψωθῇ
ἀπὸ τὴν ταπεινή, μικρή μας γῆ,
κ' ἐλεύθερος νὰ περιπλανηθῇ
στῶν θαυμασίων ἄστρων τὴ μαρμαρυγή —
ἀπὸ τὸν Νότιο Σταυρὸ στὸν 'Αλταΐρα,
ἀπὸ τὸν Πολικὸ στὴ Λύρα
κι' ἀπὸ τὸν Κάνωπο στὸ Σείριο —
καὶ τοὺς σοφούς των ἐὰν ἤθελ' ἐρωτήσει
γιὰ τῆς Δημιουργίας τὸ μυστήριο,
ἀλλοίμονο, κ' ἐκεῖ θὲν' ἀπαντήση
ἀμφιβολία καὶ εἰκασία.

Κάθε σοφὸς κ' ἐκεῖ θὲ νὰ δημιουργῇ
τὸ Σύστημά του μὲ δική του φαντασία,
σὰν τοὺς σοφοὺς ἐδῶ στὴ γῆ.
Ὅσο κι' ἂν εἶναι ἐκεῖνα τ' ἄστρα γιγαντένια,
ἴδια κ' ἐμᾶς κ' ἐκεῖνα κυβερνᾷ
μιὰ μοῖρα σιδερένια·
ἔξω ἀπ' τὴ σφαῖρα του κανένας δὲν περνᾷ.

Μὰ καὶ τῆς γῆς μας τὸ κατῶφλι ἂν δρασκελίσης,
τί τάχα ἐλπίζεις ν' ἀντικρύσης;
Ἄστρα μονάχα πέρα, γύρου,
ἀτέλειωτα συμπλέγματα σφαιρῶν
μὲ τὸν ἰλιγγιώδη των χορὸν
καὶ Χάος Χάους, Ἄπειρον 'Απείρου.

(«Κι' ἂν ἠμποροῦσεν ὁ θνητός», 'Εμπρὸς στὸ ἄπειρον σ. 21)

Μὰ κι' ἂν ὁ βαθυστόχαστος σοφὸς ἔφθανε στὸ τελευταῖο τῆς Γνώσεως ὅριο, πάλι θὰ στεκόταν ἀντικρὺ στὸ Ἄγνωστο, ποὺ ὁ καθένας θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ τὸ ἑρμηνεύση μὲ τὴν δική του «ἀχαλίνωτη» φαντασία καὶ τὸ σύστημά του λίγον καιρὸ θὰ ἐνθουσίαζε τὴ γῆ, γιατὶ σὲ λίγο θὰ τὸ γκρέμιζε κάποιος ἄλλος. «'Αγέρινα παλάτια» ποὺ πέφτουν διαδοχικὰ καὶ «ἄχ, ἀνειρήνευτα μένουν τὰ στήθια» μέσα σ' αὐτὸν τὸν κυκεῶνα.

Μιὰ πίστις μένει καὶ θὰ μένη στὸν αἰῶνα:
ὁ Δισταγμός.

(«Τί νὰ πιστεψω;», 'Εμπρὸς στὸ ἄπειρον σ. 23)

Στὸν «'Αδὰμ καὶ Εὔα» χαρακτηρίζει «μωρία» τὴν ἀναζήτησι τῆς ἀρχικῆς σοφίας. Στὸ «Φύσις ἁγία», τὴν φοβᾶται σὰν κίνδυνο τρομερὸ ἀκόμη καὶ παραφροσύνης. Τὰ ἀπηγορευμένα γιὰ τὸν ἄνθρωπο μυστικὰ εἶναι ἴσως κρυμμένα ἀπὸ τῆς Φύσεως τὴ φιλοστοργία. Ὁ Θεὸς εἶναι «ἀναντίβλεπτος μορφή». Οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ τὸν δοῦν μόνο διὰ μέσου τῆς Φύσεως.

Ἡ ἀπαράμιλλος Ἐδέμ, τοῦ οὐρανοῦ ἡ σκέπη,
ἥν στέφουν ἄστρα φωτεινὰ πληθύος ἀμυθήτου,
ἡ κτίσις ἅπασα, ἰδοὺ ἡ ἄφατος μορφή του,
ἥν προωρίσθη τ' ὄμμα σας τὸ ἀσθενὲς νὰ βλέπη.
Πρὸς τὶ λοιπὸν τὴν θείαν του ἐμφάνισιν ζητεῖτε,
ἥτις τὸ ἄπειρον πληροῖ, πλησίον σας ἑδρεύει;
Εἰς τῶν ζεφύρων τὴν πνοὴν τὸ πνεῦμα του κινεῖται
καὶ ἅγιον, φιλάνθρωπον τὰς ὄψεις σας θωπεύει.
Εἰς τοῦ ἡλίου τὸν φανὸν λανθάνων σᾶς θερμαίνει,
καὶ ἄνω οἱ χρυσοῖ πυρσοὶ τῶν γλυκερῶν ἀστέρων
εἶναι μυρίοι ὀφθαλμοὶ δι' ὧν σᾶς βλέπει χαίρων,
καὶ ὡς ἀκτῖνας ἐφ' ὑμῶν φιλοστοργίαν ραίνει.

Δαρμένος ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ ἀγωνία, φθάνει μ' ἐγκαρτέρησι στὴν ἐξωτερικὴ φυσιολατρεία. Τοῦ ἀρκεῖ νὰ χαίρεται τὰ θαυμάσια κάλλη τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ν' ἀκούη τὰ κρυφομιλήματα τοῦ δάσους καὶ τοῦ μοναχικοῦ ρυακιοῦ. Ἂν εἶν' ἀθάνατη ἡ ψυχή μας, δὲν θ' ἀργήση ἡ ἡμέρα ποὺ θ' ἀνοιγοῦν τὰ ἐκστατικά μας μάτια στὸν κόσμο τῶν μυστηρίων.

Ἀλλ' ἂν μὲ τὸ φθαρτό μας σῶμα πάλι
θὰ σβύση σὰν λαμπάδα κ' ἡ ψυχή,
γιατὶ τὴ στάλα τῆ ζωῆς μας τὴ φτωχὴ
μὲ μόχθων μάταιων νὰ τὴν πικραίνω ζάλη;
Ὢ κάλλιο ἀπὸ τὸ φῶς σου καὶ τὴν ὀμορφιά σου
ὡραιότερα τὰ Πέρα νὰ δημιουργῶ,
παρὰ νὰ σοῦ ζητῶ, θνητὸς ἐγώ,
τ' ἀφάνταστα νὰ φανερώσης μυστικά σου.

(«Φύσις ἅγια..», Ἔμπρος στὸ ἄπειρον, σ. 17)

Ὁ Ποιητὴς ἔχει ἕνα κοινωνικὸ «πιστεύω» γιὰ τὴν ἀληθινὴ γαλήνη τοῦ ἀνθρώπου, τὴ γαλήνη στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, μεσ' ἀπὸ τὴν καταπολέμησι τῶν παθῶν. Καὶ τὴν ἀναπτύσσει στὸ ποίημά του «Ποῦ ἡ γαλήνη;». Ἀλλὰ θρησκευτικὸ «πιστεύω» δὲν ἔχει. Γνωρίζει τὴν ἀξία τῆς πίστεως.

Ἡ πίστις! θεία δύναμις, ποὺ ἐλευθερώνει
τὸ πνεῦμ' ἀπὸ τὸν δαίμονα τῶν δισταγμῶν
καὶ γαληνεύει καὶ ἡμερώνει
τοῦ στήθους τὸν συνταραγμόν.

(«Σ' εἶσ' ὁ Θεός μου», Ἔμπρὸς στὸ ἄπειρον σ. 85)

Ὢ πίστη, ποὺ συνάζεις ἕνα ἕνα
τὰ θρύμματα καθ' εὐτυχίας ἐπὶ γῆς
καὶ μὲ αὐτὰ παλάτια κτίζεις μαγεμένα
κ' εἰς ἄλλον κόσμον νέα χαρὰ δημιουργεῖς...

(«Εἰς τὴν ἀδελφήν της», Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, σ. 272)

Ἀλλὰ θεωρεῖ τὴν πίστι μιὰ «πλάνη ἀγαπητή» γιὰ τὸ πλῆθος. Καὶ εἶναι ὁ ποιητής, ἐκεῖνος ὁ διαβάτης ποὺ ἀφήνει εὐλαβικὰ λίγα ἄνθη στὴν εἰκόνα ἁγίου, ἐξομολογεῖται ὅμως, ὅτι τὴν δέχεται σὰν «μιὰ ὡραία ἰδέα», χρήσιμη γιὰ τὸν ἄν-

θρωπο, πού τῆς ζωῆς τὸ σκληρὸ καὶ βαρὺ χέρι ἔχει βυθίσει «σὲ σκότος ἀπελπιστικό».

Αὐτὸς δὲν ἔχει τὴ σοφία
νὰ ὑψωθεῖ πρὸς τὴν ἀλήθεια·
σὺ τοῦ σταλάζεις εἰς τὰ στήθια
τὴν ἄδολή του τὴ λατρεία,
τὴν πλάνη τὴν ἀγαπητή.

Ναί, μὲ στοργὴ καὶ μὲ φροντίδα
σὺ τὴν ἀλήθεια τοῦ σκεπάζεις.
μιὰν ἄλλη πιὸ γλυκειὰ τοῦ τάζεις
καὶ πιὸ παρήγορη ἐλπίδα,
ἔξω ἀπ' τὴ σφαῖρα μας αὐτή.

(«Ἑορτὴ ἁγίου», Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, σ. 25).

Καὶ ναὶ μὲν ἔχει γράψει εὐλαβικὰ ποιήματα γιὰ τὴν Χριστιανικὴ θρησκεία[19], πού ἔφερε στὸν κόσμο νέα ἰδανικὰ καὶ τὰ «περίλαμπρα κάλλη» του δὲν θ' ἀμαυρωθοῦν ποτὲ ἀπὸ τὴν «ἐπιστήμη πού ἀμφιβάλλει», ἀλλὰ γιὰ τὸ φαινόμενο τῆς θρησκείας γενικὰ καὶ γιὰ τοὺς «πιστοὺς» εἰδικὰ κρατᾶ στὰ χέρια του φραγγέλιο. Κτυπάει τὴν ὀργάνωσι τῆς ἐκκλησίας, ὑμνῶντας σὰν πνευματικὴ ὁδηγὸ τὴν Ἐπιστήμη.

Δὲν θέλεις σὺ ὑποκρισίαν,
πομπὰς δεήσεις καὶ λιβάνους!
Δὲν στέργεις σὺ τὴν ὀκνηρίαν,
δὲν θέλεις μύστας λαοπλάνους!

(«Αἰώνιος ὁδοιπόρος», Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, σ. 70).

Πιὸ ἀμείλικτος εἶναι γιὰ τοὺς «πιστούς», σὲ ἀντιπαραβολὴ μὲ τὸν ἔξω ἀπὸ πίστεις, ἀλλὰ ἐνάρετο ἄνδρα.

Μέσα στὸν κόσμον ἥσυχος διαβαίνει.
Ὅλοι τριγύρω αὐτονομάζονται πιστοὶ
καὶ φαίνονται στὴν πίστι των παραδομένοι.
Δοξολογίες, λειτουργίες, λιβανωτοί.
Ἀλλὰ καὶ στὶς καρδιὲς κακία,
ὑποκρισία, μοχθηρία κι' ἀδικία.
Ἔχουν στὸ χείλη προσευχές,
ἀλλὰ κατάρα στὶς ψυχές.
τὰ πάθη των ἡ πίστι δὲν τὰ χαλινώνει,
οἱ νόμοι της οἱ ἅγιοι δὲν τὰ συγκρατοῦν.
Μισοῦν, φθονοῦν, συκοφαντοῦν.
Σκοτώνει ὁ νοῦς των, μὰ κ' ἡ γλῶσσα των σκοτώνει.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸν κόσμο τῶν ὑποκριτῶν,
τῶν παρανόμων καὶ τῶν ἀσεβῶν πιστῶν,
ἐκεῖνος ἄδολος, ἀμόλυντος περνᾶ.
Πίστι δὲν ἔχει, ἀλλ' οὔτε πάθη σκοτεινά..:

(«Μέσα στὸν κόσμο», Εμπρὸς στο ἄπειρον σ. 59)

---

19. «Εἰς τον Γολγοθᾶν», Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα σ. 40, «Οἱ ἀδελφοί», «Ἱερουσαλήμ», «Οἱ δύο θρησκεῖες», Ποιήματα σ. 21, 24, 27. « Οἱ δύο κόσμοι», Ἔμπρος στὸ ἄπειρον, σ. 79.

Τὸ ἴδιο ἀμείλικτα ἀντάμειψε τὴ μισαλλοδοξία ποὺ χτυπάει «ἄλλους μὲ σταύρωμα, ἄλλους μὲ πυρά, ἄλλους στὸ δεσμωτήριο» τοὺς σεπτοὺς ἥρωες τοῦ ἐρευνητικοῦ πνεύματος.[20].

Οὔτε καὶ ἡ χονδροειδὴς ἀντίληψις τοῦ πλήθους γιὰ τὸν οὐρανὸ βρίσκει ἔλεος. Ὁ Οὐρανὸς δὲν εἶναι ἡ αἰώνια καὶ φωτεινὴ χώρα, ποὺ τὴν ὑπόσχονται στοὺς θνητοὺς τῆς γῆς «τὰ φαιδρὰ τῆς φαντασίας ἅλματα». Εἶν' ἕνας ἀπέραντος χῶρος ἄστρων ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία τῆς γῆς, καθὼς ἐφάνηκε ἀπὸ τὰ συντρίμματα ἑνὸς ἀερολίθου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ὁ ποιητής, γιὰ νὰ διερμηνεύσῃ ὅλη τὴν πικρὴ ἀπογοήτευσι τοῦ πλήθους.

Ἄχ, πόσα ἰδεώδη, πόσους πόθους μας,
οἵτινες μᾶς ὑψοῦν εἰς τὰ οὐράνια,
πρὸς καλλιτέρων κόσμων ἀναζήτησιν
συντρίβ' ἡ τοῦ μετάλλου σου ἀφάνεια!

Δὲν εἶσαι ἐξ οὐσίας οὐρανογενοῦς,
ὡς οἱ θνητοὶ τὰ ἄνω ἀναπλάττουσι·
φεῦ, εἶσαι λίθος — πλὴν λαλεῖς σαφέστερον
ἢ τῶν αἰώνων ἡ σοφία καὶ ὁ νοῦς.

Οὕτω καὶ σὺ μᾶς λέγεις, ὅτι ἐκ πηλοῦ
εἰσὶν αἱ σφαῖραι τ' οὐρανοῦ αἱ φωταυγεῖς,
καὶ ὅτι ἀρχει ἀνὰ τ' ἄστρα πανταχοῦ
ὁ νόμος ὁ διέπων καὶ τὰ ἐπὶ γῆς.

(«Εἰς ἀερολιθον», Ποιηματα παλαια και νεα, σ. 63)

Ἔρχονται ὅμως στιγμὲς ὅπου ὁ ψυχρὸς νοῦς συγκρούεται μὲ τὴ ζεστὴ καρδιά. Ὁ νοῦς θὰ τραφῇ μὲ τὴ λογική, ἡ καρδιὰ μὲ τὸ μυστήριο. Καὶ ὁ ποιητής, ἀφήνοντας τὸ χῶρο τῆς ἐπιστήμης, θα ἐπιστρέψῃ στὴ μεταφυσικὴ νὰ θέσῃ τα ἀγωνιώδη του ἐρωτήματα.

Αὐτὰ τὰ μαγικά μου ἰνδάλματα,
τὰ ἐξωτικά μου πλάσματα,
ὑπάρχουν, ζοῦν σὲ κάποιο μέρος τ' οὐρανοῦ;
Ἂν ὄχι, πῶς ὁ νοῦς μου τ' ἀναπλάττει,
τὰ ὀνειροπολεῖ
καὶ μ' ἅγιο πάθος τὰ καλεῖ,
τ' ἀναζητᾶ μεσ' στοῦ Παντὸς τὰ πλάτη ;
Ποιὸς ἔχει μεσ' στὰ στήθη μου σταλάξει
μιὰ τέτοια ἀφάνταστη ὀμορφιά;
Ποιὸ χέρι στὴν καρδιά μου ἔχει χαράξει
τὴν ἀνιστόρητη, τὴ θεία ζωγραφιά;

Μήπως σὲ προαιώνιες ἡμέρες
ἔζησα σ' ἄλλον κόσμο, σ' ἄλλο ἀστέρι;
Ἀπὸ λαμπρότερες μὴν ἦλθα σφαῖρες
καὶ τὴν ἐνθύμησί των ἔχω φέρει ;

(«Ὦ βασιλεματα», Εμπρος στὸ ἄπειρον, σ. 13)

---

20. «Σας βλεπω γυρω μου», Ἐμπρὸς στὸ ἄπειρον, σ. 67

Αὐτὸ το ἐρώτημα, ποὺ θυμίζει τὴν Πλατωνικὴ ἐξήγησι τῆς «ἀναμνήσεως»[21] μένει ἀναπάντητο. Τὸ ἴδιο ἀναπάντητο μένει καὶ τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν ὕπαρξι ἄλλων κόσμων «ὑπεργηΐνων».

Καὶ πέρα ἀπὸ τῆς γῆς τὴν ἄκρη παρακεῖ,
στὸ τέλος τοῦ Παντὸς
σ' ὠκεανὸ φωτός,
ὡσὰν μιὰ χώρα βλέπω μυθική.
. . . .
Ὑπάρχουν ἐκεῖ κόσμοι πλέον εὐτυχισμένοι
ἀνώτεροι ἀπ' τὸν ἄνθρωπο τῆς γῆς,
σὲ οὐράνιες ὀμορφιὲς ἐρωτευμένοι·
στεφανωμένοι μὲ τὰ ρόδα τῆς αὐγῆς;

Καὶ ζοῦν ἀστένακτοι, καὶ ἀνώδυνοι καὶ πρᾶοι,
ἐλεύθεροι ἀπ' τοὺς πόνους μας καὶ τὰ δεινά,
ἀνέγγικτοι ἀπ' τὰ πάθη μας τὰ σκοτεινά;
κ' ἡ γαληνὴ ζωή των ρέει,
σὰν τόνος θείας ἁρμονίας,
μέσ' στὴν χαρὰν ἰδανικῶν ἀφάτων,
μεσ' στὴν λατρεία τῶν μεγάλων ὁραμάτων
τῆς πλάσεως τῆς αἰωνίας;

(«Χαράζει», Ποιηματα σ. 129)

Ἡ ἀμφιβολία παραμένει. Παραμένει καὶ ἡ λαχτάρα, ἡ προαιώνια. Ὄχι σὰν ἁπλῆ ἀπορία, μὰ σὰν αἴσθημα νόστου. Μὲ ὑπέρτατο λυρισμό, ἀπευθύνεται στὴ Γῆ, ποὺ αὐτὴ τὸν ἔχει ποτίσει μὲ τὸ μυστηριακό της πνεῦμα, μὲ τὴ νοσταλγία ἄλλων κόσμων καταγωγῆς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, γιατὶ καὶ ἡ Γῆ ἡ ἴδια ἀπὸ ἄλλους κόσμους προῆλθε. «Μάταιος ἔρως» εἶναι τῆς Γῆς ἡ προσπάθεια νὰ φθάση τὸ φωτοβόλο ἄστρο. «Τοῦ κάκου» καὶ ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ ν' ἀγκαλιάση τὴ χώρα τῶν ἰδανικῶν.

Ὦ μάννα Γῆ!
κι' οἱ δυό μας εἴμεθα αἰώνιοι νοσταλγοί!
Πετᾶς, γυρνᾶς, γυρνῶ κι' ἐγὼ μαζί σου
μέσα στὰ θαύματα τῆς ἀστρικῆς ἀβύσσου.
Κι' ὅταν καὶ σὺ μιὰ μέρα θ' ἀποστάσης
καὶ θὰ διαλυθῆς σὲ σύννεφο, σὲ ἀτμόν,
τὴ σκόνη μου θὰ τὴ σκοσπίσης στὰς ἐκτάσεις
μέσα σὲ πλήθη ἡλίων, πλήθη ἀστερισμῶν.

(«Ὦ Γῆ μητερα», Εμπρος στο ἄπειρον σ. 13)

Στὸ ποίημα ποὺ ἤδη ἀνεφέρθη «Εἰς ἀερόλιθον», ὅπου μὲ σαρκασμὸ ὑποθέτει, ὅτι καὶ σ' ἐκεῖνο τὸ ἄστρο πρὶν καταστραφῆ ἐζοῦσαν ἄνθρωποι μὲ τὰ ἴδια «πομφολυγώδη καὶ ἐφήμερα» ἐνδιαφέροντα σὰν τῆς Γῆς, ὅτι καὶ ἐκεῖ κυριαρχοῦσε

21. Πλατωνος «Φαιδων», 72—73. «Ἀναγκη που ἡμᾶς ἐν προτέρῳ τινι χρόνῳ μεμαθηκεναι ἁ νῦν ἀναμιμνησκόμεθα. Τοῦτο δε ἀδυνατον, εἰ μὴ ἦν που ἡμῖν ἡ ψυχη πρὶν ἐν τῷδε τῷ ἀνθρωπίνῳ εἴδει γενεσθαι».

ἡ «προπετὴς κακία» καὶ ὁ ἀδικούμενος θνητὸς ἀνύψωνε τὰ δακρυσμένα μάτια του σὲ κάποιον ἄλλον οὐρανό, ἐπῆλθε μιὰ σύγκρουσις μὲ ἄλλο ἄστρο καὶ περιγράφεται ἡ καταστροφή, ποὺ προφητεύεται καὶ γιὰ τὴ Γῆ.

Καὶ τῶν ὠκεανῶν του καὶ τῶν πελαγῶν
τὰ ὕδατα ἐξώρμησαν ἀφρίζοντα,
κι' ὡς μία δρόσου διελύθησαν σταγὼν
εἰς τὸν χαώδη τοῦ ὠκεανοῦ ὁρίζοντα.

Οὐδὲ ἠκούσθη τῶν κατοίκων ἡ κραυγὴ
κατὰ τὸν πάταγον τὸν καταχθόνιον.
Μία στιγμή, καὶ ἔργον προαιώνιον
ἐκάλυψ' αἰωνίως λήθη καὶ σιγή!

Ἐδῶ, στὴν ἀσύλληπτη ἀπεραντωσύνη τῶν οὐρανίων χώρων καὶ στὴν τρομακτικὴ φαντασμαγορία τῶν κοσμογονικῶν συγκρούσεων, συντρίβεται, ἐκμηδενίζεται ὁ ἄνθρωπος μὲ τὶς προσφιλεῖς του θεωρίες. Πρέπει μήπως νὰ ὑποθέσουμε, πὼς ἐκεῖνα τὰ λουλούδια, «ἁρμονικὰ καὶ τεχνικὰ πλεγμένα», ποὺ μᾶς ὑποσχέθηκε στὴν ἀρχὴ ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴν μεγάλη πλάση, δὲν εἶναι παρὰ ὁ ἀδυσώπητος ὑλισμός;

Εἶν' ὁ Αἰθέρας καὶ τὸ φῶς, τὰ πρωτογόνα ταίρια
κι' ἀπὸ τὸ χρυσογάλανο φιλί των καὶ τ' ἀγκάλιασμα
στὴν ἐρημιὰ τοῦ σύμπαντος ἔλαμψαν μύρια ἀστέρια
καὶ τῆς ζωῆς ἐχύθη τ' ἀναγάλλιασμα;

(«Τὸ μέγα μυστικόν», Ποιήματα σ. 44)

Μένει καὶ πάλι ἀναπάντητο τὸ ἐρώτημα. Εἶναι μήπως ὁ π α ν ε ν θ ε ϊ σ μ ό ς, καθὼς ἐκφράζεται στὴν περιγραφὴ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ («Ἀδὰμ καὶ Εὔα») ποὺ δείχνει τὴ Φύσι σὰν τὸν χιτῶνα τοῦ Θεοῦ; Ἀλλά, ὑπάρχει στὸ ἴδιο ποίημα (ᾆσμα α΄) ἕνας π α ν θ ε ϊ κ ὸς χαιρετισμὸς πρὸς τὸ θεῖον.

Πλάστα, οὐδαμοῦ ἑδρεύεις,
φαεινὸς παντοῦ ἀστράπτεις,
κ' εἰς τὸ φῶς ὅ ἐκτοξεύεις,
τὴν σκοτίαν ὑποθάπτεις
μυστηρίου ὑψηλοῦ.

Ὑπάρχει καὶ ὁ πανθεϊστικώτατος «Βράχος τοῦ ὠκεανοῦ», ὅπου μὲ ἄφθαστο λυρισμὸ περιγράφεται πῶς φυτρώνει ἕνα λουλοῦδι γιὰ νὰ συμβολίσῃ τὴν ἑνότητα τῆς ζωῆς. Ὁ βράχος ξυπνάει ἀπὸ τὸν «πέτρινο ὕπνο» του, ἑνώνεται μὲ τὸ ἀνώτερο βασίλειο τῶν φυτῶν καὶ ἕνα «παράξενο τραγούδι» ἀντηχεῖ τὴ νύχτα μέσ' στὴ σιγαλιά:

Ἀπ' τὴν ἀγάπη μου ριγῶ,
ζεσταίνομαι ἀπ' τὴ στοργή μου·
ἐγὼ εἶμαι σὺ καὶ σὺ ἐγώ·
ἐφύτρωσες στὴ δύναμή μου
ποὺ ἀπ' τὰ σκότη ἐλυτρώθη
καὶ μέσα σου ἐφανερώθη.

Εἶσαι τὸ μάτι ποὺ θωρῶ
αὐτὸν τὸν κόσμο τὸν ὡραῖο,
τὸ φῶς αὐτὸ τὸ καθαρό!
Εἶσαι τὸ στόμα ποὺ ἀναπνέω
εἶσαι ἡ ζωντανὴ ἀλήθεια
ποὺ εἶχα χρόνους μέσ' στὰ στήθια.

(«Ὁ βράχος τοῦ Ὠκεανοῦ», Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, σ. 74)

Τὸ ἴδιο ἔντονος πανθεϊσμὸς ἀναβλύζει καὶ ἀπὸ ἕνα ἄλλο ποίημα, ὅπου ἡ ἑνότητα μὲ τὸ πᾶν εἶναι κάτι σὰν «ἐπισταθμία» πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάδειξι νέων μορφῶν ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο. Ὁ ποιητής, ἕνα βράδυ ποὺ ἡ Ἀθήνα εἶναι λουσμένη σὲ φῶς μενεξέδων, θέλει νὰ σβύση μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἄϋλο φῶς καὶ νὰ ταυτισθῆ μὲ τὴν πολύμορφη μία ζωή.

Ν' ἀναλυθῶ μέσ' στὴ δημιουργία,
στ' ἀκούραστα, τ' ἀθάνατα στοιχεῖα,
ποὺ σμίγουν καὶ φιλιοῦντ' ἐρωτευμένα
καὶ τὴ ζωὴ γεννοῦνε ὁλοένα!

Ναί, ἤθελα ἡ φύση ἡ ἁγία
ν' ἀνοίξη σὰν μητέρα τὴν ἀγκάλη,
νὰ μὲ δεχθῆ! καὶ μέσα στὴ μαγεία
τῶν κόσμων της νὰ μὲ γεννήση πάλι!

Νά, εἶμαι φῶς κ' ἐγὼ στὸ φῶς τοῦ κόσμου,
ζωὴ κ' ἐγὼ μέσ' στῆς ζωῆς τὸ κῦμα,
νὰ ζῶ αἰώνιος! ὁ θάνατός μου
νέα ζωὴ νὰ ἦνε σ' ἄλλο σχῆμα!

(«Ἀπὸ τὸ Ζάππειον», Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα σ. 105)

Τὸ πρόβλημα τοῦ θανάτου — ἡ ἄλλη ὄψις τοῦ θεμελιακοῦ μεταφυσικοῦ ἐρωτήματος γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς — ἔχει πολὺ ἀποσχολήσει τὸν ποιητὴ καὶ σὲ σκόρπια ποιήματα καὶ σὲ χωριστὸ κεφάλαιο τοῦ ἔργου του μὲ τὸν τίτλο «Νεκρολούλουδα». Ὁ θάνατος εἶναι ὁ ἀχώριστος συνοδοιπόρος, ποὺ φαρμακώνει τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων.

Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ ἀπαίσιος ξένος,
ποὺ στὸ τραπέζι τῆς ζωῆς μας τὸ φαιδρό,
κάθετ' ἀθώρητος, σκοτεινιασμένος
μ' ἕνα χαμόγελο πικρό;

Καὶ μέσ' στὰ πανηγύρια, μέσ' στὴν εὐτυχία,
μέσ' στῆς ἀγάπης τὴ χαρὰ τὴν ὑπερτάτη,
ἔχ' ἡ ψυχή μας μιὰ κρυφὴν ἀνησυχία,
ὡσὰν νὰ αἰσθάνεται τὸ βάσκανό του μάτι;

Ἀπάνω μας σὰν ἴσκιος τριγυρνᾶ,
καὶ τῆς ζωῆς τὸν ἥλιο συννεφιάζει,
ὡσὰν τοῦ γερακιοῦ τὸν ἴσκιο ποὺ περνᾶ
καὶ τὰ πουλιὰ τοῦ κάμπου τὰ ξαφνιάζει.

(«Ποιὸς εἶν' αὐτός», Ἐμπρὸς στο ἄπειρον σ. 69)

Εἶναι Αὐτός! Ὁ ἄρχοντας τῆς «χώρας τοῦ στεναγμοῦ», ποὺ δὲν τῆς ἀποδήμησε κανένας, γιὰ νὰ μᾶς πῆ... Αὐτός, ποὺ ἀγωνίζεται ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸν πολεμήση καὶ νὰ τὸν νικήση μὲ τὴν πίστη. Τὶ ἀληθινὰ ὑπάρχει; Ρωτάει ὁ ποιητης.

Ὦ θεικὴ παρηγοριά, στερνὴ θνητῶν ἐλπίδα,
ποὺ φέγγεις στὰ τρισκόταδα τοῦ πόνου πιὸ λαμπρή!
ὑπάρχεις τάχ' ἀληθινά, ὤ οὐράνια μας πατρίδα;
σὲ γράφει μόνο ἐμπρὸς στὸ νοῦ λαχτάρα φλογερή;
(«Νεκρολουλουδα», Ποιηματα παλαιά και νέα σ. 267)

Ποιὸς θ' ἀπαντήση; Ἔρχεται στιγμὴ ποὺ ὁ ποιητὴς θαυμάζει ὅλα τὰ πλάσματα τῶν βουνῶν καὶ τῶν δασῶν, ποὺ δὲν ἔχουν γιὰ τὸ μελλον ἀγωνία, «μάταια φαντάσματα δὲν τὰ τρομάζουν».

Κι' ὁ ἄνθρωπος; — Ὦ πόσα πλάττει
ἐπάνω στὸ στερνὸ κρεβάτι
μὲ τρομαγμένη φαντασία!
Φοβεῖτ' ἐνώπιον τοῦ Ἀγνώστου.
Σκότος ἀνυπαρξίας πότ' ἀνοίγει ἐμπρός του,
καὶ πότ' ἐλπίζει στὴν ἀθανασία.

Ἀθανασίαν ὀνειροπολεῖ.
Ἄχ, ἡ ζωή μας εἶναι μία στάλα μόνον
μέσα στ' ἀτελείωτα πελάγη τῶν αἰώνων.
Εἶναι μονάκριβο φιλί,
ποὺ ἡ μυριοπόθητη ἐρωμένη μᾶς χαρίζει,
ἡ Ἀθανασία. Μὰ τὸ φίλημά της
τὸν πόθο τοῦ θνητοῦ φλογίζει,
θέλει τὴν ἐρωμένη νὰ κρατήση,
στὴν ἀγκαλιά του νὰ τὴν σφίξη
κ' αἰώνια νὰ τὴν κρατήση.
Τῆς ἡδονῆς τῆς ὑπερτάτης
διψᾶ τ' ἀμβρόσιο ποτῆρι νὰ στραγγίξη.

Ὄνειρο πλάνο, μάταιο μαρτύριο!
Ὅλα βυθίζονται
ὅλ' ἀφανίζονται
στὸ μέγα, σκοτεινὸ μυστήριο.

«Τ' ὄρνιο το οὐρανοπλανο», Εμπρος στο ὄπειρον σ. 11).

Σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς ἴδιας συλλογῆς (Πέτα, ψυχή μου») ἐκφράζεται μὲ πεποίθησι γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς ψυχῆς «στὴν πρώτη πατρίδα». Δὲν θὰ βυθισθῆ σὲ σκοτάδι ἀνυπαρξίας, οὔτε θὰ πλανηθῆ σὲ νεκρωμένες σφαῖρες. Δὲν ἐπλάσθηκε θνητή. Ἀλλὰ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ τελευταῖα του ποιήματα («Ὁ ποιητὴς καὶ τὸ Πνεῦμα) ποὺ ἔγραψε σὲ ἡλικία 81 ἐτῶν, 5 χρόνια πρὸ τοῦ θανάτου του, ξαναγυρνῶντας στὴν

ἀμφιβολία, δέχεται ὡστόσο τὴν ὑψηλὴ ἀξία, γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, τῆς ἐνδεχόμενης πλάνης.

Κι' ἂν εἶν' ἡ φαντασία μου ἀπατηλὴ
κι' εἴδωλο ἀνύπαρκτο μοῦ παριστάνει,
κ' εἶναι πλάνη ἡ πίστις, κ' ἡ λατρεία πλάνη,
ποιὰ πλάνη ἀνθρώπινη εἶναι πλέον ὑψηλή,
πλέον ὡραία, πλέον ἁγία,
ποιὰ στὴ Γῆ φέρνει εἰρήνη, ἐλπίδα κ' εὐλογία;
Σ' αὐτὴν καὶ μόνο τὴ θεσπέσιαν εἰκόνα
μὲ οὐράνια ἔκταση κλίνω τὸ γόνα!

Ἡ «ἄλλη εἰκόνα», τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς ἀπιστίας, θὰ ἐβύθιζε τὸν κόσμο σὲ ἀπελπισία καὶ θὰ τοῦ γκρέμιζε τὰ βάθρα τῆς συνοχῆς. Γιατὶ τί ἄλλο ζητάει, κατὰ βάθος, ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ κάθε ἰδεαλιστική του ἔξαρσι, παρὰ τὴν ἐλπίδα γιὰ τὸ αὔριο καὶ τὴν ἀσφάλεια γιὰ τὸ σήμερα; Καὶ μὲ ποιὸν ἄλλο τρόπο, χωρὶς τὴν προσκόλλησι σὲ ἰδανικὰ ὁράματα, μπορεῖ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ φέρνει μέσα του τὴ ζούγκλα ἀκόμα, νὰ πάρη τὴν πλήρη, τὴν τέλεια μορφή; Γι' αὐτὸ καὶ ξαναγυρίζει ταπεινὰ στὸ περίγυρο τῆς γῆς, ὕστερ' ἀπὸ τὰ ὑπερκόσμια μάταια δραματικὰ του φτερουγίσματα, ὁ Ποιητής...

Ὁ θάνατος τοῦ Ὀρφέως.
Ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον στο
Μουσεῖον Βερολίνου

ΟΙ ΟΡΦΙΚΟΙ

Τοῦ Δημητρίου Α. Ἰωαννίδη

ΙΔΙΟΤΥΠΟΣ ἡ ἀδελφότης τῶν Ὀρφικῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀδελφότητας τῶν Ἐλευσινίων καὶ τῶν Καβείρων. Αὗται μὲν ἄνευ γνωστοῦ ἱδρυτοῦ καὶ εἰς ὡρισμένας θέσεις ἐγκατεστημέναι, εἰς τελεστήρια καὶ ναούς, μὲ ὠργανωμένα ἱερατεῖα, ἐκείνη δὲ μὲ ἱδρυτὴν προσωπικότητα γνωστήν, τὸν θεῖον Ὀρφέα, ἀλλὰ ἐν διασπορᾷ διατελοῦσα, ἀσκοῦσα τὰ ἔργα της εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, τοὺς καλουμένους «ἱεροὺς οἴκους», ἔχουσα, ἀντὶ ἱερέων, τὸν ὀρφιοτελεστήν.

Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν παράδοσις ἀνεφέρετο εἰς τὸν Ζαγρέα (τὸν δίδοντα ζωὴν) Διόνυσον, τὸν Λύσιον Θεόν, τὸν λυτρωτήν. Μὲ τὴν γενεαλογίαν του, μὲ τὰ ἔργα του, μὲ τὰς μεταμορφώσεις του, μὲ τοὺς θριάμβους αὐτοῦ. Τέκνον τοῦ Θεοῦ Διὸς καὶ Ὀλυμπίας κόρης, τῆς Περσεφόνης, ὁ Ζαγρεὺς Διόνυσος, ἐπιτυγχάνει μὲ τὰς μεταμορφώσεις του τὴν νίκην τοῦ θανάτου. Τὴν ἀθανασίαν τοῦ πνεύματος τοῦ ἐξαγνισθέντος μύστου.

Ἐδῶ περιεστρέφετο, ἐξ ὅσων δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ἡ μύησις τῶν Ὀρφικῶν.

Θρῦλοι περιβάλλουν τὴν ἔνδοξον προσωπικότητα τοῦ Ὀρφέως. Φέρεται ὡς υἱὸς τοῦ Οἰάγρου καὶ τῆς μούσης Καλλιόπης, προσθέτως δὲ ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνος. «Καλλιόπης μὲν καὶ Οἰάγρου, κατ' ἐπίκλησιν δὲ Ἀπόλλωνος». Ἀπὸ τὸν μεγάλον πατέρα του ἔλαβε τὴν χρυσῆν ἑπτά-

χορδον λύραν καὶ παρὰ τῶν Μουσῶν ἐδιδάχθη νὰ κρούη αὐτὴν άρμονικῶς. Μὲ τὰς άρμονίας τῆς λύρας του ἐξετέλεσε τοὺς ἄθλους του κατὰ τὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν: Τὴν διάβασιν τῆς Ἀργοῦς διὰ τῶν συμπληγάδων, τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ δράκοντος τῆς Κολχίδος, ὅστις ἐφύλασσε τὸ χρυσόμαλλον δέρας, πρᾶγμα ποὺ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἀργοναύτας νὰ λάβουν αὐτό, ὡς καὶ ἄλλους τινάς. Παίζων τὴν λύραν του άρμονικῶς, ἐξημέρωνε ἄγρια ζῶα, δηλαδὴ ἐξήγνιζε καὶ ἐμύει ἀνθρώπους, μὲ τὰς άρμονίας αὐτὰς ἀπέσπασε τὴν Εὐρυδίκην ἐκ τοῦ ᾅδου, τῆς ἔδωσε τὴν ἀθανασίαν.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ὀρφεὺς διεμελίσθη ὑπὸ τῶν Μαινάδων. Πρόκειται περὶ ἀλληγορίας — ὅπως ἀλληγορίαι εἶναι καὶ οἱ προεκτεθέντες περὶ αὐτὸν θρῦλοι — ἀλληγορίας παρεμφεροῦς πρὸς τὴν τοῦ Διονύσου, διαμελισθέντος παρὰ τῶν Τιτάνων. Ὁ νεοπλατωνικὸς Πρόκλος γράφει χαρακτηριστικῶς περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ Ὀρφέως: «Ὀρφεὺς ἅτε τῶν Διονύσου τελετῶν ἡγεμὼν γενόμενος, τὰ ὅμοια παθεῖν λέγεται τῷ σφετέρῳ Θεῷ».

Ἐξ ὅσων ἔχομεν ὑπ᾽ ὄψιν, φρονοῦμεν ὅτι ὁ Ὀρφεὺς ὑπῆρξε πρόσωπον ὑπαρκτόν, ἀνῆκον εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς χώρας μας, ζῆσαν ὀλίγας γενεὰς πρὸ τῶν τρωικῶν. Πατρὶς αὐτοῦ ἀναφέρονται τὰ Λίβηθρα τῆς Πιερίας, χώρας κειμένης πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ὀλύμπου. Ἀπεκαλεῖτο δὲ Θρᾶξ, διότι, ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν ὁμηρικὴν καὶ τὴν προομηρικὴν ἐποχὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Θράκη περιελαμβάνετο ὁλόκληρος ἡ νῦν Θράκη, ἡ νότιος Μακεδονία, ἥτις τότε ἐκαλεῖτο Πιερία, καὶ ἡ Θεσσαλία.

Πρόκειται περὶ ἐξεχούσης προσωπικότητος τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιότητος, ἥτις ἵδρυσεν ἐν Πιερίᾳ πραγματικὰ μυστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμύει ἀνθρωπίνας ψυχὰς εἰς τὰς ἀληθείας τῆς Φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῆς. Φέρεται ὡς ἀνὴρ θεοδίδακτος, ἤτοι ὡς μὴ δεχθεὶς τὰς γνώσεις αὐτοῦ παρ᾽ ἀνθρώπου. Ὁ Ἰάμβλιχος λέγει περὶ αὐτοῦ: «ὅτι ὁ Ὀρφεὺς παρὰ τῆς μητρός του Καλλιόπης ἔλαβε τὴν θείαν γνῶσιν»· «Εὗρε δὲ Ὀρφεὺς τὰ Διονύσου μυστήρια», γράφει ὁ Ἀπολλόδωρος. Ἀλλαχοῦ ἀνευρίσκομεν ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τῆς θεογονίας παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Δηλαδὴ ὅτι πρῶτος ἐδίδαξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας περὶ τῆς γενέσεως τῶν Θεῶν.

Ὁ Ὀρφισμὸς ὑπῆρξε κίνησις ἐσωτερικῆς μορφῆς, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιότητος μέχρι καὶ τῶν πρώτων μεταχριστιανικῶν χρόνων. Ἐνεφανίσθη ἐν Πιερίᾳ καὶ ἐλειτούργησεν ὑπὸ τὸν θεῖον αὐτοῦ ἱδρυτήν, ἤκμασεν ἐκεῖ ἐπὶ χρόνον μακρόν, διὰ νὰ διαδοθῇ ἀργότερον ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ἀκόμη καιρῶν εἰς ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν, τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἰδίως ἐν Ἀττικῇ, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους, βραδύτερον δὲ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν κάτω Ἰταλίαν, ὅπου σπουδαίαν ἤσκησεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Πυθαγορείων, καὶ τελευταῖον ἐν Αἰγύπτῳ, κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους.

Εἰς τοὺς κατελθόντας κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν Ἀττικὴν Ὀρφικοὺς Πίερας ἀποδίδεται ἡ ἵδρυσις τῶν μυστηρίων τῆς Ἐλευσῖνος, συγκεκριμένως εἰς τὸ γένος τῶν Εὐμολπιδῶν, ὡς καὶ προηγουμένως τῶν μυστηρίων τῆς Φλύας, παρὰ τὸν Ὑμηττὸν (ὅπου σήμερον τὸ Κορωπί), εἰς τὸ γένος τῶν Λυκομηδῶν. Ἐπίσης Ὀρφικοὶ Θρακίδαι ἦσαν ἱερατικὸν γένος ἐπιφανὲς εἰς τοὺς Δελφούς.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, τὸν 6ον αἰῶνα ὁ Ὀρφισμὸς ἐν Ἀττικῇ λαμβάνει νέαν ὤθησιν. Εὐνοηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου ὑφίσταται ἀνασύνταξιν, θὰ ἠδύνατό τις εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ Ὀνομακρίτου, ἀνδρὸς φιλοσοφοῦντος. Οὗτος συνέλεξε διάφορα κείμενα Ὀρφικῶν, περιλαμβάνοντα δοξασίας τῆς ὀρφικῆς ἰδεολογίας, ἅτινα, κατά τινα τρόπον, ἐκωδικοποίησε. «Διονύσῳ συνέθηκεν ὄργια», ὡς ἀναφέρεται. Τούτων διεσώθησαν ἀποσπάσματα.

Πλὴν ὅμως, ὡς νομίζομεν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρχίζει καὶ ἡ παρακμὴ τοῦ Ὀρφισμοῦ, ἡ ὁποία ἐνετάθη κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς πλήρη κατάπτωσιν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν περίοδον.

Ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ αὐτοῦ μορφῇ, ὡς δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ὁ Ὀρφισμὸς ὑπῆρξε περίλαμπρος φυσιολατρικὴ καὶ πνευματόδοξος ἐκδήλωσις. Περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὅμως περιεχομένου αὐτοῦ οὐδὲν τὸ σαφὲς εἶναι γνωστόν, ἐκτὸς τῆς περὶ Διονύσου τοῦ Ζαγρέως ἀλληγορίας καὶ συμβολικῶν τινων περὶ τῶν Ὀρφικῶν ρήσεων. Καὶ ἐδῶ ἐτηρήθη αὐστηρὰ σιγή. Μία συμβολικὴ ρῆσις περὶ αὐτῶν ἦτο ὅτι, ἑορτάζοντες κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, ἐτέλουν τὰ «ὠμοφάγια», δηλαδὴ ὅτι ἔτρωγον ὠμὰς τὰς σάρκας τοῦ διονυσιακοῦ ταύρου. Ὅτι τὸ λεγόμενον ἦτο συμβολισμὸς καταφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ Ὀρφικοὶ ἦσαν ἀκρεωφάγοι.

Αἱ τελεταὶ τῶν Ὀρφικῶν «τὰ ὄργια» τούτων, ὡς ὠνομάζοντο, δηλαδὴ αἱ μυστικαὶ αὐτῶν ἐργασίαι, δὲν ἐτελοῦντο εἰς ναοὺς ἢ εἰς τελεστήρια, ὡς προελέχθη, καθὼς ἐγίνετο μὲ τὰς τῶν ἄλλων μυστηριακῶν ἀδελφοτήτων, ἀλλὰ εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, «ἱεροὺς οἴκους» καλουμένους, παρὰ τῶν κατὰ τόπους Ὀρφικῶν κοινοτήτων, τῶν ὀνομαζομένων «θιάσων», μὲ ἱερέα τὸν ὀρφιοτελεστὴν ἢ τὸν κήρυκα. Ἡ ἀρχὴ τῆς συνηθείας ταύτης ἀνάγεται προφανῶς εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ὀρφισμοῦ καὶ διετηρήθη μέχρι τέλους. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὅπως καὶ εἰς τὰ Μυκηναϊκὰ καὶ τὰ Μινωικά, ἡ λατρεία ἐν γένει δὲν ἐγίνετο εἰς ναούς, ἀλλὰ εἰς ἰδιωτικὰ ἱερά. Τὸ ἔθιμον δὲ τοῦτο διετήρησαν οἱ Ὀρφικοὶ διὰ παντός.

Ὡς προελέχθη, ἐκ τοῦ Ὀρφικοῦ ἐσωτερισμοῦ τίποτε σχεδὸν δὲν περιῆλθεν εἰς τὴν δημοσιότητα. Κατὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς λόγῳ τῆς τηρηθείσης ἐχεμυθίας, κατὰ δὲ τὴν παρακμήν, προφανῶς, διότι ὁ ἐσωτερισμὸς τῆς Ὀρφικῆς διδασκαλίας εἶχε περιπέσει εἰς λήθην καὶ ἠγνοεῖτο καὶ παρ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν καλουμέ-

νων τότε Ὀρφικῶν.

Τουναντίον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ προαναφερθέντος Ὀνομακρίτου, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος, ὡς καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας, πλεῖστα ὅσα ἔργα Ὀρφικῶν, ἰδίως κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἐξ ὧν ἱκανὰ ἀποσπάσματα περιῆλθον μέχρις ἡμῶν. Δοθέντος ὅμως, ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα ἐγράφησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τοῦ Ὀρφισμοῦ, περιέχουν ἰδέας συγκρουομένας πρὸς ἀλλήλας. Τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα δὲν περιέχουν βεβαίως πληροφορίας περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ νοήματος τοῦ συστήματος, ἀλλὰ θίγουν ζητήματα τῆς Ὀρφικῆς κοσμοθεωρίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει πρὸς ἐξαγωγὴν συμπερασμάτων ἀπαιτεῖται καὶ ἐδῶ, ὅπως προκειμένου καὶ περὶ τῶν Πυθαγορείων, κριτικὴ καὶ ἐπιλογὴ ἐπιμελής.

Οὕτω πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν κόσμων οἱ Ὀρφικοὶ τοποθετοῦν τὸ «κοσμογονικὸν ᾠὸν» διὰ νὰ εἰκονίσουν τὸ δυνάμει Εἶναι τῶν κοσμικῶν οὐσιῶν. Ἡ εἰκὼν εἶναι ὁμολογουμένως ἐπιτυχής. Ὅπως τὸ ᾠὸν περιέχει τὴν δυνάμει μορφήν, ἥτις μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν αὐτοῦ θὰ παράσχῃ τὴν ἐν ἐνεργείᾳ τοιαύτην, οὕτω καὶ ὁ κόσμος, τὸ ἐν ἐνεργείᾳ Εἶναι τῶν κοσμικῶν οὐσιῶν, προέρχεται ἐκ τῆς δυνάμει καταστάσεως αὐτῶν.

Ἐκ τοῦ κοσμογονικοῦ ᾠοῦ ἔλεγον ὅτι προῆλθεν ὁ Φάνης καὶ ἡ Νύξ. Δηλαδὴ δυὸ ἀρχαί, δυὸ οὐσίαι κοσμικαὶ ἐκ τῶν ὁποίων συνίστανται τὰ πάντα, τόσον αἱ ὑλικαὶ μορφαὶ τῆς Φύσεως, ὅσον καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πνεῦμα. Ἀναλογία δῆλον ὅτι πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων ἐξαγγελθέντα, περὶ ἑνιαίου τῶν κόσμων, οἵτινες ἤρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται ἀπὸ ἓν κεντρικὸν σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπεκάλεσαν «ἑστίαν» διὰ τῶν «ἀπείρων» καὶ τῶν «περαινόντων», ὅπως ἔλεγεν ὁ Πυθαγόρειος Φιλόλαος, δηλαδὴ διὰ τῆς Μονάδος καὶ τῆς Ἀορίστου Δυάδος.

Περὶ τῆς ψυχῆς ἐφρόνουν ὅτι εἶναι ἀθάνατος, ὅτι ἐκ τῆς ζωϊκῆς φύσεως προάγεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην, συνεχῶς πάντοτε μετενσωματουμένη καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, διὰ τῆς μυήσεως, δύναται ν' ἀπολυτρωθῇ. Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα, ἔλεγον ἀκόμη, δὲν ἀποτελεῖ προνόμιον τῆς γῆς, ἀλλὰ ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ καὶ εἰς ἄλλους κόσμους.

Οὗτοι ἦσαν, ἐν συντόμῳ ἀνασκοπήσει, οἱ Ὀρφικοί, αἱ ἰδέαι των, ἡ κίνησίς των, οἱ σκοποὶ αὐτῶν. Πνευματόδοξοι ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις. Ὁ Ὀρφισμὸς ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτέρα ἐσωτερικὴ ἀδελφότης, ἥτις ἤκμασεν, ὡς προελέχθη, ἰδίως κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν τῆς χώρας μας. Ἀλλὰ περιέπεσε προώρως εἰς παρακμήν, σχεδὸν ἀπὸ τῶν πρώτων ἱστορικῶν αἰώνων. Ὁ ἱδρυτὴς αὐτοῦ ἦτο μία ὑπέροχος προσωπικότης, πνευματικῶς ἔνδοξος καὶ ἰσχυρά, ἡ ὁποία μετέδωσε τὸ φῶς τῆς ἐσωτερικῆς σοφίας εἰς ἀνθρωπίνας ψυχάς, διὰ νὰ τὰς ἀνασύρῃ ἀπὸ τὰ ἐρέβη τοῦ σκότους καὶ νὰ τὰς ἀναβιβάσῃ εἰς ὑψηλὰς σφαῖρας πνευματικάς, ὅπου βασιλεύει ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλευθερία, ὅπου κρατοῦσα τάξις εἶναι ἡ δικαιοσύνη.

Τὸ ὡραῖο μυσταγωγικὸ αὐτὸ ποίημα μᾶς ἐστάλη μὲ τὴν σημείωσι πὼς εἶναι γραμμμένο ὕστερα ἀπὸ ὅσα στὸν «ΙΛΙΣΟ» (τεῦχος 11, σελ. 209) ἐδημοσίευσε ὁ συνεργάτης μας Ἰω. Βασιλῆς γιὰ τὶς ἀφηγήσεις «μιᾶς κουκουβάγιας».

«Ἡ γλαύκα δίδαξε»

μὲ τὰ μάτια τὰ ὁλοστρόγγυλα,
ἀκίνητα ἀτενίζοντας τὸ ἄπειρο,
ὅποιον ἀκούει ψίθυρους...

Καὶ ἡ ψυχή μου εἶναι μιὰ
καὶ τὸ κορμί μου ἕνα
κι' ὁ νοῦς τοῦ ἐγώ, κι' ὅλα μαζύ
μέσα στὸ ἕνα μου δεμένα.
Καὶ οἱ Τιτάνες, καὶ οἱ Θεοι,
καὶ οἱ ἥρωες ὡσὰν ἐμένα,
κι' οἱ στέπες καὶ τὰ ἄντρα, κι' οἱ δρυμοὶ
καὶ τὰ πελάγη σὲ μένα κλεισμένα.

Κι' ὅταν κλαθμός, κι' ὅταν δαρμὸς
ἢ ἀναγάλιασμα ἢ γλεντοκόπι,
ἀπὸ τὸ Ἕνα καὶ στὸ Ἕνα ὁ σκοπὸς
γιὰ ὅλους σᾶς, ἀνθρῶποι, στρατοκόποι.
Καὶ ὅλα εἶναι ὅπως τὸ πᾶν
μὲ θεία σπίθα μαγεμμένα
ἀπὸ τὸ Ἓν τὸ Ὂν, ψυχὴ—κορμὶ
ἁρμονία—θεῖο νόμο ὁλοσπαρμένα.

Τότε ὁ ἀτσίγγανος στὴ δοξαριά, καὶ βουβὸς
στὸ σφυροκόπι ὁ μύστης· κι' ἂν σβυσμένα
τὰ φῶτα στοὺς πολλούς, εἶναι γιὰ ὅλους ὁ ρυθμὸς
κι' ἀπ' τὸ δοξάρι, κι' ἀπ' τὸ σφυρὶ καὶ ἀπὸ μένα.
Κι' ἀφοῦ ὅλ' ἡ ψυχὴ εἶναι μόνο μιά,
καὶ τὸ κορμὶ σὲ ὅλα μόνο ἕνα,
ἀλαλαγμοὶ γιὰ τοὺς τυφλοὺς καὶ οὐρλιαχτά,
κι' ὁ σιγηλὸς ρυθμὸς τ' ἑνὸς γιὰ ὅλους καὶ γιὰ μένα!

ΠΑΥΛΟΣ ΜΙΧΟΣ

«Μία ἡ 'Αλήθεια»

Ποιητικὴ ἔμπνευσι εἶχε καὶ ὁ συνδρομητής μας κ. Μιχάλης Γρηγοράκης (Νέα Χώρα, Χανιὰ) μετὰ τὸν πίνακα «Ὁ Αἰώνιος Δεῖπνος» (9ον τεῦχος). Μᾶς γράφει ὅτι ἔνοιωσε βαθειὰ ἐντύπωσι ἀπὸ τὴ συγκέντρωσι σ' ἕνα πνευματικὸ συμπόσιο τῶν ἀρχηγῶν τῶν θρησκειῶν. Στὸ σχετικὸ ποίημά του, εἶναι ὡραῖο τὸ τελευταῖο τετράστιχο :

Μιὰ ἡ 'Αλήθεια, μιά!... Ὅλοι τους Ἕνας.
Καὶ σὲ καιροὺς σταλμένοι διάφορους,
Τὸν μυστηριακὸ τὸν ἦχο μεταδῶσαν
Τῆς μακρυνῆς οὐράνιας σάλπιγγας!...

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ

Πολυάριθμα ἄρθρα γράφηκαν στὸν διεθνῆ τύπο γιὰ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ 1ου ἔτους τῆς νέας ἐποχῆς, ποὺ ἄνοιξε γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τῆς «ἐποχῆς τοῦ Διαστήματος». Ἰδιαιτέρως σημαντικὸ ἐκρίθη τὸ ἐπίτευγμα τοῦ τρίτου ρωσσικοῦ Σπούτνικ, ποὺ μετέφερε μηχάνημα αὐτομάτου μετατροπῆς τῆς θερμοκρασίας τῆς ἐπιφανείας του. Πόσοι συγγραφεῖς φανταστικῶν μυθιστορημάτων δὲν εἶχαν γράψει γιὰ ἐπιβατικὲς καμπίνες σὲ διαστημόπλοια θερμαινόμενες ἀπὸ τὸν ἥλιο! Τώρα αὐτὸ ἔγινε πραγματικότης. Οἱ δύο πρῶτοι τεχνητοὶ δορυφόροι εἶχαν ὁλόκληρη τὴν ἠλεκτρική τους ἐνέργεια συσσωρευμένη σὲ μπαταρίες. Ἀλλὰ ἕνας Σπούτνικ κολυμπάει σὲ ὠκεανὸ ἐνεργείας ἐκπεμπομένης ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τ' ἀστέρια! Οἱ φανταστικοὶ ἀστροναῦτες χρησιμοποιοῦν αὐτὴ

Ὁ πύραυλος ποὺ μεταφέρει τὸν τελευταῖο δορυφόρο στρέφεται περὶ τὴν Γῆν σὲ ἀπόσταση 1.000 χμ. ἀπὸ τὸν δορυφόρο.

(Οἱ ἐφημερίδες)

— Πιάσε με, μαμᾶ !

τὴ γενναιόδωρη προσφορά. Τὸ ὄνειρο ἔγινε ἀλήθεια: Ὁ τρίτος Σπούτνικ μετέφερε ἡμιαγωγὰ στοιχεῖα, ποὺ μετέτρεπαν τὴν ἐνέργεια τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς σὲ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα.

Οἱ τεχνητοὶ δορυφόροι ἐπέτρεψαν νὰ διαπιστωθῇ ὅτι ἡ πυκνότης τῆς ἀτμοσφαίρας σὲ ὕψος 140 μιλίων εἶναι 5—10 φορὲς μεγαλύτερη ἀπὸ ὅ,τι ἐπιστεύετο μέχρι τοῦδε, δηλαδὴ ἡ πυκνότης της εἶναι τρία δεκάκις ἑκατομμυριοστὰ τοῦ γραμμαρίου κατὰ κυβικὸ μέτρο!... Ἡ πυκνότης ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὴν ὥρα τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νύκτας καὶ τὸ πλάτος. Ἕνα νέο φασματόμετρο διεπίστωσε σὲ ὕψη 150 ἕως 600 μιλίων μεμονωμένα ἄτομα ὀξυγόνου καὶ νιτρογόνου (τὰ δύο κύρια συστατικὰ τοῦ ἀέρος). Σὲ τέτοια ὕψη ἀνεμένοντο μόνον διαπλανητικὰ ἀέρια. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς γῆς ἐκτείνεται πολὺ πέραν τῶν μέχρι τοῦδε ἀντιλήψεων.

Ἐπίσης νέο εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι σὲ διαστρικὰ ὕψη παρατηρεῖται σημαντικὴ ποσότης ὑδρογόνου.

Ὅσο γιὰ τοὺς μετεωρῖτες προέκυψε ὅτι ὁ κίνδυνος «βομβαρδισμοῦ» τῶν μελλοντικῶν διαστημοπλοίων εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸν ὑποθετικό.

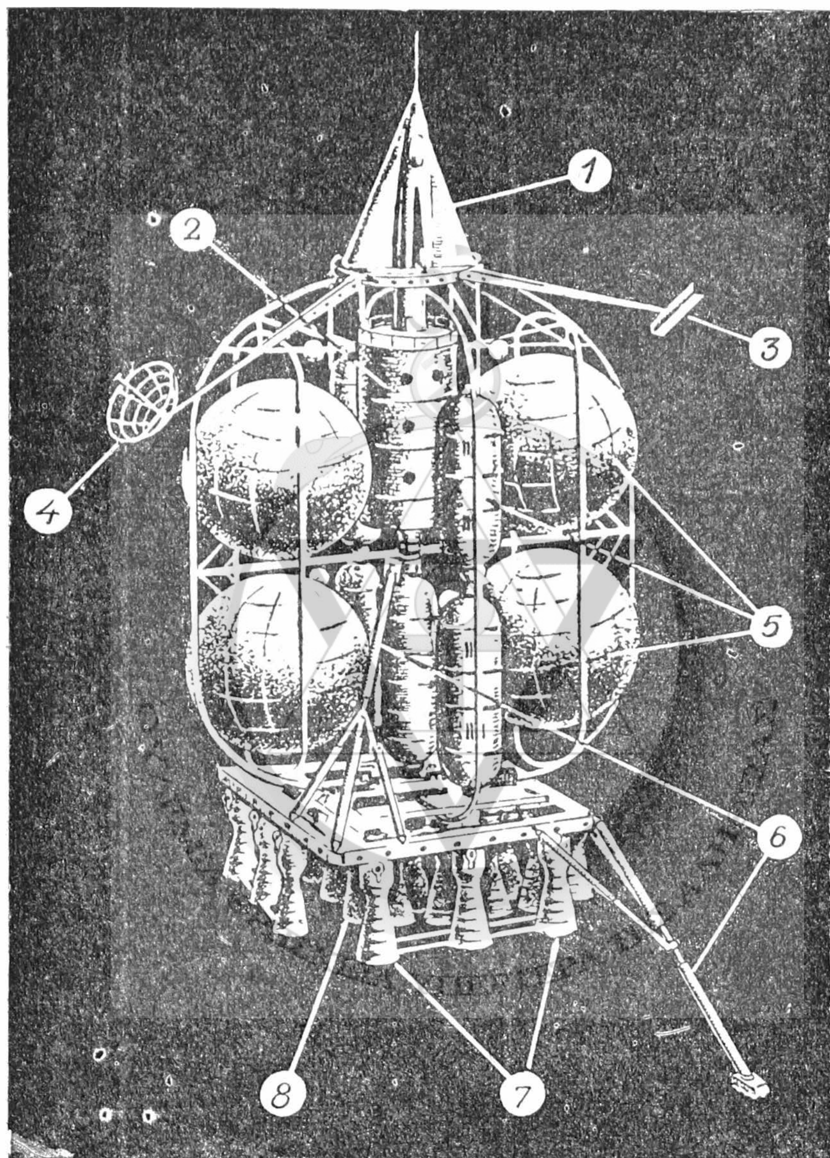
ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΕΛΗΝΗ

Ὅλες αὐτὲς οἱ πληροφορίες μελετῶνται ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονας ἐν ὄψει τῆς ἀποστολῆς ἐπανδρωμένων δορυφόρων πρὸς τὴ Σελήνη.

Ἀπὸ ὅλα τὰ οὐράνια σώματα, ὁ φυσικὸς δορυφόρος τοῦ πλανήτου μας εἶναι ὁ πιὸ γνωστός. Ποιηταὶ καὶ μυθιστοριογράφοι τῆς ἀφιέρωσαν τόμους. Ἡ γόνιμη φαντασία τοῦ Ἰουλίου Βὲρν τῆς ἔχει ἤδη ἀποστείλει ἐξερευνητικὴ ἀποστολή. Καὶ οἱ ἀστρονόμοι ἔχουν ἐκδώσει χάρτην γιὰ τὸ μισὸ μέρος τῆς ἐπιφανείας της —αὐτὸ ποὺ βλέπομε, μὲ πλήρη ὀνοματολογία. Ἀλλὰ τί ξέρουμε στὴν πραγματικότητα; Ὅτι δὲν ἔχει ἀτμόσφαιρα, ὅτι ἡ βαρύτης εἶναι 6 φορὲς μικρότερη ἀπὸ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέχει ἀπὸ τὴ γῆ...μόλις 384 χιλιάδες χιλιόμετρα. Γιὰ νὰ μάθουμε περισσότερα, πρέπει νὰ πᾶμε. Καὶ τὸ ὄνειρο αὐτὸ δὲν εἶναι πιὰ τῆς δικαιοδοσίας τῶν παιδιῶν, ποὺ «ζητοῦν τὸ φεγγάρι», ἀλλὰ τῆς ἁρμοδιότητος τῶν ἐπιστημόνων.

Τὸ πρῶτο πρόβλημα εἶναι ἡ ταχύτηςγιὰ τὴν ἔξοδο ἀπὸτὴν ἕλξι τῆς γῆς. Ἡ ταχύτης αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι τῆς τάξεως τῶν 11 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτο. Οἱ πύραυλοι τῶν δορυφόρων ἔφθασαν τὴν τροχιακὴ ταχύτητα τῶν 8 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Δὲν χρειάζεται λοιπὸν παρὰ ν' αὐξηθῇ ἡ ταχύτης αὐτὴ κατὰ 3 χμ)δευτ. ποὺ εἶναι ἐφικτὸ μὲ τὴν σημερινὴ κατάστασι τῆς τεχνικῆς.

Φυσικά, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ ἀνθρώπων, θὰ σταλοῦν μηχανήματα. Οἱ μέχρι τώρα προσπάθειες τῶν Ἀμερικανῶν ἀπέτυχαν. Ἡ σειρὰ τῶν Ρώσσων. Ὑπάρχει τὸ «σχέδιο Μπούμεραγκ» γιὰ τὴν ἀποστολὴ πυραύλου σὲ ταξίδι 10 ἡμερῶν, ποὺ θὰ ἔκανε τὸ γῦρο τῆς Σελήνης σὲ ἀπόστασι 30.000 χμ. ἀπὸ τὴν ἐπιφά-

ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΣΤΗΜΟΠΛΟΙΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΑΝΕΦΣΚΗ

1) Κῶνος τοῦ πυραύλου 2) Θάλαμοι ἐπιβατῶν 3) Ἡλιακὸν κάτοπτρον 4) Ἀέριον 5) Ἀποθῆκαι καυσίμων 6) Πόδες προσγειώσεως 7) Μηχαναὶ κινητῶν πηδαλίων 8) Μηχαναὶ σταθερᾶς ὁδηγήσεως.

νειά της καὶ θὰ ἐπέστρεφε στὴ γῆ. Ὑπάρχει ἐπὶ πλέον τὸ «σχέδιο ΣΑΦΑ» (Σελήνη, Ἀφροδίτη, Ἄρης) τοῦ Γιούρι Κλεβτσέβιτς.

«Προσωπικῶς πιστεύω, εἶπε ὁ πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ἰατρικῶν ἐπιστημῶν τῆς Μόσχας Μπακοῦλερ, ὅτι θὰ ζήσω μέχρι τῆς ἡμέρας ποὺ πρῶτοι οἱ Σοβιετικοὶ ἄνθρωποι θὰ ταξιδέψουν μὲ διαπλανητικὸ σκάφος, θὰ ἤθελα δὲ πολὺ νὰ εἶμαι ἀνάμεσά τους». Τὸ ταξίδι στὴ σελήνη, προσέθεσε ὁ φυσικομαθηματικὸς Δομπροράβωφ, εἶναι «θέμα τοῦ ἐγγὺς μέλλοντος».

ΑΕΝΑΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Ἐν τῷ μεταξύ, μιὰ νέα θεωρία περὶ τοῦ σύμπαντος ἐξετέθη στὴν Βασιλικὴ Ἑταιρία τοῦ Λονδίνου ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ ἀστρονόμο Φρὲντ Χόυλ, χωρὶς κίνδυνο καταδίκης του εἰς θάνατον ἐπὶ τῆς πυρᾶς! Ἄλλοι καιροί...

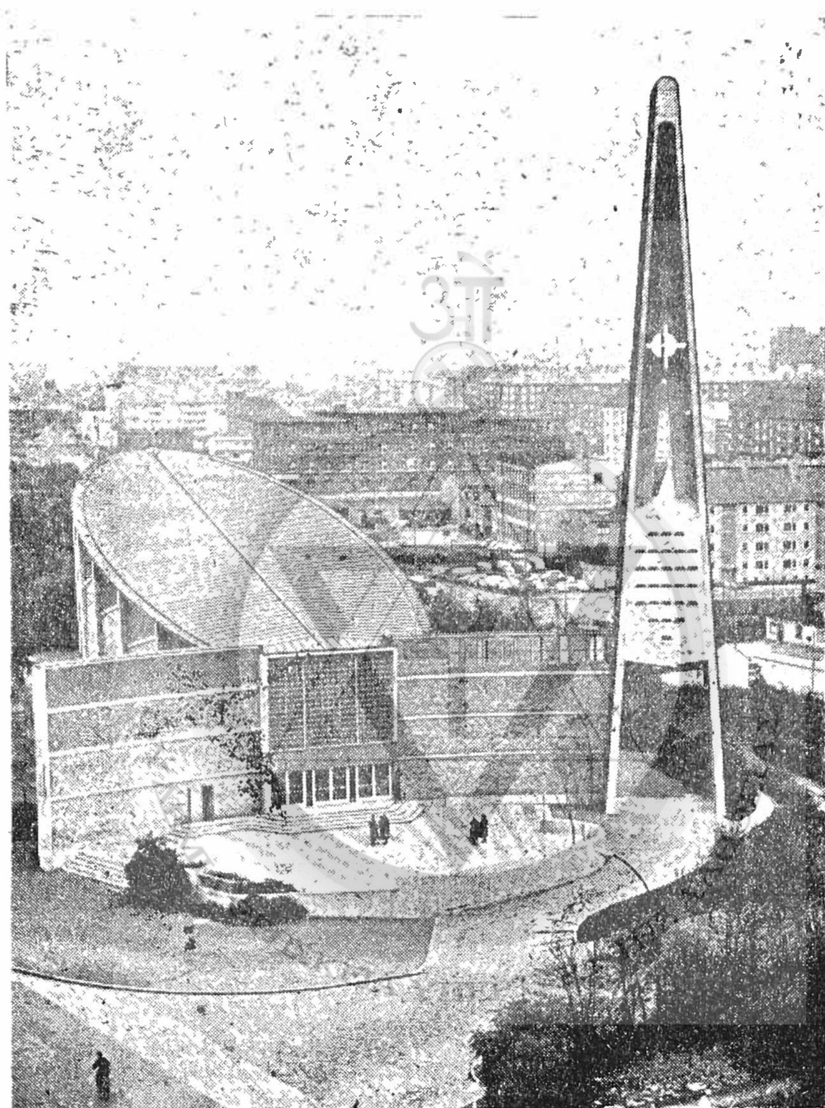
Στὸ Σύμπαν, ὅπως τὸ βλέπει ὁ Χόυλ, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος: δὲν ὑφίσταται τοπικὸ ἢ χρονικὸ ὅριο.

«Τὸ Σύμπαν, ὅπως τὸ βλέπω ἐγώ, λέγει, εἶναι ἕνα ἀεικίνητο. Συντελεῖται μία ἀέναος δημιουργία καὶ νέοι κόσμοι γεννῶνται ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν». Αἱ πρῶται λέξεις τῆς «Γενέσεως κατὰ Χόυλ» θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι: «Ἐν ἀρχῇ ἦν... τὸ ὑδρογόνον». Ἀπὸ τὸ στοιχεῖο αὐτὸ παρήχθη ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Στὸ στοιχεῖο αὐτὸ θὰ ἐπιστρέψουν.

Ἡ ἔρευνα τοῦ διαστήματος δυσχεραίνεται σήμερα διότι καὶ τὸ ἰσχυρότερο τηλεσκόπιο ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα νὰ προχωρήση σὲ βάθος. Ἡ ἔρευνα αὐτὴ θὰ ἐξυπηρετηθῆ στὸ μέλλον ἀπὸ κατάλληλα ὄργανα τοποθετημένα στοὺς τεχνητοὺς δορυφόρους. Ἂν κατώρθωνε ὁ ἄνθρωπος νὰ προωθήση τηλεσκόπια στὸ Διάστημα, τότε θὰ μποροῦσε νὰ διακρίνη τί συμβαίνει καὶ στοὺς πλέον μακρυνοὺς γαλαξίες. Θὰ διεπίστωνε ὄχι μόνον γεγονότα ποὺ συνέβησαν πρὸ 1.000.000.000 ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσα συνέβησαν στὰς ἐσχατιὰς τοῦ Σύμπαντος πρὸ 4.000.000.000 ἐτῶν. Καὶ τότε θὰ προχωροῦσε πρὸς τὴ λύσι τοῦ αἰνίγματος τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος.

ΑΝΤΙ—ΚΟΣΜΟΣ

Σχεδὸν ταυτόχρονα, μιὰ ἀκόμη θεωρία περὶ Σύμπαντος διετυπώθη στὴν Ἀμερικὴ ἀπὸ τὸν δόκτορα Ἔντουαρντς, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἀρκάνσας. Ἡ γνώμη του εἶναι, ὅτι κάπου, στὰ βάθη τοῦ Διαστήματος εἶναι δυνατὸν νὰ ὑφίσταται ἕνας ἄλλος κόσμος ὁμοιάζων περιέργως μὲ τὸν ἰδικόν μας, ἀλλὰ τελείως ἀντίθετος αὐτοῦ. Ἡ ὑπόθεσις βασίζεται στὶς ἀνακαλύψεις τῶν ἀντινετρονίων καὶ ἀντιπρωτονίων. Κατὰ τὸν κ. Ἔντουαρντς, οἱ ἀνακαλύψεις αὐτὲς ἐπιτρέπουν νὰ φαντασθῆ κανεὶς τὴν ὕπαρξι μιᾶς ὕλης ἀντιτιθεμένης πρὸς ἐκείνην ποὺ γνωρίζομε, δηλαδὴ ἀποτελουμένης ἀπὸ ἄτομα μὲ ἀρνητικὸν φορτίον καὶ ὄχι θετικὸν καὶ περιβαλλομένης ἀπὸ θετικὰ ἠλεκτρόνια. Τὸ ἄθροισμα τῶν ἠλεκτρονικῶν φορτίων τῶν δύο αὐτῶν κόσμων θὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὰ μηδέν.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος στὸ Ἀμβοῦργο.

Κατὰ τὶς σχετικὲς ἔρευνες τῶν Ρώσων ἐπιστημόνων, ποὺ τὶς περιέγραψε ὁ Βλαδ. Κέλερ στὸ περιοδικὸ «Τέχνη καὶ Ζωή», αὐτὸς ὁ «ἀντίκοσμος», ἀποτελούμενος ἀπὸ «ἀντι—ὕλην», πρέπει νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς γιγατιαίας καταστροφῆς ποὺ προηγήθη τῆς δημιουργίας τοῦ ἰδικοῦ μας κόσμου. Ὁ «ἀντίκοσμος» κινεῖται σὲ ἀντίθετη κατεύθυνσι ἀπὸ τὸν «κόσμο». Ἂν ποτὲ προσήγγιζαν, ὁλόκληρη ἡ ὕλη θὰ κατεστρέφετο ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἔκρηξι.

Ο «ΜΕΓΑΛΟΣ ΣΜΙΘ»

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ «Μεγάλος Σμίθ», τὸ γιγαντιαῖο τηλεσκόπιο τοῦ ἀστεροσκοπείου Πάλομαρ, ποὺ μπορεῖ νὰ φωτογραφίζη οὐράνια σώματα ἀπέχοντα 600 ἑκατομμύρια ἔτη φωτὸς (ἕνα ἔτος φωτός, ἡ ἔκτασις ποὺ διασχίζει τὸ φῶς σ' ἕνα χρόνο δηλ. 9.45 τρισεκατομμύρια χιλιόμετρα) ἀπετύπωσε ἕνα νέο «χάρτη» τοῦ Οὐρανοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προκύπτει ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ ὁρατοῦ Σύμπαντος εἶναι ὀκταπλασία τῆς ἕως τώρα ὑπολογιζομένης καὶ ἡ ἡλικία του μπορεῖ νὰ ὑπολογισθῆ σὲ τέσσαρα δισεκατομμύρια ἔτη.

ΖΩΗ «ΜΕΤΑ—ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ»

Κατὰ τὸν διάσημο Ἀμερικανὸ καθηγητὴ τῆς Χημείας Μέλβυν Κάλβυν, πρέπει νὰ ὑπάρχουν στὸ ὁρατὸ Σύμπαν 100.000.000 ἄλλοι πλανῆτες μὲ καλὰ ὠργανωμένη ζωή, ζωὴ σὲ ὅλη τὴ γνωστὴ κλίμακα ἀπὸ προκυτταρικοὺς ὀργανισμοὺς ἕως λογικὰ ὄντα. Κατὰ τὸν δόκτορα Κάλβυν, δεδομένου ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆ δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἕνα ἑκατομμύριο χρόνια, ἐνῶ τὸ Σύμπαν ἔχει ζωὴν 4 δισεκατομμυρίων ἐτῶν, εἶναι πιθανὸν ἡ ζωὴ σὲ ἄλλους πλανῆτες νὰ ἔχη ἀναπτυχθῆ περισσότερο. Μπορεῖ δηλαδὴ νὰ ὑπάρχη ἐκεῖ ζωὴ «μετὰ—ἀνθρώπινη», ἀπὸ ὀργανισμοὺς πολὺ ἀνώτερους ἀπ' τὸν ἄνθρωπο.

ΜΟΝΤΕΡΝΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης δὲν ἐπηρέασε τὴν θρησκεία — ἴσως οὔτε θὰ μπορέση νὰ τὴν ἐπηρεάση, ἀφοῦ ἡ ἀρχικὴ αἰτία εἶναι ἀπρόσιτη — ἐπηρέασε ὅμως ἡ πρόοδος τὴν θρησκευτικὴ ἀρχιτεκτονική. Στὴ Γερμανία ἰδίως κτίσθηκαν ἐκκλησίες, ποὺ πρέπει νὰ σᾶς ποῦν ὅτι εἶναι ἐκκλησίες καὶ πάλιν νὰ μὴ τὸ πιστεύετε ἂν δὲν μπῆτε μέσα, γιατὶ στὸ ἐξωτερικό τους εἶναι οἰκοδομήματα τελείως μοντέρνα, κυκλικά, τρίγωνα καὶ πολύγωνα, στὰ πιὸ ἀπίθανα σχέδια. Οἱ ἀρχιτέκτονες ἐκμεταλλεύονται τὶς δυνατότητες τοῦ μπετὸν καὶ τοῦ ἀτσαλιοῦ γιὰ νὰ φωτίσουν τοὺς νέους ναοὺς ἀπὸ μεγάλους γυάλινους τοίχους καὶ θόλους. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις, ὁ βωμὸς μοιάζει μὲ σκηνὴ γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ πιστοὶ παρακολουθοῦν τὴ λειτουργία σὲ ἀμφιθεατρικὸ χῶρο. Ἡ προτεσταντικὴ ἐκκλησία στὸ Ντύρεν μοιάζει σὰν ἕνα τεράστιο ἀντίσκηνο σὲ σχῆμα ἑλληνικοῦ σταυροῦ, μὲ μεγάλα παράθυρα σὲ πλαίσια ἀπὸ ἐλαφρὸ ξύλο. Ὁ ναὸς εἶναι πλημμυρισμένος ἀπὸ φῶς, ἐνῶ οἱ πιστοὶ κάθονται σὲ σκαλοπάτια στοὺς βραχίονες τοῦ σταυροῦ. Ἡ ἐκκλη-

σία τῆς Τριάδος στὸ Ἀμβοῦργο (ἀρχιτέκτων Ρίμερσμιτ) ἐπίσης εἶναι ὁλόγυρα λουσμένη στὸ φῶς, χωρὶς τὸ παλιὸ μυστικιστικὸ ἡμίφως. Ὅσο γιὰ τὸ σχέδιο...δῆτε το, καλύτερα, στὴ φωτογραφία του.

Η ΝΕΑ ΗΘΙΚΗ

Ἀλλὰ ὅσο καὶ νὰ προχωρήσουν οἱ νεώτερες ἐπιστημονικὲς ἐπιτεύξεις, δὲν θὰ φθάση ὁ ἄνθρωπος σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ Ἀπόλυτο, καθὼς ἔγραψε σὲ μιὰ τελευταία μελέτη του ὁ μεγάλος ἀνθρωπιστὴς τοῦ αἰῶνος Ἄλμπερτ Σβάϊτσερ. Στὴν μελέτη του αὐτὴ ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπο τοῦ 20οῦ αἰῶνος, τονίζει τὴν ἀνάγκη μιᾶς πλατειᾶς ἀγάπης ποὺ ν' ἀγκαλιάζη ὅλα τὰ ὄντα καὶ ὄχι μόνον τοὺς ἀνθρώπους.

«Τὸ Ἀπόλυτο — γράφει — εἶναι τόσο ἀφηρημένο, στὸν χαρακτῆρα του, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ ἐπικοινωνήσωμε μαζί του. Δὲν μποροῦμε ἔτσι νὰ θέσωμε τὸν ἑαυτό μας στὴν διάθεση τῆς ἄπειρης καὶ ἀνεξερεύνητης δημιουργικῆς θελήσεως, ποὺ εἶναι ἡ βάση ὅλης τῆς ὑπάρξεως, ἀφοῦ δὲν μποροῦμε νὰ κατανοήσωμε τὴν φύση της καὶ τὶς προθέσεις της. Μποροῦμε ὅμως νὰ μποῦμε σὲ πνευματικὴ σχέση μὲ αὐτήν, ὅταν νιώσωμε τὸ μυστήριο τῆς ζωῆς καὶ ἀφοσιώσωμε τὸν ἑαυτό μας σὲ ὅλα τὰ ζωντανὰ ὄντα, ποὺ ἔχομε τὴν εὐκαιρία καὶ τὴν δύναμη νὰ ὑπηρετήσωμε. Ἡ ἠθικὴ ποὺ μᾶς ὑποχρεώνει μόνο νὰ ἐνδιαφερώμεθα καὶ νὰ μεριμνοῦμε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὴν κοινωνία, δὲν μπορεῖ, βέβαια, νὰ ἔχη αὐτὸ τὸ νόημα. Μόνον ὅ,τι εἶναι καθολικὸ καὶ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ μεριμνοῦμε γιὰ ὅλα τὰ ὄντα, μᾶς φέρνει πραγματικὰ σὲ σχέση μὲ τὸ Σύμπαν καὶ μὲ τὴ θέληση ποὺ ἐκδηλώνεται σ' αὐτό».

Μεσ' ἀπὸ τὸ σεβασμὸ γιὰ τὴ ζωή, λέγει, γινόμαστε εὐλαβητικοί, εὐλαβητικοὶ μ' ἕνα στοιχειῶδες, βαθὺ καὶ ζωντανὸ νόημα.

ΖΩΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη μεταδίδεται ὅτι ἡ προθήκη μεγάλου καταστήματος στὴ λεωφόρο Μάντισον ἀφιερώθη στοὺς σκύλους.

Ἁπλωμένα μέσα εἰς μίαν νεραϊδένιαν ἀτμόσφαιραν γεμάτην ἀπὸ νιφάδας φωτὸς καὶ χιόνος, ὑπάρχουν ἐκεῖ εἰς μίαν ἐντυπωσιακὴν ἀταξίαν, τὰ δῶρα τῆς Πρωτοχρονιᾶς γιὰ τοὺς σκύλους: μεταξωτὰ καπέλλα στολισμένα μὲ φτερὰ καὶ στράςς, σμόκιν μὲ μεταξωτὸ γιακᾶ, γραβάτες, παπιγιόν, γιλέκο ἄσπρο μὲ κουμπιὰ χρυσᾶ καὶ μαργαριταρένια, ἐπανωφόρια ἀπὸ βιζὸν μὲ τὸκ ἀπὸ γούνα ἀσορτί.

Γιὰ τὴν βραδυὰ τῆς Πρωτοχρονιᾶς, τὸ ἐσωτερικὸ σακκάκι ἀπὸ καμηλό, ντουμπλαρισμένο μὲ σκωτσέζικο μεταξωτὸ καὶ πιτζάμα σαλονιοῦ ἀπὸ βελοῦδο φραμπουάζ μὲ μπορντοῦρα ἀπὸ βιζὸν μπέζ.

Γιὰ τό...τσάϊ, τὰ θηλυκὰ σκυλάκια θὰ φοροῦν τὸκ μὲ βουαλέτ, στολισμένη μὲ ζωηρόχρωμες αἰγκρέτες. Γιὰ τὸν γεναρχιάτικο περίπατο εἰς τὸ Σέντραλ Πάρκ, οἱ χαϊδεμένοι σκύλοι τῆς Νέας Ὑόρκης θὰ φοροῦν ἐπανωφόρια ντούμπλφας μὲ μικροὺς γιακάδες ἀστρακὰν ἢ ἀδιάβροχα μὲ πέτσινα κουμπιά. Καὶ τὸ τελευταῖον εὕρημα γιὰ τὶς μεγάλες βραδυές: τὸ ἄρωμα τῆς μόδας γιὰ σκύλους «σενὶλ Νο 2».

Φυσικά, πρόκειται περὶ ὑπερβολῶν, ποὺ δὲν θίγουν μόνο τὸ κοινὸ αἴσθημα τῶν φτωχῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὸ κοινὸ αἴσθημα τῶν...φτωχῶν σκύλων!

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀγγελικὴν Παπαγιαννοπούλου, Ψυχικό. Πολὺ ἐνδιαφέρον το γραμμα σας γιά το θέμα τῆς θανατικῆς ποινῆς. Θά δημοσιευθῆ στο ἑπόμενο τεῦχος ὁλοκληρο.

Ι. Ν. Χατζιδάκην, Ν. Σμύρνη. Ἡ ἄποψις σας για την ενωσι ὅλων τῶν θρησκειῶν για την εἰρήνη και εὐημερια τῆς ἀνθρωποτητος εἰναι ἕνα ἰδανικο ἀπρόσιτο, δυστυχῶς. Δεν σημαίνει, ὅτι πρέπει ν' ἀπελπίζεται κανείς. Ἄλλως τε και ξεχωριστα καθε θρησκεια διδασκει την εἰρηνη, ἀσχετα με το τί κανει ὁ κλῆρος. Τα βιβλια ελαβαμε. Εὐχαριστοῦμε.

Κ. Κοσμ. Ν. Ὑόρκη. Εὐχαριστοῦμε για την ἐγγραφη 7 συνδρομητῶν.

Ξ. Χατζησαρ. Ἀθήνας. Εὐχαριστοῦμε για τα καλά σας λόγια. Μᾶς δινουν θαρρος.

Νέα Βιβλία

Εὐελπίδη Λιβεριάδου: Προβλήματα θρησκευτικῆς φιλοσοφίας.

Στ. Μελισσινοῦ: Κυκνειον Ἄσμα (ποιήματα).

Ἔκθεσις ζωγραφικῆς — χαρακτικῆς τῆς Λουΐζας Μοντεσάντου

Ἄνοιξε στὴν Galerie «ΚΥΚΛΟΣ» (Δραγατσανίου 8) καὶ θὰ μείνη ἀνοικτὴ μέχρι τῆς 4ης Ἰανουαρίου, ἔκθεσις ζωγραφικῆς καὶ χαρακτικῆς τῆς καλλιτέχνιδος Λουιζας Μοντεσάντου, συνεργάτιδος τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ». Οἱ εἰδικοὶ ἐκφράζονται μὲ πολὺν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἐργασία τῆς δ. Μοντεσάντου, ποὺ φέρνει στὴν Τέχνη ἕνα νέο ἄρωμα καὶ φῶς.

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ»

Οἱ συνδρομηταὶ καὶ φίλοι τοῦ «ΙΛΙΣΟΥ» παρακαλοῦνται νὰ ἐπισκέπτωνται τακτικὰ τὰ γραφεῖα του, στὶς ὧρες ποὺ εἶναι, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀνοικτά : Λεωφόρος Ἀκαδημίας ἀρ. 63 (γωνία Χαρ. Τρικούπη) ὄροφος 2ος, Γραφεῖον ἀριθ. 12. ΔΕΥΤΕΡΑ 11—12, ΤΡΙΤΗ 11—12 καὶ 6—7, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 11—12 καὶ 6—7.

Ὁ „Ἰλισός„
εὔχεται εὐλογισμένον
τὸν καινούργιο Χρόνο
1959

Περιεχόμενα ἔτους 1958

ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

48 ΣΠΙΤΙΑ

Στὰ πιὸ ἐπίκαιρα
σημεῖα τῶν Ἀθηνῶν

18 ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ

μὲ πληρωμένην τὴν εἰσφο-
ρὰν τῶν 25.000 καὶ τὴν
φορολογίαν τοῦ 1959

ΜΕΓΑΣ ΛΑΧΝΟΣ ΔΩΡΟΝ

καὶ ἑκατομμύρια μετρητὰ
εἶναι τὰ κολοσιαῖα κέρδη
τοῦ Λαχείου Συντακτῶν

Τιμὴ τεύχους Δραχ. 10.—